

ЛУКМАН

ДИАЛОЗИ

ЛУКИАН ДИАЛОЗИ

Превод: Александър Ничев

chitanka.info

ТИМОН, ИЛИ ЧОВЕКОМРАЗЕЦЪТ

ЛИЦА:

ТИМОН
ЗЕВС
ХЕРМЕС
ПЛУТОС
СИРОМАШИЯТА
ГНАТОНИД
ФИЛИАД
ДЕМЕЙ
ТРАЗИКЪЛ

ТИМОН

Зевсе, боже на приятелството, гостоприемството, другарството, домашното огнище, клетвата! Мълниеносецо, облакосъбирателю, гръмовержецо и всякакъв друг, какъвто те наричат тези поразници поетите, особено когато ги затруднява размерът — защото тогава с многото си имена ти им подпираш падащия стих и запълваш дупките в ритъма! Къде ти е сега оглушителната светкавица, тежкогрохотният гръм, пламтящата, бляскава, ужасна мълния^[1]? Всичко това вече се оказва празна приказка и прост поетически дим, като махнем тупурдията на имената ти. Та твоето възпявано далекобойно и винаги готово оръжие не зная как тъй напълно угасна, то е студено и не съдържа вече нито искрица гняв срещу несправедливците!

Да, който смята да престъпи клетва, ще се уплаши по-скоро от един недогорял вчерашен фитил, отколкото от пламъка на твоята всеукротяваща мълния. На такива им се струва, че хвърляш някаква запалена главня, та не се боят от нейния огън или дим и мислят, че единственото, което могат да получат от удара, е да бъдат покрити със сажди. Ето, затова и Салмоней се осмеляваше да гърми насреща ти, без да бъде съвсем неубедителен, като се репчеше и горещеше срещу

един Зевс с тъй изстинал гняв. Че как иначе, щом като ти спиш, сякаш опит от мандрагора^[2], и нито чуваш клетвопрестъпниците, нито наблюдаваш несправедливците, гуреливиш се и недовиждаш какво става, а ушите ти оглушали като на старец!

Когато беше още млад, избухлив и с буен гняв, ти предприемаше много неща срещу несправедливците и насилниците и никога не сключваше примирие с тях, мълнията ти беше винаги в действие, егидата^[3] ти се тресеше, гърмът трещеше, светкавицата непрестанно летеше, сякаш копия при престрелка, земята се тръскаше като в сито, снегът валеше на преспи, градът — като камъни. И, за да ти го кажа грубо, дъждовете бяха буйни и стремителни, всяка капка беше река, та по времето на Девкалион за кратко време стана такова корабокрушение^[4], че всичко потъна под водата и само едно ковчеже едвам се спаси, като спря на Ликорей, пазейки последната искрица човешко семе — за да се народи още по-голямо зло!

Затова сега получаваш от тях заслужена отплата за лекомислието си: вече никой не ти принася жертви, никой не те увенчава — освен ако някой стори това между другото на олимпийския празник, и то не защото смята, че върши нещо нужно, ами изпълнявайки стар обичай. Така малко по-малко те, о най-благородни сред боговете, ще те лишат от почести и ще те доведат до положението на Кронос. Няма да говоря колко пъти вече са грабили храма ти. Някои туриха ръка дори на самия тебе в Олимпия, а ти, високогърмящият^[5], не посмя да насъскаш кучетата или да викнеш съседите, да ти се притекат на помощ и ги хванат още докато се готвят да бягат. Не, ти, храбрият гигантоубиец и титанопобедител^[6], си седеше, докато те ти режеха къдрицата, макар че в десницата си държеше десет лакти мълния! Кога най-сетне, чудако, ще престанеш да гледаш на тези неща с такова безгрижно пренебрежение? Кога ще накажеш тази тъй голяма неправда? Колко Фаетоновци и Девкалионовци^[7] ще бъдат достатъчни за тази неизчерпаема дързост на хората?

Но нека оставя общите работи и кажа за своите. Аз издигнах толкова атиняни и от сетни бедняци ги направих богати, помогнах на всички нуждаещи се, или по-точно, пропилях на купища богатството си за благоденствие на приятелите си, а сега, когато поради това станах бедняк, те вече не щат и да ме знаят, дори не ме поглеждат. А преди ме тачеха, кланяха ми се и зависеха от моето кимване! Да, дори когато

вървя по улицата и срещна някого от тях, той минава край мене като край гробна плоча на отдавнашен мъртвец, съборена и катурната от времето, и не я чете; други, щом ме видят отдалече, свиват по-друга улица, за да не видят една отвратителна и непоносима гледка: тогава, който до вчера бе техен спасител и благодетел!

Затова в нещастията си се обърнах към този пуцинак, навлякох козя кожа, работя земята за четири обола надница и философствувам с пустошта и копачката. Тук, струва ми се, ще спечеля поне едно: не ще виждам мнозина несправедливо щастливи. Това е много мъчително! Хайде най-сетне, сине на Кронос и Рея, отърси се от тоя сън дълбок и сладостен — ами че ти надспа дори Епименид! — раздухай мълнията или я запали от Ета, вдигни голям пламък и покажи гнева на мъжествения, младия Зевс, ако не са верни приказките на критяните за тебе и за твоя гроб там, на Крит^[8].

ЗЕВС

Хермесе, кой е този, дето се е разкряскал край планината Химет, в полите й, целият мръсен, кален, намъкнат в кожа? Мисля, че се е навел и копае. Бъбрив човек, дързък! Сигурно е някой философ, инак нямаше да държи такива безбожни речи против нас.

ХЕРМЕС

Що думаш, татко? Не познаваш ли Тимон, сина на Ехекрат, от дема Колит? Този е, дето често ни гощаваше на прекрасни жертвоприношения, новият богаташ, дето колеше цели хекатомби, при когото бяхме свикнали да празнуваме бляскави Диасии^[9].

ЗЕВС

Ах, каква промяна! Онзи, прекрасният, богатият човек, обиколеният от толкова приятели? Какво му се е случило, че е станал такъв — мръсен, нещастен, прост копач, явно — надничар, с тежка копачка в ръцете?

ХЕРМЕС

Би могло да се каже, погуби го добротата, човеколюбие то и състраданието му към всички нуждаещи се, но всъщност — глупостта, простотата и непридирчивостта към приятелите му. Той не разбираше,

че угажда на гарвани и вълци. Не, когато толкова ястреби кълвяха дроба на този нещастник, той смяташе, че те му са приятели и другари, че от благоразположение към него се радват на тая храна. Те усърдно оголиха костите му и ги оглозгаха, после много старателно изсмукаха колкото мозък имаше в тях и си тръгнаха, като го оставиха изсъхнал и с отрязани корени. Сега вече нито го познават, нито го поглеждат — че отде накъде? — не му помагат и нищо не му дават от своя страна. Затова, както виждаш, с копачка в ръка и с кожа на гърба той от срам е напуснал града, работи земята срещу надница и полудява от мъка, че обогатените от него го подминават и дори не щат да знаят Тимон ли му беше името!

ЗЕВС

Наистина този човек не заслужава пренебрежение или немара. Той е нещастен и с право негодува. Та ние ще постъпим като неговите проклети ласкатели, ако забравим човек, който ни е пожертвувал на олтарите си толкова тлъсти бедра от бикове и кози^[10]! Носът ми още усеща миризмата им.

Иначе, поради заетост, поради силен шум от клетвопрестъпници, насилници и грабители, а също поради страх от светотатци — а те са много, трудно е да се увардиш от тях, не ни оставят да затворим очи дори за миг, — вече много време не съм и поглеждал към Атика, особено пък откакто сред тях възникнаха философията и словоборствата. Когато там се борят помежду си и кряскат, не можеш дори да чуеш молитвите, та трябва или да седиш със запушени уши, или да загинеш от тях, когато гръмогласно занареждат за някаква добродетел, за безтелесни същности и глупости. Поради това стана тъй, че оставихме без внимание и тогава, който не е лош човек.

Но ти, Хермесе, вземи Плутос и бързо иди при него. Нека Плутос води със себе си Съкровището, нека двамата останат при Тимон и да не го напуцат тъй лесно, дори ако той поради добротата си отново захване да ги гони от къщи. А за ласкателите му и за неблагодарността, която са показали към него, аз отново сам ще помисля. Те ще бъдат наказани, след като поправя мълнията си: двата ѝ най-големи лъча се счупиха и изкривиха, когато неотдавна я запратих по-ревностно срещу софиста Анаксагор, който убеждаваше учениците си, че нас, боговете, изобщо никакви ни няма. Но аз не го умерих —

над него постави ръка Перикъл^[11]. Мълнията отскочи върху Анакейона, запали го и сама едва не се разби в скалите. Впрочем засега ще им стигне това наказание, че гледат Тимон свръхбогат.

ХЕРМЕС

Какво значи да кряскаш, да бъдеш нахален и дързък! Това е полезно не само за адвокатите, но и за молещите. Ето на, ей сега Тимон от сетен бедняк ще стане богаташ, защото издигна глас, изрече дръзко молитвата си и обърна вниманието на Зевс. А ако продължаваше да копае мълчалив и приведен, и досега щеше да си копае незабелязан от никого.

ПЛУТОС

Но аз няма да отида при него, Зевсе!

ЗЕВС

Защо, драги Плутосе, и то след като ти заповядвам аз?

ПЛУТОС

Защото, кълна се в Зевс, ме оскърбяваше, изнасяше ме от къщи, правеше ме на парченца — мене, дете съм му бил приятел още от бащино време! — и само дете с маши не ме е гонил от дома си! Също като човек, който отхвърля жар от ръката си! Пак ли да ида да ме раздава на паразити, блюдолизци и курви? Пращай ме при хора, които ще оценят подаръка ти, Зевсе, които ще ме уважават, за които ще бъда тачен и желан. А тези гарги глупави нека си останат със Сиромашията, която предпочитат пред мене! Нека получат от нея кожа и копачка и бъдат доволни — нещастници такива! — че са изкарали четири обола, след като безгрижно са пропуснали подарък от десет таланта!

ЗЕВС

Нищо подобно не ще прави вече Тимон срещу тебе. Копачката добре го е поучила, че трябва да предпочита тебе пред Сиромашията — освен ако не е съвсем нечувствителен в кръста. Но ти ми се виждаш доста капризен: сега обвиняваш Тимон, задето разтворил вратите пред тебе, оставил те да скиташ свободно, не те заключвал и ревнувал. Други пъти, наопаки, се възмущаваше от богатите и казваше, че стоиш

заклучен от тях с резета, ключове и печати, та не ти е възможно дори да зърнеш светлината. Ти се оплакваше от това пред мене и казваше, че се задушаваш в дълбокия мрак. Поради това се явяваше пред нас бледен, потънал в грижи, с пръсти, изкривени от навика да броиш пари, и заплашваше, че ще избягаш, ако ти падне случай. Изобщо тая работа ти се виждаше свръхужасна — да момуваш като Даная в медна или желязна стая, наглеждан от строги и хитри възпитателки — от Лихвата и от Сметката.

Ти казваше, че те постъпват глупаво: обичат те прекомерно, а, макар че могат, не смеят да вкусят от тебе, нито спокойно да покажат любовта си като твои господари. Не, те бдят и те вардят, без да мигнат, те гледат само печата или катинара и смятат за достатъчно удоволствие не възможността да се наслаждават самите те, а това, дето не предлагат никому насладата — като кучката в обора^[12], която нито сама яде ечемика, нито го дава на гладния кон. Отгоре на всичко ти се надсмиваше над тях, задето те пестят, пазят и, най-странното, те ревнуват от самите себе си, а не знаят, че някой проклет роб, управител или обесник тайно се вмъква и се напива, като оставя нещастния и необичан господар да бодърствува над лихвите пред мъждиво тесногърло светилниче с изсъхнал фитил. Как, нима не е несправедливо това, дето преди обвиняваше тях, а сега порицаваш Тимон за противното?

ПЛУТОС

Да, но ако решиш да издирваш истината, ще видиш, че и в двата случая постъпвам основателно. От една страна, тази прекомерна разпуснатост на Тимон ще оцениш като пренебрежение, а не като благоразположение към мене; от друга, онези, които ме пазят, заключен в сандъци и мрак, и гледат да им стана по-тлъст, по-мазен и по-едър, и нито сами ме докосват, нито на свят ме показват, за да не би някой да ме види, аз съм смятал, че са безумци и грубияни, защото, без да съм нещо крив, ме турят да гния в толкова окуви, без да знаят, че след малко ще си отидат, като ме оставят на някой друг, на някой щастливец.

Тъй че аз не хваля нито тези, нито прекомерно разточителните спрямо мене, а само — и това е най-доброто — които знаят мярка в нещата и нито напълно се въздържат от мене, нито изцяло ме

изхвърлят. В името на Зевс, помисли, Зевсе, ако някой встъпи в законен брак с жена млада и хубава, а после нито я пази, нито изобщо я ревнува, оставя я да ходи, където си ще, денем и нощем и да се отдава на желяещите я, че и сам я води към разврат, отваря ѝ вратите, покварява я и вика всекиго при нея, няма такъв човек изглежда, че я обича? Поне ти, Зевсе, не ще кажеш това: ти самият си любил толкова много!

Ако пък някой, наопаки, вземе дома си свободно родена жена, за да въди законни деца, и нито сам се докосва до цъфтящата и прекрасна девойка, нито другиму позволява да я погледне, ами под ключ я държи мома, неплодна и бездетна, и то като твърди, че я обича, нещо явно и от цвета на лицето му, и от изпитото му тяло, и от хлътнолите му очи, може ли такъв човек да не ти се стори луд? Той трябва да създава челяд и да се радва на брака си, а ето че оставя толкова красиво и мило момиче да вехне и цял живот го гледа като Деметрина жрица^[13]! От това се възмуствам и самият аз: едни позорно ме захвърлят, пръскат и изчерпват, а други ме държат вързан като жигосан роб беглец.

ЗЕВС

Какво ще им се сърдиш? И едните, и другите са хубаво наказани. Едните, подобно на Тантал, жадни, гладни, с изсъхнали уста, са зяпнали към златото, а другите са като Финей, харпиите грабят храната от гърлото им. Но хайде, върви вече при Тимон, сега ще го намериш много по-разумен.

ПЛУТОС

Какво, ще престане ли той ревностно да ме изгриба като от пробит съд, преди да съм се влял напълно, за да предотврати притока ми, та да не го удавя с обилното си течение? Струва ми се, че наливам вода в бъчвата на Данаидите и че напразно се вливам, при положение че съдът тече — преди да се влее, потокът изтича. На тази бъчва отвърстието за изтичане е по-широко и излазът е безпрепятствен.

ЗЕВС

Да, разбира се, ако не затъкне това отвърстие и го остави да зее, ти скоро ще изтечеш, а той отново ще намери кожата и копачката в утайките на бъчвата. Но хайде, вървете вече и го обогатете. А ти,

Хермесе, не забравяй на връщане да доведеш циклопите от Етна, за да поправят и поизострят мълнията ми. Скоро ще ни потрябва да бъде остра.

ХЕРМЕС

Да вървим, Плутосе! Какво има? Ти накуцваш? Не знаех, драги, че си бил не само сляп, но и куц.

ПЛУТОС

Това не е всякога, Хермесе. Когато отивам при някого по заповед на Зевс, не зная как, ставам бавен и почвам да куцам с двата крака, та с мъка стигам до целта, а очакващият ме е често вече старец. Когато пък трябва да се върна, тогава ще ме видиш крилат, по-бърз и от сън. Само щом падне въжето^[14], аз съм вече обявен за победител: така прескачам стадиона, че зрителите понякога не могат дори да ме зърнат.

ХЕРМЕС

Това не е вярно. Аз мога да спомена мнозина, които вчера не са имали нито грош, за да си купят въже, а днес изведнъж са богати прахосници, возят ги бели коне, а по-рано никога не са имали даже магаре. Те ходят облечени в пурпур и със златни пръстени на ръцете и, мисля, сами не вярват, че богатството им не е сън.

ПЛУТОС

Това е нещо друго, Хермесе. Тогава не стъпвам със своите нозе и не Зевс, а Плутон ме изпраца при тях, тъй като и самият той е плутодарител, тоест дарител на богатство, и велик благоподател. Това впрочем се вижда и от името му. И тъй, когато трябва да се преселя от едного у другото, мене ме турят в завещание, запечатват ме грижливо, вземат ме на ръце и ме пренасят. И тогава мъртвецът лежи в някакъв тъмен кът, коленете му са покрити с вехта тъкан и котките се бият за него, а мене претендентите ме чакат на площада с отворени уста, както пискливите пилци чакат ластовицата да дойде.

След това свалят печата, срязват платното, изваждат завещанието и обявяват новия ми господар — някой сродник, ласкател или развратен роб, ценен като любовник, с все още бръснати бузи; заради различните и всевъзможни удоволствия, които, макар и вече на възраст,

е доставял на господаря си, този юнак получава голяма награда и, който и да е той, ме грабва заедно със самото завещание и бяга с него. Така довчерашият Пирий, Дромон или Тибий се превръща в Мегакъл, Мегабаз или Протарх и оставя другите да се гледат със зяпнали уста, потънали в истинска скръб: каква скумрия им се изплъзва от диплите на мрежата, след като е глътнала толкова стръв!

И този неодялан и дебелокож човек се нахвърля върху мене; той, който още трепери от оковите, той, който наостри уши, щом чуе някой минувач да плесне с бич, и пада пред мелницата като пред храм^[15], е вече непоносим за околните. Той псува свободните и налага с бич бившите си другари по робство, за да опита дали и нему са позволени такива неща, докато налети на някое курве, запали се от страст към коне или се предаде на блюдолизници, които ще му се кълнат, че е по-красив от Нирей, по-благороден от Кекроп или Кодър, по-умен от Одисей, по-богат от шестнайсет Крезовци, взети вкупом. И така за кратко време нещастникът пропилява събираното малко по-малко чрез много измами, грабежи и коварства.

ХЕРМЕС

Почти тъй става, както казваш. Ами когато ходиш със своите нозе, как тъй намираш пътя, като си сляп? Как разпознаваш онези, при които Зевс те праща, след като ги сметне достойни за богатство?

ПЛУТОС

Как, ти смяташ, че издирвам какви са те? Кълна се в Зевс, не твърде. Иначе нямаше да оставя Аристид, за да премина към Хипоник, Калий и други атиняни, които не струват нито пукната пара.

ХЕРМЕС

Добре, но какво правиш, когато бъдеш пратен?

ПЛУТОС

Скитам нагоре-надолу и блуждая, докато ненадейно попадна на някого. А първият, който ме срещне, който и да е той, ме води у дома си, като благодари на тебе, Хермесе, за неочакваната печалба.

ХЕРМЕС

Значи, Зевс остава измамен, като мисли, че ти изпълняваш неговото решение и обогатяваш онези, които той смята за достойни да бъдат богати?

ПЛУТОС

И то напълно справедливо, драги, щом като знае, че съм сляп, а ме праща да издирвам нещо тъй мъчно за намиране, тъй отдавна изчезнало от живота, което дори Линкей не ще намери лесно — тъй неясно и мъничко е то! Затова, понеже добрите са малко, а главно негодниците владеят всичко в държавите, като скитам, аз по-лесно срещам такива и попадам в техните мрежи.

ХЕРМЕС

Ами после, когато ги изоставиш, как избягваш толкова лесно, щом не знаеш пътя?

ПЛУТОС

Тогава ставам някак си остроок и бързоног — само в момента на бягството си.

ХЕРМЕС

Хайде, отговори ми и на този въпрос: как тъй, като си, с извинение, сляп, та още и блед, че и тежък в краката, имаш толкова любовници, всички гледат към тебе и, ако им се дадеш, се смятат за щастливи, ако пък не им се дадеш, не могат да живеят? Аз зная не малко хора, тъй нещастно влюбени в тебе, че се хвърлят „от скали извисени“ „в морето рибеобилно“^[16], смятайки, че ги презираш, тъй като никога не си ги поглеждал. Но зная, че и ти сам ще се съ согласиш, ако познаваш себе си: те са същински корибанти^[17], щом са си загубили ума по такъв любовник.

ПЛУТОС

Как, ти мислиш, че ме виждат какъвто съм, тоест хром, сляп и прочее?

ХЕРМЕС

Но как иначе, Плутосе, освен ако и те самите не са слепи?

ПЛУТОС

Не са слепи, любезни, ами невежеството и измамата, които сега владеят всичко, ги умопомрачават. Пък и самият аз, за да не изглеждам съвсем грозен, си слагам привлекателна маска, посипана със злато и скъпоценности, обличам пъстри дрехи и тъй им се показвам. А те, като смятат, че виждат самата красота, се влюбват и загиват, щом не сполучат. Ако някой ме съблече и покаже пред тях, ясно е, те сами биха осъдили себе си, задето са били слепи за такива огромни неща и влюбени в противни и грозни работи.

ХЕРМЕС

Как става, че след като забогатееят и сами си сложат маската, продължават да се мамят, та ако човек рече да им я отнеме, биха дали по-скоро главата си, отколкото маската? Защото не е възможно да не знаят, че тази красота е изписана, щом като виждат всичко отвътре.

ПЛУТОС

В това отношение, Хермесе, ми помагат не малко неща.

ХЕРМЕС

Кои са те?

ПЛУТОС

Когато някой ме срещне и разтвори вратата си, за да ме приеме, заедно с мене незабелязано влизат Гордостта, Безумието, Самохвалството, Разпуснатостта, Високомерието, Измамата и хиляди други. След като предаде душата си в тяхна власт, човекът захваща да се диви на това, което не заслужава да му се дивят, стреми се към достойното за укор и обожава мене, бащата на всички онези навлезли с мене и обкръжаващи ме злини, и би понесъл всичко, но не и да се лиши от мене.

ХЕРМЕС

Какъв си гладък, слизест, трудноудържим и беглив, Плутосе! Никаква сигурна дръжка не предлагаш! Като змиорка, като смок, неизвестно как, се изплъзваш измежду пръстите! Сиромашията,

наопаки, е леплива, лесно се хваща, хиляди шипове са израсли по цялата ѝ снага, та който я доближи, веднага се хваща и не може лесно да се пусне. — Но ние се разбъбрихме и пропуснахме едно важно нещо.

ПЛУТОС

Кое?

ХЕРМЕС

Не доведохме Съкровището, а то ни беше крайно нужно.

ПЛУТОС

Не се грижи за това. Когато се качвам при вас, аз го оставям на земята и му заръчвам да стои вътре под ключ и да не отваря никому, освен ако ме чуе да му викам.

ХЕРМЕС

Така, нека вече стъпим в Атика! Върви с мене, като се държиш за плаща ми, додето стигна границата ѝ.

ПЛУТОС

Добре, че ме водиш за ръка, Хермесе. Ако ме оставиш, сигурно ще се заблудя и ще попадна на Хипербол или Клеон. — Но какъв е тоя звук, сякаш желязо се блъска о камък?

ХЕРМЕС

Това е Тимон, копае наблизко каменистата си нивица. Охо, тук е и Сиромашията, хей там — Трудът, Търпението, Мъдростта, Мъжеството и цялата тълпа от подвластните на Глада, много по-добри от твоите оръженосци!

ПЛУТОС

Хермесе, хайде да си вървим, по-бързо! Ами че ние не можем стори нищо свястно с човек, обкръжен от такава голяма войска!

ХЕРМЕС

Инак е решил Зевс. Нека не се плашим!

СИРОМАШИЯТА

Убиецо на Аргос^[18]! Къде си повел тогова?

ХЕРМЕС

Ей на тук, при Тимон ни проводи Зевс.

СИРОМАШИЯТА

Как, Плутос при Тимон, след като аз го приех в окаяно състояние от Разкоша, след като го предадох на ето тези тук, на Мъдростта и Труда, и го направих човек честен и достоен?

Тъй лесно ли ви се вижда да унижавате и онеправдавате мене, Сиромашията, та ми грабвате единственото, което имах? Затова ли съм го обработила според добродетелта, та да го вземе отново Плутос, да го връчи, както някога, на Гордостта и Грубостта, да го направи изнежен, низък и неразумен и да ми го върне отново, вече същинска дрипа?

ХЕРМЕС

Зевс е решил така, Сиромашийо!

СИРОМАШИЯТА

Отивам си! Но и вие, Труд, Мъдрост изостаналите, ме последвайте! А той скоро ще разбере кого изгубва в мое лице: добрата помощница, учителката на прекрасното, чрез общуване, с която бе телом здрав и умствено бодър, защото живееше като мъж и се уповаваше на себе си, а всички тези многобройни излишества смяташе за чужди на себе си, както е всъщност.

ХЕРМЕС

Отиват си. Хайде да се доближим до него.

ТИМОН

Кои сте вие, проклетници? Какво искате, че идвате тук да додявате на един човек работник, надничар? Но вие не ще си идете току-тъй, мръсници такива до един! Ей сега ще ви смачкам аз с буци и камъни!

ХЕРМЕС

Недей, Тимоне, не хвърляй! Не хвърляш по хора, аз съм Хермес, а този е Плутос. Изпрати ни Зевс, като чу твоите молитви. Хайде честито, приемай щастието и остави работата!

ТИМОН

И вие ще си изпатите, макар че сте богове, както казвате! Аз мразя всички, и хора, и богове, а пък тоя слепец, който и да е, ще го смажа с копачката!

ПЛУТОС

Да си вървим, Хермесе, за бога! Вижда ми се, човекът е обхванат от прекомерна лудост, да не вземе да ми стори някакво зло, че тъй да си отида!

ХЕРМЕС

Без глупости, Тимоне, ами остави тая голяма дивост и суровост, протегни ръце и вземи щастливата съдба, забогатеи отново, бъди пръв сред атиняните и презирай онези неблагодарници! Ти ще бъдеш единственият щастливец!

ТИМОН

Нищо не ща от вас! Не ми додявайте! Достатъчно богатство за мене е копачката. Що се отнася до другото, аз съм най-щастлив, когато не виждам никого.

ХЕРМЕС

Толкова нелюбезно, приятелю? Тези ли тежки и грозни слова да обадя на Зевса?^[19]

Разбира се, естествено е да бъдеш човекомразец, след като си претеглил толкова зло от хората, но богомразец — в никакъв случай, след като боговете така се грижат за тебе!

ТИМОН

Добре, Хермесе, на тебе и на Зевс съм крайно благодарен за грижата, но Плутос няма да приема.

ХЕРМЕС

Че защо?

ТИМОН

Защото той и по-рано стана причина за хиляди мои беди, като ме предаде на ласкатели, надокара интриганти, събуди омраза към мене, разврати ме със сладострастие, изправи ме срещу завистта и накрай тъй коварно и предателски ме изостави! Тогава прекрасната Сиромашия ме закали с най-мъжествен труд. Като се отнасяше към мене правдиво и откровено, тя ми даваше нужното и ме възпита да презирам оная сган. Тя постави в зависимост от самия мене надеждите на живота ми и ми показва где е моето богатство, което нито ласкателството на блюдолизеца, нито заплахите на доносника, нито бунтът на народа, нито вотът на депутата, нито коварството на тиранина би могло да ми отнеме.

Затова, закрепнал от труда, аз обработвам трудолюбиво тая земя, не виждам никакво градско зло и получавам от копачката си достатъчна и трайна прехрана. Тъй че върни се назад, Хермесе, и отведи Плутос при Зевс. А за мене би било достатъчно едно: да накарам всички хора, от мало, та до голямо, да реват от болка.

ХЕРМЕС

Недей, драги! Не всички са нагласени за реване. Но я остави тия сръдни и детинщини и вземи Плутос. Не бива да отхвърляш даровете на Зевс!

ПЛУТОС

Тимоне, искаш ли да се защитя пред тебе? Или като говоря, ти досаждам?

ТИМОН

Казвай, но накратко и без уводи като тия на хитреците — оратори. Ще изтърпя няколко твои думи заради Хермес.

ПЛУТОС

Би трябвало може би да произнеса дълга реч след толкова твои обвинения. Но както и да е, разсъди дали, както казваш, съм те онеправдал — аз, който станах причина за всички твои сладости: за почест, първенство, венци и всякакъв друг разкош. Благодарение на мене ти бе уважаван, възпяван и ухажван. А пък ако си изпатил нещо лошо от ласкателите си, аз не съм ти крив. По-скоро лично аз съм онеправдан от тебе, защото ти най-позорно ме подложи на онези проклетници, които те възхваляваха, които ти мътеха главата и по всички начини ме дебнеха. И накрай ти казваш, че съм те предал! Напротив, аз сам бих те обвинил, че по всички начини съм бил гонен от тебе, че с главата надолу съм бил изтласкан от къщата ти. Затова твоята многоуважаема Сиромашия вместо в мека тъкан те облече в тая кожа. Тъй че, на, Хермес е свидетел как се молих на Зевс да не дохождам вече при тебе, след като ти се отнесе към мене тъй враждебно!

ХЕРМЕС

Но сега, Плутосе, ти виждаш какъв е вече той. Живей спокойно с него. А ти копай, Тимоне, както си копаеше.

Ти пък доведи Съкровището под копачката му: като го викнеш, то ще дойде.

ТИМОН

Трябва да се подчиня, Хермесе, и отново да стана богат. Какво да прави човек, когато го насилват боговете? Но само помисли в какви неприятности захвърляш мене, нещастния! Досега живях най-честито, а сега изведнъж, без да съм извършил нищо лошо, ще получа толкова злато и ще поема толкова грижи!

ХЕРМЕС

Макар че това е мъчно и непоносимо, Тимоне, изтърпи го заради мене, та твоите ласкатели да се пукнат от завист! А пък аз ще отлетя през Етна към небето.

ПЛУТОС

Той си отиде, както изглежда. Тъй заключавам от движението на крилете му. — Ти остани тук. Щом си отида, ще ти пратя

Съкровището. Или, по-добре, копай. — Тебе думам, златно Съкровище, подчини се на Тимон и му се остави да те намери. — Копай, Тимоне, забивай дълбоко! Аз ще ви остава.

ТИМОН

Хайде, копачке, дръж се и неуморно викай Съкровището, от дълбините да дойде на белия свят! — Зевсе, чудотворецо, мили корибанти, Хермесе, печелнико, отде толкова злато! Или може би това е сън? Страх ме е да не се разбудя и намеря въглени! Но не, това е злато, сечено, червеникаво, тежко и свръхприятно за окото!

О злато, най-прекрасно достояние!^[20]

Като пламнал огън светиш ти денем и нощем!^[21] Ела, най-скъпо и най-желано! Сега вярвам, че някога Зевс се бил превърнал в злато. Че коя девойка не ще приеме с разтворени обятия такъв хубав любовник, който се стича през покрива й?^[22]

Мидасе! Крезе! Делфийски дарове!^[23] Колко нищожни сте вие в сравнение с Тимон и с Тимоновото богатство! Та с него не може да се мери дори персийският цар! Копачко, скъпа моя кожо, най-добре е вас да посветя на Пан, а самият аз ще купя целия този край, ще построя върху съкровището куличка, достатъчна да преживея самичък. Решавам, тя ще ми бъде и гроб, след като умра. За останалата част от живота ми нека бъде решено и узаконено следното:

Никакви връзки, никакви познанства, само презрение! Приятел, гост, другар, олтар на Милостта — всичко това е глупост голяма. Да жалиш плачещия, да помагаш на бедния — това е беззаконие, провала на нравите! Животът ми ще бъде самотен, като на вълк, и единственият ми приятел ще е Тимон!

Всички други са врагове и затворници, и да проговориш някому от тях, е омърсяване. И ако само видя някого, денят е нещастен. И изобщо нека за мене те не се различават от каменни и бронзови статуи. И нито вестител от тях ще приемам, нито възлияние с тях ще правя. Нека пустинята бъде границата ми откъм тях! Близки, сродници, земляци, самото отечество — всичко това са глупави и ненужни имена,

амбиции на безразсъдни люде! Нека само Тимон бъде богат, да презира всички, самичък да живее в разкош със себе си, далече от ласкателство и досадни похвали! Нека сам принася жертви и участва в жертвени пирове! Сам да си бъде съсед и близък — далече от другите! Нека бъде решено: ако трябва да умре, ще се прости със себе си и самичък ще си сложи погребален венец!

И нека имам най-приятното име „Човекомразецът“, а белези на нрава ми да бъдат мрачността, грубостта, суровостта, злобата и нелюдимостта! Ако видя някого, който загива в огън и моли да угася пламъка, с масло и смола ще го гася! Ако зимно време реката отнася някого и той простира ръце и моли да бъде извлечен, ще го блъсна и потопя с главата надолу, та да не може да изплава! Тъй всеки ще си получи заслуженото!

Законът бе внесен от Тимон, син на Ехекратид, от дема Колит; гласуван бе в Народното събрание от същия Тимон.

Така! Решихме го и мъжки държим на него!

Но много ми се ще всички да разберат, че съм станал свръхбогат: това ще ги накара да се обесят.

Но какво е туй? Я, каква бързина! Отвред се стичат хора, опрашени, запъхтени! Не зная отде са подушили златото! Дали да се изкача на този хълм и ги прогоня, като хвърлям камъни от позицията си, или само веднъж да престъпя закона си и поговоря с тях, та презрението ми да ги мъчи още повече? Мисля, туй е по-добро. Значи, оставам тук и ще ги приема. Я да видя, кой е този, първият! Гнатонид, ласкателят, който неотдавна, като му поисках милостиня, ми подаде въже — той, който често беше повръщал дома ми цели бъчви вино. Но добре, че иде. Ще си изпати пръв от всички.

ГНАТОНИД

Не казвах ли аз, че боговете не ще изоставят добрия човек Тимон? Здравей, Тимоне, най-прекрасни, най-мили, най-скъпи другарю по пиене!

ТИМОН

Здравей и ти, Гнатониде, най-алчен от всички ястреби и най-развратен сред хората!

ГНАТОНИД

Все такъв шегобиец си ти! Но къде е гощавката? Да знаеш, нося ти нова песен от последните си дитирамби^[24].

ТИМОН

Но много прочувствено ще запееш елегии под тази копачка!

ГНАТОНИД

Какво е това? Ти ме биеш, Тимоне? Ще викам свидетели! Херакле, олеле, олеле! Давам те под съд за телесна повреда!

ТИМОН

А ако се позабавиш още малко, ще ме съдиш за убийство!

ГНАТОНИД

Няма, няма! Но ти можеш да излекуваш напълно раната ми, като ѝ посипеш малко златице. Страшно кръвоспиращо лекарство!

ТИМОН

Още ли си тук?

ГНАТОНИД

Отивам си. Но ти няма да прокопсаш, като си станал такъв проклет!

ТИМОН

Кой е този, дето приближава, гологлавият? Филиад, най-гнъсният от всички блюдолизци! Той получи от мене една нива и два таланта зестра за дъщеря си, награда за една похвала: веднъж пях, а той, докато всички останали мълчаха, единствен ме превъзнесе с похвали и се закле, че пея по-сладко дори от лебед. Когато неотдавна ме видя болен и аз го доближих с молба за помощ, този добряк ме обсипа с удари.

ФИЛИАД

Какво безсрамие! Сега ли познавате Тимон? Сега ли Гнатонид е негов приятел и другар по пиене? Но той си изпати хубаво, неблагодарникът такъв! Ние, старите приятели, връстници и земляци,

все пак сме скромни, за да не изглеждаме нахални. — Здравей, господарю! Внимавай, варди се от тези мръсни ласкатели, които само седят на трапезата ти, а инак по нищо не се отличават от гарвани! Не бива да вярваш на никого от днешните: всички са неблагодарници и подлеци! А пък аз ти носех един талант, за да си посрещнеш нуждите, и по пътя, като наближих, чух, че си станал богат и пребогат. Затова дойдох да ти дам тоя съвет. Впрочем ти, който си тъй мъдър, може би нямаш нужда от моите думи, ти и на Нестор би дал нужното напътствие.

ТИМОН

Така е, Филиаде. Но ела по-близо. И тебе ще здрависам с копачката.

ФИЛИАД

Хора, този неблагодарник ми счупи главата, защото го съветвах за доброто му!

ТИМОН

Ето, иде и третият, ораторът Демей. Той носи постановление в дясната ръка и казва, че ми е роднина. Благодарение на мене той изплати на града само в един ден шестнайсет таланта — беше осъден и понеже не можеше да плати, бе хвърлен в затвор, а аз го съжалих и го освободих. Когато наскоро разпределяше зрелищните пари^[25] на Ерехтеевата фила и аз отидох с молба за полагащата ми се част, той каза, че не ме признава за гражданин.

ДЕМЕЙ

Здравей, Тимоне, велика полза на рода си, опора на атиняните, закрила на Елада! Насъбраният народ и двата съвета^[26] отдавна вече те очакват. Но първо чуй постановлението, което съм написал в твоя чест:

„Тъй като Тимон Ехекратидов от дема Колит, мъж не само отличен, но и мъдър, както никой друг в Елада, през целия си живот непрекъснато върши прекрасни за града дела, а освен това в един само ден победи на олимпийските състезания в юмручен бой, борба и бягане, а още и с двоен и четворен впряг от коне...“

ТИМОН

Но аз дори не съм виждал Олимпия!

ДЕМЕЙ

Че какво от това? Ще я видиш по-късно. Все по-добре е да се притурят повече такива неща. „... и миналата година се отличи в бой за града против ахарнците и разби две дружини пелопонесци...“

ТИМОН

Как? Без да имам оръжие и без да съм вписан в наборните списъци?

ДЕМЕЙ

Скромно говориш за себе си, но ние щяхме да бъдем неблагодарни, ако не те помнехме.

„... Освен това, внасяйки решения, давайки съвети и бидейки стратег, той допринесе не малко за града. Въз основа на всичко това Съветът, Народът и Хелиеята^[27] решиха, поотделно по — фили и демове, както и всички съвкупно, да се издигне златна статуя на Тимон до статуята на Атина в Акропола^[28], с мълния в десницата и със седем лъча около главата, да бъде увенчан със златни венци и тия венци да бъдат обявени днес на новите трагически представления на Дионисиите^[29] (по този случай днес трябва да бъдат устроени Дионисиите). Това предложение направи ораторът Демей, негов най-близък сродник и ученик. Защото Тимон е най-добрият оратор и всичко друго, каквото пожелае.“

Това е то постановлението. Аз исках да доведа при тебе и сина си, когото нарекох на твое име Тимон.

ТИМОН

Как тъй, Демее, че ти не си женен, доколкото зная!

ДЕМЕЙ

Но догодина, ако даде бог, ще се оженя, ще ми се роди дете и — понеже ще бъде момче — ще го нарека Тимон.

ТИМОН

Не зная дали ще се ожениш, драги, след като получиш от мене хей такъв хубав удар.

ДЕМЕЙ

Олеле! Какво е това? Ти се стремиш към тирания, Тимоне, и биеш свободни хора, когато твоят свободен произход не е ясен! Но скоро ще бъдеш наказан както за всичко друго, така и задето запали Акропола!

ТИМОН

Но Акрополът не е запален, мръсно! Ясно е, че си доносник!

ДЕМЕЙ

Да, но си подкопал съкровищницата^[30] и оттам са твоите богатства!

ТИМОН

И тя не е подкопана, така че и това не е убедително.

ДЕМЕЙ

Ще бъде подкопана после. А всичко, което е било в нея, сега е у тебе!

ТИМОН

Тогава на ти още един!

ДЕМЕЙ

Олеле, челото ми!

ТИМОН

Не крякай, че ще ти дам и трети! То ще е съвсем смешна работа: без оръжие да разбия две пелопонески дружини, а да не смачкам едно мръсно човече! Напразно биха били олимпийските ми победи в юмручен бой и борба!

Но какво е това? Този не е ли Тразикъл, философът? Да, никой друг. Пуснал брадата, намръщил веждите, върви и нещо си мърмори, с поглед на титан^[31], с коса, щръкнала над челото, същински Борей или

Тритон, каквито ги е нарисувал Зевксид! Този човек с прилична външност, със сериозна походка, с проста дреха от ранна сутрин разглежда хиляди въпроси на добродетелта, осъжда склонните към удоволствия, възхвалява умереността. Но когато след банята отиде на гощавка и робът му поднесе голямата чаша — а той най-много обича чистото вино, сякаш е пил вода от Лета^[32]: показва поведение, диаметрално противоположно на утринните си проповеди, граби ядене преди всички — като ястреб, — тласка с лакти съседа си, брадата му е потънала в сосове, тъпче се като куче, наведен над паниците, сякаш в тях очаква да намери добродетелта, и грижливо изгребва чиниите с показалец, та нищо от кашата да не остави в тях.

Той е вечно недоволен — малко му е дори ако получи цялата баница или сам изяде прасето. Това е плодът на неговата лакомия и ненаситност. Той е къркач и пияница не само до песни и игри, но и до свади и ругатни. При това нямат свършек неговите приказки на чаша, и все за благоразумност и умереност. И това той говори вече, след като му е призляло от виното и е почнал смешно да пелтечи. После следва повръщане. Накрай неколцина го хващат и го изнасят от гощавката, а той с две ръце се улавя за флейтистката. Впрочем, дори когато е трезвен, той не ще отстъпи никому първенството в лъжа, нахалство и сребролюбие. Но и сред ласкателите е пръв, кълне се с готовност, шарлатанството му върви напред, а безсрамието го съпровожда. И изобщо той е крайно хитра твар и свършен майстор в разнообразни изкуства. Затова ще си изпати и този прекрасен човек! — Какво е това? Охо! Тъй дълго не ни е спохождал Тразикъл!

ТРАЗИКЪЛ

Не съм дошъл за същото, заради което идват повечето, Тимоне. Смаяни от богатството ти, те се стекоха тук с надежда за сребро, злато и разкошни пирове и решиха да покажат своето голямо благоразположение към човек като тебе, прост и отзивчив. Ти знаеш, че за мене хлябът е достатъчна гощавка, че най-сладкото ми ядене е чубрица и лук или, ако някога си позволя лукс, малко солчица: Питието ми е изворна вода. А този плащ е по-хубав от всяка багреница. За мене златото не е по-ценно от крайбрежните камъчета. Дойдох заради тебе самия, за да не те разврати тази най-лоша и най-коварна придобивка, богатството, което много често за мнозина е

ставало причина за непоправими беди. Та ако ме послушаш, най-добре цялото го хвърли в морето, то не е нужно на един отличен човек, който може да съзерцава богатството на философията. Но, драги, не го хвърляй в дълбокото, ами колкото да влезе човек до под пъпа, недалече от брега, и само аз да го видя.

Ако не щеш това, тогава можеш и другояче, още по-хубаво: изнеси го веднага от къщи, без да оставиш за себе си нито грош, и го раздай на всички нуждаещи се — на този пет драхми, на този — мина, на този — половин талант. Ако някой е философ, право е да получи два или три пъти повече. А на мене — но аз не искам за себе си, а за да дам на нуждаещите се мои другари — ми стига да ми насипеш хей в тази торба, която не побира дори две цели крини егински. Скромни и умерени трябва да бъде човекът на философията и да не мисли за повече от една торба.^[33]

ТИМОН

Браво за тези Думи, Тразикле! Но преди торбата, ако обичаш, дай си главата, да я обсипя с юмруци, че да ти отброя и с копачката!

ТРАЗИКЪЛ

Демокрацийо, законност! Бие ме един проклетник в свободен град!

ТИМОН

Защо се сърдиш, драги? Мигар те излъгах? Но свръх мярката ще ти хвърля още четири мери.

Ала какво е това? Мнозина се събират: Блепсий, ей го там, Лахет, Гнифон и изобщо полкът на бъдещите патиланци. Затова, я да се кача на тая скала, да оставя за малко копачката да си почине, че отдавна се бяхти да, събера колкото се може повече камъни и отдалеч да ги обсипя като с градушка!

БЛЕПСИЙ

Не хвърляй, Тимоне! Отиваме си!

ТИМОН

Но не без кръв и рани!

[1] Чрез епитетите в това изречение Лукиан имитира високопарната реч на епическата и трагическата поезия. — Б.пр. ↑

[2] Мандрагората била смятана за вълшебно растение, поради своето опияняващо и сънотворно въздействие. — Б.пр. ↑

[3] Егида е страшният щит на Зевс, който върховният бог разтърсвал и така предизвиквал бури. — Б.пр. ↑

[4] Като говори за корабокрушение, Лукиан има предвид световния потоп, който, според легендата, станал по времето на Прометеевия син Девкалион. — Б.пр. ↑

[5] Омиров епитет. — Б.пр. ↑

[6] С двете прозвища гигантоубиец и титанопобедител се загатва за битките с гигантите, унищожени от Зевс, и с титаните, които той победил и запратил вдън земя. — Б.пр. ↑

[7] Думите „Колко Фаетоновци и Девкалионовци“ са равнозначни на „колко световни пожара и колко потопа“. Легендата за пожара, предизвикан от Фаетон, син на Слънцето, е разказана от Овидий в „Метаморфози“. — Б.пр. ↑

[8] Според едно критско предание Зевс умрял и бил погребан близо до гр. Кносос. — Б.пр. ↑

[9] Диасиите били ежегоден атически празник в чест на Зевс Милосърдният. — Б.пр. ↑

[10] Последните думи загатват за поемата „Илиада“, (обръщение на жреца Хриз към бог Аполон):

*Ако нявга свидния ти храм съм окичвал,
ако съм нявга изгарял за тебе бедра тлъстомесни
от бикове и кози, изпълни ми ти тая молба...*

— Б.пр. ↑

[11] Перикъл защитил Анаксагор, когато последният бил съден за безбожие. — Б.пр. ↑

[12] Кучката в обора — пословичен израз, произлязъл от басня; проникнал и в българския фолклор. — Б.пр. ↑

[13] Деметрината жрица била длъжна да се въздържа от полови сношения по време на празника Тесмофорни. — Б.пр. ↑

[14] Образът е зает от спортната област. Пред бегачите било опъвано въже, спущането, на което означавало начало на състезанието (старт). — Б.пр. ↑

[15] Мелниците били местата, където провинилите се роби бивали подлагани на изтезателен труд. — Б.пр. ↑

[16] Срв. Теогнид. Там поетът казва, че мнозина, за да избегнат бедността, се хвърлят „от скали извисени“ „в морето рибеобилно“. — Б.пр. ↑

[17] Корибантите били жреци на малоазниската богиня Кабела, в чест, на която изпълнявали бесни танци. — Б.пр. ↑

[18] По заповед на Зевс Хермес убил стоокия Аргос, който преследвал превърнатата в крава Йо. — Б.пр. ↑

[19] Цитат из „Илиада“, (думи на Ирида към Посейдон). — Б.пр. ↑

[20] Стих из недостигналата до нас трагедия на Еврипид „Даная“. — Б.пр. ↑

[21] Този текст предава свободно началните стихове от „Първа олимпийска ода“ на Пиндар. В диалога „Сънят, или Петелът“ Лукиан предава дословно това място. — Б.пр. ↑

[22] Лукиан има предвид любовната връзка на Зевс с Даная. — Б.пр. ↑

[23] Тимон има предвид храмовите съкровищници в Делфи. Срв. Софокъл, „Едип цар“:

Зевсови сладки слова, в многозлатния Делфи родени!

— Б.пр. ↑

[24] Дитирамбът е химн в чест на бог Дионис (Бакхус). Тук — изобщо прославна песен. — Б.пр. ↑

[25] От времето на Перикъл атинската държава започнала да раздава зрелищни пари на по-бедните си граждани. Тези пари се равнявали на по два обола за всеки от трите дни представления. — Б.пр. ↑

[26] Двата съвета са Ареопагът и Съветът на петстотинте. — Б.пр. ↑

[27] Хелиеята е атинският съд, съставен от представители на десетте фили с общ брой души. — Б.пр. ↑

[28] Става дума за прочутата статуя на Атина, изработена от Фидий. — Б.пр. ↑

[29] Дионисии — празници в чест на бог Дионис, на които били устройвани драматически състезания. — Б.пр. ↑

[30] Съкровищницата, т.е. държавната хазна, която се пазела на Акропола. — Б.пр. ↑

[31] Титани са децата на Уран и Гея, сред тях: Океан, Хиперион, Япет, Кронос, Рея, Темида, Тетида. Водили борба за властта над света срещу Зевс, но били победени от него и затворени в Тартара. — Б.пр. ↑

[32] Лета — адска река, от чиято вода пиели мъртвите, за да забравят земния си живот. Тук Лукиан иска да каже, че вечерта философът забравя онова, което е проповядвал сутринта. — Б.пр. ↑

[33] Да не мисли за повече от една торба. Комизмът на тези думи се състои в двусмислието им. Торбата, която съдържала оскъден обед, била вечна спътница на някои философи. Тразикъл обаче мисли не за такова скромно съдържание на торбата. От предходните му думи става ясно, че той не си представя торбата без злато. Друг комичен ефект се крие в пародийния характер на въпросните думи: те напомнят латинската фраза *Sutor, ne supra crepidam* („Обущарю, стой при обувката си!“), която предписва да се говори само по въпроси, по които човек е компетентен. — Б.пр. ↑

ПРОМЕТЕЙ, ИЛИ КАВКАЗ

ХЕРМЕС

Хефесте, това е Кавказ, към който ще трябва да бъде прикован този нещастен титан^[1]. Нека сега огледаме за някоя подходяща канара, дали няма нейде място, непокрито от снега, та веригите да се вбият по-здраво и всички да го виждат, като виси.

ХЕФЕСТ

Да огледаме, Хермесе. Не трябва да бъде разпънат нито на ниско и приземно място, за да не му помогнат неговите създания, хората, нито пък на върха, защото така не ще го виждат отдолу, ами, ако искаш, нека се разпъне тук нейде по средата, над пропастта, с ръце прострени от тази канара към насрещната.

ХЕРМЕС

Добре казваш. Скалите тук са стръмни и отвред недостъпни, леко наклонени, и канарата има само ей това местенце за стъпване, та едва може да се застане на върха на пръстите, и изобщо тук разпъването ще стане най-удобно. — Хайде, Прометее, не се май, ами се качвай и дай да те приковат към планината!

ПРОМЕТЕЙ

Поне вие, Хефесте и Хермесе, ме пожалете, незаслужено страдам!

ХЕРМЕС

Искаш да кажеш, Прометее, вместо тебе да приковат нас за неизпълнение на заповедта? Или мислиш, че Кавказ не стига да побере още двама приковани? Хайде, протегни десницата си! — Ти, Хефесте, я прикови и пригвозди, удряй здраво с чука! — Дай и другата! — Хубаво да се закове и тя! — Добре! А сега вече ще долети и орелът, за

да къса черния ти дроб, та да получиш всичко заради хубавото и изкусно свое ваятелство.

ПРОМЕТЕЙ

Кроносе, Япете, и ти, майко! Как страдам аз, нещастният, без да съм извършил нищо лошо!

ХЕРМЕС

Нищо лошо ли не си извършил, Прометее? Ти, който, първо, натоварен с подялбата на месото, я извърши така несправедливо и измамнически, че прибра за себе си най-хубавите части и заблуди Зевс, като постави пред него кости, „покрити със лъскава лой“^[2]? Помня, бога ми, тъй казва Хезиод. После, ти създаде хората, най-коварните животни, и особено жените. На всичко отгоре открадна най-ценния имот на боговете, огъня, и го даде на хората. Толкова престъпления си извършил, а казваш, че са те оковали, без да си сторил нищо незаконно!

ПРОМЕТЕЙ

Изглежда, че и ти, Хермесе, според думите на Омир, „обвиняваш един невиновен“^[3], като ме кориш за такива неща, заради които бих се сметнал за достоен да се храня в Пританея, ако се вършеше правото. Ако имаш време, аз с удоволствие бих се оправдал срещу обвиненията и бих показал, че Зевсовата присъда над мене е несправедлива. А ти — понеже си устат и адвокат — говори в негова защита, докажи, че е издал справедливо решение да бъде разпънат близо до тези Каспийски врати при Кавказ, най-жалостна гледка за всички скити.

ХЕРМЕС

Закъсняла е апелацията ти, Прометее, няма полза от нея. Все пак говори. И без това ще трябва да чакаме, докато долети орелът, за да се погрижи за твоя дроб. Добре би било да използваме промеждутъчното време, за да чуем една софистическа реч, какъвто си изпечен майстор на речите!

ПРОМЕТЕЙ

Тогава, Хермесе, по-напред говори ти, обвини ме колкото се може по-страшно и не пропускай нищо от справедливите дела на баща си. Тебе, Хефесте, вземам за съдия.

ХЕФЕСТ

Не, бога ми! Знай, че в мое лице ще имаш не съдия, а обвинител, задето отмъкна огъня и ми остави пещта студена!

ПРОМЕТЕЙ

Тогава, разделете си обвинението — ти приказвай за кражбата, а Хефест ще ме обвинява за създаването на хората и за подялбата на месото. Изглежда, че и двамата сте майстори и способни в речите.

ХЕФЕСТ

Хермес ще говори и заради мене. Аз не съм по съдебните речи, повечето се въртя около пещта. Той е оратор и с тези работи се занимава не между другото^[4].

ПРОМЕТЕЙ

Аз никога не бих помислил, че Хермес ще пожелае да говори и за кражбата ми и че ще ме обижда за такова нещо, в което ми е колега^[5]. Но ако се заемеш и с това обвинение, сине на Мая, вече е време да минеш към него.

ХЕРМЕС

Е, да, Прометее, много дълга реч и достатъчна подготовка е нужна във връзка с извършеното от тебе! Съвсем не стига да се кажат главните ти престъпления — че като ти бе възложено да разделиш месото, запази за себе си най-хубавите късове и измами царя^[6], че създаде хората, без никаква нужда от тях, че открадна огъня от нас и го занесе на тях! И, струва ми се, драги, ти не съзнаваш, че при такива дела си изпитал голямото човеколюбие на Зевс. Ако отричаш, че си извършил тези неща, ще трябва да те изобличавам, да се простирам надълго и да се опитвам да изтъкна истината колкото се може по-ясно. Но ако признаеш, че си направил такова разпределение на месото, че си новаторствал, създавайки хората, и че си откраднал огъня, моето

обвинение е достатъчно, и повече не ще говоря — защото това би било просто празна приказка.

ПРОМЕТЕЙ

Дали не е празна приказка и това, което каза, ще разберем малко по-късно. Но тъй като твърдиш, че обвиненията ти са достатъчни, аз ще се опитам, доколкото мига, да оборя нападките ти.

Първо слушай по въпроса за месото. Но, кълна се в Уран, дори сега, говорейки това, аз се срамувам заради Зевс, дето е толкова дребнав и недоволен, та понеже намерил една малка кост в своя дял, праща на разпъване един тъй стар бог^[7], без да си спомни за моето съратничество^[8] и без да помисли колко малка е причината за гнева му и че е детинщина да се гневи и сърди, ако сам не вземе по-голямото.

А такива измами, Хермесе, които стават при пирове, мисля, не бива да се помнят, а дори ако се допусне някакво прегрешение сред пируващите, то да се смята за шега и гневът да се изостави още там, на самия пир. Но да се пази омразата и на другия ден, да се злопаметства и да се държи един вчерашен гняв, остави, това нито подобава на богове, нито е по царски. Че ако от пировете се махнат приятности като лъжата, шегите, подигравките и насмешките, останалото е пиянство, преяждане и мълчание, работи тъжни, невесели и съвсем неподходящи за пир. Затова аз мислех, че на другия ден Зевс дори не ще си спомни за това, камо ли пък че толкова ще се разсърди и ще сметне, че е изпатил нещо ужасно от това, дето някой, като дели месото, си е направил шега, за да изпита дали избирацията ще познае по-хубавия дял.

Но представи си, Хермесе, още по-лошото — че не съм определил за Зевс по-лошата част, а всичко съм отмъкнал. Какво тогава? Би ли трябвало заради това, дето има една дума, да обърне земя и небе, да измисли окови, кръстове и цял Кавказ, да изпраща орли, да ми изтръгне дроба? Гледай, това не обвинява ли самия негодуващ в голяма дребнавост, в низост на мисълта и в податливост на гнева? Ами какво би направил той, ако беше изгубил цял вол, щом толкова се гневи заради малко месо?

А колко по-разумно постъпват в подобни случаи хората, за които би било естествено да бъдат по-буйни в гнева си, отколкото боговете! И все пак сред тях няма такъв, който би наказал готвача си с разпъване,

ако той, докато вари месото, пъхне пръста си в супата и го оближе или докато то се пече, откъсне малко и го глътне. Не, прощава му. Ако пък силно се ядоса, удря го с юмрук или го перва по бузата, но никой при тях не е бил разпънат за такива неща. Толкова за месото. Срамно е за мене да се защитавам, но много по-срамно е за него да ме обвинява.

А сега е вече време да говоря за ваятелството си и за това, че създадох хората. Но този въпрос, Хермесе, съдържа две обвинения, и аз не зная по кое от двете ме съдите — дали че хората изобщо не е трябвало да се създават и е било по-добре да останат неподвижни във вид на проста пръст, или че е трябвало да бъдат създадени, но да бъдат оформени не по моя, а по друг някакъв начин? Аз обаче ще говоря и по двете. И първо ще се опитам да докажа, че за боговете не е произлязла никаква вреда от това дето хората са доведени в живота; второ, че това е много по-полезно и по-добро за тях, отколкото ако земята трябваше да остане пуста и безлюдна.

Някога съществуваше — така по-лесно ще проличи дали съм извършил престъпление, като съм преустроил човешките работи, — та, казвам, съществуваше само божественият и небесният род, а земята беше нещо диво и безформено, цялата обрасла с гори, и то непроходими, никъде нито божи олтари, нито храмове — отде ще се вземат? — нито статуя, нито изображение, нито други такива неща, каквито сега се срещат много и навред и се тачат с най-голяма грижа. И аз — понеже винаги предвиждам с оглед към общото дело, гледам да напредват работите на боговете и всичко друго да повишава реда и хубостта си — намислих, че ще бъде по-добре да взема малко глина и създам някакви животни, като ги изработя по вид подобни на самите нас. Защото смятах, че на божеството липсва нещо, ако не съществува противоположното нему, сравнението, с което ще го изтъква като по-блажено. То трябва да бъде смъртно, но иначе много изкусно, много разумно и с усет за доброто.

И така, според думите на поета, аз „смесих земя със вода“^[9], размекнах я и изваях хората, като викнах и Атина да ми помогне в работата. Това е голямото ми престъпление към боговете! И виждаш колко голямо е наказанието ми, задето от кал направих животни и доведох до движение неподвижното дотогава. Както изглежда, оттогава боговете са по-малко богове, тъй като на земята са възникнали някакви смъртни животинки. Зевс така негодува сега, като

че ли чрез създаването на хората боговете са понижени. А може би се бои да не би и те да се вдигнат на въстание срещу него и да обявят война на боговете, както бяха сторили гигантите^[10]. Но че вие, Хермесе, в нищо не сте онеправдани от мене и от моите дела, е ясно. Или ти покажи нещо, макар и най-дребно, и аз ще млъкна, убеден, че сте ме наказали справедливо.

А че моята дейност е дори полезна за боговете, ще разбереш, като погледнеш цялата земя, която вече не е мръсна и необработена, а е украсена с градове, с ниви и питомни растения, по морето плуват кораби, островите са населени и навред олтари, жертвоприношения, храмове, събори:

*Зевс е изпълнил всичките друми, всичките сборища
людски^[11].*

Ами че ако бях създал тая придобивка само за себе си, щях да се възползвам сам от изгодата ѝ, а аз я донесох и я поставих пред вас, с оглед към общото благо. Нещо повече, храмове на Зевс, Аполон, Хера и на тебе, Хефесте, могат да се видят навред, а на Прометей — никъде^[12]. Виждаш как мисля само за своята изгода, а общата подценявам и предавам!

Помисли още и по това, Хермесе: смяташ ли, че някакво благо без свидетели, като например владение или творение, което никой няма да види и похвали, ще бъде сладко и приятно за притежателя си? Но защо казах това? Защото, ако не бяха създадени хората, красотата на вселената щеше да бъде лишена от свидетели и ние щяхме да бъдем богати с едно богатство, което нито би будило възхищение у някой друг, нито за нас самите би било ценно, защото нямаше да има нещо по-малко, с което да го сравняваме, и нямаше да разберем степента на блаженството си, след като не виждаме други същества, лишени от нашите блага. Защото голямото би се сторило голямо само когато се сравни с малкото. А вие, които трябваше да ме тачите заради тази моя линия, ме разпънахте и така се отблагодарихте за моя замисъл.

Но, ще кажеш, сред тях има злодейци, те прелюбодействуват, воюват, женят се за сестрите си, заговорничат срещу бащите си^[13]. Та

у нас няма ли голямо изобилие от такива дела? И все пак никой не би обвинил поради това Уран и Гея, че са ни създали. Може би ще кажеш още, че по необходимост ние имаме много неприятности, като се грижим за тях. Тогава по същата причина трябва да се сърди и овчарят, задето има стадо, тъй като трябва да се грижи за него. Но тази трудност е и сладка. От друга страна, грижата не е неприятна, щом доставя някакво развлечение. Та какво щяхме да правим, ако нямаше за кого да се грижим? Щяхме да бездействуваме, да пием нектар и да се тъпчем с амброзия, без да вършим нищо.

Но това, което ме задушаваш от яд, е, че порицавате създаването на хората и особено на жените и все пак се влюбвате в тях, непрестанно слизате долу, превърнати ту в бикове, ту пък в сатири и лебеди^[14], и ги смятате за достойни да раждат богове. Но може би ще кажеш, че хората е трябвало да бъдат създадени, само че по-друг начин, не подобни на нас. И какъв друг образец бих си предоставил, по-добър от този, който познавах като напълно добър? Или трябваше да изработят това същество неразумно, звероподобно и диво? А как щяха да принасят жертви на боговете и да ви отдават другите почести, ако не бяха създадени в този вид? Но когато ви поднасят хекатомби, вие не се бавите, дори ако трябва да идете до Океана, „при етиопците праведни“^[15], а виновника за тези почести към вас и за жертвоприношенията — разпънахте. Така, по въпроса за хората и това е достатъчно.

Сега, ако не възразяваш, ще премина към огъня и неговата позорна кражба. В името на боговете, отговори незабавно на следния въпрос: изгубихме ли нещо от огъня, откакто го имат и хората? Не ще речеш такова нещо. Ами че тази е, мисля, природата на това благо, то съвсем не се намалява, ако някой вземе от него, не угасва, ако някой си запали от него. Направо завист е да пречите на нуждаещите се да си вземат от това, от което вие с нищо не бивате ощетявани. А като сте богове, трябва да бъдете добри, „дарители на блага“^[16], и да стоите извън всяка завист. Та дори целия огън да бях отмъкнал и занесъл на земята, без да оставя нищо от него, пак не бих ви ощетил много: вие нямате нужда от него, защото нито ви е студено, нито варите амброзията, нито ви трябва изкуствена светлина.

А хората използват огъня като необходим и за други цели и особено при жертвоприношенията, за да могат да изпълват улиците с

жертвен дим, да палят тамян и да горят бутове върху жертвениците. Аз виждам, че вие особено обичате дима и смятате за най-сладко угощението, когато до небето стигне мирисът на жертвата, „люлян от пушека жертвен“^[17]. Значи, това обвинение би било право противоположно на вашето желание. Чудя се как не заповядвате и на слънцето да не им свети — нали и то е огън, много по-божествен и по-сияен! И него ли обвинявате, че разпилява ваше благо?

Казах. А вие, Хермесе и Хефесте, ако смятате, че нещо в речта ми не е добре, поправете ме, изобличете ме, и аз пак ще се защитя.

ХЕРМЕС

Не е лесно, Прометее, да се борим с такъв силен софист. Но ти бъди доволен, че Зевс не те е чул. Уверен съм, той би ти поставил шестнайсет ястреба, за да ти разкъсват вътрешностите: тъй страшно го обвини, смятайки, че се защитава! Чудя се само на едно: как ти, който си пророк, не си предвиждал, че ще бъдеш наказан за тези неща!

ПРОМЕТЕЙ

И това ми бе известно, Хермесе, зная също, че отново ще бъда освободен. Не след дълго от Тива ще дойде един твой брат^[18] и той ще простреля орела, за който казваш, че ще долети при мене.

ХЕРМЕС

Дано това стане, Прометее, и те видя освободен да пируваш с нас, но не и да разпределяш месо!

ПРОМЕТЕЙ

Бъди спокоен, аз ще пирувам с вас — Зевс ще ме освободи срещу една голяма услуга.

ХЕРМЕС

Каква е тя? Кажете по-бързо.

ПРОМЕТЕЙ

Знаеш ли Тетида, Хермесе? Но... не бива да говоря. По-добре да пазя тайната, за да бъде откуп и цена за освобождаването ми^[19].

ХЕРМЕС

Добре, пази я, титане, щом така е по-добре. — А ние да вървим, Хефесте. Пък и орелът е вече наблизно. — Понасяй мъжки! Дано по-скоро дойде тиванският стрелец, за когото казваш, че ще тури край на мъките ти от птицата!

[1] Като син на титана Япет, Прометей е също титан. — Б.пр. ↑

[2] Хезиод, „Теогония“. — Б.пр. ↑

[3] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[4] За ораторските занимания на Хермес виж „Разговори на богове“. — Б.пр. ↑

[5] За кражбите на Хермес виж „Разговори на богове“, „Царят е Зевс“. — Б.пр. ↑

[6] Царят е Зевс. — Б.пр. ↑

[7] Прометей принадлежи към поколението на старите богове, потомци на Уран и Гея. Поради това неслучайно по-горе той призовава старите богове Кронос, Япет и Темида. — Б.пр. ↑

[8] Когато титаните се обявили срещу Зевс и искали да го смъкнат от власт, Прометей им изложил вещанието на майка си, според което победата можела да бъде изтръгната не със сила, а с хитрост. Виж Есхил, „Прикованият Прометей“:

*Когато им излагах туй вещание,
дори със поглед те не ме зачетоха.
Като видях това, реших, че най-добре
ще бъде, ако ние двама с майка ми
решим да станем Зевсови поддръжници.*

— Б.пр. ↑

[9] Хезиод, „Деда и дни“. — Б.пр. ↑

[10] Гигантите, синове на Земята, искали да свалят Зевс, но били унищожени от него. — Б.пр. ↑

[11] Арат, „Небесни явления“. — Б.пр. ↑

[12] Прометей преувеличава, виж Софокъл, „Едип в Колон“, където става дума за местността Колон:

*Свещен е този край, над него властвува
бог Посейдон и още — огненосецът,
титанът Прометей.*

— Б.пр. ↑

[13] Всъщност, като говори за хората, Прометей има предвид престъпления и нередности, вършени от самите богове и главно от Зевс. — Б.пр. ↑

[14] Превърнат в бик, Зевс отвлякъл Европа (виж „Морски разговори“); във вид на сатир овладял Антиопа, а във вид на лебед — Леда. — Б.пр. ↑

[15] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[16] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[17] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[18] Прометей има предвид Херакъл, който е брат на Хермес, защото е син на Зевс. — Б.пр. ↑

[19] Тайната, за която се загатва тук, Прометей разкрива пред Зевс в „Разговори на богове“. — Б.пр. ↑

РАЗГОВОРИ НА БОГОВЕТЕ

1

ПРОМЕТЕЙ И ЗЕВС

ПРОМЕТЕЙ

Освободи ме, Зевсе! Вече страшно теглих.

ЗЕВС

Да те освободя, казваш? Та тебе трябваше да те оковат в още по-тежки вериги, да стоварят целия Кавказ на главата ти, а шестнайсет ястреба не само да късат черния ти дроб, ами и очите ти да изкълват, задето ни създаде такива същества като хората, открадна огъня и измайстори жените! А какво трябва да кажа за това, дето ме излъга при подялбата на месото, като ми подложи само кости, покрити с тлъстина, а по-хубавата част запази за себе си^[1]?

ПРОМЕТЕЙ

Значи, още не съм понесъл достатъчно наказание, като стоя толкова време пригвозден на Кавказ и храня орела с дроба си, да пукне макар!

ЗЕВС

То не е дори хилядната част от онова, което трябва да претеглиш.

ПРОМЕТЕЙ

Но ти не ще ме освободиш току-тъй. Аз, Зевсе, ще ти съобщя нещо много важно.

ЗЕВС

Искаш да ме изиграеш, Прометее.

ПРОМЕТЕЙ

И какво ще спечеля от това? Нали не ще забравиш къде е Кавказ, нито ще ти липсват окови, ако бъда заловен в някаква хитрина?

ЗЕВС

Кажи първо с каква важна за мене услуга ще ми се отплатиш.

ПРОМЕТЕЙ

Ако кажа къде отиваш сега, ще повярваш ли и на другите ми прорицания?

ЗЕВС

Разбира се, как не!

ПРОМЕТЕЙ

При Тетида, на любовна среща.

ЗЕВС

Това позна, а по-нататък? Изглежда, че ще кажеш нещо истинно.

ПРОМЕТЕЙ

Не се свързвай с тази nereida^[2], Зевсе! Ако тя забременее от тебе, детето ще направи с тебе същото, което направи ти^[3]...

ЗЕВС

Искаш да кажеш, че ще падна от власт?

ПРОМЕТЕЙ

Дано това не стане, Зевсе! Но с такова нещо поне те заплашва връзката с нея.

ЗЕВС

Тогава — много й здраве на Тетида! А тебе за отплата нека Хефест те освободи.

[1] За тези провинения на Прометей виж диалога „Прометей и Кавказ“. — Б.пр. ↑

[2] Нереида: морска нимфа, една от петдесетте дъщери на Нерей. — Б.пр. ↑

[3] Прометеевото предсказание предупреждава Зевс, че синът, който би му родила Тетида, ще го запрати в ада, както Зевс бил постъпил спрямо баща си Кронос. — Б.пр. ↑

2

ЕРОС И ЗЕВС

ЕРОС

Хайде, дори ако нещо съм сбъркал, прости ми, Зевсе! Дете съм и съм още глупав.

ЗЕВС

Ти ли си дете, Еросе? Та ти си много по-стар и от Япет! Или защото нямаш брада и бели коси, затова искаш да минаваш за дете, докато всъщност си един стар хитрец?

ЕРОС

Но какво толкова съм ти сторил аз, старецът, както казваш ти, та искаш да ме оковеш?

ЗЕВС

Гледай дали е малко, проклетнико! Ти се подиграваш с мене така, че няма нещо, в което да не си ме превръщал — сатир, бик, злато, лебед, орел... Изобщо ти не накара нито една жена да се влюби в мене, на нито една не съм се харесал с твоя помощ, а винаги трябва да се фалшифицирам заради тях и да крия кой съм. Те обичат бика или лебеда, а ако видят мене, умират от страх.

ЕРОС

Естествено. Смъртни са и не могат да понесат твоя поглед, Зевсе.

ЗЕВС

А как тогава Бранх и Хиацинт обичат Аполон?

ЕРОС

Да, но Дафна бягаше от него, макар че той е с хубава коса и няма брада. Ако искаш да те любят, не размахвай егидата^[1] и не носи

мълнията, а се прави по възможност по-приятен, пусни си отвсякъде къдрици и ги събери с една превръзка, обличай пурпурна дреха, обувай златни сандали, стъпвай ритмично под звуци на флейти и тимпани и ще видиш, че след тебе ще тръгнат повече жени, отколкото менади^[2] след Дионис.

ЗЕВС

Махай се! Не приемам да ме любят на такава цена!

ЕРОС

Тогава откажи се от любовта, Зевсе. Това поне е по-лесно.

ЗЕВС

Не, ще любя, но искам да успявам с по-малко труд. При това условие те пускам.

[1] Виж забележка към „Тимон, или Човекомразецът“. — Б.пр. ↑

[2] Менади, т.е. лудуващи, буйстващи, са вакханките. — Б.пр. ↑

3

ЗЕВС И ХЕРМЕС

ЗЕВС

Хермесе, знаеш ли дъщерята на Инах, хубавицата?

ХЕРМЕС

Да, ти говориш за Йо.

ЗЕВС

Тя вече не е девойка, а телица.

ХЕРМЕС

Това е чудо! Но как се е преобразила?

ЗЕВС

Преобрази я Хера в пристъп на ревност. Но тя измисли и друго, ново бедствие за тази нещастница: даде я на един многоок пастир, на име Аргос, и той, вечно буден, варди телицата.

ХЕРМЕС

Какво трябва да правим сега?

ЗЕВС

Отлети долу към Немея — там някъде я пасе Аргос. Него убий, а Йо отведи през морето в Египет и я превърни в Изида. Нека занаят бъде богиня на тамошните хора, да надува Нил, да праща ветрове и да спасява плуващите.

4

ЗЕВС И ГАНИМЕД

ЗЕВС

Хайде, Ганимеде, стигнахме дето трябва, целуни ме, за да видиш, че вече нямам нито извит клюн, нито остри нокти, нито крила, както ти се виждах, когато ме вземаше за птица.

ГАНИМЕД

Човече, не беше ли орел преди миг, не се ли спусна и ме грабна отсред стадото ми? Как тъй изведнъж крилата ти изчезнаха и сега изглеждаш вече съвсем друг?

ЗЕВС

Не, момченце, пред тебе не е човек, нито орел. Аз съм царят на всички богове, но за удобство промених вида си.

ГАНИМЕД

Що думаш? Ти ли си онзи, Пан? Тогава защо нямаш свирка, нито рога, и краката ти не са космати?

ЗЕВС

Само него ли смяташ за бог?

ГАНИМЕД

Да. Принасяме му в жертва нескопен козел при пещерата, дето стои статуята му. А ти ми се виждаш като някой търговец на роби.

ЗЕВС

Каж ми, не си ли чувал името на Зевс, не си ли виждал на Гаргар жертвеник на тоя, който праща дъжд, гръм и мълнии?

ГАНИМЕД

Значи, ти, драги, си онзи, дето наскоро изля върху ни силната градушка, дето казват, че живее на небето, дето вдига шум и на когото баща ми закла овен? Е добре, какво съм съгрешил, че ме отвлече, царю на боговете? А овцете ми — сигурно вълците ще ги разкъсат, като ги видят самички.

ЗЕВС

Още ли се грижиш за овцете, след като си вече безсмъртен и ще живееш тук заедно с нас?

ГАНИМЕД

Какво? Няма ли да ме върнеш днес на Ида?

ЗЕВС

Не! В такъв случай нямаше защо да се превръщам от бог в орел.

ГАНИМЕД

Но баща ми ще ме търси и като не ме намери, ще се разсърди, после ще ме набие, че съм оставил стадото.

ЗЕВС

Че къде ще те намери?

ГАНИМЕД

Не! Искам при татко! Ако ме заведеш, той ще ти заколи още един овен, откуп за мене, обещавам ти! Имаме един тригодишен, голям, той води стадото.

ЗЕВС

Колко просто и естествено е това момче! Та то е още дете! — Слушай, Ганимеде, остави всички тези работи, забрави ги — и стадото, и Ида! Оттук ти си вече жител на небето, можеш да сториш много и за баща си, и за бащинията си. Вместо сирене и мляко ще ядеш амброзия и ще пиеш нектар. От него ще наливаш и поднасяш и на нас. Но най-важното: ти ще бъдеш вече не човек, а безсмъртен, ще направя да се появи една много хубава, твоя звезда, и изобщо да бъдеш щастлив.

ГАНИМЕД

Ами ако поискам да си играя, кой ще играе с мене? На Ида бяхме много връстници.

ЗЕВС

И тук ще имаш другар в игрите, ей го на, Ерос, и много, много кокалчета. Само бъди бодър и весел и не мисли за долу.

ГАНИМЕД

За какво ли пък ще ви бъда потребен? И тук ли ще трябва да овчарувам?

ЗЕВС

Не, ще бъдеш виночерпец, ще отговаряш за нектара, ще прислужваш на пировете.

ГАНИМЕД

Това не е мъчно. Зная как се налива млякото и как се поднася чашата.

ЗЕВС

Ето, пак приказва за мляко и си мисли, че ще прислужва на хора! Това тук е небето и ние пием, както вече ти казах, нектар.

ГАНИМЕД

По-сладък ли е от млякото, Зевсе?

ЗЕВС

Ще разбереш след малко. Като вкусиш от него, не ще поискаш вече мляко.

ГАНИМЕД

А къде ще спя нощем? Заедно с моя другар Ерос ли?

ЗЕВС

Не. Отвялякох те, за да спим заедно.

ГАНИМЕД

Значи, сам не можеш, и ти е по-приятно да спиш с мене?

ЗЕВС

Да, с такъв хубавец, какъвто си ти, Ганимеде!

ГАНИМЕД

Каква полза има за твоя сън от хубостта ми?

ЗЕВС

Тя има някаква сладка прелест и го прави по-лек.

ГАНИМЕД

А пък баща ми се ядосваше, когато спеше с мене, и сутрин разказваше как не съм го оставил да спи: обръщал съм се, блъскал съм го и съм приказвал нещо насън. Затова най-често ме пращаше да спя при майка си. Ако си ме отвлякъл заради това, както казваш, свали ме отново на земята, иначе ще ти омръзне да стоиш буден: ще те измъча с моите постоянни въртения.

ЗЕВС

Тъкмо това ще ми достави най-голяма наслада — да бъда буден заедно с тебе, да те прегръщам и целувам много пъти.

ГАНИМЕД

Сам ще видиш. Аз ще спя, пък ти ме целувай.

ЗЕВС

Ще видим тогава какво ще правим. — А сега отведи го, Хермесе, дай му да пийне от безсмъртието и го доведи да ни налива, като първо го научиш как трябва да подава чашата.

5

ХЕРА И ЗЕВС

ХЕРА

Зевсе, откакто грабна това момченце, фригийчето^[1], от Ида и го доведе тук, ти не ми обръщаш достатъчно внимание.

ЗЕВС

Че и от това ли просто и безобидно момче вече ревнуваш, Херо? Аз пък мислех, че мразиш само жените, които са имали връзка с мене.

ХЕРА

Наистина, това също не е хубаво и не прилича на тебе, който си господар на всички богове, да оставяш мене, законната си съпруга, и да слизаш на земята, за да мърсуваш, превърнат на злато, сатир или бик^[2]. Но те поне остават на земята, а това идейско момче ти, най-благородни от боговете, грабна и донесе тук, и сега то живее с нас, на главата ми, уж като виночерпец. Толкова ли ти липсваха виночерпци, отказаха ли Хеба и Хефест да прислужват? Но ти дори чашата не вземаш от него, без да го целунеш пред очите на всички, и тая целувка за тебе е по-сладка от нектара, затова, без да си жаден, тъй често искаш да пиеш. Понякога само вкусваш и даваш нему, а след като той пие, вземаш чашата и пиеш останалото в нея откъм оная страна, отдето е пило момчето и дето е докосвало устни, та хем да пиеш, хем да целуваш! Неотдавна ти, царят и бащата на всички, остави егидата и мълнията, па седна да играеш с него на кокалчета, без да мислиш, че си пуснал такава голяма брада! Виждам всичко това, та не мисли, че не зная!

ЗЕВС

Че какво страшно има, Херо, да пиеш и целуваш едно тъй хубаво момче, да се наслаждаваш едновременно и на целувката, и на нектара?

Ако му позволя да те целуне, макар и само веднъж, няма вече да ме кориш, задето предпочитам целувката му пред нектара.

ХЕРА

Това са думи на мъжелюбец. Аз пък не съм полудяла дотам, че да поднеса устните си на този изнежен, тъй женствен фригиец.

ЗЕВС

Уважаема, не обиждай любимеца ми! Тоя женствен момък, този варварин, този мекушавец е по-приятен и по-желан за мене и от... Няма да кажа, за да не те ядосам още повече.

ХЕРА

Ако щещ, ожени се за него, все ми е едно. Все пак спомни си колко обиди ми нанасяш с тоя свой виночерпец.

ЗЕВС

Да, твоят син Хефест би трябвало да ни налива и да куцука, дошъл от огнището, още покрит със сажди, едва-що пуснал клещите, и от тези негови пръсти ние би трябвало да поемаме чашата, да го притегляме към себе си и да го целуваме — него, дето и ти, собствената му майка, не би целунала с удоволствие по-покритото с пепел лице! Това е по-приятно, нали? Той много по би приличал за виночерпец на пира на боговете, а Ганимед трябва да бъде изпратен отново долу, на Ида. Той е чист и розовопръст, умело поднася чашата и, което те опечалява най-много, неговата целувка е по-сладка от нектара.

ХЕРА

Сега, Зевсе, Хефест е и куц, и пръстите му са недостойни за твоята чаша, и е покрит със сажди, и ти прилошава, когато го гледаш, и всичко това е оттогава, откакто Ида отхрани този хубавокос момък. Порано не виждаше тези неща: нито саждите, нито пещта ти пречеа да пиеш от неговата ръка.

ЗЕВС

Херо, ти измъчваш себе си, и това е всичко, а с ревността си разпалваш любовта ми към него. Ако ти е неприятно да поемаш чашата от едно хубаво момче, нека на тебе налива синът ти, а ти, Ганимеде, ще поднасяш чашата само на мене и при всяка чаша ще ме целуваш по два пъти — когато ми я поднасяш пълна и после, когато я поемаш от мене. — Какво е това? Плачеш? Не бой се! Ще пати онзи, който иска да те огорчава!

[1] Фригийчето е Ганимед. — Б.пр. ↑

[2] Виж забележка към „Прометей, или Кавказ“. — Б.пр. ↑

6

ХЕРА И ЗЕВС

ХЕРА

Този тук Иксион, Зевсе, за какъв човек го смяташ?

ЗЕВС

За честен човек и приятен сътрапезник, Херо. Та той не би живял с нас, ако беше недостоеен за нашата трапеза.

ХЕРА

Но е недостоеен, защото е безсрамник! Да не идва вече!

ЗЕВС

Че какво безсрамно е сторил? Мисля, трябва и аз да зная.

ХЕРА

Как иначе, тъй е... Все пак, срам ме е да го кажа, толкова голяма е дързостта му!

ЗЕВС

Но тъкмо затова още повече се налага да ми кажеш — защото е сторил нещо срамно. Да не би да е закачал някоя? Разбирам какво е това срамно нещо, което ти не би се осмелила да кажеш.

ХЕРА

Самата мене, не друга някоя, Зевсе, и то от дълго време. Първоначално не разбирах тази работа — защо тъй втренчено гледа към мене. А той въздиша, насълзява се. Да речем, пия и предам на Ганимед чашата, а той иска да пие от нея, същата, взема я, целува я, поднася я към очите си и пак гледа към мене. Започнах вече да разбирам, че това са любовни знаци. Дълго се срамувах да ти кажа и мислех, че той ще тури край на лудостта си. Но когато се осмели и да

ми се обяснява, аз го оставих облян в сълзи и проснат на земята, затъкнах си ушите, та дори да не чуя безсрамните му молби, и дойдох да ти кажа. Сам прецени как ще го накажеш.

ЗЕВС

Ах, проклетникът! Мене ще измества, Херината любов ще търси! Толкова ли се е опил с нектар? Но ние сме виновни за това, прекомерно сме човеколюбиви, направихме хората дори свои сътрапезници. Значи, трябва да им се прости, ако, пиейки нашето питие и виждайки небесни красоти, каквито никога не са видели на земята, са пожелали да вкусят от тях, пленени от любов. А любовта е нещо тиранично, тя владее не само хората, но понякога и самите нас.

ХЕРА

За тебе тя е наистина господар, води те, както казват, за носа, ти я следваш, където те мъкне, лесно се превръщаш, на каквото ти каже, и изобщо ти си роб и играчка на любовта. Сега зная защо прощаваш на Иксион — защото и ти сам някога съблазни жена му, която ти роди син Пиритой.

ЗЕВС

Още ли помниш какво съм си играл, слизайки на земята? Но... знаеш ли какво мисля да правим с Иксион? Да не го наказваме и да не го отстраняваме от трапезата си: просташко е. А понеже е влюбен и, както казваш, плаче и непоносимо страда...

ХЕРА

Какво, Зевсе? Боя се да не би и ти да кажеш нещо срамно.

ЗЕВС

Съвсем не! Ще направим от облак един образ, подобен на самата тебе. Когато пирът свърши, и той, както обикновено, не може да заспи от любов, ще сложим този образ до него. Така той ще престане да страда, смятайки, че е постигнал желанието си.

ХЕРА

Стига! Да загине, задето желае каквото не му се пада!

ЗЕВС

Все пак постой, Херо! Какво ще ти стане от тази фалшификация, ако Иксион живее с облак?

ХЕРА

Да, но ще изглежда, че облакът съм аз, и поради приликата срамът ще падне върху мене.

ЗЕВС

Това са глупости. Нито облакът ще стане някога Хера, нито ти — облак. Само Иксион ще бъде измамен.

ХЕРА

Да, но всички хора са груби. Като слезе на земята, той може да се похвали и да разкаже на всички, че се е любил с Хера, че е замествал Зевс в леглото му. Може да каже, че аз съм се влюбила в него, а те ще му повярват, без да знаят, че е спал с облак.

ЗЕВС

Ако каже нещо такова, ще го хвърлим в ада, ще го вържем за едно колело, ще го въртим вечно заедно с него, и той ще търпи неспирни мъки, наказан не заради любовта си — в това няма нищо лошо, — а заради хвалбата си.

7

ХЕФЕСТ И АПОЛОН

ХЕФЕСТ

Аполоне, видя ли бебето на Мая^[1], дете току-що се роди? Колко е хубаво, как се усмихва на всички! Още от сега показва, че ще стане много добро.

АПОЛОН

От това ли бебе очакваш нещо добро, Хефесте? Та то е по-старо от Япет, що се отнася до хитростта!

ХЕФЕСТ

Че какво лошо би могло да стори, ей сега се е родило!

АПОЛОН

Питай Посейдон, комуто открадна тризъбеца, или Арес — че и на него незабелязано измъкна меча от ножницата, да не говоря за себе си — обезоръжи ме и ми взе лъка и стрелите!

ХЕФЕСТ

Как? Новороденото, което едва стои на нозе, дете е още в пелени?

АПОЛОН

Ще разбереш, Хефесте, нека само се доближи до тебе!

ХЕФЕСТ

То вече се доближи.

АПОЛОН

Е, и? Всичките ти ли инструменти са у тебе, не се ли е изгубил някой?

ХЕФЕСТ

Всичките, Аполоне.

АПОЛОН

Все пак поразгледай хубаво.

ХЕФЕСТ

Зевсе! Не виждам клещите!

АПОЛОН

Но ще ги видиш в пелените на бебето.

ХЕФЕСТ

Така сръчно е, сякаш в корема на майка си е усвоило изкуството да краде.

АПОЛОН

Та ти не си го чувал как приказва вече, какво е устато и бърливо! Дори си предлага услугите на нас! Вчера извика Ерос на борба и изведнъж, не зная как, му тури крак и го просна на земята. После, докато го хвалеха, открадна пояса на Афродита, която го прегърна заради победата му, и скиптъра на Зевс, докато той се смееше. Ако мълнията не беше много тежка и пълна с огън, и нея щеше да измъкне.

ХЕФЕСТ

Наистина, страшно дете!

АПОЛОН

На всичко отгоре е вече и музикант.

ХЕФЕСТ

Какво имаш предвид?

АПОЛОН

Намерило нейде умряла костенурка и от нея направи инструмент. Нагласи два рога и ги свърза, вби ключове и постави магаренце, опъна

седем струни и засвири тъй сладко, тъй звучно, Хефесте, че и аз, дето толкова време се упражнявам на китара, взех да му завиждам. Мая казваше, че нощем не оставало на небето, а от любопитство слизало чак в ада — явно за да открадне нещо и от там. Има крила, направило си е една пръчка с чудна сила, с нея води душите и кара мъртвите долу.

ХЕФЕСТ

Аз му я дадох да си играе с нея.

АПОЛОН

И то ти се отплати — твоите клещи...

ХЕФЕСТ

Добре, че ме подсети. Ще вървя да си ги взема, ако, както казваш, се намират в пелените му.

[1] Бебето на Мая е Хермес. — Б.пр. ↑

8

ХЕФЕСТ И ЗЕВС

ХЕФЕСТ

Какво трябва да правя, Зевсе? Дойдох по твоя заповед с брадвата, тъй остра, че ако трябва, и камък ще разсече с един удар.

ЗЕВС

Добре, Хефесте. Хайде сега, удари ме по главата и я разцепи на две.

ХЕФЕСТ

Искаш да видиш дали съм луд? Ха заповядай друго, което желаяш да ти се направи.

ЗЕВС

Точно това искам — да ми разцепиш главата. А ако не се подчиниш, не за първи път сега ще изпиташ гнева ми^[1]. Трябва да удариш с всичка сила, и то веднага. Умирам от родилни болки, разбъркаха ми мозъка!

ХЕФЕСТ

Зевсе, внимавай да не направим нещо лошо! Брадвата е остра и тя ще ти бабува не без кръв, не като Илития!

ЗЕВС

Ти само удари смело, Хефесте! Зная аз какво ми трябва.

ХЕФЕСТ

Не искам, но ще те ударя. Какво да правя, когато ти заповядваш?... Какво е това? Въръжена девойка? Голяма болка си носил в главата си, Зевсе! Имал си право да бъдеш гневен, като си носил под мозъчната си ципа такава голяма девойка, и то въръжена!

Та главата ти не е била глава, ами лагер! А тя вече скача, играе боен танц, разтърсва щит, размахва копие, беснее и, най-важното, много е хубава и само за миг стигна разцвета на младостта си! Истина, сивоока е, но затова пък шлемът ѝ стои много добре. Зевсе, дай ми я за жена, като награда за бабуването ми!

ЗЕВС

Невъзможно нещо искаш, Хефесте! Тя ще пожелае да остане навеки девица. А аз, що се отнася до мене, нямам нищо против.

ХЕФЕСТ

Това исках. Аз сам ще се погрижа за останалото, ще я отвлека.

ЗЕВС

Ако ти е лесно, направи го. Но зная, че желаш невъзможното.

[1] Когато веднъж Зевс нанасял побой на Хера, Хефест се притекъл на помощ на майка си. Тогава Зевс го уловил за крака и го запратил към земята. Цял ден Хефест летял във въздуха и едва привечер паднал на остров Лемнос. Очевидно този епизод има предвид Зевс. — Б.пр. ↑

9

ПОСЕЙДОН И ХЕРМЕС

ПОСЕЙДОН

Хермесе, може ли да видя Зевс?

ХЕРМЕС

По никой начин, Посейдоне.

ПОСЕЙДОН

Все пак обади му.

ХЕРМЕС

Не дотягай, казвам ти! Неудобно е, не можеш да го видиш сега!

ПОСЕЙДОН

Да не би да се занимава с Хера?

ХЕРМЕС

Не, друго нещо е...

ПОСЕЙДОН

Разбирам, Ганимед е вътре.

ХЕРМЕС

И това не е. Зле се чувствува.

ПОСЕЙДОН

От какво, Хермесе? Думите ти ме плашат.

ХЕРМЕС

Срам ме е да кажа, такава нещо е...

ПОСЕЙДОН

Не бива да те е срам от мене, аз съм ти чичо.

ХЕРМЕС

Току-що роди, Посейдоне...

ПОСЕЙДОН

Хайде де, той ли е родил? От кого? Значи, той бил женомъж, пък ние да не знаем. Но коремът му не показваше, че е бременен!

ХЕРМЕС

Прав си. Плодът не беше там.

ПОСЕЙДОН

Разбирам, пак е родил от главата си, както бе родил Атина. Родовита глава имал!

ХЕРМЕС

Не, забременя с бедрото си, а там е детето на Семела.

ПОСЕЙДОН

Браво! Юнак! Че той бременее целият, с всяка част на тялото си! Но коя е тая Семела?

ХЕРМЕС

Тиванка, една от Кадмовите дъщери. Събра се с нея и я оплоди.

ПОСЕЙДОН

И след това, Хермесе, роди вместо нея?

ХЕРМЕС

Точно тъй, макар че ти се струва странно. При Семела тайно отишла Хера — ти знаеш колко е ревнива — и я убедила да поиска от Зевс да дойде при нея с гръмовете и светкавиците си. А когато той се съгласил и дошъл с мълнията, покривът се запалил и Семела загинала от огъня. На мене той заповяда да разрежа корема ѝ и да му занеса неузрелия още седеммесечен плод. След като сторих това, той разряза

бедрото си и го постави вътре, та там да узрее. И ето сега вече, на третия месец, той го роди и се чувствава зле от родилни болки.

ПОСЕЙДОН

Къде е сега детето?

ХЕРМЕС

Занесох го на Низа и го предадох на нимфите да го отгледат. Името му е Дионис.

ПОСЕЙДОН

Значи, моят брат се пада и майка, и баща на този Дионис?

ХЕРМЕС

Така изглежда. Но аз трябва да му донеса вода за раната и да свърша всичко друго — като на родилка.

10

ХЕРМЕС И ХЕЛИОС

ХЕРМЕС

Хелиосе, не излизай днес — тъй казва Зевс — нито утре, нито вдругиден, а си остани в къщи. През това време нека трае едина-единствена дълга нощ. Затова нека Хорите разпрегнат конете, а ти угаси огъня и си почини по-дълго.

ХЕЛИОС

Ти идеш с неочаквана и странна вест, Хермесе. Дали не му се е сторило, че съм кривнал от пътя и съм карал извън определените граници, та ми се сърди и е решил да направи нощта три пъти по-дълга от деня?

ХЕРМЕС

Нищо подобно, и това не ще бъде завинаги. Просто на него сега му трябва нощта да стане по-дълга.

ХЕЛИОС

Но къде е той и откъде те праща да ми съобщиш това?

ХЕРМЕС

От Беотия, Хелиосе, от Амфитрионовата жена, с която се люби.

ХЕЛИОС

Е, че не му ли стига една нощ?

ХЕРМЕС

Съвсем не. От тази връзка трябва да се роди един велик и многопобеден бог; не е възможно да го издокара за една нощ.

ХЕЛИОС

Добре, нека го издокара, на добър час! Но такава нещо, Хермесе, не е ставало по времето на Кронос (тук сме само двамата): той никога не спеше отделно от Рея, нито оставяше небето, за да спи в Тива. Денят си беше ден, а нощта — нощ, според размера им, съобразен с годишните времена, нямаше странности и промени, нито пък той общуваше някога със смъртна жена. А сега заради една нещастна женица всичко трябва да се обърне наопаки, конете да изгубят подвижността си от бездействието и пътят да стане труден, останал три дена подред без движение, а бедните хора да живеят в мрак. Това ще спечелят от любовните приключения на Зевс: ще седят и ще чакат, докато онзи издокара в тази дълга тъмнина атлета, за когото говориш.

ХЕРМЕС

Мълчи, Хелиосе, да не си изпатиш заради тези думи! Аз пък ще ида при Селена и при Съня да съобщя и на тях каквото Зевс е заръчал: тя бавно да върви напред, а Сънят да не напуща хората, и те да не разберат, че нощта е станала толкова дълга.

11

АФРОДИТА И СЕЛЕНА

АФРОДИТА

Какво говорят за тебе, Селено? Когато стигаш Кария, спираш колата си и гледаш Ендимион, който спи под открито небе (нали е ловец!), а понякога посред пътя си слизаш при него!

СЕЛЕНА

Питай своя син^[1], Афродито, той е причина за това.

АФРОДИТА

Остави го! Той е безсрамник! Та какво направи с мене, с майка си! Ту ме води на Ида при троянеца Анхиз, ту в Ливан при онзи асирийски момък, в когото накара да се влюби и Персефона, та наполовина ми отне любовника^[2]. Много пъти го заплашвах, че ако не престане да върши такива лудории, ще му строша лъка и стрелника и ще му отрежа крилата. Вече го бих веднъж със сандал по задника. А той, не зная как така, изведнъж се уплаши и взе да ми се моли, но след миг забрави всичко.

Но я ми кажи, хубав ли е Ендимион? Това най-добре утешава скръбта.

СЕЛЕНА

На мене ми се струва много хубав, Афродито, особено когато подложи плаща си на скалата и заспи, хванал в лявата си ръка копията, които му се изплъзват, докато дясната, извита около главата, красиво обкръжава лицето му, и той, обзет от съня, диша със своя амброзиен дъх. Тогава аз безшумно се спускам, стъпвам на пръсти, за да не го събудя и стресна, и... знаеш. Какво ще ти говоря за след това? Чуй едно: умирам от любов!

- [1] Селена има предвид крилатия бог на любовта Ерос. — Б.пр. ↑
- [2] Асирийският момък е Адонис. — Б.пр. ↑

12

АФРОДИТА И ЕРОС

АФРОДИТА

Еросе, дете мое, гледай какво правиш! Не говоря за работите ти на земята, колко неща караш хората да вършат против себе си и против другите. Говоря за работите ти на небето: ти показваш Зевс във всевъзможни форми и го превръщаш, в каквото ти хрумне, сваляш Селена от небето, караш понякога Хелиос да се заседява при Климена и да забравя за пътя си. А безсрамията си спрямо мене, своята майка, вършиш съвсем безцеремонно. Ти стигна върха на дързостта си! Дори самата Рея, вече бабичка и майка на толкова богове, ти накара да се влюби в едно момче, да страда за онзи фригийски юноша^[1]. От тебе тя обезумя: впрегна лъвовете, взе корибантите — и те безумни като нея — и заедно се носят нагоре-надолу по Ида; тя с плач призовава Атис, а корибантите — един от тях отсича с меч ръката си, друг, разпуснал коси, лети безумен по планините, трети надува рог, четвърти думка тимпан или бие кимвал, и изобщо всичко на Ида е шум и безумие. И аз се боя, боя се аз, която съм те родила за такава беда на всички, да не би някога Рея, когато изпадне в лудост или, по-скоро, когато дойде на себе си, да каже на корибантите да те хванат и разкъсат или да те хвърлят на лъвовете. От това се боя, като гледам как се излагаш на опасност.

ЕРОС

Бъди спокойна, майко, защото дори със силните лъвовете съм вече приятел: често се качвам на гърбовете им, хващам ги за гривите и ги карам, а те махат с опашка, оставят ме да слагам ръка в устата им, облизват я и я пускат. А самата Рея — кога ще намери тя време за мене, след като цяла е владена в Атис? Но и какво съм крив аз, че показвам какво е хубаво? А вие не се стремете към хубостта и не обвинявайте мене. Искаш ли, майко, нито ти да любиш Арес, нито той — тебе?

АФРОДИТА

Колко си силен, как владееш всички! И все пак някога ще си спомниш моите думи.

[1] Фригийският юноша е Атис, споменат по-долу и с името си.
— Б.пр. ↑

13

ЗЕВС, АСКЛЕПИЙ И ХЕРАКЪЛ

ЗЕВС

Асклепий, Херакле! Стига сте се карали помежду си като смъртни! Това е неприлично и чуждо на пира на боговете!

ХЕРАКЪЛ

Но ти искаш ли, Зевсе, този вещер да стои по-високо от мене?

АСКЛЕПИЙ

Да, кълна се в Зевс, защото съм по-достоеен от тебе.

ХЕРАКЪЛ

С какво, поразнико^[1]? Затуй ли, че Зевс те удари с мълнията си, задето вършеше непозволени работи^[2], а сега от съжаление си повърнат към безсмъртие?

АСКЛЕПИЙ

Значи, си забравил, Херакле, как и ти горя на Ета^[3], ти, който ме обиждаш заради огъня?

ХЕРАКЪЛ

Все пак ние не сме живели еднакво. Аз съм син на Зевс и съм теглил тъй много — да изчиствам живота, да се бия със зверове, да наказвам престъпни хора. А ти си събирач на корени и скитник! Може би си полезен да даваш своите лекарства на болни хора, но нищо като за мъж не си показал!

АСКЛЕПИЙ

Добре казваш, защото аз ти излекувах раните, когато неотдавна дойде полуизгорен, с тяло, осакатено както от хитона, така и от

огъня^[4]. Пък аз, ако не друго, поне нито съм робувал като тебе, нито съм прел вълна в Лидия, облечен в женска дреха и удрян от Омфала с нейния златен сандал^[5], нито пък, обзет от бяс, съм убил жена си и децата си.

ХЕРАКЪЛ

Ако не спреш да ме обиждаш, ей сега ще узнаеш, че никак не ще ти помогне безсмъртието! Ще те хвана и ще те хвърля от небето с глава надолу^[6], та и Пеон не ще може да те излекува, като си разбиеш черепа!

ЗЕВС

Спрете, казвам ви, и не ни смущавайте гостите, иначе и двама ви ще отстраня от пира! — Все пак, Херакле, справедливо е Асклепий да стои по-високо от тебе дори затуй, че е умрял по-рано.

[1] Като назовава Асклепий поразник, Херакъл загатва за поразяването му от мълнията на Зевс. — Б.пр. ↑

[2] Непозволеното се състояло в това, че Асклепий възкресявал мъртъвци. — Б.пр. ↑

[3] За да си възвърне любовта на Херакъл, Деянира му дала хитон, напоен с отровената от Хераклова стрела кръв на кентавъра Нес. Облечената дреха причинила нечовешки болки на героя. За да се спаси от мъките, той заповядал да бъде жив изгорен на кладата, издигната на планината Ета. — Б.пр. ↑

[4] Тялото на Херакъл било осакатено както от напоения с кръв хитон, така и от пламъците на кладата. — Б.пр. ↑

[5] За да изкупи убийството на приятеля си Ифит, Херакъл робувал три години на индийската царица Омфала. Облечен в женски дрехи, той трябвало да преде вълна, удрян от царицата. — Б.пр. ↑

[6] Херакъл се заканва да се разправи с Хефест така, както някога се бил разправил с него Зевс. — Б.пр. ↑

14

ХЕРМЕС И АПОЛОН

ХЕРМЕС

Защо си мрачен, Аполоне?

АПОЛОН

Защото съм нещастен в любовта, Хермесе.

ХЕРМЕС

Да, за такава нещо заслужава да се скърби. Но в какво е твоето нещастие? Навярно случаят с Дафна все още те мъчи?

АПОЛОН

Не, оплаквам своя любим лаконец, Ойбаловия син.

ХЕРМЕС

Що думаш, мъртъв ли е Хиацинт?

АПОЛОН

Уви, да.

ХЕРМЕС

Кой го погуби, Аполоне? Кой е бил толкова безсърдечен, че да убие това красиво момче?

АПОЛОН

Аз сам извърших това.

ХЕРМЕС

В пристъп на лудост ли, Аполоне?

АПОЛОН

Не, стана едно неволно нещастие.

ХЕРМЕС

Как? Искам да чуя как стана това.

АПОЛОН

Учеше се да хвърля диск, и аз хвърлях заедно с него. Зефир, този триклет вятър, и той отдавна беше влюбен в него, но бе пренебрегван и не можеше да понася надменността му. Както обикновено, аз метнах диска нагоре. Тогава той духна откъм Тайгет, отнесе го и го блъсна в главата на момчето. От раната рукна кръв и момчето веднага умря. Но аз веднага се втурнах след Зефир със стрелите си и преследвах беглеца до самата планина, а на момчето издигнах гроб в Амикла, там, дето дискът го повали, и накарах земята да създаде от кръвта му прекрасно цвете, Хермесе, най-красивото от всички цветя, а по него — буквени знаци на моя плач по-мъртвия^[1]. Смяташ ли за безсмислена скръбта ми?

ХЕРМЕС

Да, Аполоне. Ти знаеше, че си направил свой любимец един смъртен. Затова не страдай сега, когато той е мъртъв.

[1] Гърците виждали върху листата на хиацинта буквите AI, т.е. междуметието, което изразява скръб. — Б.пр. ↑

15

ХЕРМЕС И АПОЛОН

ХЕРМЕС

Да бъде куц, да бъде прост ковач, Аполоне, и да е женен за най-хубавите богини, за Афродита и Харита!

АПОЛОН

Късмет, Хермесе! Но едно се чудя: как понасят любовта му, и особено когато го гледат окъпан в пот, приведен над огнището, а лицето му покрито със сажди! И все пак, макар и такъв, те го прегръщат, целуват, спят с него!

ХЕРМЕС

Това ядосва и самия мене, аз завиждам на Хефест. Носи дълги коси, Аполоне, свири на китара, гордей се с хубостта си, а аз — със стройността си и с лирата, но когато дойде време за сън, спим сами.

АПОЛОН

Аз съм изобщо нещастен в любовта. Две същества обичах безмерно, Дафна и Хиацинт. Дафна така ме мразеше, че предпочете да се превърне в дърво, отколкото да бъде моя, а Хиацинт загина от моя диск, и сега вместо тях имам... венци.

ХЕРМЕС

Аз пък веднъж с Афродита... но не бива да се хваля...

АПОЛОН

Зная, и, казват, тя родила от тебе Хермафродит. Но я ми кажи, ако случайно знаеш, как тъй Афродита не го ревнува от Харита, и Харита — от Афродита?

ХЕРМЕС

Защото Харита живее с него на Лемнос, Аполоне, а Афродита — на небето. Освен това тя е заета обикновено с Арес и е влюбена в него, та малко я е грижа за този ковач.

АПОЛОН

И смяташ ли, че Хефест знае това?

ХЕРМЕС

Знае, но какво би могъл да стори, като го гледа такъв силен младеж и войник? Затова си мълчи, но заплашва, че ще измайстори една мрежа, с която ще ги оплете и хване в леглото.

АПОЛОН

Не зная, но бих си пожелал да хванат мене с нея...

16

ХЕРА И ЛЕТО

ХЕРА

Лето, хубави деца си родила на Зевс!

ЛЕТО

Не всички, Херо, можем да раждаме такива, като твоя Хефест.

ХЕРА

Но този куцльо все пак е полезен, защото е отличен майстор, украси ни небето, ожени се за Афродита и тя държи на него, а твоите деца... Дъщеря ти е прекалено мъжествена и дива, а напоследък отишла в Скития, и всички знаят какво яде, щом убива чужденци и подражава на скитите, на тези людоеди. Аполон пък си дава вид, че всичко знае — и да стреля, и да свири, и да лекува, и да предрича; отворил си прорицателски работилници — една в Делфи, други в Кларос и в Дидима — и лъже допитващите се до него, като дава неясни и двусмислени отговори на въпросите им, та грешката му да бъде винаги безопасна. И той богатее от подобна дейност: много са глупците, които се оставят да ги лъжат. Но на по-свестните е добре известно, че в повечето случаи той хвърля прах в очите. Та сам той, пророкът, не знаеше, че ще убие Хиацинт с диска си, не си предсказа, че Дафна ще избяга от него, дете е толкова хубав и с такава коса! Така че не виждам защо си се смятала за майка на деца по-хубави от тези на Ниоба.

ЛЕТО

О, зная как те огорчават тези мои деца, убийщата на чужденците и лъжепророкът, когато ги гледаш сред боговете, и особено когато нея хвалят за хубостта ѝ, а той свири на пирове и всички му се дивят...

ХЕРА

Караш ме да се смея, Лето! Дивят се на онзи, когото, ако музите бяха отсъдили право, Марсий щеше да одере, след като го бе победил в музиката! Но той, нещастникът, измамен, загина поради несправедливата присъда. А хубавата ти девойка е толкова хубава, та когато разбрала, че Актеон я видял, се уплашила да не би момъкът да разкаже за грозотата ѝ, и насъскала кучетата срещу него! Не ще говоря, че нямаше да бабува на родилките^[1], ако самата беше мома...

ЛЕТО

Горделива си, Херо, защото си съпруга на Зевс и царуваш заедно с него, затова и без страх обиждаш. Но след миг ще те видя отново да плачеш, когато той те напусне и слезе на земята, превърнат в бик или лебед.

[1] Една от функциите на Артемида била да помага на родилките.
— Б.пр. ↑

17

АПОЛОН И ХЕРМЕС

АПОЛОН

Защо се смееш, Хермесе?

ХЕРМЕС

Защото видях нещо много смешно, Аполоне.

АПОЛОН

Кажи тогава, да чуя, че и аз да се смея.

ХЕРМЕС

Афродита се любеше с Арес, а Хефест ги издебна и върза.

АПОЛОН

Как? Изглежда, че ще кажеш нещо интересно.

ХЕРМЕС

От дълго, мисля, той знаеше това и ги дебнеше. Прикрепи невидима мрежа около леглото и отиде на работа в ковачницата. После влиза Арес — тайно, както си мислеше, но Хелиос го съглежда и казва на Хефест. И когато легнаха в постелята и се заловиха за работа, попаднаха в капана — мрежата се сплита върху тях и Хефест се явява. Афродита — тя бе съвсем гола — се смути, като нямаше с какво да се закрие, а Арес отначало искаше да избяга и се надяваше, че ще разкъса мрежата, но после, като разбра, че е хванат здраво, удари на молба.

АПОЛОН

И какво, Хефест освободи ли ги?

ХЕРМЕС

Още не. Свика боговете и им показа прелюбодейците. А те, голи и двамата, свели очи, лежат вързани, червят се... Гледката ми се видя много приятна, само дето работата им не стигна до края...

АПОЛОН

Ами онзи, ковачът де, не се ли срамува да показва сам срама на брака си?

ХЕРМЕС

Вярвай бога, той стои край тях и се смее! Аз лично, ако трябва да кажа истината, завиждам на Арес, който не само обладаваше най-хубавата богиня, но дори беше вързан с нея.

АПОЛОН

Значи, при това условие ти би дал да те вържат?

ХЕРМЕС

А ти не би ли дал, Аполоне? Иди, хвърли един поглед. Ще ти се възхитя, ако не си пожелаеш подобно преживяване, след като ги видиш.

18

ХЕРА И ЗЕВС

ХЕРА

Аз бих се срамувала, Зевсе, ако имах такъв син^[1] — тъй женствен и пропаднал от пиянство, с женска превръзка на косата, постоянно сред беснеещи жени, по-изнежен и от самите тях, танцува под звуците на тимпани, флейти и кимвали — изобщо, подобен на всеки, но не и на тебе, на баща си.

ЗЕВС

И все пак той, с женската превръзка, той, по-изнеженият от жените, Херо, не само завладя Лидия, подчини жителите на Тмол и покори траките, но и потегли с тая своя женска войска срещу индийците, взе слоновете им, завладя земята им и отведе в плен царя им, който дръзна да му се противи. И всичко това той извърши с игри и танци, с бръшлянови тирсове^[2], пиян, както казваш ти, и бесен. Ако пък някой дръзна да го хули, да обижда неговите тайнства, той го наказва: върза с лозина виновника или накара майка му да го разкъса като сърне^[3]. Виждаш ли какви мъжествени, достойни за баща му дела? Ако в тях има игра и разпуснатост, не бива да му придиряме, особено като помислим какъв би бил в трезво състояние онзи, който в пияно върши това!

ХЕРА

Струва ми се, че ще възхвалиш и неговото откритие — лозата и виното, и то, макар че виждаш какво вършат пияните, как губят разсъдък, вършат престъпления и, изобщо, безумствуват от пиенето. Например Икарий, първият, комуто той даде лозовия стрък, бе убит с лопати от собствените си сътрапезници.

ЗЕВС

Това не значи нищо. Тия неща не ги прави нито виното, нито Дионис, а прекомерното пиене, наливането с чисто вино отвъд границата на приличното. Който пие с мярка, ще стане весел и по-приятен и не ще направи на никого от сътрапезниците си това, което изпатил Икарий. Но ти, Херо, изглежда, още ревнуваш и си спомняш за Семела^[4], щом осъждаш най-хубавия дар на Дионис.

[1] Тоя Зевсов син е Дионис, споменат с името си в края на диалога. — Б.пр. ↑

[2] Тирсът е бакхически жезъл, пръчка, увита с бръшлян и лозови листа, на върха с шишарка. — Б.пр. ↑

[3] Зевс има предвид наказанията, които Дионис наложил на Ликург, цар на едонците, и на Пентей, цар на Тива. — Б.пр. ↑

[4] Семела родила Дионис от Зевс. — Б.пр. ↑

19

АФРОДИТА И ЕРОС

АФРОДИТА

Какво е това, Еросе? Ти събори всички други богове — Зевс, Посейдон, Аполон, Рея, мене — своята майка. Само от Атина се държиш настрана, за нея твоята факла не гори, няма стрели в колчана ти, а ти не си стрелец и не улучваш.

ЕРОС

Боя се от нея, майко. Страшна е, очите ѝ бляскат, ужасно е мъжествена. Когато опна лъка и тръгна към нея, тя разтърсва качулка на шлема си, уплашва ме, аз захващам да треперя и лъкът се изплъзва от ръцете ми.

АФРОДИТА

Че Арес не беше ли по-страшен? И все пак ти го обезоръжи и победи.

ЕРОС

Да, но той сам ме допуска до себе си и ме вика, а Атина винаги ме гледа изпод вежди. Веднъж прелетях край нея с факла в ръка, а тя: „Ако доближиш, казва, кълна се в татко, ще те пробода с копието, ще те уловя за крака и ще те запратя в Тартара или ще те разкъсам с ръцете си...“ Много такива заплахи изрече. И гледа сърдито, а на гърдите си има един страшен образ с коси от змии, от който много ме е страх. Тя ме плаши с него и аз бягам, щом го видя.

АФРОДИТА

Значи, от Атина и от горгоната, казваш, те е страх, а не си се уплашил от мълнията на Зевс! Ами музите защо са неуязвими и стрелите ти не ги ловят? И те ли разтърсват качули и показват горгони?

ЕРОС

Тях аз уважавам, майко. Те са такива едни сериозни, винаги размишляват над нещо и се занимават с песни, че и аз често се застоявам при тях, пленен от техните мелодии.

АФРОДИТА

Остави и тях, щом са сериозни. Ами Артемида защо не нараняваш?

ЕРОС

Нея изобщо не мога да хвана, постоянно тича по планините. Освен това тя си има един свой Ерос, своя любов.

АФРОДИТА

Каква, детето ми?

ЕРОС

Ловът на елени и сърни. Гони ги, хваща ги или ги прострелва и изобщо с това се занимава. Но нейният брат, макар че и той е стрелец и далномерец^[1]...

АФРОДИТА

Зная, детето ми, него ти си улучвал много пъти.

[1] Далномерец е постоянният епитет на Аполон у Омир. — Б.пр.

↑

20

СЪДЪТ НАД БОГИНИТЕ

ЗЕВС

Хермесе, вземи тази ябълка и иди във Фригия при Приамовия син, пастира — той пасе стадото си на Гаргар, в Ида, — и му кажи: „Парисе, Зевс ти заповядва, понеже самият ти си красив и разбираш от любовните работи, да отсъдиш коя от тези богини е най-хубава. Нека победителката в състезанието вземе тази ябълка.“ — Време е вече и за вас да вървите при съдията си. Аз се отказвам от посредничество, защото ви обичам еднакво, и ако беше възможно, с радост бих поздравил всички ви като победителки. Освен туй, ако дам на една от вас наградата за красота, другите две ще ме намразят. Затова аз не съм подходящ за ваш съдия, докато момъкът, фригиецът, при когото отивате, е от царско потекло и роднина на моя Ганимед. Иначе той е прост и естествен; никой не ще каже, че е недостоеен за такова зрелище.

АФРОДИТА

Зевсе, дори ако ни поставиш за съдия самия Мом, аз смело ще се покажа пред него. Какво би могъл да ми разкритикува? Необходимо е обаче и останалите две да харесат тоя съдия.

ХЕРА

Ние, Афродито, също не се боим, дори ако посредничеството се възложи на твоя Арес. Разбира се, приемаме и казания Парис, който и да бъде той.

ЗЕВС

И ти ли си съгласна, дъще? Какво казваш? Извърщаш се, руменееш! Вие, момичетата, винаги поруменявате от такива неща. Все пак ти кимваш. — Хайде, вървете, а победените да не се сърдят на

съдията, да не причиняват зло на момъка. Та нали не може всички да бъдете еднакво красиви?

ХЕРМЕС

Да вървим направо към Фригия! Аз ще ви водя, а вие чевръсто ме следвайте и не се бойте. Познавам аз Парис. Красив момък е, разбира от любов и много го бива да решава такива въпроси. Той няма да отсъди криво.

АФРОДИТА

Всичко това е много хубаво и изгодно за мене — че съдията ни е справедлив. Но женен ли е, или няма жена?

ХЕРМЕС

Не е съвсем неженен, Афродито.

АФРОДИТА

Тоест как?

ХЕРМЕС

Мисля, че с него живее една жена от Ида, хубава, но проста и страшно дива. Изглежда, че той не ѝ обръща много внимание. Но защо питаш това?

АФРОДИТА

Ей така.

АТИНА

Ти, драги, постъпваш незаконно, като разговаряш с нея насаме!

ХЕРМЕС

В това няма нищо лошо за вас, Атино. Пита ме дали Парис е женен.

АТИНА

Че какво я засяга това?

ХЕРМЕС

Не зная. Казва, че пита не с някаква цел, а ей така.

АТИНА

Е, какво? Женен ли е?

ХЕРМЕС

Изглежда — да.

АТИНА

Ами има ли влечение към военните работи, славолюбив ли е, или си е просто говедар?

ХЕРМЕС

Не мога да ти кажа с положителност, но трябва да се предполага, че като млад човек се стреми и към това и би желал да бъде пръв в боевете.

АФРОДИТА

Виждаш ли? Аз не се сърдя и не те обвинявам, задето говориш с нея насаме. Такива неща не са за Афродита, а за мърморковците.

ХЕРМЕС

И тя ме запитва почти същото. Затова не ѝ се сърди и не смятай, че си онеправдана, ако и на нея съм отговорил така естествено.

Но докато говорим, ние изминахме вече много път, оставихме звездите далече зад себе си и сме почти във Фригия. Аз ясно виждам и Ида, и целия Гаргар, а ако не се лъжа, дори вашия съдия Парис.

ХЕРА

Къде е? Аз не го виждам.

ХЕРМЕС

Гледай тук, Херо, наляво, не към върха на планината, а към склона ѝ, където е пещерата, там виждаш и стадото му.

ХЕРА

Не, не виждам стадо.

ХЕРМЕС

Как, не виждаш ли кравичките ей там, дето сочи пръстът ми? Те излизат измежду скалите, а от онази канара се спуща човек, с гега в ръка, и гледа стадото да не се пръска.

ХЕРА

Сега го виждам — ако само е той.

ХЕРМЕС

Да, той е. Но понеже вече сме близо, хайде, ако обичате, да се спуснем и тръгнем по земята, за да не го уплашим, ако изведнъж прилетим от небето.

ХЕРА

Добре казваш, тъй да сторим. — А сега, като слязохме, ти, Афродито, мини напред и ни води. Ти трябва да познаваш тази местност, защото, както говорят, често си слизала при Анхиз.

АФРОДИТА

Тези твои шеги не ме ядосват, Херо.

ХЕРМЕС

Не, аз ще ви водя. И аз самият съм прекарвал на Ида, когато Зевс беше влюбен във фригийчето, и често идвах тук по негова поръка, за да наглеждам момчето. А когато се беше превърнал в орел, аз летях до него и му помагах да носи красавеца. Ако си спомням добре, ето от тази скала го грабна. Момчето тъкмо свиреше на стадото, а Зевс се спусна зад него, хвана го грижливо с ноктите си, взе в клюна си шапката му и го издигна. Уплашено, то бе извърнало глава и гледаше към него. Тогава аз взех свирката му, че то я бе захвърлило от страх... Но вашият съдия е вече близо, можем да го заговорим. — Здравей, пастирю!

ПАРИС

Здрасти, момко! Кой си ти, та идеш тук при нас? Какви са тия жени с тебе? Не са такива, дето живеят по планините — толкова са хубави!

ХЕРМЕС

Не, те не са жени, Парисе. Ти виждаш Хера, Атина и Афродита. И мене, Хермес, ме изпрати Зевс... Но защо се разтрепери и побледня? Не бой се! Няма нищо лошо.

Той заповядва да отсъдиш коя от тях е най-хубава. „Понеже, казва, той самият е красив и разбира от любовните работи, на него възлагам присъдата.“ Наградата на състезанието ще узнаеш, като прочетеш надписа на тази ябълка.

ПАРИС

Я да видя какво пише. „За най-хубавата“. Че как бих могъл аз, господарю Хермесе, човек смъртен и необразован, да стана съдия на толкова небивало зрелище, непосилно за един прост говедар? По такива въпроси трябва да отсъждат хора деликатни, градски... А моята работа е коя от две кози е по-хубава и коя крава — от друга крава: това навярно ще отсъдя както трябва. Но тези и трите са еднакво хубави и не зная как може човек да откъсне очи от едната, за да погледне другата. Той не иска да се отдели тъй лесно, ами където е погледнал най-напред, там се хванал и се диви. А ако най-сетне премине към друга, вижда, че и тя е хубава, захласва се и се откъсва от всичко друго. Изобщо аз потъвам в красотата им, тя цял ме обгръща, и ме хваща яд, че не мога да гледам с цялото си тяло, като Аргос. Мисля, че бих отсъдил добре, ако дам ябълката на трите. А тук се притуря и друго: тази е сестра и съпруга на Зевс, а тези — дъщери. Това не затруднява ли още повече решението?

ХЕРМЕС

Не зная, но не можеш да се изплъзнеш от заповедта на Зевс.

ПАРИС

Убеди ги само в едно, Хермесе: да не ми се сърдят двете победени, а да смятат, че грешката е на очите ми.

ХЕРМЕС

Те казват, че тъй ще постъпят. Но време е вече да минеш към решението.

ПАРИС

Ще се опитаме. Какво да се прави? Но първо искам да зная дали ще е достатъчно да ги гледам тъй, както са, или ще трябва да се съблекат, за по-голяма точност на прегледа.

ХЕРМЕС

Това ще решиш ти, като съдия. Заповядвай както желаяш.

ПАРИС

Както желая? Искам да ги видя голи.

ХЕРМЕС

Съблечете се, трите! — Ти гледай, аз ще се обърна.

ХЕРА

Отлично, Парисе. Аз ще се съблека първа, за да видиш, че имам не само бели ръце и че съм горда не само защото съм волоока^[1]: аз съм еднакво красива навсякъде.

ПАРИС

Съблечи се и ти, Афродито.

АТИНА

Парисе, не я карай да се съблече, преди да е свалила пояса си, за да не те омагьоса с него — вълшебница е. После, не трябваше да се явява така украсена и нашарена като същинска курва, а да покаже гола хубостта си.

ПАРИС

Добре казват за пояса, свали го.

АФРОДИТА

А защо и ти, Атино, не свалиш шлема и не покажеш главата си открита, ами разтърсваш качулка си и плашиш съдията? Или се боиш да не бъдат разкритикувани сивите ти очи, ако не гледат изпод страшния шлем?

АТИНА

Ето ти, свалих шлема.

АФРОДИТА

Ето ти и тебе пояса.

ХЕРА

Хайде да се събличаме.

ПАРИС

О Зевсе, боже на чудесата! Каква гледка! Каква красота! Каква наслада! Колко прекрасна е тази девица! А тази — в какво царствено величие сияе, наистина достойно за Зевс! А тази — как сладко и мило гледа, как прелъстително се усмихва! Но стига ми вече толкова блаженство! Ако сте съгласни, желая да прегледам всяка една поотделно, тъй като сега се колебая и не зная накъде да погледна, всяка от вас привлича очите ми.

АФРОДИТА

Тъй да сторим.

ПАРИС

Тогава вие двете се отдалечете. Ти, Херо, остани.

ХЕРА

Оставам, и след като ме огледаш добре, помисли и друго: дали е хубав дарът, който ще получиш срещу глас в моя полза. Ако обявиш за най-хубава мене, Парисе, ще бъдеш господар на цяла Азия.

ПАРИС

Моята работа не зависи от дарове. — Добре, отдалечи се. Ще сторя тъй, както сметна за правилно. — Приблужи се ти, Атино.

АТИНА

Ето ме пред тебе. Ако признаеш за най-хубава мене Парисе, никога не ще излизаш надвит от битка, а винаги победител. Ще те направя победоносен воин.

ПАРИС

Не ми трябват войни и битки, Атино. Както виждаш, мир цари сега над Фригия и Лидия, царството на баща ми не воюва. Но бъди спокойна. Ти не ще бъдеш подценена дори когато съдя без оглед на дарове. Хайде, облечи се вече и си сложи шлема, достатъчно те видях. Сега е ред да дойде Афродита.

АФРОДИТА

Ето ме до тебе. Гледай едно по едно, точно, не пропускай нищо, задържай поглед над всяка част от тялото ми. Ако пък искаш, хубавецо, чуй и това от мене: отдавна те гледам такъв млад и хубав, какъвто не зная да има втори във Фригия, и те облажавам за хубостта ти, но и те обвинявам, че не оставяш тия скали и камънаци, за да живееш в града, и погубваш хубостта си в пущинаците. Какво ще вкусиш в тези планини? Каква полза ще имат кравите от твоята хубост? Би трябвало да имаш вече жена, но не груба селянка, каквито са жените в Ида, а някоя от Елада — или от Аргос, или от Коринт, или спартанка, каквата е Елена, млада и хубава, в нищо не по-лоша от мене, и най-важното — жена за любов. Сигурна съм, че, само да те види, тя всичко ще остави, ще ти се отдаде напълно, ще те последва и ще заживее с тебе. Разбира се, ти също си чувал нещо за нея.

ПАРИС

Нищо, Афродито. Но сега с радост бих чул от тебе всичко.

АФРОДИТА

Тя е дъщеря на Леда, прочутата красавица, при която долетял Зевс, превърнат на лебед.

ПАРИС

А каква е наглед?

АФРОДИТА

Бяла, каквато е редно да бъде дъщерята на лебед, нежна, защото е родена от яйце, много спортна и силна и тъй харесвана, че заради нея стана война, когато Тезей я отвлече още като момиче. А когато разцъфтя, всички най-знатни ахейци се събраха да я искат и тя избра сред тях Менелай, от рода на Пелопидите. Ако искаш, аз ще сторя да се ожениш за нея.

ПАРИС

Какво? За омъжена жена?

АФРОДИТА

Млад си ти и простичък, но аз зная как трябва да се правят тези неща.

ПАРИС

Как? Искам и аз да зная.

АФРОДИТА

Ти ще заминеш уж за да посетиш Елада, и когато стигнеш в Лакедемон, Елена ще те види. Оттук нататък моя ще бъде грижата да те залюби и тръгне с тебе.

ПАРИС

Тъкмо туй ми се вижда невероятно — да остави мъжа си и да се съгласи да отплува с един варварин, с един чужденец.

АФРОДИТА

Колкото за това, бъди спокоен. Аз имам двама сина, красавци — Химерос и Ерос, тях ще ти дам за водители по пътя. Ерос ще я завладее изцяло и ще я накара да се влюби, Химерос ще излее върху тебе прелестта си и ще те направи желан и любим, а и аз също ще се явя. Ще помоля Харитите да ни последват, та с общи усилия да я придумаме.

ПАРИС

Какво ще излезе от това, не се знае, Афродито, но аз съм вече влюбен в Елена и, не зная как, мисля, че я виждам, плувам право към Елада, стигам в Спарта и се връщам с тая жена... и ме хваща яд, че това все още не е станало.

АФРОДИТА

Парисе, не бързай да се влюбваш, преди да си се отблагодарил на мене, своята сватовница, чрез решението си. Прилично би било и аз да бъда с вас като победителка, та да отпразнуваме заедно и вашата сватба, и моята победа. С тази ябълка ти можеш да купиш всичко: и любов, и красота, и брак.

ПАРИС

Боя се да не ме забравиш след победата.

АФРОДИТА

Искаш ли да ти се закълна?

ПАРИС

Не, обещавай ми още веднъж!

АФРОДИТА

Обещавам ти, че ще ти дам Елена за жена, че тя ще те последва и ще дойде при вас, в Илион, че аз сама ще бъда с тебе и всичко ще уредя.

ПАРИС

И ще доведеш Ерос, Химерос и Харитите, нали?

АФРОДИТА

Бъди спокоен. Освен тях ще взема още Потос и Хименей.

ПАРИС

Добре, при това условие ти давам ябълката, при това условие — вземи я.

[1] Постоянни Омирови епитети за Хера са белоръка и волоока.
— Б.пр. ↑

21

АРЕС И ХЕРМЕС

АРЕС

Хермесе, чу ли как ни заплаши Зевс? Колко надменно, колко невероятно! „Ако поискам, казва, ще спусна верига от небето, а вие, увиснали за нея, ще се силите да ме смъкнете, но трудът ви ще бъде напразен. Няма да ме свалите. Ако пък аз поискам да я изтегля нагоре, ще вдигна не само вас, ами и земята, и морето заедно с вас“^[1]. И прочее — което и ти чу. Аз не ще отрека, че той е по-силен и по-могъщ от всеки измежду нас поотделно, но не ще повярвам, че е толкова силен, та да не можем да го повалим, ако вземем с нас и земята, и морето.

ХЕРМЕС

Тихо, Аресе! Не е безопасно да се приказват такива неща! Заради това дрънкане можем да си изпатим!

АРЕС

Смяташ ли, че на всеки бих казал това? Не, само пред тебе, защото зная, че умееш да мълчиш. А не бих могъл да премълча пред тебе това, което ми се стори най-смешно, докато слушах заплахите му. Спомням си как неотдавна, когато Посейдон, Хера и Атина направиха заговор против него и искаха да го хванат и вържат^[2], той от страх изгуби и ума и дума, макар че бяха само трима. И ако Тетида не бе се съжалила да му викне за съюзник Бриарей, сторъкия, щяха да го вържат заедно с гръмотевицата и мълнията му. Като си мислех за това, идеше ми да се разсмея над юнашките му речи.

ХЕРМЕС

Мълчи, казвам ти! Не е безопасно за тебе да говориш такива неща, а за мене — да ги слушам!

[1] Сюжетът на този диалог е почерпен от „Илиада“, където Зевс заплашва боговете, за да ги въздържи от участие в Троянската война. — Б.пр. ↑

[2] За заговора на Хера, Посейдон и Атина срещу Зевс говори Омир. — Б.пр. ↑

22

ПАН И ХЕРМЕС

ПАН

Здравей, татко Хермесе!

ХЕРМЕС

Здравей и ти. Но как тъй, аз — твой баща?

ПАН

Не си ли ти Хермес от Килена?

ХЕРМЕС

Да. Но как така си ми син?

ПАН

Незаконен съм, извънредно съм ти се родил.

ХЕРМЕС

Да, да, навярно когато някой козел е прелюбодействувал с коза. Та как ще си мой, като имаш рога, такъв нос, четинеста брада, раздвоени кози копита и опашка на задника си?

ПАН

С подобни подигравки, татко, ти излагаш на срам своя собствен син, а още повече себе си, че раждаш и произвеждаш такива деца. Аз нямам вина за това.

ХЕРМЕС

Коя е майка ти? Кога, без сам да зная, съм прелюбодействувал с коза?

ПАН

Не си прелюбодействувал с коза, ами спомни си, не изнасили ли някога в Аркадия едно благородно момиче? Какво си хапеш пръста, напъваш се и тъй дълбоко недоумяваш? Говоря за Икариевата Пенелопа.

ХЕРМЕС

Е, и какво й стана, че те роди подобен не на мене, а на козел?

ПАН

Ще ти кажа нейните думи. Когато ме изпрати в Аркадия, тя ми рече: „Сине, майка съм ти аз, спартанката Пенелопа, а твой баща, знай, е един бог, Хермес, син на Мая и на Зевс. От това, че си рогат и козлоног, не страдай. Когато баща ти се събра с мене, той се преобрази на козел, за да не го познаят, затова и ти излезе подобен на козел.“

ХЕРМЕС

Да, да, спомням си, че направих такова нещо. Значи, аз, който се гордея с хубостта си, аз, който съм още голоброд, ще се наричам твой баща и ще бъда за смях на всички с прекрасното си потомство?

ПАН

Но аз не те срамя, татко. Музикант съм и свиря много сладко на цафара. Дионис не може да прави нищо без мене, та затова ме направи свой другар и участник в дружината си, и аз водя неговия хор. А ако видиш колко стада имам край Тегея и по Партения, много ще се зарадваш. Освен това владее и цяла Аркадия. Неотдавна, като съюзник на атиняните^[1], така се отличих при Маратон, че получих като отличие пещерата под Акропола. Ако идеш в Атина, ще разбереш колко голямо е там името Пан.

ХЕРМЕС

Кажи ми, женен ли си вече, Пане? Мисля, така те викат.

ПАН

Не, татко. Много съм влюбчив и не се задоволявам само с една.

ХЕРМЕС

Ще рече, налиташ на козите си?

ПАН

Ти се подиграваш, но аз се любя с Ехо, Питие и с всички Дионисови менади, и те много ме одобряват.

ХЕРМЕС

Знаеш ли, сине, коя е първата услуга, за която ще те моля?

ПАН

Заповядай, татко! Да чуем!

ХЕРМЕС

Ето що: приближи се и ме прегърни, но гледай да не ме наречеш „татко“ пред други.

[1] Според една легенда по време на Гръцко-персийските войни Пан дошъл от Аркадия и отблъснал вражеското нашествие при Саламин. — Б.пр. ↑

23

АПОЛОН И ДИОНИС

АПОЛОН

Какво бихме казали, Дионисе? Ерос, Хермафродит и Приап от една майка ли са братя, като са тъй различни по външност и по навици? Първият е хубавец и стрелец, надарен е с голяма сила и владее над всички, вторият е женствен, полумъж и неопределен на вид — не можеш разбра момък ли е или девойка; третият, Приап, е мъжествен, та дори неприлично.

ДИОНИС

Не се чуди, Аполоне. Тук не е виновна Афродита, а различните бащи, щом като често дори от един мъж жената ражда момче и момиче, както е с вас.

АПОЛОН

Да, но ние си приличаме и се занимаваме с едно и също нещо: и двамата сме стрелци.

ДИОНИС

Що се отнася до стрелбата, така е, Аполоне, но иначе — не, защото Артемида убива чужденците, изпаднали в Скития, а ти пророчествуваш и лекуваш болните.

АПОЛОН

Какво, мислиш ли, че сестра ми е доволна от скитите? Тя е готова, ако някой елин стигне някога в Таврика, да отплува заедно с него, защото ѝ са опротивели убийствата.

ДИОНИС

И добре ще стори.

Но Приап... Ще ти разкажа нещо смешно. Преди време бях в Лампсак, минах през този град, и Приап ме покани на гости у дома си. Като си пийнахме хубаво, легнахме да спим. Към полунощ става той, любезният, и... срам ме е да ти кажа.

АПОЛОН

Реши да те опита, а, Дионисе?

ДИОНИС

Нещо подобно.

АПОЛОН

А ти какво направи?

ДИОНИС

Какво друго? Изсмях се.

АПОЛОН

Добре, че не си се ядосал и разлютил. Заслужава прошка, щом е искал да опита такъв хубавец като тебе.

ДИОНИС

Но по същата причина той може да направи опит и с тебе, Аполоне. Ти си хубав, с прекрасна коса, та Приап и трезвен би налетял на тебе.

АПОЛОН

Не, няма да налети, Дионисе. Аз имам не само коса, но и стрели.

24

ХЕРМЕС И МАЯ

ХЕРМЕС

Майко, че има ли на небето друг бог, по-нещастен от мене?

МАЯ

Не казвай такава нещца, Хермесе.

ХЕРМЕС

Как да не казвам, като имам толкова работа и сам се мъча с нея, разкъсван от толкова служби? Сутрин, щом се дигна, трябва да мета гостната зала; след като подреда леглата и наглася всичко, да се представя на Зевс, да разнасям вестите му, цял ден да тичам нагоре-надолу, а когато се върна, вече потънал в прах, да поднасям амброзия. Преди да дойде този, новият виночерпец^[1] де, аз разливах и нектара. Но най-ужасното е, че аз единствен от всички дори нощем не спя: тогава пък трябва да водя души на Плутон, да съпровождам мъртъвци и да стоя в съдилището. Не ми стигат дневните работи — да присъствам на палестрите, да бъда глашатай на събранията и да обучавам оратори, — ами трябва още да се разкъсвам, за да върша и мъртвешките работи! Всеки от синовете на Леда^[2] си стои един ден на небето, един ден в ада, а аз всеки ден трябва да бъда и тук, и там. Синовете на Алкмена и Семела^[3], родени от жалки жени, безгрижно пируват, а аз, синът на Мая, внукът на Атлас, им прислужвам! Ето и сега, току-що се върнах от Сидон, от Кадмовата дъщеря^[4], при която ме беше пратил да видя какво прави девойката, и още преди да си поема дъх, ме прати отново в Аргос, да навестя Даная, после оттам, „Иди, казва, в Беотия и виж пътем Антиопа“. Изобщо, повече не мога! Ако беше възможно, с радост бих предпочел да бъда продаден, както на земята продават зле третираните роби^[5].

МАЯ

Остави това, синко. Млад си и трябва във всичко да служиш на баща си. А сега, както си изпратен, бързай към Аргос, после към Беотия, да не би да закъснееш, че да те бият. Влюбените са избухливи.

[1] Новият виночерпец е Ганимед. — Б.пр. ↑

[2] Синове на Леда са Кастор и Полидевк. — Б.пр. ↑

[3] Син на Алкмена е Херакъл, а на Семела — Дионис. — Б.пр. ↑

[4] Кадмова дъщеря е Семела, но тук Лукиан говори за Кадмовата сестра Европа. — Б.пр. ↑

[5] В Атина зле третираните роби имали право да бъдат продадени на друг господар. — Б.пр. ↑

25

ЗЕВС И ХЕЛИОС

ЗЕВС

Какво стори, проклети титане^[1]? Унищожи всичко по земята, като повери колесницата си на едно глупаво момче^[2]! То изгори една част от земята, като се доближи до сами нея, а друга погуби от студ, като отдалечи от нея огъня, и изобщо не остана нищо неразбъркано и неразхвърляно! И ако аз не бях разбрал какво става и не бях го ударил с мълнията си, нямаше да остане и следа от хора. Такъв прекрасен кочияш и коняр ни изпрати!

ХЕЛИОС

Сгреших, Зевсе, но не се сърди, че съм се поддал на дългите молби на сина си. Отде можех да предполагам, че ще стане такава пакост?

ЗЕВС

Не знаеше ли каква точност изисква работата и че ако малко се кривне от пътя, всичко отива поврага? Не познаваше ли буйността на конете, как трябва да ги сдържаш с поводите? Малко да ги отпуснеш, и те веднага се разбесняват. Точно както понесоха и него: наляво, след миг надясно, в обратна посока, нагоре, надолу, изобщо — накъдето си щат, а той не знаеше какво да ги прави.

ХЕЛИОС

Знаех всички тези неща, затова дълго се противих и не му давах колата. Но когато почна да моли и плаче, а с него и майка му Климена, качих го на колесницата и му обясних как трябва да се стои, колко да отпуска, да се издига нагоре и да се спуска надолу, как да държи здраво юздите и да не дава воля на буйните коне. Казах му също колко голяма е опасността, ако не кара направо. А той — нали беше дете! — като се

качи на такъв огромен огън и се наведе към безкрайната дълбина, се уплаши, което е естествено. Конете, като усетиха, че не ги карам аз, свърнаха от пътя, без да обръщат внимание на момъка, и направиха тая страхотия. А той, като пусна юздите, — мисля, от страх да не падне, — се хвана за перилата на колесницата. Но синът ми вече получи наказанието си, а на мене, Зевсе, ми стига тая скръб.

ЗЕВС

Стига ти, казваш, за такава дързост! Хайде, сега ти прощавам, но в бъдеще, ако извършиш подобно беззаконие или изпратиш подобен заместник, веднага ще разбереш колко по-огнена е моята мълния в сравнение с твоя огън! Та той нека бъде погребан от сестрите си при Еридан, дето падна от колесницата; нека сълзите им за него се превърнат в янтар, а самите те от скръб да станат на черни тополи. А ти поправи колесницата — окът ѝ е счупен и едното ѝ колело е разбито, — впрегни конете и потегляй. Но помни всичко това!

[1] Като син на титана Хиперион Хелиос е също титан. — Б.пр. ↑

[2] Фаетон, син на Хелиос. — Б.пр. ↑

26

АПОЛОН И ХЕРМЕС

АПОЛОН

Хермесе, можеш ли ми каза, кой от двамата е Кастор и кой — Полидевк? Аз не мога да ги различа.

ХЕРМЕС

Онзи, който вчера беше с нас, е Кастор, а този — Полидевк.

АПОЛОН

Как ги разпознаваш? Те са съвсем еднакви.

ХЕРМЕС

По това, Аполоне, че този има на лицето си белези от раните, които е получил от противниците си в юмручен бой, и особено от раните, които му нанесъл бибрикиецът Амик по време на Язоновия морски поход, докато другият няма нищо подобно, лицето му е чисто и невредимо.

АПОЛОН

Ти ми послужи, като ми показва белезите им, защото всичко друго им е еднакво — и половината черупка от яйце на главата им, и звездата отгоре, и копието в ръката им, и белият кон — та често казвах на Кастор Полидевк, а на Полидевк — Кастор. Но кажи ми още защо не са и двамата сред нас, ами всеки от тях е поред ту мъртвец, ту бог!

ХЕРМЕС

Това е от братска любов. Единият от синовете на Леда трябваше да умре, а единият да бъде безсмъртен, затова по този начин те сами си поделили безсмъртието.

АПОЛОН

Не разбирам тази подялба, Хермесе: така те никога не ще се видят — което, мисля, тъй силно са желали. И как ще се видят, когато единият е при боговете, а другият — при мъртвите? И друго: например аз предсказвам бъдещето, Асклепий лекува, ти, като отличен възпитател, обучаваш борци, Артемида бабува и изобщо всеки от нас има някакво изкуство, полезно било за боговете, било за хората. Ами те какво правят? Мигар на такава възраст ще стоят празни и само ще пируват?

ХЕРМЕС

Съвсем не. Те имат заповед да помагат на Посейдон: препускат с коне по морето и ако видят нейде моряци в беда, качват се на кораба и спасяват плуващите.

АПОЛОН

Хубаво, спасително е тяхното изкуство, Хермесе!

МОРСКИ РАЗГОВОРИ

1

ДОРИДА И ГАЛАТЕЯ

ДОРИДА

Галатея, един прекрасен любовник, онзи, сицилийският овчар, казват, бил луд по тебе.

ГАЛАТЕЯ

Не се подигравай, Доридо. Какъвто и да е, той е син на Посейдон.

ДОРИДА

Че какво? И на самия Зевс да беше син, смяташ ли, че като е такъв див, космат и, най-грозното от всичко, едноок, потеклото му щеше да бъде от полза за красотата му?

ГАЛАТЕЯ

Че е космат и, както казваш, див, не е грозно — то е мъжествено, — а окоето много отива на челото му и вижда не по-зле от две очи.

ДОРИДА

Изглежда, не Полифем люби тебе, Галатея, ами ти любиш него, толкова много го хвалиш!

ГАЛАТЕЯ

Не че го любя, но не мога да понасям вашата страст да одумвате. И струва ми се, че правите това от завист, защото веднъж, когато беше излязъл на паша и ни видя от скалата да си играем на сушата в полите на Етна, дето брегът се проточва между планината и морето, вас той дори не погледна, а аз единствена от всички му се видях най-хубава и само към мене обръщаше окоето си. Това ви дразни, защото показва, че аз съм по-хубава и достойна за любов, докато вас ви пренебрегват.

ДОРИДА

Като си се видяла хубава на един овчар, и то с недостатъчно зрение, смяташ, че вече заслужаваш завистта ни? Че какво друго можеше да похвали той у тебе, освен белотата ти? И то, защото, мисля, е свикнал със сирене и мляко. Всичко подобно на тях той смята за хубаво. Впрочем, ако поискаш да разбереш каква си на лице, наведи се при безветрие от някоя скала над водата и се огледай — нищо друго, освен една бяла кожа! А пък белотата не заслужава похвала, ако не се вижда и малко руменина.

ГАЛАТЕЯ

И все пак, аз, която съм чисто бяла, имам любовник, па, макар и такъв, докато на вас не ви се възхищава нито овчар, нито моряк, нито лодкар. А Полифем, покрай всичко друго, е и музикант.

ДОРИДА

Мълчи, Галатея! Чухме го да пее, когато завчера дойде да ти прави серенада. Мила Афродито! Все едно, че ревеше магаре! А лирата му каква е! Един гол еленов череп! Рогата служат за рамене, свързал ги и нагласил върху тях струните, без да ги опъне с ключове. Свиреше нещо немюзикално и безвкусно — сам той ревеше едно, а лирата му пригласяше друго, та не можехме да сдържим смеха си при тази любовна песен. Ехо, макар че е тъй бърлива, дори не искаше да отговаря на рева му, срамуваше се да подражава на такава груба и смешна песен. Този изгорник носеше в пазвата си подарък една играчка — малко мече, космато също като него. Е, че кой няма да ти завиди, Галатея, за такъв любовник?

ГАЛАТЕЯ

Тогава ти, Доридо, ни покажи твоя, който сигурно е по-хубав, по-сладкогласен и по-добър свирач на лира.

ДОРИДА

Аз нямам любовник и не се хваля, че съм любима. А циклопът, такъв, какъвто е — той мирише на пръчовина като козел, поглъща, както казват, сурово месо и яде чужденците, които идват тук, — нека ти бъде любовник, и ти си го люби!

2

ЦИКЛОПЪТ И ПОСЕЙДОН

ЦИКЛОПЪТ

Татко, какво изпатих от проклетия чужденец^[1]! След като ме опи, той ме ослепи, като ме нападна, докато спях!

ПОСЕЙДОН

Кой е този, който се е осмелил на това, Полифеме?

ЦИКЛОПЪТ

Първо се наричаше Никой, а после, когато избяга и се намираще извън обсега ми, каза, че се именува Одисей.

ПОСЕЙДОН

Зная за кого говориш — за итакиец. Връщал се е от Илион. Но как е сторил това той, който съвсем не е безстрашен?

ЦИКЛОПЪТ

Като се върнах от паша, заварих в пещерата си много хора, които явно крояха нещо срещу стадата ми. Когато залостих входа с капака — той е един грамаден камък — и запалих огън с едно дърво, което носех от планината, стори ми се, че те се опитват да се скрият. Аз улових неколцина и, както беше редно, ги изядох, защото бяха разбойници. Тогава онзи страшен хитрец — Никой ли беше, Одисей ли — ми наля и ми даде да изпия едно питие, сладко и ароматно, но много предателско и забъркващо: изведнъж ми се стори, че всичко се върти, самата пещера се обърна наопаки, и аз вече изобщо не бях на себе си, а накрай потънах в сън. А той изострил един кол, при това го и обгорил, и ме ослепи, додето спях. Оттогава ето ме, сляп съм, Посейдоне.

ПОСЕЙДОН

Колко дълбоко си спал, синко, че не си се събудил, докато са те ослепявали! А Одисей как избяга? Сигурен съм, че не е могъл да отмести скалата от входа.

ЦИКЛОПЪТ

Аз я отмахнах, та по-лесно да го хвана, като излиза. Седнал на входа, аз простирах ръце и се мъчех да го уловя, като пусках само овцете да излязат на паша. Заръчах на овена какво трябва да прави вместо мене.

ПОСЕЙДОН

Разбирам. Скрити под овцете, те незабелязано са се измъкнали. Но ти трябваше да повикаш другите циклопи на помощ срещу него.

ЦИКЛОПЪТ

Извиках ги, татко, и те дойдоха. Но когато запитаха за името на предателя и аз казах „Никой“, те ме взеха за луд и си отидоха. Така, проклетникът, ме изигра с името си. И това, което ме измъчва най-много, е, че за подигравка над нещастieto ми той каза: „Дори баща ти Посейдон не ще те излекува!“

ПОСЕЙДОН

Бъди спокоен, синко. Аз ще му отмъстя, за да разбере, че ако не мога да лекувам слепота на очи, от мене зависи съдбата на плуващите, тяхното спасение или гибел. А той е все още в морето.

[1] Циклопът е Полифем. Той говори за Одисей. Епизодът е взет от „Одисея“. — Б.пр. ↑

3

ПОСЕЙДОН И АЛФЕЙ

ПОСЕЙДОН

Каква е тази работа, Алфее? Единствен от всички ти се вливаш в морето, без да се смесиш с водата му, както правят всички реки, без да се разлееш и отдъхнеш — и през морето ти си цял, пазиш сладкия вкус на течението си, несмесен и чист бързаш не зная за къде, промъкваш се в дълбините като чайка или чапла. И изглежда, че нейде се издигаш и пак се показваш на повърхността.

АЛФЕЙ

Това е любовна работа, Посейдоне, затова недей ме укорява. И ти самият често си се влюбвал.

ПОСЕЙДОН

Жена, нимфа или някоя nereida любиш, Алфее?

АЛФЕЙ

Една мъничка река, Посейдоне.

ПОСЕЙДОН

А в коя земя тече тя?

АЛФЕЙ

Островитянка е, сицилийка. Аретуза я наричат.

ПОСЕЙДОН

Зная Аретуза, Алфее, много е хубава! Прозрачна е, блика от чисто място, водата ѝ блести върху камъчетата и цялата изглежда като сребърна.

АЛФЕЙ

Колко добре я познаваш, Посейдоне! При нея отивам сега.

ПОСЕЙДОН

Хайде, върви и бъди щастлив в любовта! Но кажи ми едно: как си видял Аретуза, когато самият ти си аркадец, а тя е в Сиракуза?

АЛФЕЙ

Бързам, Посейдоне, задържаш ме с излишни въпроси.

ПОСЕЙДОН

Прав си. Върви при любимата си, изплавай от морето, смеси се любовно с нея и станете едно течение.

4

МЕНЕЛАЙ И ПРОТЕЙ

МЕНЕЛАЙ

Че се превръщаш във вода, Протее, не е неправдоподобно, щом си морски бог, в дърво — също е допустимо; ако се преобразиш на лъв, и това не е за невярване. Но че можеш да ставаш на огън, ти, който живееш в морето, това много ме учудва, не го вярвам.

ПРОТЕЙ

Не се чуди, Менелай. Наистина ставам.

МЕНЕЛАЙ

Видях и сам, но ми се струва — нека ти го кажа, — че в тая работа притуряш някаква шарлатания и излъгваш очите на зрителите, а сам не се превръщаш в нищо подобно.

ПРОТЕЙ

Че каква лъжа може да има в толкова явни неща? Не видя ли със собствените си очи в колко неща се превърнах? Но ако не вярваш и работата ти се вижда лъжлива, тоест, че пред очите ти е една измамна видимост, когато стана огън, доближи ръката си до мене, юначе. Тогава ще разбереш дали само изглеждам на огън, или имам и свойството да обгарям.

МЕНЕЛАЙ

Този опит не е сигурен, Протее.

ПРОТЕЙ

Ти, Менелай, изглежда, не си виждал никога полип и не знаеш какво е свойството на тази риба^[1].

МЕНЕЛАЙ

Не, полип съм виждал, но какво свойство има, с удоволствие бих чул от тебе.

ПРОТЕЙ

До каквата скала се доближи, залови се с пипалата си и прилепне, на нея се уподобява и променя цвета си според този на скалата, за да избегне от рибарите — без да се преобразява, но и без поради това да бъде видим, тъй като се е уподобил на камъка.

МЕНЕЛАЙ

Тъй казват. Но твоето е много по-невероятно, Протее.

ПРОТЕЙ

Не зная, на какво друго би могъл да вярваш, Менелай, щом не вярваш на собствените си очи.

МЕНЕЛАЙ

Видях, наистина, но тази работа е чудо: едно и също лице — огън и вода!

[1] Всъщност полипът не е риба, а мекотело. — Б.пр. ↑

5

ПАНОПА И ГАЛЕНА

ПАНОПА

Галена, видя ли какво направи вчера Ерида на пира в Тесалия, задето не е била поканена и тя на празненството?

ГАЛЕНА

Аз не отидох на пира с вас. Посейдон ми заповяда, Панопа, да пазя през това време морето безбурно. Но какво е направила Ерида, щом не е била там?

ПАНОПА

Тетида и Пелей вече бяха се оттеглили в брачната си стая, въведени от Амфитрита и Посейдон, когато Ерида, незабелязана от никого — а това ѝ се удаде лесно, тъй като едни пиеха, а други ръкопляскаха, впадени в свирнята на Аполон или в песните на музите, — хвърли на трапезата една прекрасна ябълка, цялата златна, Галено! На нея пишеше: „За най-хубавата“. Тя се търкулна и сякаш нарочно спря там, дето бяха Хера, Афродита и Атина.

Когато Хермес я вдигна и прочете надписа, ние, nereидите, млъкнахме. Какво можехме да правим в тяхно присъствие? Те почнаха да се карат. Всяка смяташе, че ябълката се пада на нея, и ако Зевс не бе ги разделил, работата щеше да стигне до бой. Той каза: „Сам аз не ще реша тоя спор“ — макар че те искаха той да отсъди, — „ами вървете на планината Ида, при сина на Приам; той обича красотата и ще съумее да определи най-хубавата. Неговата присъда не ще бъде погрешна.“

ГАЛЕНА

А богините, Панопа?

ПАНОПА

Днес, мисля, отиват на Ида, а след малко някой ще дойде да ни съобщи коя е победителката.

ГАЛЕНА

Още отсега ти казвам, че щом се състезава и Афродита, друга не ще победи — освен ако съдията съвсем не вижда.

6

ЕДИН ТРИТОН, АМИМОНА И ПОСЕЙДОН

ТРИТОНЪТ

Посейдоне, при Лерна всеки ден дохожда за вода една девойка, чудна хубавица! Аз поне не зная да съм виждал по-хубаво момиче.

ПОСЕЙДОН

Каква е тя, тритоне? Свободно родена ли, или е някаква робиня — водоноска?

ТРИТОНЪТ

Съвсем не, ами е дъщеря на онзи прочут египтянин, една от петдесетте девойки, на име Амимона — научих как се казва и кой е родът ѝ. Данай държи строго дъщерите си, учи ги сами да си вършат работата, праща ги да си черпят вода и ги възпитава да бъдат неуморни във всичко друго.

ПОСЕЙДОН

Но сама ли минава толкоз дълъг път от Аргос до Лерна?

ТРИТОНЪТ

Сама. Аргос е съвсем безводен, както знаеш, та винаги трябва да се носи вода от другаде.

ПОСЕЙДОН

Тритоне, силно ме развълнува, като ми каза за тази девойка. Хайде да идем при нея!

ТРИТОНЪТ

Да идем. Вече е време за вода. Сега тя ще е почти по средата на пътя за Лерна.

ПОСЕЙДОН

Тогава впрегни колесницата. Или не, за да запретнем конете в ярема и да приготвим колесницата, трябва много време. Я доведи ми един делфин, от бързите. Ще го яхна и ще стигнем много бързо.

ТРИТОНЪТ

Ето ти, този делфин е най-бързият.

ПОСЕЙДОН

Добре. Да вървим! Ти плувай край мене, тритоне. Понеже вече сме в Лерна, аз ще залегна тук някъде, а ти наблюдавай. Като забележиш да се приближава...

ТРИТОНЪТ

Тя е близо до тебе.

ПОСЕЙДОН

Хубава, цъфтяща девойка, тритоне! Но трябва да я хванем!

АМИМОНА

Човече, къде ме влачиш? Ти си търговец на роби и, изглежда, си ни изпратен от чичо Египт. Ще извикам татко!

ТРИТОНЪТ

Мълчи, Амимона! Това е Посейдон!

АМИМОНА

За какъв Посейдон ми приказваш! — Човече, защо ме насилваш и влачиш към морето? Ако вляза вътре, ще се удавя аз, бедната!

Успокой се, нищо лошо няма да изпатиш. Ще направя да бликне извор тук на твоето име, като ударя с тризъбеца си скалата близо до брега. А ти ще бъдеш блажена и след като умреш, единствена сред сестрите си не ще носиш вода.^[1]

[1] Четиридесет и девет от петдесетте данаиди по заповед на баща си убили своите съпрузи, за което след смъртта си били осъдени да наливат вода в бездънна бъчва. — Б.пр. ↑

7

НОТ И ЗЕФИР

НОТ

Зефире, нали Зевс, обзет от страст, обезчести тази телица, която Хермес води през морето към Египет?

ЗЕФИР

Да, Ноте. Но тогава тя не беше телица, а момиче, дъщеря на речния бог Инах. Сега Хера я направи такава от ревност, защото виждаше, че Зевс я люби силно.

НОТ

Значи, и сега той все още люби кравата?

ЗЕФИР

Разбира се, затова я прати в Египет, а на нас заръча да не вълнуваме морето, докато тя преплува, та като роди там (вече е трудна), и тя, и рожбата ѝ^[1] да станат богове.

НОТ

Телицата — богиня?!

ЗЕФИР

Разбира се, Ноте. Както каза Хермес, тя ще предвожда плаващите и тя ще бъде наша господарка, на когото от нас иска ще разрешава или забранява да духа.

НОТ

Тогава, трябва да бъдем внимателни към нея, Зефире, щом е вече наша господарка.

ЗЕФИР

Естествено. Така ще стане по-благосклонна към нас. Но вече премина морето и стъпи на сушата. Виждаш ли как вече не ходи на четири крака. Хермес я изправи и превърна отново в прекрасна жена.

НОТ

О, това е чудно, Зефире! Няма вече рогата, опашката и раздвоените копита, има една прелестна девойка! Но какво стана с Хермес, та се преобрази и от момък стана куча муцуна^[2]?

ЗЕФИР

Нека не се бъркаме в това, защото той по-добре знае какво трябва да прави.

[1] Т.е. Епаф. — Б.пр. ↑

[2] Хермес се превръща в египетския бог Анубис, представян като човек с кучешка глава. — Б.пр. ↑

8

ПОСЕЙДОН И ДЕЛФИНИ

ПОСЕЙДОН

Браво на вас, делфини, че винаги сте човеколюбиви! Някога поехте и донесохте на Истъма сина на Ино^[1], когато той, заедно с майка си, падна от Скироновата скала, а сега ти подхвана китариста, този от Метимна^[2], изнесе го на Тенар заедно с празничната одежда и с китарата му и не допусна да загине мърцина от ръцете на моряците.

ДЕЛФИНЪТ

Не се чуди, Посейдоне, че правим добро на хората: и ние самите от хора сме станали риби.

ПОСЕЙДОН

Да, и обвинявам Дионис, задето, като ви победи в морска битка, ви преобрази^[3], докато трябваше само да ви покори, както подчини всички други. Но как се разви историята с въпросния Арион, делфине?

ДЕЛФИНЪТ

Периандър, мисля, го харесвал и често го викал заради изкусната му свирня. Благодарение на тирана Арион забогатял и решил да отплува за дома си, в Метимна, да покаже там богатствата си. Качил се на кораба на някакви разбойници. Показал им, че носи много злато и сребро. Като стигнали към средата на Егея, моряците направили заговор срещу него. Тогава той — аз чувах всичко, защото плувах край кораба — каза: „Щом сте решили това, оставете ме поне да си взема одеждата, да изпея една погребална песен за самия себе си и тогава сам ще се хвърля в морето.“ Разрешиха му моряците, той взе одеждата си и пя много изкусно. После се хвърли в морето с мисълта, че веднага ще умре. Но аз го подхванах, натоварих го на гърба си и го изнесох на Тенар.

ПОСЕЙДОН

Похвалявам те за любовта ти към музиката! Достойно си се отплатил за песента му!

[1] Син на Ино е Меликерт. — Б.пр. ↑

[2] Китаристът от Метимна е Арион, по-нататък посочен и с името си. — Б.пр. ↑

[3] При едно морско пътешествие Дионис бил нападат от пирати, които победил и превърнал в делфини. — Б.пр. ↑

9

ПОСЕЙДОН, АМФИТРИТА И НЕРЕИДИ

ПОСЕЙДОН

Нека тази теснина, дето падна девойката^[1], се нарича на нейното име „Хелеспонт“! А вие, nereidi, вземете тялото ѝ и го занесете в Трояда, за да бъде погребано от тамошните хора.

АМФИТРИТА

Не, Посейдоне, нека бъде погребана тук, в своето море! Жал ни е, дето по вина на мащеха ѝ я постигна такава печална участ!

ПОСЕЙДОН

Това не е позволено, Амфитрито. После не е хубаво да лежи тук някъде под пясъка. Както казах, тя трябва да се погребе в Трояда или в Херсонес. За нея ще бъде не малка утеха, че скоро същото ще постигне и Ино: преследвана от Атамант, тя, прегърнала сина си, ще се хвърли в морето от върха на Китерон, оттам, дето той се надвесва над морето. Но пък ще трябва да я спасим, за да угодим на Дионис: Ино е негова гледачка и дойка.

АМФИТРИТА

Не би трябвало, щом е такава престъпница.

ПОСЕЙДОН

Да, Амфитрито, но да откажеш на Дионис, не бива.

НЕРЕИДА

А какво стана с Хела, че падна от овена, докато брат ѝ Фрикс пътува благополучно?

ПОСЕЙДОН

Това е естествено. Той е момък и може да издържа на бързото движение, докато тя, несвикнала, след като се качва на такова странно превозно средство и поглежда към бездънната пропаст, се изплашва. Същевременно горещината я обхваща, силата на полета я замайва, тя изпуска рогата на овена, за които се държи, и пада в морето.

НЕРЕИДА

Не трябваше ли майка ѝ Нефела да ѝ помогне, докато е падала?

ПОСЕЙДОН

Трябваше, но Мойрата е много по-могъща от Нефела.

[1] Девојката е Хела. Хелеспонт (дн. Дарданели) означава „Море на Хела“. За да угоди на втората си жена Ино, беотийският цар Атамант решил да принесе в жертва своите деца Фрикс и Хела. По тайнствен начин обаче майка им Нефела ги покачила на един златорунен овен, който полетял с тях на изток. — Б.пр. ↑

10

ИРИДА И ПОСЕЙДОН

ИРИДА

Посейдоне, блуждаещия остров^[1], който е откъснат от Сицилия и все още се носи под водата — него, казва Зевс, го спри вече, покажи го и го направи да стои сигурно, ясно видим^[2], сред Егея, като го закрепил здраво. Трябва му за нещо.

ПОСЕЙДОН

Това ще бъде сторено, Иридо. Но, все пак, каква полза ще има той, когато островът се покаже и престане да плува?

ИРИДА

На него Лето трябва да роди. Тя вече се чувства зле от родилните болки.

ПОСЕЙДОН

И какво? Не стига ли небето, за да ражда? Да оставим небето, ами цялата земя не би ли могла да приеме рожбата ѝ?

ИРИДА

Не, Посейдоне. Хера закле с тежка клетва земята да не дава на Лето подслон, когато тя ще ражда. Този остров не е хванат от клетвата, защото не се вижда.

ПОСЕЙДОН

Разбирам. — Спри, острове, изплувай от дълбината и не се потапяй вече, стой здраво и приеми, преблажени, двете деца на брат ми, най-прекрасните сред боговете! Вие, тритони, пренесете Лето на него! Нека навред бъде безветрие! Колкото за дракона^[3], който сега я мъчи и ужасява, децата ѝ още щом се родят, ще му отмъстят, ще му

платят заради майка си. — Извести на Зевс, че всичко е готово. Делос спря. Нека Лето дойде и роди!

[1] Блуждаещият остров е Делос, споменат с името си в самия край на диалога. — Б.пр. ↑

[2] Всъщност самото име Делос означава „видим“. — Б.пр. ↑

[3] Драконът е страховитата змия Питон, убита от Аполон. — Б.пр. ↑

11

КСАНТ И МОРЕТО

КСАНТ

Море, приеми ме, страшно си изпатих, угаси раните ми^[1].

МОРЕТО

Какво е това, Ксанте? Кой те запали?

КСАНТ

Хефест. Целият съм овъглен аз, нещастният! Пламтя!

МОРЕТО

Но защо е хвърлил огъня си върху тебе?

КСАНТ

Заради сина на нашата Тетида. Той избиваше фригийците^[2] и аз му се помолих за тях, но не спрях гнева му: с труповете им той запречваше течението ми. Смилих се над нещастниците и тръгнах срещу него с намерение да го удавя, та, като се уплаши, да остави хората.

Тогава Хефест — той се случи някъде наблизко — взе, мисля, всичкия огън, който имаше, и всичкия от Етиа и от другаде, и ме нападна, запали брястовете и тамариксите, свари нещастните ми риби и змиорки, а самия мене направи да завря и едва-що не ме пресуши. Виждаш в какво положение съм от толкова изгаряния!

МОРЕТО

Ти си мътен и горещ, Ксанте, и това е естествено: кръвта е от труповете, а горещината, както казваш, от огъня. Но пада ти се, Ксанте, задето си се вдигнал против моя внук, без да го зачетеш като син на nereida.

КСАНТ

Значи, не трябваше да се смиля над моите съседи, фригийците?

МОРЕТО

А Хефест не трябваше ли да се смили над Ахил, сина на Тетида?

[1] Епизодът се намира у Омир, „Илиада“. — Б.пр. ↑

[2] С фригийци тук, както и многократно другаде, се означават троянците. — Б.пр. ↑

12

ДОРИДА И ТЕТИДА

ДОРИДА

Защо плачеш, Тетидо?

ТЕТИДА

Видях една прекрасна девойка, Доридо, хвърлена от баща ѝ в ковчег заедно с току-що роденото си дете^[1]. Баща ѝ заповядал на моряците да вземат ковчега и, когато се откъснат много от сушата, да го пуснат в морето, та да загине, бедната, и тя самата, и детето ѝ.

ДОРИДА

Защо, сестро? Кажи, ако си научила нещо сигурно.

ТЕТИДА

Акризий, бащата, искал да запази моминството на тази прекрасна девица, та я затворил в медна стая. След това — истина ли е, не мога да кажа, но говорят, че Зевс, превърнат в златен дъжд, протекъл през покрива към нея, а тя приела в скута си течащия бог и станала трудна. Като усетил това, баща ѝ, един суров и ревнив старец, се разлютил, помислил, че е била съблазнена от човек, и я хвърля в ковчега веднага след като родила.

ДОРИДА

Какво правеше тя, когато я туряха в него, Тетидо?

ТЕТИДА

За себе си не говореше, Доридо, понасяше мълком присъдата си, но молеше да не предават на смърт детето и със сълзи на очи го показваше на дядо му, да види какво е хубаво. А то, горкото, не знаеше нещастиято си и се усмихваше на морето. Очите ми се наливат със сълзи, когато си спомня това.

ДОРИДА

И мене ме просълзи. Но вече мъртви ли са?

ТЕТИДА

Не. Ковчегът все още плува около Сериф и ги пази живи.

ДОРИДА

Тогава, защо не ги спасим, като го заплетем в мрежите на тия серифски рибари? Те ще го измъкнат и ще ги спасят, ясно е.

ТЕТИДА

Добре казваш, тъй да сторим! Не бива да умре нито тя, нито детето. То е тъй хубаво!

[1] Девојката е Даная, а детето — Персей. На цар Акризий, баща на Даная, било предсказано, че ще загине от ръката на своя внук. Затова той затворил дъщеря си в медна кула. Зевс, превърнат в златен дъжд, проникнал в кулата, и от връзката му с Даная се родил Персей. В края на краищата предсказанието се сбъднало: внукът убил дядо си на едно състезание, като запратил, без да иска, диска си към него. — Б.пр.

↑

13

ЕНИПЕЙ И ПОСЕЙДОН

ЕНИПЕЙ

Не са хубави тия неща, Посейдоне! Ще ти кажа направо: завъртял си се около любимата ми и, преобразен на мене, си отнел девствеността на момичето^[1]. А то е мислело, че аз извършвам това, и затуй ти се отдало.

ПОСЕЙДОН

Та ти, Енипее, беше надменен и муден. Всеки ден дохождаше при тебе тази тъй хубава девойка, изгаряща от любов, но ти я пренебрегваше и се радваше на страданията ѝ. Тя бродеше по бреговете ти, влизаше във водата и понякога се къпеше, като жадуваше да те срещне, а ти ѝ се големееше.

ЕНИПЕЙ

И какво? Заради това ти трябваше да отнемеш любовта ми, да се представиш за Енипей, вместо за Посейдон, и да измамиш Тиро, тази простодушна девойка?

ПОСЕЙДОН

Късно ревнуваш, Енипее, след като по-рано беше надменен. Но с Тиро не се случи нищо лошо, тя мислеше, че ти отнемаш девствеността ѝ.

ЕНИПЕЙ

Не е така! На отиване ти си ѝ казал, че си Посейдон, и това я огорчило много силно. Аз съм онеправдан в това, че си се наслаждавал на нещо мое — разстлал си бил една пурпурна вълна, която ви е скривала, и си се любил с моето момиче.

ПОСЕЙДОН

Да, защото ти не искаше, Енипее.

[1] Момичето, за което става дума, е Тиро, спомената по-долу и с името си. — Б.пр. ↑

14

ЕДИН ТРИТОН И НЕРЕИДИ

ТРИТОНЪТ

Вашето чудовище, nereиди, което изпратихте срещу Кефеевата дъщеря Андромеда, не само че не е сторило зло на девойката, както смятахте, ами и самото то е вече мъртво.

НЕРЕИДА

Кой го е умъртвил, тритоне? Или Кефей, излагайки девойката като примамка, го е нападнал и убил, скрит в засада с голяма войска?

ТРИТОНЪТ

Не, Ифианасо. Но аз мисля, че вие всички знаете Персей, сина на Даная, който, заедно с майка си, бе затворен в ковчег и хвърлен от дядо си в морето, а вие го съжалихте и спасихте.

ИФИАНАСА

Зная за кого говориш. Сигурно той е станал вече момък — храбрец и хубавец.

ТРИТОНЪТ

Той уби чудовището.

ИФИАНАСА

Защо, тритоне? Тъй ли трябваше да ни се отблагодарява, задето го спасихме?

ТРИТОНЪТ

Аз ще ви разкажа как е станало всичко. Той бил пратен срещу горгоните, да извърши този подвиг по заповед на царя^[1], и когато стигнал в Либия...

ИФИАНАСА

Как, тритоне? Сам? Или е водил и други, съратници? Та иначе пътят е труден.

ТРИТОНЪТ

Прелетял по въздуха. Крилат го направила Атина. А когато стигнал там, дето живеели горгоните, те, мисля, спели. Тогава той отсякъл главата на Медуза и отлетял.

ИФИАНАСА

Как е могъл да я погледне? Никой не може да ги гледа. Който ги види, след тях вече нищо друго не ще може да види^[2].

ТРИТОНЪТ

Атина поставила пред него щита си — чух го да разказва това на Андромеда, а после и на Кефей, — та Атина направила да види в блестящия щит като в огледало образа на Медуза. След това той хванал косите ѝ с лявата си ръка, но гледал към отражението, а с кривия си меч в дясната ѝ отрязал главата и още преди да се събудят сестрите ѝ, отлетял.

Когато стига етиопското крайбрежие, той лети вече близо до земята и вижда Андромеда, прикована на една издадена скала, прекрасна, о богове, с разпуснати коси, полугола, с непокрити гърди! И първо, обзет от жал, я заразпитвал за участта ѝ и за причината на присъдата и, а малко по-малко, обзет от любов — той е трябвало да спаси девойката, — решил да ѝ помогне. И когато чудовището се спуснало страховито, за да погълне Андромеда, момъкът, издигнат във въздуха, с едната си ръка стиска меча и му нанася удари, а с другата му показва горгоната и го превръща в камък. То е мъртво, и по-голямата част от него, която видяла Медуза, е вкаменена. А Персей освободил девойката от въжето, подал ѝ ръка и я поел, когато тя слизала на пръсти от хлъзгавата скала. Сега се жени за нея в дома на Кефей и ще я отведе в Аргос. Така вместо смърт тя намери мъж, и то не какъв да е.

ИФИАНАСА

Аз не се сърдя много за станалото. Какво е съгрешила към нас девойката, ако майка ѝ^[3] е била горделива и се е смятала за по-хубава

от нас?

ДОРИДА

Но тъкмо тъй щеше да я заболи за дъщеря й — нали е майка?

ИФИАНАСА

Нека вече не припомняме тези неща, Доридо — че една варварка е приказвала повече, отколкото й се пада. Достатъчно я наказахме със страха за дъщеря й. Нека сега се радваме на сватбата!

[1] Заповедта била на цар Полидект, владетел на остров Сериф, на чийто бряг бил спрял ковчегът с Даная и Персей. — Б.пр. ↑

[2] При вида на горгоните, както се вижда и от продължението на диалога, всяко живо същество се вкаменявало. — Б.пр. ↑

[3] Касиопея. — Б.пр. ↑

15

ЗЕФИР И НОТ

ЗЕФИР

Откакто съществувам и духам, никога не съм виждал по-величествено шествие в морето. Ти не го ли видя, Ноте?

НОТ

За какво шествие говориш, Зефире? Кои участваха в него?

ЗЕФИР

Пропуснал си извънредно приятно зрелище, каквото вече няма да видиш.

НОТ

Работех около Червеното море, духах и в част от Индия, по крайбрежието на тая страна, та не зная нищо от това, за което говориш.

ЗЕФИР

Но знаеш Агенор от Сидон, нали?

НОТ

Да, бащата на Европа. Е?

ЗЕФИР

Тъкмо за нея ще ти разкажа.

НОТ

За туй, че Зевс от дълго време люби тази девойка? Това го зная отдавна.

ЗЕФИР

Значи, за любовта му знаеш, а сега чуй по-нататък.

Европа беше слязла на брега да си играе и водеше дружки. Тогава Зевс се уподоби на бик и започна да играе с тях. Той беше прекрасен: съвсем бял, с извити рога, с кротък поглед. Подскачаше и той на брега и нежно — нежно мучеше, та Европа дори се осмели да го възседне. Щом стана това, Зевс бързо се втурна към морето с нея на гърба, хвърли се във водата и заплува, а тя, страшно изплашена от станалото, се държеше с лявата ръка за единия му рог, за да не се свлече, а с другата придържаше разветия си пеплос.

НОТ

Приятно зрелище си видял, Зефире, любовно: Зевс плува и носи любимата си!

ЗЕФИР

Но това, което стана после, бе много по-приятно, Ноте. Изведнъж морето притихна, навлече върху себе си безветрие, показа се гладко. Ние всички мълчахме и само като зрители следяхме това, което ставаше. Ероси летяха почти над водата, та от време на време я докосваха с върха на нозете си, носеха запалени факли и пееха сватбена песен, а nereидите бяха изплавали, препускаха на делфини и ръкопляскаха. Повечето бяха полуголи. Тритоните и всички други морски същества, които не внушават страх, танцуваха около девойката. Посейдон, възкачен на колесница, заедно с Амфитрита, седнала до него, весело препускаше и отваряше път на плаващия си брат. Накрай два тритона носеха Афродита, която бе легнала върху мида и пръскаше различни цветя върху невестата.

Това стана от Финикия до Крит. А когато стъпиха на острова, бика вече го нямаше: Зевс, хванал Европа за ръка, я поведе към Дионисовата пещера, почервеняла, с приведен поглед: знаеше вече за какво я води. А ние се хвърлихме в морето — един насам, друг натам — и го развълнувахме цялото.

НОТ

Блазе ти за това зрелище, Зефире! Аз пък гледах грифони, слонове и черни хора...

РАЗГОВОРИ НА МЪРТЪВЦИ

1

ДИОГЕН И ПОЛИДЕВК

ДИОГЕН

Драги Полидевк, заръчвам ти, веднага щом идеш горе (мисля, твой ред е да възкръснеш утре), ако видиш някъде кучето^[1] Менип (а ще го намериш в Коринт, при Краниона, да се припича на слънце, или в Ликея да се присмива на спорещите помежду си философи), да му кажеш: „Менипе, Диоген те кани, ако достатъчно си се насмял над земните работи, да дойдеш при нас, за да се смееш още повече. Горе твоят смях е все още в колебание, и ти често се питаш: «Кой ли, в края на краищата, знае какво става след смъртта?» Долу не ще престанеш уверено да се смееш, както той сега, и особено когато гледаш богатшите, сатрапите и тираните тъй смирени и незначителни, че се разпознават само по плаحوвете си и по това, че са жалки и ниски при спомена за горния свят.“ Тъй му рече, и още — като дойде, да напълни торбата с вълчи боб^[2], да донесе, ако намери нейде на кръстопътя, Хекатин обед^[3], яйце от очистително жертвоприношение или нещо подобно.

ПОЛИДЕВК

Добре, Диогене, ще му обадя това. Но за да го позная, кажи ми как изглежда.

ДИОГЕН

Стар, плешив, с наметалце, цялото в дупки, отворено за всеки вятър, пъстро от кръпките по него, постоянно се смее и най-вече се подиграва на тия шарлатани, философите.

ПОЛИДЕВК

Лесно е да го намеря, дори само по тези белези.

ДИОГЕН

Искаш ли да ти поръчам нещо и за самите тях, за философите?

ПОЛИДЕВК

Казвай. И това не ще е тежко.

ДИОГЕН

Изобщо, кажи им да престанат да дърдорят, да не спорят за вселената, да не си майсторят взаимно рога^[4], да не правят крокодили^[5] и да не упражняват ума си с подобни невъзможни неща.

ПОЛИДЕВК

Но те ще кажат, че съм невежа и простак, ако взема да нападам тяхната мъдрост.

ДИОГЕН

Ти пък им кажи от мене да вървят поврага.

ПОЛИДЕВК

И това ще им кажа, Диогене.

ДИОГЕН

На богатите пък, миличък Полидевкчо, предай от нас това: „Глупци, защо пазите златото си? Защо сами наказвате себе си, като пресмятате лихви и трупате талант връз талант^[6], когато след малко само с един обол^[7] ще трябва да слезете долу?“

ПОЛИДЕВК

И това ще бъде казано.

ДИОГЕН

Но кажи също на красавците и силните, например на коринтиеца Метил и на бореца Дамоксен, че тук, при нас, ги няма нито русите коси, нито светлите и черните очи, няма румени бузи, изпънати жили и здрави плещи. Дето казват, всичко е прах и пепел — голи черепи и никаква хубост.

ПОЛИДЕВК

Не е трудно да кажа и това на красавците и силните.

ДИОГЕН

А на бедните, спартанецо — а те са много, негодуват срещу съдбата си и се оплакват от неволята си, — кажи да не плачат и стенат, разправи им за тукашното равенство и че ще видят как тамошните богаташи в нищо не стоят по-горе от тях. А твоите спартанци, ако искаш, укори от мене, кажи им, че са се разпуснали.

ПОЛИДЕВК

Не говори нищо за спартанците, Диогене! Не мога да го допусна! Но туй, което каза за другите, ще го съобщя.

ДИОГЕН

Да ги оставим, щом искаш. Но на споменатите по-рано отнеси моите думи.

[1] Кучета били наричани презрително или шеговито философите-киници (или циници). — Б.пр. ↑

[2] Вълчийт боб бил храна на бедняците. — Б.пр. ↑

[3] Хекатин обед: на Хеката, която, според представите на гърците, бродела нощем, придружена от души на мъртъвци, поставяли по кръстопътищата яйца, хляб, сирене и други скромни храни, които бедняците събирали. — Б.пр. ↑

[4] Лукиан има предвид следния силогизъм: Ти имаш това, което не си изгубил; не си изгубил рога; следователно имаш рога. — Б.пр. ↑

[5] Крокодили: за този вид силогизми вж. „Продажба на животни“. — Б.пр. ↑

[6] Талантът е парична единица, различна по стойност през различни епохи в различните части на древния свят. — Б.пр. ↑

[7] Оболът е дребна монета, която поставяли в устата на мъртвеца, за да плати превоза си на подземния лодкар Харон. — Б.пр.

↑

2

ПЛУТОН, ИЛИ ПРОТИВ МЕНИП

КРЕЗ

Плутоне, не можем да търпим това куче Менип да живее близо до нас. Затова или него премести нейде другаде, или ние ще се преселим на друго място.

ПЛУТОН

Че какво лошо ви прави той, нали е мъртвец като вас?

КРЕЗ

Когато плачем и въздишаме при спомена за благата от горния свят — този хе, Мидас, за златото си, Сарданапал за големия си разкош, а аз, Крез, за съкровищата си, — той ни се присмива, гълчи ни, нарича ни роби и мръсници, а понякога с песните си смущава нашите плачове. Изобщо неприятен човек е.

ПЛУТОН

Какво говорят те, Менипе?

МЕНИП

Истината, Плутоне. Мразя ги, защото са низки и недостойни хора. Не им стига, че са водили лош живот, ами и мъртви сега си спомнят и се стремят към земните блага. Ето защо изпитвам радост, че ги мъча.

ПЛУТОН

Да, но не бива! Те страдат, понеже са изгубили не малки богатства.

МЕНИП

И ти ли ставаш глупав, Плутоне, да съчувствуващ на техните стенания?

ПЛУТОН

Съвсем не, но не бих желал да се карате.

МЕНИП

И все пак вие, най-лоши между лидийци, фригийци и асирийци, знайте, че аз не ще престана! Където и да идете, аз ще ви следвам, ще ви мъча, ще ви се подигравам с песните си, ще ви се присмивам!

КРЕЗ

Това не е ли безсрамие?

МЕНИП

Не, безсрамие беше онова, което вършехте вие, като искахте да бъдете боготворени, като обиждахте свободните люде и ни най-малко не си помисляхте за смъртта. Сега плачете, лишени от всичко!

КРЕЗ

От много и големи богатства, о богове!

МИДАС

А аз от колко злато!

САРДАНАПАЛ

Пък аз от какъв разкош!

МЕНИП

Отлично, тъй правете: вие плачете, пък аз непрекъснато ще ви припявам изречението „Познай себе си“^[1]. Много ще отива като съпровод на вашите плачове.

[1] Изречението „Познай себе си“ било написано в преддверието на храма на Аполон Делфийски. — Б.пр. ↑

3

МЕНИП, АМФИЛОХ И ТРОФОНИЙ

МЕНИП

Вие двамата, Трофоний и Амфилох, сте прости мъртъвци, а неизвестно как сте удостоени с храмове, минавате за пророци и наивниците ви смятат за богове.

АМФИЛОХ

Та какво сме криви ние, че те от глупост мислят така за едни прости мъртъвци?

МЕНИП

Да, но нямаше да мислят тъй, ако вие приживе не ги заблуждавахте, че уж знаете бъдещето и можете да го предсказвате на желаещите.

ТРОФОНИЙ

Менипе, Амфилох, ето го, ще знае какво да отговори в своя защита. Що се отнася до мене, аз съм херой и предричам бъдещето, ако някой слезе при мене. Ти, изглежда, никога не си ходил в Лебадия, иначе не би се съмнявал.

МЕНИП

Що думаш? Значи, ако не ида в Лебадия, със смешно ленено платно върху себе си и с пита в ръцете, и не пропълзя през тесния отвор на пещерата ти, не ще мога да разбера, че си мъртвец, който се отличава от другите само с измамничеството си? Но кажи ми в името на твоето прорицателско изкуство, що значи херой?

ТРОФОНИЙ

Същество, съставен от човек и бог.

МЕНИП

Което, искаш да кажеш, не е нито човек, нито бог, и същевременно е и двете неща? Тогава, къде се дява сега твоята божествена половина?

ТРОФОНИЙ

Предсказва в Беотия, Менипе.

МЕНИП

Не разбирам какво говориш, Трофоний, но ясно виждам, че си изцяло мъртвец.

4

ХЕРМЕС И ХАРОН

ХЕРМЕС

Лодкарю, хайде, ако искаш, да сметнем колко ми дължиш вече, та да не се караме отново.

ХАРОН

Да сметнем, Хермесе. По-добре да сме наясно, пък и по-малко грижи.

ХЕРМЕС

По твоя поръчка донесох котва за пет драхми.

ХАРОН

Много пари!

ХЕРМЕС

Кълна се в Аидоней, за пет я купих, и още — ремък за веслата, два обола.

ХАРОН

Тури пет драхми и два обола.

ХЕРМЕС

Още — игла за платното. Пет обола заплатих.

ХАРОН

И тях притури.

ХЕРМЕС

Още — восък, за да замажеш цепките на лодката, гвоздеи и въже, с което привърза реята — всичко две драхми.

ХАРОН

Евтино си ги взел.

Това е, ако не сме пропуснали нещо в сметката. Кога смяташ да ми ги дадеш?

ХАРОН

Сега не може, Хермесе, но ако някаква чума или война ни изпрати повечко хора, тогава ще мога да припечеля, като объркам сметката по превоза.

ХЕРМЕС

Значи, сега да седна и се моля дано стане най-лошото, та тъй да си получа дълга?

ХАРОН

Инак не може, Хермесе. Сега, както виждаш, ни дохождат малцина. Мир е.

ХЕРМЕС

По-добре тъй, макар че вземането ми се отсрочва. — Но помниш ли, Хароне, какви пристигаха древните хора? Всички — юнаци, покрити с кръв и повечето ранени. А сега — този умрял, отровен от сина си или от жена се, онзи — с корем и крака, подути от разкош. Всички са бледни и жалки и никак не приличат на онези. Повечето от тях, види се, дохождат като жертва на взаимни коварства за пари.

ХАРОН

Да, те са нещо много желано...

ХЕРМЕС

Значи, и аз не ще греша, ако река да искам по-настойчиво дълга си от тебе.

5

ПЛУТОН И ХЕРМЕС

ПЛУТОН

Знаеш ли оня старец, оня, съвсем престарелия, богаташа Евкрат, дето няма деца, но има хиляди ловци на наследството си?

ХЕРМЕС

Да, ти говориш за сикионеца. Та какво?

ПЛУТОН

Него, Хермесе, остави да живее и към деветдесетте години, които е живял, притури още толкова и дори повече, ако е възможно, а неговите ласкатели — младия Харин, Дамон и другите — смъкни тук всички един по един.

ХЕРМЕС

Такова нещо би изглеждало странно.

ПЛУТОН

Съвсем не! Напълно справедливо! Какво зло са видели от него, та желаят смъртта му? Защо, без да са му никакви роднини, се стремят към богатствата му? А най-отвратителното от всичко е, че макар и да му желаят това, те все пак се грижат за него, поне пред хорските очи; когато е болен, на всички е ясно какво искат, и все пак те обещават да принесат жертва, ако оздравее. Изобщо, многообразно е ласкателството на тези хора. Затова нека той бъде безсмъртен, а те да го изпреварят, напразно зяпнали към богатството му!

ХЕРМЕС

Хубаво ще си изпатят, негодници такива! Но и той много добре ги пасе и обнадежда. Изобщо, макар че винаги прилича на умиращ, той е много по-здрав от младежите. А те вече са си поделили

наследството и му се наслаждават, виждайки пред себе си един блажен живот.

ПЛУТОН

И тъй, нека той съблече старостта и, подобно на Йолай, се подмлади, а те, посред надеждите си, да напуснат мечтаното богатство и дойдат тук, умрели с подлата смърт на подлеци!

ХЕРМЕС

Не се грижи, Плутоне. Ще ти ги доведе един по един, поред. Мисля, седмина са.

ПЛУТОН

Смъквай ги, а той, превърнат от старец в младеж, ще изпровожда всеки един до гроба.

6

ТЕРПСИОН И ПЛУТОН

ТЕРПСИОН

Право ли е това, Плутоне? Аз да умра на трийсет години, а старият Тукрит, който прехвърли деветдесетте, да живее още!

ПЛУТОН

Съвсем право, Терпсионе. Той живее, без да пожелава смъртта на никого от приятелите си, а ти през всичкото време го дебнеш и чакаше наследството му.

ТЕРПСИОН

Че не трябваше ли той, като е вече стар и не може да използва богатството си, да напусне живота и отстъпи на младите?

ПЛУТОН

Нов закон установяваш, Терпсионе: който не може да използва богатството си за удоволствия, да умира. Но Мойрата и природата са наредили иначе.

ТЕРПСИОН

Та аз тъкмо тази наредба осъждам! Това нещо трябваше да става по някакъв ред: първо по-старият, а след него — който го следва по възраст, и по никой начин обратно! Не трябва да живее един грохнал старец, комуто са останали само три зъба, едвам вижда, ходи опрян на четири роба, носът му пълен със сополи, очите му — с гурели, никаква радост вече не знае, някакъв жив гроб, посмешнице за младите, докато най-красиви и здрави момци мрат. Все едно реките да потекат назад^[1]! Или, най-сетне, трябваше поне да се знае кой старец кога ще умре, че да не обикаляме напразно някои от тях. А сега е като в поговорката: колата вози вола.

ПЛУТОН

В това, Терпсионе, има много повече разум, отколкото се струва на тебе. Какво ви е, та сте зинали към чуждото и се увъртате около бездетните старци? Затова ставате за смях, когато ви погребват преди тях. Този край предизвиква голяма радост у повечето хора: колкото вие желаете тяхната смърт, толкова всички се радват, че сте ги изпреварили. Измислили сте нов занаят: да обичате баби и старци, и особено ако са бездетни; които са с деца, тях не обичате. Впрочем, мнозина от необичаните, като разберат подлостта на вашата обич, дори ако имат деца, се преструват, че ги мразят, та и сами да се сдобият с приятели. После обаче в завещанията си те изключват тези отдавнашни свои телохранители^[2], а синът и природата, както е и редно, получават всичко, докато ония се пукат от яд и скърцат със зъби.

ТЕРПСИОН

Да, това е истина. Ето, на мене що нещо ми е изял този Тукрит! Всякога приличаше на умиращ, а когато влизах при него, тихо стенеше и подпискваше като още неизлюпено пиле. Така аз мислех, че той ей сега ще влезе в гроба, и му изпрацах много подаръци, за да не би съперниците ми да ме надминат в щедрост. Нощем обикновено лежах безсънен от грижи. Все пресмятах, все нареждах. Това стана причина да умра — безсънието и грижите. А той, след като ми глътна такава хубава стръв, завчера, когато ме погребяха, стоеше до мене и се смееше!

ПЛУТОН

Браво, Тукрите! Живей колкото се може повече, богатей, надсмивай се над такива и не умирай, преди да изпроводиш всичките си ласкатели!

ТЕРПСИОН

И на мене, Плутоне, ще ми бъде много драго, ако Хариад също умре преди Тукрит.

ПЛУТОН

Бъди спокоен, Терпсионе! И Фидон, и Мелант, и, изобщо, всички останали ще го изпреварят поради същите грижи.

ТЕРПСИОН

Одобрявам! — Живей още дълго, Тукрите!

[1] Изразът е на Еврипид, „Медея“. — Б.пр. ↑

[2] Телохранители, очевидно иронично, се наричат преследващите богаташа негодници. — Б.пр. ↑

ЗЕНОФАНТ И КАЛИДЕМИД

ЗЕНОФАНТ

Ами ти, Калидемиде, как умря? За мене знаеш — аз бях постоянен гост^[1] на Диний, веднъж ядох повече, отколкото трябваше, и се задавих. Ти нали беше там, когато умирах?

КАЛИДЕМИД

Бях, Зенофанте. Моето пък стана едно съвсем невероятно нещо. Мисля, ти също познаваше стария Птеодор.

ЗЕНОФАНТ

Бездетния, богатия, с когото, както зная, прекарвахте заедно, нали?

КАЛИДЕМИД

Тъкмо той! Постоянно се грижех за него, защото ми обещаваше, че ще ме остави наследник. Но понеже работата се проточи прекомерно много и старецът продължаваше да живее повече от Титон, измислих един кратък път към наследството: купих отрова и убедих виночерпеца, щом Птеодор поиска да пие — а той обича да пие чисто вино, — да я сипе в чашата и да му я подаде. Заклех се да го пусна на свобода, ако направи това.

ЗЕНОФАНТ

И какво стана? Изглежда, ще кажеш нещо съвсем неочаквано.

КАЛИДЕМИД

Когато се изкъпахме и дойдохме, момчето беше приготвило две чаши — едната, с отровата, за Птеодор, а другата — за мене. Не зная как то сбърка и подаде на мене отровата, а на Птеодор — неотровната чаша. Тогава старецът пи, и — нищо, а аз веднага се проснах мъртъв

вместо него. — Защо се смееш, Зенофанте? Не бива да се присмиваме на приятели!

ЗЕНОФАНТ

Хубаво си изпатил, Калидемиде! А старецът какво направи?

КАЛИДЕМИД

Първо се посмути от тази внезапност, но после, когато, струва ми се, разбра каква е работата, прихна да се смее на туй, което бе сторил виночерпецът.

ЗЕНОФАНТ

Не трябваше да тръгваш по-краткия път. По-царския път щеше да ти дойде по-сигурно, макар и малко по-късно.

[1] Постоянен гост, в оригинала: паразит, т.е. човек, който живее на чужд гръб; в древността паразитите били цяла социална категория. — Б.пр. ↑

8

КНЕМОН И ДАМНИП

КНЕМОН

Това е точно като в поговорката: сърнето гътнало лъва!

ДАМНИП

Защо се сърдиш, Кнемоне?

КНЕМОН

Защо се сърдя, питаш? Против волята си, измамен, аз, нещастният, оставих наследник, а тези, които исках да ме наследят, оставих без нищо!

ДАМНИП

Как стана това?

КНЕМОН

Увъртах се край Хермолай, големия богаташ, нали е бездетен, и се надявах, че ще умре. Той с голямо удоволствие приемаше грижите ми. Хрумна ми, че ще бъде разумно да обявя завещанието си, съгласно което му оставям всичко свое, та и той, подражавайки ми, да стори същото спрямо мене.

ДАМНИП

А той — какво?

КНЕМОН

Какво е написал в завещанието си, не зная. Аз обаче внезапно умрях, тъй като покривът падна връз мене, и сега Хермолай владее моя имот: глътна, като никоя щука, и стръвта, и въдицата!

ДАМНИП

Не само тях, ами и тебе, рибаря. Измислил си клопка за самия себе си.

КНЕМОН

Тъй изглежда. Затова пъшкам.

9

СИМИЛ И ПОЛИСТРАТ

СИМИЛ

Дойде ли най-сетне и ти, Полистрате, при нас? Мисля, ти живя почти сто години.

ПОЛИСТРАТ

Деветдесет, че и осем отгоре, Симиле.

СИМИЛ

Как прекара тия трийсет години след моята смърт? Аз, знаеш, умрях, когато ти беше към седемдесет.

ПОЛИСТРАТ

Свърхприятно — макар че това ще ти се види странно.

СИМИЛ

Да, странно — как ти, един стар, болнав, и при това бездетен човек, си могъл да се наслаждаваш на живота!

ПОЛИСТРАТ

Първо, за мене нямаше нищо невъзможно. После, аз имах и множество красиви младежи, и най-нежни жени, и благовония, и уханно вино, и трапеза, каквато няма и в Сицилия^[1].

СИМИЛ

Това е нещо ново. Аз те знаех като много пестелив.

ПОЛИСТРАТ

Не, драги, благата се стичаха от други към мене. Още от ранно утро пред вратите ми се тълпяха мнозина, после ми се поднасяха разни дарове, най-хубавите от всички краища на земята.

СИМИЛ

Цар ли стана след моята смърт, Полистрате?

ПОЛИСТРАТ

Не, но имах хиляди поклонници.

СИМИЛ

Смешна работа! Поклонници — ти, на тая възраст, с четири зъба в устата?

ПОЛИСТРАТ

Вярвай бога, и то най-първите хора в града. За мене — един стар, плешив, както виждаш, та и гурелив и сополив човек — те се грижеха с най-голяма радост и щастлив се чувствуваше онзи от тях, когото само удостоявах с поглед.

СИМИЛ

Да не би и ти, подобно на Фаон, да си превозил Афродита от Хиос и после тя по твое желание да ти е дала да бъдеш отново млад, хубав и привлекателен?

ПОЛИСТРАТ

Не, какъвто съм сега, такъв ме желяеха.

СИМИЛ

Загадъчни думи!

ПОЛИСТРАТ

Напротив, съвсем ясна е тази любов към бездетните богати старци.

СИМИЛ

Сега разбирам твоята красота, любезни: тя е идеала от златната Афродита^[2].

ПОЛИСТРАТ

Както и да е, аз, Симиле, получих не малко изгоди от поклонниците си. Само дето в нозете ми не падаха. Често бивах груб с тях, понякога изгонвах някои, а те се надпреварваха кой да бъде пощедър към мене...

СИМИЛ

И какво реши най-сетне за богатството си?

ПОЛИСТРАТ

На всеки от тях казвах, че го оставям за наследник. Те вярваха и ставаха още по-ласкави. Но аз имах друго, истинско завещание, което узаконих, и ги пратих поврага всички.

СИМИЛ

Кой те наследява според последното завещание? Навярно някой сродник?

ПОЛИСТРАТ

Пази боже! Едно неотдавна купено красиво момче, фригийче.

СИМИЛ

Към колко годишно, Полистрате?

ПОЛИСТРАТ

Около двайсет.

СИМИЛ

Сега разбирам какви услуги ти е правило.

ПОЛИСТРАТ

Но то заслужаваше много повече от другите да ме наследи, макар че беше варварин и негодник. Сега вече около него се увъртат дори най-знатните. Та тоя момък ме наследи и сега се числи към аристократите, бръсне си брадата и приказва по варварски, но го смятат за по-благороден от Кодър, за по-красив от Нирей и за по-умен от Одисей.

СИМИЛ

Мене ми е все едно: ако ще, вожд на Елада да стане, стига само те да не бъдат наследници.

[1] Сицилийските гърци били известни с чревоугодничеството си. — Б.пр. ↑

[2] Златна е постоянен Омиров епитет на Афродита; тук — с комичен смисъл, за да означаи любовта, която се стимулира от златото, от богатството. — Б.пр. ↑

10

ХАРОН, ХЕРМЕС И РАЗНИ МЪРТЪВЦИ

ХАРОН

Чуйте какво ни е положението! Лодката, както виждате, е малка и попрогнила и тече на много места. Само да се наклони на една страна, и ще се обърне. Пък и вие сте дошли наведнъж толкова народ, и всеки носи много нещо. Сега, ако влезете с всичко това, боя се да не се каете отпосле, особено тези, които не знаят да плават.

ХЕРМЕС

Какво да направим тогава, че да преплуваме благополучно?

ХАРОН

Аз ще ви кажа: трябва да влизате голи, като оставяте на брега всички тия ненужни неща, защото и тъй лодката едвам ще ви побере. — А ти, Хермесе, от сега ще гледаш да не приемаш никого от тях да влиза, ако не е гол и ако, както казах, не е хвърлил нещата си. Застани до стълбата, преглеждай ги и ги пускай, като ги заставяш да влизат голи.

ХЕРМЕС

Добре казваш. Тъй да сторим. — Кой е този тук, първият?

МЕНИП

Аз съм Менип. Ето, Хермесе, хвърлих торбата и тоягата си в езерото, а плаща си не донесох — и добре сторих.

ХЕРМЕС

Влизай, Менипе, най-добър от всички мъже, и заеми първото място горе, при кормчията, за да наблюдаваш всички. — А кой е този хубавец?

ХАРМОЛЕЙ

Хармолей мегарецът, любовникът, чиято целувка струваше два таланта.

ХЕРМЕС

Снеми си тогава хубостта, и устните заедно с целувките, и гъстата си коса, и червенината по бузите, и цялата си кожа. Добре, готов си, влизай вече. — Ами ти там, страшният, дето носиш багреница и диадема, кой си?

ЛАМПИХ

Лампих, тиран на Гела.

ХЕРМЕС

Защо, Лампихе, си дошъл с толкова много неща?

ЛАМПИХ

Защо ли? Че биваше ли, Хермесе, един тиран да дойде гол?

ХЕРМЕС

Тиран — в никой случай, но мъртвец — да. Хайде, хвърляй тези работи!

ЛАМПИХ

Ей на, богатството е изхвърлено.

ХЕРМЕС

И гордостта си хвърли, Лампихе, и високомерието си. Ще тежат на лодката, ако влязат с тебе.

ЛАМПИХ

Но остави ми поне диадемата и мантията!

ХЕРМЕС

Не може! Хвърли и тях!

ЛАМПИХ

Добре! Какво още? Както виждаш, хвърлих всичко.

ХЕРМЕС

И жестокостта, и безумието, и дързостта, и гнева — и тях хвърли!

ЛАМПИХ

Ей ме на, гол съм.

ХЕРМЕС

Влизай сега. — Ами ти, дебелият, месестият, кой си?

ДАМАСИЙ

Дамасий, борецът.

Да, приличаш. Зная те, често съм те виждал по палестрите.

ДАМАСИЙ

Да, Хермесе. Но пусни ме, аз съм гол.

ХЕРМЕС

Не си гол, драги, с толкова меса върху си. Снеми ги, защото ще потопиш лодката, само като туриш единия си крак в нея. Но хвърли и тези венци, и дипломите!

ДАМАСИЙ

Ето, както виждаш, наистина съм гол и по тегло равен на другите мъртъвци.

ХЕРМЕС

Тъй е по-добре — по-лек да си. Влизай! — И ти, Кратоне, влез, но хвърли богатството, изнежеността и разкоша си, не вземай погребалните си одежди, нито достойнствата на прадедите си, остави знатния си род, славата си и почестите, които градът ти е отдал, и надписите на статуите си. Не говори за голямата гробница, която са ти издигнали: тия неща тежат, дори само като се споменават.

КРАТОН

Не ми се ще, но ще ги хвърля. Какво мога да сторя?

ХЕРМЕС

Охо! Ами ти, въоръженият, какво искаш? Защо носиш този трофей?

ПЪЛКОВОДЕЦЪТ

Защото победих, Хермесе, отличих се и градът ме почете с него.

ХЕРМЕС

Остави на земята трофея! В ада царува мир, и не ще ти притрябва никакво оръжие. — А кой е този тъй важен на вид, тъй надут, с навъсени вежди, цял потънал в мисли, с такава голяма брада?

МЕНИП

Някакъв философ е, Хермесе, или, по-добре, някой измамник и хвалипръчко. Съблечи и него: ще видиш много смешни неща, скрити под плаща му.

ХЕРМЕС

Хвърли първо дрехите си, а после и всичко останало. О Зевсе, какво самохвалство носи този човек, какво невежество, страст към спорове, пустословие, неразрешими въпроси, бодливи думи, заплетени мисли! Колко много напразен труд, колко много празни приказки, глупости и дребнавост! О Зевсе, ето и късче злато, и сладострастие, и безсрамие, и гняв, и разкош, и изнеженост! Не остана скрито за мене, макар че грижливо го криеш. И лъжата хвърли, и гордостта, и мисълта, че си по-добър от другите! Ако влезеш с всичко това, какъв петдесетвеслен кораб би те побрал?

ФИЛОСОФЪТ

Оставям ги, щом заповядваш така.

МЕНИП

Но нека махне и тази брада, Хермесе. Както виждаш, тя е тежка и рунтава, има най-малко пет мини косми.

ХЕРМЕС

Добре думаш. — Махни и нея!

ФИЛОСОФЪТ

Кой ще я отреже?

ХЕРМЕС

Хей на, Менип, той ще я отсече с корабостроителската брадва, като използва стълбата за пън.

МЕНИП

Не, Хермесе, дай ми трион. Така е по-смешно.

ХЕРМЕС

Брадвата е достатъчна. — Добре. Сега, като махна тая смрадлива козя брада, по заприлича на човек.

МЕНИП

Искаш ли да му взема малко и веждите?

Разбира се! Той ги е вирнал над челото си и не зная защо се големее. — Какво? Плачеш, негоднико, страхуваш се пред смъртта? Ха влез!

МЕНИП

Още едно нещо има под мишницата си, най-тежкото.

ХЕРМЕС

Какво, Менипе?

МЕНИП

Ласкателството, Хермесе, което приживе му е било много полезно.

ФИЛОСОФЪТ

Но и ти, Менипе, хвърли свободата, и откровеността, и безгрижието, и благородството, и смеха си. Ето, ти единствен от

всички се смееш.

ХЕРМЕС

По кой начин! Запази си ги, защото те са леки, много лесно се носят и са полезни за плуването. — И ти, ораторе, хвърли този безкраен брътвеж, тия антители, сравнения, периоди, варваризми и другите тежести на речта.

ОРАТОРЪТ

Ето, виж, хвърлям ги.

ХЕРМЕС

Добре! — Отвързвай въжетата! Да вдигнем стълбата! Прибери котвата! Разпери платното! Лодкарю, управлявай кормилото! На добър ни час! — Какво плачете, глупци, и най-вече ти, философе, дето току-що ти отрязахме брадата?

ФИЛОСОФЪТ

Защото, Хермесе, мислех, че душата е безсмъртна.

МЕНИП

Лъже! Друго, види се, го наскърбява.

ХЕРМЕС

Какво?

МЕНИП

Че вече не ще пирува на разкошни пирове, нито нощем, обвил глава с плаща си, тайно от всички, ще обикаля вертепите, че сутрин не ще лъже младежите и не ще взема парите им за философията си. Това го наскърбява.

ФИЛОСОФЪТ

А на тебе, Менипе, не ти ли е мъчно, че си мъртъв?

МЕНИП

Какво, на мене? Та аз побързах към смъртта, без да ме е викал някой! — Но докато говорим тук, не чувате ли някаква гълчава, като че ли хора викат на земята?

ХЕРМЕС

Да, Менипе, и то не само от едно място. Едни, събрани в Народното събрание, радостни се смеят на Лампиховата смърт, жена му я измъчват другите жени, а децата му, макар и малки, биват замервани с град камъни от другите деца. Други, в Сикион, хвалят оратора Диофант, който произнася надгробна реч за тогова, за Кратон. Кълна се в Зевс, ревна Дамасиевата майка — начело на жените тя нарежда заради Дамасий. А за тебе, Менипе, никой не плаче, само ти лежиш спокойно.

МЕНИП

Не, след малко ще чуеш как жално ще завият кучетата за мене и как гарваните ще почнат да се бият с крила, когато се съберат да ме погребват.

ХЕРМЕС

Благороден човек си ти, Менипе. — Но понеже вече пристигнахме, хванете онзи прав път и вървете към съдилището, а аз и лодкарят ще идем да пренесем и други.

МЕНИП

На добър ви час, Хермесе! — Да вървим и ние! Какво се маете още? Каквото и да става, ще трябва да бъдем съдени, а наказанията, казват, били тежки: колела, скали, ястреби^[1]. Животът на всеки ще бъде показан в подробности.

[1] На въртящо се огнено колело бил привързан Иксион; Сизиф бил осъден да тласка по нагорнище голям камък, който винаги се изплъзвал от ръцете му и политал надолу; ястреб (или орел) разкъсвал дроба на Прометей, който, впрочем, търпи това наказание не в подземното царство, а на земята. — Б.пр. ↑

11

КРАТЕТ И ДИОГЕН

КРАТЕТ

Диогене, познаваш ли Мирих, богаташа, големия богаташ, онзи от Коринт, дете имаше много търговски кораби, чийто братовчед е Аристей, също такъв богаташ? Онзи, който обичаше да повтаря Омировите думи:

Ти ме вдигни, или аз ще те вдигна^[1].

ДИОГЕН

Защо, Кратете?

КРАТЕТ

Те бяха връстници. Любезни бяха помежду си всеки заради наследството на другия. Бяха обявили завещанията си: Мирих, в случай че умре по-рано, оставяше Аристей за господар на всичко свое, а Аристей — Мирих, в случай че този го надживее. Това е било записано, и те се надпреварваха във взаимно ласкателство. А ясновидците — и които предричат бъдещето по звездите, и които гадаят по сънищата като последователите на халдейците^[2], та и сам Питийският бог^[3] — отреждаха победата ту на Аристей, ту на Мирих, и блюдото тегнеше веднъж към този, друг път към онзи.

ДИОГЕН

И какво стана по-нататък, Кратете? Струва си да се чуе.

КРАТЕТ

Двамата умряха в един и същ ден, а наследствата им преминаха към Евномий и Тразикъл, двама техни сродници, които никога не бяха и помисляли, че работите ще се развият така. Като плували от Сикион за Кира, посред пътя ги ударил отстрани япигийският вятър^[4] и корабът им се обърнал.

ДИОГЕН

Пада им се! Ние, когато бяхме живи, не сме замисляли нищо подобно помежду си. Нито аз съм пожелавал смъртта на Антистен, та да наследя тоягата му (имаше много здрава тояга, от дива маслина си я беше направил), нито, смятам, ти, Кратете, си пожелавал да наследя след смъртта ми моите богатства — бъчвата и торбата с двете мери вълчи боб.

КРАТЕТ

Не съм имал нужда от това, пък и ти също, Диогене. Онова, което ни трябваше, ти го наследя от Антистен, а аз — от тебе, и то е много по-ценно дори от персийското царство.

ДИОГЕН

Кое е то?

КРАТЕТ

Мъдростта, независимостта, истината, искреността, свободата.

ДИОГЕН

Кълна се в Зевс, спомням си, че получих това богатство от Антистен и че на тебе оставих още повече.

КРАТЕТ

Да, но другите нехаеха за тези блага и никой не се увърташе край нас в очакване да ни наследя — всички гледаха към златото.

ДИОГЕН

Естествено! Те нямаха къде да сложат подобни наши богатства, бяха се разкапали от разкош и приличаха на гнили торби. Ако човек туреше в тях било мъдрост, било искреност, било истина, те веднага

щяха да изпаднат и да се разляят, тъй като дъното не би ги задържало — както при Данаевите дъщери^[5], които наливат вода в пробита бъчва. Затуй пък златото пазеха със зъби, с нокти и с всички други средства.

КРАТЕТ

Значи, ние ще имаме богатството си и тук, а те ще дойдат, като носят само по един обол, и то — докато стигнат лодкаря!

[1] „Илиада“, думи на Аякс към Одисей, подкана да се тури край на борбата. Лукиан набляга на едно второ значение на глагола, а именно „поставям на клада“. — Б.пр. ↑

[2] От най-древни времена халдейците били известни като астролози. — Б.пр. ↑

[3] Питийски бог е Аполон. — Б.пр. ↑

[4] Япигийски вятър е този, който духа откъм Япигия (Апулия). — Б.пр. ↑

[5] Данаеви дъщери са петдесетте данаиди. — Б.пр. ↑

12

АЛЕКСАНДЪР, ХАНИБАЛ, МИНОС И СЦИПИОН

АЛЕКСАНДЪР

Аз трябва да застана преди тебе, либиецо, защото съм по-велик!

ХАНИБАЛ

Не ти, а аз!

АЛЕКСАНДЪР

Тогава нека Минос реши.

МИНОС

Кои сте вие?

АЛЕКСАНДЪР

Този е Ханибал, картагенецът, а аз съм Александър, синът на Филип.

МИНОС

Кълна се в Зевс, и двамата сте славни. Но за какво е спорът ви?

АЛЕКСАНДЪР

За първото място. Той казва, че е бил по-велик пълководец от мене, а аз казвам, че, както всички знаят, надминавам във военното дело не само него, но и почти всички мои предшественици.

МИНОС

Тогава, всеки поред да си каже думата. Говори пръв, либиецо.

ХАНИБАЛ

От пребиваването си тук, Миносе, аз имам една полза: научих гръцкия език, така че и в това отношение той няма преднина пред мене. Твърдя, че достойни за похвала са особено онези, които, след като първоначално не са били нищо, са напреднали много благодарение само на себе си, постигнали са мощ и признание, че са достойни за власт.

Аз, например, с малко войска потеглих за Иберия, първо като заместник на брата си, но бях признат за най-храбър и бях удостоен с най-големи почести. Покорих келтиберите, победих западните гали и, като прехвърлих големите планини, разорих всичко около река Еридан, унищожих толкова градове, завладях цяла равнинна Италия, стигнах до предградията на главния ѝ град и в един ден избих толкова много хора, че пръстените им мерих с медимни, а в реките направих мостове от трупове. И всичко това извърших не като се наричах син на Амон, не като се представях за бог или разказвах сънищата на майка си, а като се признавах за човек, като се сравнявах с най-способните пълководци, като воювах с най-храбрите войници, не с мидийци и арменци, които бягат, преди да ги подгонят, и веднага предават победата на един смел човек.

А Александър, като наследи бащиното си царство, го уголеми и силно разшири, като се възползува от щастливия случай. След като победи онзи негодник, Дарий, при Ис и Арбела, той отстъпи от нравите на дедите си, искаше да му се кланят като на бог, промени живота си по персийски, убиваше на пирове своите приятели и ги осъждаше на смърт. Аз, напротив, управлявах отечеството си според законите; когато неприятелите нападнаха Либия с голяма флота и то ме повика, аз веднага се подчиних, явих се като частно лице и, след като бях осъден, спокойно понесох положението си. И това извърших аз, един варварин, неполучил елинско образование, без да съм декламирал като него Омировите стихове, без да ме е възпитавал философът Аристотел, а само като съм се осланял на природните си дарби. Това е причината, поради която аз твърдя, че съм по-велик от Александър. Ако той е по-красив, защото носи на главата си диадема (може би за македонците това е нещо важно), той не може по тази причина да изглежда по-велик от един храбър пълководец, който се е осланял на ума си, а не на щастливия случай.

МИНОС

Той произнесе защитната си реч много благородно, не както може да се очаква от един либиец. Ти, Александре, какво ще отговориш на това?

АЛЕКСАНДЪР

Би трябвало да не отговарям нищо на такъв дързък човек, Миносе. Моята слава е достатъчна, за да те увери какъв цар бях аз и какъв разбойник беше той. Все пак гледай дали поне малко не се различавам от него. Още младеж, като поех управлението, затвърдих разклатеното царство и отмъстих на татковите убийци, а след това, уплашил Елада с разгрома на тиванците^[1], аз бях избран за неин вожд, но не се задоволих да се занимавам само с царството на македонците, каквото го остави баща ми. Не, аз мислех за цялата земя и смятах за нещо ужасно, ако не завладея всички народи. С малко войска нахлух в Азия, удържах победа в голямо сражение при Граник, взех Лидия, Йония и Фригия — с една реч, като покорявах всичко по пътя си, стигнах до Ис, където Дарий ме чакаше с безбройна войска.

По-нататък вие, Миносе, знаете колко мъртъвци ви изпратих в един-единствен ден. Поне лодкарят казва, че лодката не стигнала за тях, и повечето преплували, като си сковали салове. И това извърших, като се излагах пръв на опасностите и смятах раните за чест. Няма да ти разказвам за Тир и Арбела, ще кажа само, че стигнах чак до Индия, направих Океана граница на държавата си, плених слоновете на индийците и покорих Пор, после преминах Танаис и в голямо конно сражение победих скитите, един съвсем немаловажен враг; на приятелите си правех добро, а на неприятелите отмъщавах. Ако пък хората са ме смятали за бог, трябва да им се прости, задето при величието на моите дела са повярвали такова нещо за мене.

Най-сетне, аз умрях, като цар, а той — като изгнаник при витинеца Прузий, както и заслужаваше такъв коварен и жесток човек. А как завладя Италия? Няма да кажа, че постигна това не със сила, а с коварство, вероломство и измами. Нищо честно и открито! А понеже ме обиди за моя разкош, струва ми се, той е забравил какво е правил в Капуа: този герой живееше с курви и заради удоволствието си пропускаше благоприятните за войната моменти. Ако аз, като смятах Запада за малък, не бях се обърнал към Изтока, какво велико щях да

извърша, превземайки Италия без кръв и подчинявайки си Либия и всички земи до Гадейра? Не, аз сметнах, че не си струва труда да се бия за тях, които вече трепереха пред мене и ме признаваха за свой господар.

Свърших. Ти, Миносе, съди. От многото стига и това.

СЦИПИОН

Чакай, първо чуй и мене.

МИНОС

Кой си ти, драги? Отде идеш?

СЦИПИОН

Италиецът Сципион, пълководецът, който разруши Картаген и след големи битки завладя Либия.

МИНОС

Е, какво ще кажеш?

СЦИПИОН

Че съм по-ниско от Александър, но по-високо от Ханибал, тъй като го преследвах, победих и обърнах в позорно бягство. Как да не е безсрамен този, който съперничи с Александър, с когото дори аз, Сципион, неговият победител, не смея да се меря?

МИНОС

Бога ми, право думаш, Сципионе. — И тъй, за първи нека бъде определен Александър, след него си ти, и най-последно, ако не възразявате, трети е Ханибал, който също не е за пренебрегване.

[1] След смъртта на Филип II гръцките държавици сметнали, че ще могат да възвърнат свободата си, особено при положение, че неговият наследник Александър бил едва дващестгодишен. Последният обаче нападнал Тива, разрушил я до основи и бил провъзгласен за вожд на всички гърци в борбата против персите. — Б.пр. ↑

13

ДИОГЕН И АЛЕКСАНДЪР

ДИОГЕН

Какво е това, Александре? И ти ли си мъртъв, както всички ние?

АЛЕКСАНДЪР

Виждаш, Диогене. Нищо чудно: човек съм и умрях.

ДИОГЕН

Значи, Амон е лъгал, когато е казвал, че си негов син, докато всъщност си бил син на Филип?

АЛЕКСАНДЪР

Естествено, на Филип. Ако бях на Амон, сега нямаше да съм мъртвец.

ДИОГЕН

Но и за Олимпиада приказваха подобни неща — с нея спял дракон, виждали го в леглото ѝ; тъй си се бил родил ти, а Филип се излъгал, като те смятал за свой син.

АЛЕКСАНДЪР

И аз чувах това, както и ти, но сега виждам, че нито майка ми, нито жреците на Амон са казвали нещо свястно.

ДИОГЕН

Ала тяхната лъжа, Александре, не излезе безполезна за твоите работи. Мнозина се прекланяха пред тебе, смятайки, че си бог. Но кажи ми, на кого остави грамадното си царство?

АЛЕКСАНДЪР

Не зная, Диогене. Не успях да се разпоредя за него, освен едно: като умирах, предадох пръстена си на Пердикас. Но защо се смееш, Диогене?

ДИОГЕН

За какво друго? Спомних си какво правеше Елада — ти едва бе получил властта, а те те ласкаеха, избраха те и за покровител, и за вожд срещу варварите, а някои дори те причислиха към дванайсетте бога^[1], строяха ти храмове и ти принасяха жертви като на драконов син. Но кажи ми, къде те погребяха македонците?

АЛЕКСАНДЪР

Вече трийсети ден лежа във Вавилон, но моят гвардеец Птолемей обещава, ако се освободи от сегашните смутове, да ме пренесе в Египет и там да ме погребат, та да стана един от египетските богове.

ДИОГЕН

Как да не се смея, Александре, като гледам, че и в ада си все тъй глупав и се надяваш да станеш Анубис или Озирис? Не, божествени, не се надявай на това! Който веднъж е преплувал езерото и е минал през входа, не може да се върне: Еак е много бдителен, пък и Цербер не можеш пренебрегна. Но аз с удоволствие бих чул да ми кажеш как се чувствуваш при мисълта какво блаженство си оставил на земята — телохранители, гвардейци, сатрапи, планини злато, коленопреклонни народи, Вавилон, Бактра, грамадни животни, почести, слава, възхищението от тебе, когато си минавал с бяла диадема на глава и с пурпурна дреха. Не страдаш ли, когато ти дойде на ум за това? Какво плачеш, глупако? И на това ли не те е научил мъдрецът Аристотел — да смяташ за несигурни даровете на случайността?

АЛЕКСАНДЪР

Мъдрецът? От всички ласкатели той беше най-хитрият. На мене само позволи да познавам Аристотел: какво е искал от мене, на какво ме е учил, как е злоупотребявал с моята любов към науката. Той ме ласкаеше и възхваляваше ту за красотата ми, уж че и тя била част от благото, ту за делата и за богатството ми. Защото и него той смяташе

за благо, та да не се срамува, когато и сам го получава. Изпечен шарлатанин, Диогене! Да, това разбрах от неговата мъдрост — да страдам за онези неща, които ти току-що изброи, като че те са върховни блага!

ДИОГЕН

Знаеш ли какво да сториш? Ще ти кажа цяр срещу твоето страдание. Понеже тук не расте кукуряк^[2], гребни от водата на Лета и гълтай — пий, пак пий, по-често. Така ще престанеш да тъгуваш по благата на Аристотел... Но аз виждам Клит, Калистен и мнозина други, запътили са се към тебе, за да те разкъсат и ти отмъстят за туй, което си им сторил. Затова тръгни по този, другия път и... по-често пий, както ти казах.

[1] Дванайсетте бога, според два хекзаметра на римския поет Квинт Ений, са:

*Iuno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus, Mars,
Mercurius, Iovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.*

Или, по гръцки: Хера, Хестия, Деметра, Артемида, Атина, Афродита, Арес, Хермес, Зевс, Посейдон, Хефест и Аполон. — Б.пр. ↑

[2] Кукурякът бил смятан за средство против лудост. — Б.пр. ↑

14

ФИЛИП И АЛЕКСАНДЪР

ФИЛИП

Сега, Александре, не ще отречеш, че си мой син: ако беше син на Амон, сега нямаше да си мъртвец.

АЛЕКСАНДЪР

И на самия мене, татко, не бе неизвестно, че съм син на Филип, сина на Аминт, но приех пророчеството, като смятах, че ще бъде полезно за работите ми.

ФИЛИП

Какво говориш? Смятал си за полезно да се оставиш да те мамят прорицателите?

АЛЕКСАНДЪР

Не това. Варварите се уплашиха от мене, и вече никой не ми се противеше. Те смятаха, че се борят с бог, и така по-лесно ги завладявах.

ФИЛИП

И кои достойни противници си покорил? Ти винаги си воювал срещу страхливци, въоръжени с лъкчета, копийца и върбови щитове! Да завладееш елини — това е работа, да покориш беотийци, фокейци, атиняни, аркадската тежковъоръжена войска, тесалийската конница, елейските копиехвъргачи, мантинейските щитоносци, тракийци, илирийци, пеонци — това са големи дела! А мидийци, перси, халдейци, хора в златни премени, изнежени... Не знаеш ли, че преди тебе десет хиляди елини начело с Клеарх навлезли и ги завладели, а онези дори не ги дочакали за бой, ами избягали, преди да ги достигне първата стрела^[1]?

АЛЕКСАНДЪР

Но скитите и индийските слонове, татко, не са малко нещо, и все пак аз ги покорих, без да ги противопоставям помежду им и без да купувам победите си чрез предателство. Освен това, никога не съм нарушавал клетвата си, не съм изменял на обещанието си, не съм вършил нищо коварно, с цел да победя. А елините — едни от тях подчиних без кръвопролития, за тиванците пък навярно си чул как съм ги наказал.

ФИЛИП

Зная всичко това. Разказа ми го Клит, когото ти на един пир си пробол с копие, задето се осмелил да ме похвали, като сравнявал твоите дела с моите.

Но ти си захвърлил македонската хламида и, както казват, си облякъл персийски кафтан, сложил си висока тиара на главата, карал си македонците, хора свободни, да падат по очи пред тебе, и, което е най-смешното от всичко, подражавал си нравите на победените. Няма да говоря за другите ти дела — как образовани мъже си заключвал при лъвовете, какви бракове си сключвал, как прекомерно си обичал Хефестион... Похвалих те само за едно нещо, което чух: че си се въздържал от жената на Дарий, една красавица, и че си се погрижил за майка му и дъщерите му. Това е царска постъпка.

АЛЕКСАНДЪР

А не похваляваш ли, татко, безстрашието ми, това, че при оксидраките пръв прехвърлих градските стени и получих толкова рани?

ФИЛИП

Не похвалявам това, Александре, не защото не смятам за славно понякога и царят да се хвърля в опасностите преди войската и да бъде раняван, а защото подобни неща не са ти донасяли никаква полза. Ако ти, когото са смятали за бог, си бивал раняван и хората са виждали да те изнасят на носилка от боя, облян в кръв, стенещ от раната си, на околните това е давало повод за смях: така и Амон е бил изобличаван като хитрец и лъжепророк, и прорицателите — като ласкатели. Че кой не ще се смее, като гледа как синът на Зевс лежи в несвяст и чака

лекарска помощ? Сега, когато си вече мъртъв, не смяташ ли, че са мнозина онези, които се подиграват над твоята преструвка: те гледат трупа на бога, изпънат на земята, той е вече подут и гние според закона, засягащ всяко мъртво тяло. После, онова, което ти наричаш полза, Александре, фактът, че по тази причина си побеждавал полесно, е отнемал много от славата на твоите дела, всяко от тях е изглеждало твърде малко, за да прилича на дело на бог.

АЛЕКСАНДЪР

Не тъй мислят хората за мене. Не, те ме турят редом с Херакъл и Дионис. И все пак никой от тях двамата не превзе Аорнската крепост, докато аз я сломах сам!

ФИЛИП

Виждаш ли, че говориш като Амонов син, когато сравняваш себе си с Херакъл и Дионис? И не се ли срамуваш, Александре, няма ли да се отучиш от тази надутост, няма ли да познаеш себе си^[2] и да разбереш, че си прост мъртвец?

[1] Става дума за похода на десетте хиляди гръцки наемници, описан от Ксенофонт в неговия „Анабазис“. — Б.пр. ↑

[2] Диоген и тук, както и в първия диалог от тази поредица, призовава събеседника си да се проникне от смисъла на изречението „Познай себе си“. — Б.пр. ↑

15

АХИЛ И АНТИЛОХ

АНТИЛОХ

Ахиле, колко неблагоприятно и недостойно за двамата ти учители, за Хирон и Феникс, е онова, което ти завчера каза на Одисей по въпроса за смъртта^[1]! Аз те слушах, когато говореше, че предпочиташ да бъдеш жив и да служиш на някой бедняк,

комуто и хлябът дома не достига^[2],

отколкото да царуваш над всички мъртъвци. Това може би трябваше да го каже някой неблагоприятен, страхлив и прекалено жизнелюбив фригиец, но синът на Пелей, най-самоотверженият измежду всички герои, да разсъждава тъй ниско относно самия себе си, е голям срам, то е в противоречие с извършеното от тебе приживе: при възможността безславно да царуваш дълги години във Фтиотида, ти доброволно избра смъртта, свързана със слава на герой.

АХИЛ

Сине на Нестор! Та тогава аз още не познавах положението тук, не знаех кое от двете е по-добро, и предпочитах онази нещастна славица пред живота, докато сега вече разбирам колко безполезна е тя, макар че хората горе тъй упорито я възпяват. Сред мъртвите има равноправие, Антилох, и нито прочутата ми хубост, нито силата ми е с мене. Не, ние всички лежим, покрити от един и същи мрак, подобни, без никаква разлика помежду си, и нито мъртвите троянци се боят от мене, нито мъртвите ахейци ме почитат: пълно равенство, еднакви мъртъвци,

на били те добри или лоши!^[3]

Това ме измъчва, и аз се ядосвам, че не съм жив на земята, та макар и като аргатин.

АНТИЛОХ

Но какво да се прави, Ахиле? Така е решила природата, всички безусловно трябва да умрат, следователно трябва да се подчиняваме на тоя закон и да не се измъчваме от разпоредбите ѝ. Освен това виждаш колко много твои другари сме тук. След малко сигурно ще дойде и Одисей. Утешение носи и общата участ, и мисълта, че не си единственият пострадал. Виждаш Херакъл, Мелеагър и други славни мъже, за които не мисля, че биха приели да се върнат, ако някой ги изпрати горе за аргати на бедни и безимотни хора.

АХИЛ

Приятелско е утешението ти, но мене, не зная как, споменът за живота ме измъчва, а мисля, че измъчва и всички вас. Ако не признавате това, вие сте долни хора, защото мирно го понасяте.

АНТИЛОХ

Напротив, издигнати, Ахиле. Виждаме безполезността на думите. Решили сме да мълчим, да търпим и понасяме, за да не предизвикваме смях чрез желанията като твоите.

[1] Одисей приживе посещава подземното царство. — Б.пр. ↑

[2] „Одисея“:

*Бих предпочел да копая земята и служа на някой
беден селяк, на когото и хлябът дома не достига,
вместо да бъда владетел над всичките мъртви във
ада.*

— Б.пр. ↑

[3] „Илиада“. — Б.пр. ↑

16

ДИОГЕН И ХЕРАКЪЛ

ДИОГЕН

Не е ли Херакъл това? Да, никой друг, кълна се в Херакъл! Лъкът, боздуганът, лъвската кожа, ръстът — Херакъл от глава до пети! Значи, умрял, макар че е Зевсов син! — Каж ми, славни победителю, мъртъв ли си? На земята аз ти принасях жертви като на бог.

ХЕРАКЪЛ

И с право си ми принасял. Самият Херакъл се намира на небето при боговете

и има прекрасноногата Хеба^[1],

а аз съм неговият призрак.

ДИОГЕН

Какво? Призрак на бога? Възможно ли е някой да бъде с едната си половина бог, а с другата — мъртвец?

ХЕРАКЪЛ

Да. Не той е мъртъв, а аз, неговият образ.

ДИОГЕН

Разбирам. Предал те е на Плутон вместо себе си, като свой заместник, и сега вместо него си мъртъв ти.

ХЕРАКЪЛ

Нещо толкова.

ДИОГЕН

Но как тъй Еак, който е толкова точен, не е разбрал, че ти не си той, и е приел такъв един подставен Херакъл?

ХЕРАКЪЛ

Защото съм точно като него.

ДИОГЕН

Право думаш. Точно като него, та си самият той. Гледай, да не би да е наопаки: ти да си Херакъл, а пък призракът ти да се е оженил за Хеба при боговете.

ХЕРАКЪЛ

Ти си дързък бърборко и ако не спреш да ми се подиграваш, ей сега ще разбереш на кой бог съм призрак!

ДИОГЕН

Твоят лък е изваден и готов за стрелба. Но защо да се страхувам от тебе, след като веднъж съм умрял? Я ми кажи, заклевам те в Херакъл, когато онзи беше жив, ти пак ли ходеше с него като негов призрак? Или може би приживе бяхте един Херакъл, а след като умряхте, се разделихте, и той отлетя при боговете, а ти, призракът, както и подобава, дойде в ада?

ХЕРАКЪЛ

Би трябвало да не отговарям на такъв подигравач. Но хайде, чуй още. Това, което у Херакъл бе от Амфитрион, е мъртво, и това съм аз, а което беше от Зевс, се намира на небето при боговете.

ДИОГЕН

Сега прекрасно разбирам. Според твоите думи Алкмена е родила едновременно двама Херакловци, единия от Амфитрион, а другия от Зевс, така че, без ние да знаем, вие сте били братя — близнаци от различни бащи.

ХЕРАКЪЛ

Не, глупако! Ние двамата бяхме самият той.

ДИОГЕН

Това не може да се разбере лесно. Двама Херакловци, съставлящи един... Освен ако сте били като някакъв кентавър, човек и бог, сраснали се в едно.

ХЕРАКЪЛ

Та не смяташ ли, че всички хора са съставени от две неща, от душа и тяло? Тогава, какво пречи душата, която произлиза от Зевс, да бъде на небето, а аз, тленната част, — при мъртвите?

ДИОГЕН

Но, драги сине на Амфитрион, това твърдение би било прекрасно, ако ти беше тяло. Ти обаче си безтелесен призрак! При това положение има възможност да създадеш един троен Херакъл.

ХЕРАКЪЛ

Как тъй троен?

ДИОГЕН

Ей тъй: ако единият е на небето, другият, тоест ти, призрактът, си при нас, а тялото му вече се е превърнало в прах, стават три същества. Внимавай сега кого ще измислиш за трети баща — за баща на тялото.

ХЕРАКЪЛ

Ти си дързък софист! Но всъщност кой си ти?

ДИОГЕН

Призрактът на Диоген от Синопа, а пък аз, кълна се в Зевс, не се намирам

сред боговете блажени^[2],

ами общувам с най-отличните мъртъвци и се присмивам на Омир и на подобни безсмислици^[3].

[1] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[2] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[3] Безсмислици, като тая за двата Херакла. — Б.пр. ↑

17

МЕНИП И ТАНТАЛ

МЕНИП

Защо плачеш, Тантале? Какво така стоиш край езерото и се вайкаш?

ТАНТАЛ

Защото умирам от жажда, Менипе.

МЕНИП

Толкова ли те мързи? Наведи се и пий или си гребни с шепа.

ТАНТАЛ

Няма полза, ако се наведе: водата бяга, щом усети, че се приближавам. Ако пък някога гребна и я поднеса към устата си, още преди да съм наквасил края на устните си, тя, не зная как, изтича измежду пръстите ми и ръката ми остава суха.

МЕНИП

Чудна е твоята работа, Тантале. Но кажи ми, защо ти е да пиеш? Нямах тяло, то е погребано някъде в Лидия, а то можеше да усеща глад и жажда. Как ти, който си душа, още изпитваш жажда и искаш да пиеш?

ТАНТАЛ

Тъкмо това е моето наказание — душата ми усеща жажда, като че ли е тяло.

МЕНИП

Добре, да приемем, че е така, както казваш, че си наказан с жажда. Но какво страшно има за тебе в това? Боиш се, да не би да

умреш от липса на питие? Аз не виждам друг ад, освен този и смърт, която да отнася на друго място.

ТАНТАЛ

Право казваш. Но и това е една част от присъдата ми — жадувам да пия, макар че нямам никаква нужда.

МЕНИП

Глупости, Танталe! Изглежда, наистина имаш нужда от питие, от неразреден кукуряков сок^[1], защото, противно на ухапаните от бесни кучета, ти се страхуваш не от водата, а от жаждата.

ТАНТАЛ

И кукуряк не ще откажа да пия, Менипе, само да го имам!

МЕНИП

Успокой се, Танталe, защото нито ти, нито друг някой от мъртвите ще пие. Това е невъзможно. И все пак не всички са наказани като тебе — да изпитват жажда за водата, която им се изплъзва.

[1] Кукурякът бил смятан за средство против лудост. — Б.пр. ↑

18

МЕНИП И ХЕРМЕС

МЕНИП

Ами къде са хубавците и хубавиците, Хермесе? Разведи ме, току-що съм дошъл.

ХЕРМЕС

Нямам време, Менипе, но хайде, погледни нататък, вдясно, където са Нарцис, Нирей, Ахил, Тиро, Елена, Леда и изобщо цялата древна хубост.

МЕНИП

Виждам само кости и череп и, оголени от плътта, повечето — еднакви.

ХЕРМЕС

Да, но това са костите, от които всички поети се възхищават и към които ти, изглежда, се отнасяш с презрение.

МЕНИП

Все пак, покажи ми Елена. Самичък не мога да я разпозная.

ХЕРМЕС

Ето, този череп е Елена.

МЕНИП

Значи, заради него хилядата кораба са били напълнени с войска от цяла Елада, заради него са паднали толкова елини и варвари и толкова градове са били съсипани?

ХЕРМЕС

Но ти, Менипе, не си виждал жива тая жена. Тогава и ти би казал, че няма защо да се сърдим, ако заради такава жена се измъчваме толкова време^[1].

Ами че и цветята, ако ги гледа човек, когато са сухи и изгубили багрите си, явно, ще му се видят грозни, а когато цъфтят и пазят шарките си, са прекрасни.

МЕНИП

Та тъкмо това се чудя, Хермесе, как ахейците не са разбрали, че се мъчат за нещо тъй кратковременно и лесно прецъфтяващо.

ХЕРМЕС

Нямам време да философствувам с тебе, Менипе. Затова избери си място, където искаш, и легни, пък аз ще ида вече да докарам другите мъртъвци.

[1] „Илиада“. — Б.пр. ↑

19

ЕАК, ПРОТЕЗИЛАЙ, МЕНЕЛАЙ И ПАРИС

ЕАК

Протезилай, защо се хвърли срещу Елена и захвана да я душиш?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Защото заради нея умрях, Еак, оставих къщата си незавършена и младата си жена — вдовица.

ЕАК

Тогава обвинявай Менелай, който ви поведе към Троя заради една такава жена.

МЕНЕЛАЙ

Не мене, драги, а Парис, който, като мой гост, противно на всяко право, отвлече жена ми и избяга. Той заслужава да бъде удушен не само от тебе, но и от всички елини и варвари, задето причини смъртта на толкова хора.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Тъй ще е по-добре. Тебе аз, проклети Парисе, няма да изпусна от ръцете си...

ПАРИС

... и ще постъпиш несправедливо, Протезилай, и то спрямо един другар: и аз като тебе съм влюбчив и се намирам във властта на твоя бог. А ти знаеш, че това е нещо, независимо от нас, че бог ни води, накъдето си ще и че не е възможно да му се противопоставяме.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Право казваш. Ах, да можех да хвана Ерос!...

ЕАК

Аз ще защита Ерос пред тебе. Той сам ще каже, че може би е виновен за любовта на Парис, но че за смъртта на Протезилай не е виновен никой друг, освен самия ти. Когато стигнахте Трояда, ти забрави младата си жена и тъй безразсъдно смело скочи преди всички други от жажда за слава, че заради нея умря пръв още при слизането.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Тогава и аз ще кажа в своя защита нещо по-справедливо, Еак. Не съм виновен аз, а Мойрата, която от самото начало ми е орисала такава участ.

ЕАК

Право. Тогава защо обвиняваш тях?

20

МЕНИП И ЕАК

МЕНИП

Еак, моля те в името на Плутон, покажи ми всичко, каквото има в ада.

ЕАК

Всичко — не е тъй лесно, Менипе, но това, което е най-главното, ще го видиш. Знаеш, че този тук е Цербер, този пък е лодкарят, който те превози, а езерото и Пирифлегетонт вече си видял при влизането си.

МЕНИП

Зная това, зная също, че ти си вратарят, видях още царя и Ериниите. Но покажи ми древните хора, и особено славните сред тях.

ЕАК

Този е Агамемнон, този — Ахил, този до него — Идомений, този — Одисей, по-нататък са Аякс, Диомед и най-първите измежду елините.

МЕНИП

Охо, Омире, как главните герои на твоите поеми лежат разхвърляни на земята, незнайни и безформени, само прах и голяма комедия, наистина

глави безсилни^[1]!

Ами този, драги Еак, кой е?

ЕАК

Кир. Този пък е Крез, зад него е Сарданапал, зад тях — Мидас, а онзи е Ксеркс.

МЕНИП

Значи, от тебе, негоднико, е треперела Елада, ти си бил впрегнал Хелеспонт^[2] и си искал да плуваш през планините?^[3] — А как изглежда Крез! А пък Сарданапал... Еак, позволи ми да му ударя една плесница!

ЕАК

Не може, ще му счупиш черепа, женски е.

МЕНИП

Тогава ще плюна върху тоя женомъж.

ЕАК

Искаш ли да ти покажа мъдреците?

МЕНИП

Разбира се.

ЕАК

Ето ти първия, Питагор.

МЕНИП

Здравей, Евфорбе, Аполоне, или каквото щеш^[4]!

ПИТАГОР

Здравей и ти, Менипе.

МЕНИП

Какво, бедрото ти не е ли вече златно?

ПИТАГОР

Не. Но я да видя, няма ли нещо за ядене в торбата ти?

МЕНИП

Боб, драги. Ти не го ядеш^[5].

ПИТАГОР

Само дай! Други са теориите при мъртвите. Тук аз разбрах, че бобовите зърна и главите на родителите ни не са едно и също нещо^[6].

ЕАК

Този пък е Солон Ексекестидов, онзи е Талес, а с тях са Питак и другите. Седмина са, виждаш.

МЕНИП

Те единствени от всички, Еак, не скърбят и са бодри. — Ами онзи, дето е цял в пепел, като хляб, печен под жарава, дето е цъфнал от мехури, кой е той?

ЕАК

Емпедокъл, Менипе, дошъл е от Етна полуизпечен.

МЕНИП

Драги меднообути^[7] човече! Какво те накара да се хвърлиш в кратера?

ЕМПЕДОКЪЛ

Някаква меланхолия, Менипе.

МЕНИП

Вярвай бога, не меланхолия, ами празнословие, самомнение и голяма глупост! Те са те овъглили заедно с обувките ти. Пада ти се! Но цялата тая измишльотина не ти помогна: видяха те хората мъртъв. — Ами Сократ къде е, драги Еак?

ЕАК

Обикновено си хортува с Нестор и Паламед.

МЕНИП

Все пак бих искал да го видя, ако е някъде тук.

ЕАК

Виждаш ли плешивия?

МЕНИП

Всички са плешиви, това е общ белег за всички.

ЕАК

Имам пред вид чипоносия.

МЕНИП

И това е същото, всички са чипоноси.

СОКРАТ

Мене ли дириш, Менипе?

МЕНИП

Тебе, Сократе.

СОКРАТ

Какво става в Атина?

МЕНИП

Мнозина от младите казват, че философствуват, и ако гледаш вида и вървежа им — същински философи!

СОКРАТ

Много съм ги виждал такива.

МЕНИП

Но, мисля, ти си видял какви дойдоха при тебе Аристий и самият Платон: първият — вмирисан на парфюм, а вторият — научен да се умилква пред сицилийските тирани.

СОКРАТ

Ами за мене какво мислят?

МЕНИП

В това отношение ти си щастлив човек, Сократе. Всички мислят, че си бил достоен за възхищение и че си знаел всичко, докато всъщност — мисля, трябва да говорим истината — не си знаел нищо^[8].

СОКРАТ

И аз сам им казвах това, но те смятаха, че работата се свежда до една ирония.

МЕНИП

А кои са тези около тебе?

СОКРАТ

Хармид, Федър и синът на Клиний.

МЕНИП

Браво, Сократе! Ти и тук се занимаваш с изкуството си и не пренебрегваш красивите мъже^[9].

СОКРАТ

Какво друго по-приятно да правя? Хайде, легни до нас, ако искаш.

МЕНИП

Не мога, повярвай! Отивам при Крез и Сарданапал, ще се поселя близо до тях. Изглежда, ще има да се смея, когато слушам техните стонове.

ЕАК

И аз вече тръгвам, да не би някой от мъртвите незабелязано да избяга. Останалото ще видиш друг път, Менипе.

МЕНИП

Върви, Еак. И това ми стига.

[1] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[2] Загатва се за преминаването на Ксерксовата войска през Хелеспонт върху понтонен мост. За впрягане на Хелеспонт от Ксеркс говори и Есхил:

Той запрегна Хелеспонта и така направи брод.

— Б.пр. ↑

[3] Чрез думите и си искал да плуваш през планините се загатва за намерението на Ксеркс да се отпрати към планината Атон, прерязвайки ивицата, която я свързва със сушата. — Б.пр. ↑

[4] Срв. „Сънят, или Петелът“, където е развита питагорейската теория за преселението на душите (метем — психозата). — Б.пр. ↑

[5] За отношението на питагорейците към боба срв. „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

[6] Според едно изречение, приписвано на Питагор, онези, които ядат бобови зърна, все едно че ядат главите на родителите си. — Б.пр. ↑

[7] Емпедокъл обикновено носел сандали с медни подметки. — Б.пр. ↑

[8] Прочуто е изречението на Сократ, според което той знае, че не знае нищо. — Б.пр. ↑

[9] Това „изкуство“ на Сократ е предмет и на диалога „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

21

МЕНИП И ЦЕРБЕР

МЕНИП

Цербере — роднина съм ти, нали и аз съм куче! — кажи ми, заклевам те в Стикс, как изглеждаше Сократ, когато дойде при вас? Като си бог, естествено е не само да лаещ, но и да говориш по човешки, когато поискаш.

ЦЕРБЕР

Отдалече, Менипе, на всички изглеждаше, че върви със спокойно лице, съвсем не се страхува от смъртта и иска да покаже това на застаналите отвъд входа. Но когато се наведе към бездната и видя мрака, той вече се заколеба. Тогава аз го захапах за крака и го смъкнах тук. Той запищя като бебе, заплака за децата си — на себе си не приличаше.

МЕНИП

Значи, тоя човек е бил софист и не е презирал истински смъртта?

ЦЕРБЕР

Да. Като виждаше, че тя е неизбежна, той си придаваше храбър вид, че уж съвсем доброволно ще приеме това, което трябва да изтърпи, та да му се дивят присъстващите. Изобщо за всички подобни хора мога да кажа, че докато стигнат до входа, са смели и мъжествени, но влязат ли вътре, всичко става ясно.

МЕНИП

Ами аз, според тебе, как се държах?

ЦЕРБЕР

Единствен ти, Менипе, се държа достойно за нашия род, а преди тебе — Диоген. Вие влязохте, без да ви принуждават и тласкат, по

собствена воля, смеехте се и працахте поврага всички други.

22

ХАРОН, МЕНИП И ХЕРМЕС

ХАРОН

Плати си, проклетнико, за превоза!

МЕНИП

Викай, Хароне, щом това ти е приятно!

ХАРОН

Казвам ти, плати, задето те превозихме!

МЕНИП

Не ще вземеш от този, който няма.

ХАРОН

Че има ли някой без един обол?

МЕНИП

Дали има и друг някой, не зная. Аз нямам.

ХАРОН

Кълна се в Плутон, ще те удуша, мръснико, ако не платиш!

МЕНИП

А пък аз ще те ударя с тоягата и ще ти разбия главата.

ХАРОН

Значи, безплатно ще си преплувал толкова дълъг път?

МЕНИП

Хермес да ти плати за мене, той ме предаде на тебе.

ХЕРМЕС

Бога ми, хубаво ще спечеля, ако взема да плащам и заради мъртъвците!

ХАРОН

Няма да те оставя!

МЕНИП

Тогава изтегли лодката на брега и чакай. Но какво ще вземеш, като нямам нищо?

ХАРОН

А не знаеше ли, че трябва да носиш?

МЕНИП

Знаех, но нямах. И какво? Трябваше ли заради това да не умирам?

ХАРОН

Значи, ти единствен ще се хвалиш, че си преплувал безплатно?

МЕНИП

Не безплатно, драги. Аз изгребах лодката, помагах с веслото и единствен от всички пътници не плаках.

ХАРОН

Това не интересува лодкаря! Трябва да платиш обола, инак не може!

МЕНИП

Тогава отведи ме отново в живота!

ХАРОН

Хубаво казваш — че на всичко отгоре Еак да ме набие!

МЕНИП

Тогава не ми додявай!

ХАРОН

Покажи какво имаш в торбата.

МЕНИП

Вълчи боб, ако искаш, и Хекатина гозба.

ХАРОН

Отде си ни довел това куче, Хермесе? Как дрънкаше през цялото плуване! Присмиваше се и се подиграваше на всички и пееше единствен, докато те плачеха!

ХЕРМЕС

Не знаеш ли какъв човек си превозил, Хароне? Напълно свободен, за нищо не го е грижа. Това е Менип.

ХАРОН

Ах, ако те хвана някога...

МЕНИП

Ако ме хванеш, драги. Но дважд не ще ме хванеш.

23

ПРОТЕЗИЛАЙ, ПЛУТОН И ПЕРСЕФОНА

ПРОТЕЗИЛАЙ

Господарю, царю, Зевсе наш! И ти, дъще на Деметра! Не пренебрегвайте молбата на един влюбен!

ПЛУТОН

Ами ти какво искаш от нас? Кой си ти?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Аз съм Протезилай, син на Ификъл, от Филака, съратник на ахейците, умрял пръв при Троя. Моля да ме пуснете за малко да се върна отново в живота.

ПЛУТОН

Тази любов изпитват всички мъртъвци, Протезилай, ала никой не я постига.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Но аз не съм влюбен в живота, Аидоней, а в жена си, която оставих в спалнята още младоженка и тръгнах по море, а после, нещастен аз, при слизането на брега загинах от ръката на Хектор. Любовта към жена ми ужасно ме измъчва, господарю, затова искам, макар и за малко, да се видя с нея и след туй да се върна.

ПЛУТОН

Не пи ли вода от Лета, Протезилай?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Пих, господарю, но любовта ми е извънредно силна.

ПЛУТОН

Тогава почакай. И тя някога ще дойде тук, та не ще трябва да се качваш горе.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Но аз не мога да чакам, Плутоне! Ти и сам си бил влюбен и знаеш какво е любовта.

ПЛУТОН

Но каква полза, ако оживееш за един ден, а след малко почнеш същите ридания?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Мисля, че ще я придумам да дойде с мене при вас, и така след малко ще получиш не един, а двама мъртъвци.

ПЛУТОН

Това не е позволено да стане и никога не е ставало.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Ще ти припомня, Плутоне: по същата причина вие предадохте на Орфей Евридика, а от благоразположение към Херакъл пуснахте моята сродница Алкестида.

ПЛУТОН

И ти ще искаш, ей тъй, с гол и грозен череп, да се покажеш пред красивата си жена? А как ще те приеме тя, като не ще може да те познае? Сигурен съм, че ще се уплаши и ще избяга от тебе, само дето напразно ще извървиш толкова път.

ПЕРСЕФОНА

Хайде, мъжо, намери средство срещу това неудобство. Кажи на Хермес, когато Протезилай бъде вече на светлината, да го докосне с жезъла си и да го превърне отново в красив момък, какъвто е бил, когато е напуснал брачната стая.

ПЛУТОН

Щом и Персефона мисли така, изведи го на светлината, Хермесе,
и го направи младоженец. — А ти не забравяй, че имаш само един ден.

24

ДИОГЕН И МАВЗОЛ

ДИОГЕН

Карицецо^[1], с какво си толкова горд и защо претендираш да стоиш над всички нас?

МАВЗОЛ

Първо, с царството си, синопецо^[2]: аз царувах над цяла Кария, владях част от Лидия, подчиних някои острови и стигнах чак до Милет, като покорих по-голямата част от Йония. Второ, бях красив, едър, храбър във война. Но най-важното е, че в Халикарнас имам върху себе си огромен паметник: никой друг мъртвец няма толкова голям и тъй красиво изработен паметник! Конете и хората са изобразени с най-голямо съвършенство от прекрасен камък. Не се намира лесно дори храм като него. Не смяташ ли, че справедливо се гордея с тези неща?

ДИОГЕН

С царството си, казваш, с красотата си и с тежестта на гроба си?

МАВЗОЛ

Да, с тях.

ДИОГЕН

Но, драги Мавзоле, нито прежната ти сила, нито хубостта ти е вече с тебе. Ако вземем някого за съдия по хубост, не мога да кажа защо твоят череп би трябвало да бъде поставен над моя: и двата са плешиви и голи, по еднакъв начин показват зъбите си, лишени са от очи и носовете им са чипи. А гроба ти и онези прекрасни камъни халикарнасците може би ще показват на чужденците и ще се гордеят, каква голяма постройка имат! Но аз не виждам какво печелиш от това

ти, любезни, освен ако речеш, че като лежиш, притиснат от такива камъни, носиш товар по-голям от нашите.

МАВЗОЛ

Значи, всичко това е безполезно за мене, и Мавзол ще бъде равен на един Диоген?

ДИОГЕН

Не равен, уважаеми, съвсем не! Мавзол ще плаче при спомена за земните блага, с които се е смятал за блажен, а Диоген ще му се присмива. Първият ще каже, че в Халикарнас му е издигнат гроб от неговата съпруга и сестра Артемизия, а Диоген дори не знае дали тялото му има някакъв гроб, и нито го е грижа за това. Но той остави сред най-добрите хора спомен за себе си, че е живял човешки живот, по-издигнат, по-висок от твоя паметник, о най-долен карийски робе, и положен на по-сигурна основа!

[1] Кариец е Мавзол като произхождащ от Кария, област в югозападна Мала Азия. — Б.пр. ↑

[2] Синопец е Диоген, родом от Синопа, град на Черно море. — Б.пр. ↑

25

НИРЕЙ, ТЕРСИТ И МЕНИП

НИРЕЙ

Ето, на, Менип ще отсъди кой е по-красив. — Кажи, Менипе, не ти ли се виждам по-хубав?

МЕНИП

Но кои сте вие? Мисля, че най-напред трябва да зная това.

НИРЕЙ

Нирей и Терсит.

МЕНИП

Но кой от двамата ви е Нирей и кой — Терсит? Това още не ми е ясно.

ТЕРСИТ

Вече имам едно предимство в това, че аз съм подобен на тебе и че ти не се отличаващ от мене толкова, колкото те е възхвалил Омир, оня слепец, като те нарича най-прекрасен от всички. Аз, остроглавият и плешивият, съвсем не се сторих по-грозен на нашия съдия. — Гледай, Менипе! Кого смяташ за по-красив?

НИРЕЙ

Естествено мене, сина на Аглая и Хароп,

най-прекрасният, който дойде под стените на Троя!

[1]

МЕНИП

Но не и под земята, както мисля, си дошъл най-прекрасен: костите ви са подобни, а пък черепът ти се отличава от черепа на Терсит само по това, че е по-слаб: трошлив е той, не е мъжки!

НИРЕЙ

Да, но питай Омир какъв бях, когато воювах заедно с ахейците!

МЕНИП

Приказки ми разправяш! Аз гледам какво имаш сега, а пък другото го знаят тогавашните хора.

НИРЕЙ

Значи, тук аз не съм по-красив, Менипе?

МЕНИП

Нито ти, нито друг някой е красив. В ада има равенство, всички са еднакви.

ТЕРСИТ

На мене и това ми стига.

[1] „Илиада“. — Б.пр. ↑

26

МЕНИП И ХИРОН

МЕНИП

Хироне, чух, че ти, макар и бог, си пожелал да умреш.

ХИРОН

Право си чул, Менипе. Както виждаш, мъртъв съм, макар че можех да бъда безсмъртен.

МЕНИП

Че каква любов към смъртта те е обзела, когато за повечето хора тя е нещо нежелано?

ХИРОН

Ще ти кажа, защото си разсъдлив човек. Вече не ми беше приятно да вкувам от безсмъртието.

МЕНИП

Не ти е било приятно да живееш и гледаш светлината?

ХИРОН

Да, Менипе. Лично според мене приятността е нещо разнообразно, не просто. А аз живеях и вкувах винаги едни и същи неща: слънце, светлина, храна. Годишните времена бяха едни и същи и всичко ставаше по някакъв ред, сякаш винаги едно подир друго. Преситих се на това. Удоволствието не е в това, което имаме завинаги, но и в това, че изобщо не притежаваме нещо.

МЕНИП

Добре казваш, Хироне. Ами как понасяш ада, щом си дошъл в него по собствено предпочитание?

ХИРОН

Не зле, Менипе. Равенството тук е всеобщо и няма никакво значение дали си на светлина или в мрак. Освен това тук не усещаме нито жажда, нито глад, всички сме свободни от тези нужди.

МЕНИП

Гледай, Хироне, да не би да си противоречиш и да не би речта ти да се върне към първоначалната ти мисъл.

ХИРОН

Какво искаш да кажеш?

МЕНИП

Че ако вечната монотонност и еднаквост на жизнените удоволствия ти е омръзнала, тукашното положение, което е еднакво, също така може да ти омръзне, и тогава ще трябва да търсиш някакъв преход от този живот към друг, което, смятам, е невъзможно.

ХИРОН

Какво да се прави тогава, Менипе?

МЕНИП

Мисля, това, което казват хората: разумният човек приема настоящето, доволен е от него и нищо в него не смята за непоносимо.

ДИОГЕН, АНТИСТЕН И КРАТЕТ

ДИОГЕН

Антистене, Кратете! Имаме време. Защо не идем да се поразходим към входа, че да видим пристигащите — какви са и какво прави всеки от тях?

АНТИСТЕН

Да идем, Диогене. Ще бъде приятно зрелище — гледаш, едни плачат, други молят да ги пуснат, а някои едвам вървят, Хермес ги блъска по врата, те се опъват, падат гърбом... Безполезна работа.

КРАТЕТ

Аз ще ви разкажа какво видях по пътя, когато слизах тук.

ДИОГЕН

Разкажи, Кратете, сигурно си видял нещо много смешно.

КРАТЕТ

С нас слизаха и мнозина други, но сред тях личаха Исменодор богаташът, нашенецът, Арсак — управителят на Лидия, и Оройт — арменецът. Исменодор — той бил убит от разбойници около Китерон, мисля, на път за Елевзин — охкаше, хващаше се с две ръце за раната, призоваваше децата си, които оставил невръстни, и се кореше за безразсъдството си — да прехвърли Китерон и областта на Елевтера, опустошена от войните, само с два роба, и то когато носи със себе си пет златни потира и четири чашки.

Арсак пък — той беше вече стар и, вярвайте бога, с много внушителен изглед — се сърдеше по варварски, негодуваше, че ходи пешком, и настояваше да му докарат коня — защото конят му бил умрял с него, те и двамата били пронизани с един удар от някакъв тракийски пелтаст^[1] в боя с кападокийците при река Аракс. Арсак,

както разказваше сам, препускал далече пред останалите, но тракиецът застава насреща му и, скрит зад щита си, избива копието от ръката му, насочва пиката си и го пробожда заедно с коня му.

АНТИСТЕН

Как е възможно, Кратете, това да стане с един удар?

КРАТЕТ

Много просто, Антистене. Този е препускал, проточил напред двайсет лакти копие, а тракиецът, след като с щита си отбил удара и минал покрай острието, кляка на колене, поема с пиката си напора и ранява под гърдите коня, който от буйния устрем се намушва на нея. Прободен бива и Арсак — копието минало между краката му и излязло откъм задника му. Виждаш какво е станало — дело по-скоро на коня, отколкото на човека. Арсак негодуваше, че го изравняват с другите, и искаше да слезе тук на кон.

Оройт пък беше с много нежни нозе и не можеше дори да стои прав, камо ли пък да ходи. Това се случва с всички мидийци — когато слязат от конете, те вървят като на тръни и едвам стъпват на върха на пръстите си. Та понеже той се хвърли на земята и по никой начин не искаше да стане, добрият Хермес го вдигна и понесе към лодката, а аз се смеех.

АНТИСТЕН

И аз, когато слизах, не се смесих с другите — оставих ги да пъшкат, избягах в лодката и заех място преди останалите, че да пътувам по-удобно. По време на плуването едни плачеха, други повръщаха, а на мене ми ставаше весело при вида им.

ДИОГЕН

Значи, такива спътници сте случили вие, Кратете и Антистене. С мене пък слизаха Блепсий — лихварят от Пиза, Лампид — началникът на наемниците, и Дамид — богаташът, онзи от Коринт. Дамид умрял, отровен от сина си, Лампид се заклал от любов към хетерата Миртия, а Блепсий, клетият, както казваше сам, изсъхнал от глад. И това бе ясно, той беше страшно бледен и съвсем измършавял. Макар че знаех историята им, аз ги запитах от какво са умрели. Когато Дамид започна

да обвинява сина си, аз казах: „Съвсем справедливо си изпатил от него: ти имаше хиляда таланта и живя сред разкош до деветдесетгодишната си възраст, а на осемнайсетгодишния младеж даваше по четири обола. — А ти, акарнанецо (той също стенеше и проклинаше Миртия), защо обвиняваш любовта, когато трябва да обвиняваш себе си? Ти никога не трепна пред неприятеля, самоотвержено се сражава пред другите, а се остави — ти, храбрецът! — да те хване едно момиченце с престорени сълзи и въздишки!“ Блепсий сам съдеше себе си за своята голяма глупост — че пазил парите си за наследници, които не му се падат никакви, мислейки, глупакът, че ще живее вечно. Със стоновете си те ми доставяха тогава необикновено удоволствие.

Но вече сме при входа. Отдалече трябва да гледаме и наблюдаваме пристигащите. — Охо, колко много, какви различни! И всички плачат, освен тези новородени и невръстни деца. Та и престарелите реват! Какво е това? Вълшебно питие ли ги е привързало към живота?

Ще запитам този грохнал старец. — Защо плачеш, драги, след като си умрял на такава възраст? Защо си недоволен, след като си дошъл тук старец? Навярно цар си бил?

БЕДНЯКЪТ

Не.

ДИОГЕН

Тогава — сатрап?

БЕДНЯКЪТ

И това не.

ДИОГЕН

Навярно си бил богат, и сега ти е тежко, че си умрял и си оставил голям разкош?

БЕДНЯКЪТ

Нищо подобно. Живях близо деветдесет години, прекарах оскъден живот, с тръстикова пръчка и въдица на нея, бях крайно беден, бездетен и на всичко отгоре куц и полусляп.

ДИОГЕН

И на такъв хал искаш да живееш?

БЕДНЯКЪТ

Да! Приятна е светлината, смъртта е страшна, да бягаш от нея!

ДИОГЕН

Старче, ти си луд! Опъваш се пред съдбата като дете, а си връстник на лодкаря! — Какво да каже човек за младежите, щом такива старци обичат живота? Та те трябваше да тичат към смъртта като към лекарство от негодите на старостта. — Но хайде да се връщаме вече, да не би да помислят, че искаме да избягаме, като видят, че се въртим около входа.

[1] Пелтастът е лековъоръжен пехотинец. — Б.пр. ↑

МЕНИП И ТИРЕЗИЙ

МЕНИП

Тирезий, вече не е лесно да се разбере дали си сляп. Всички ние нямаме очи, само хлътнатините им са останали. Прочее, вече не би могъл да кажеш кой е бил Финей и кой — Линкей. Но че си бил жрец и че си бил както мъж, така и жена, това съм чувал от поетите и го зная. Ето защо кажи ми, в името на боговете, от кой живот си изпитал по-голяма приятност — от мъжкия или от женския?

ТИРЕЗИЙ

Много по-приятен е женският, Менипе. По-малко грижи има. Освен това жените господствуват над мъжете и нито трябва да воюват, нито да бранят крепости, нито да се карат в народното събрание, нито да ги разпитват в съдилищата.

МЕНИП

Не си ли чувал, Тирезий, какво казва Еврипидовата Медея, като оплаква женския пол, че жените са нещастни, че търпят непоносимите страдания на родилните болки^[1]? Но кажи ми — ямбите на Медея ми спомниха — раждал ли си някога, когато си бил жена, или през оня живот си бил безплодна и бездетна жена?

ТИРЕЗИЙ

Защо питаш това, Менипе?

МЕНИП

Нищо особено, Тирезий. Отговори, ако не те затруднява.

ТИРЕЗИЙ

Не бях безплодна, но не родих.

МЕНИП

Това стига. Бих искал да зная също имаше ли матка.

ТИРЕЗИЙ

Имах, разбира се!

МЕНИП

И какво, с времето матката ти изчезна, женската ти част се затвори, порасна ти мъжки член и ти поникна брада — или изведнъж от жена стана мъж?

ТИРЕЗИЙ

Не виждам какъв смисъл има въпросът ти. Изглежда, ти се съмняваш, че е станало така.

МЕНИП

Значи, не бива да се съмнявам в такива неща, Тирезий, а като някакъв глупак да приемам всичко, без да питам дали е възможно, или не?

ТИРЕЗИЙ

Значи, ти не вярваш, че и други неща са станали така, че известни жени са се превръщали в птици, дървета и животни — например Аедона, Дафна и дъщерята на Ликаон^[2]?

МЕНИП

Ако ги срещна някъде, ще видя какво ще кажат. Но когато беше жена, ти, драги, пророчествуваше ли тогава, както по-късно, или като мъж се изучи за пророк?

ТИРЕЗИЙ

Виждаш ли! Нищо не знаеш за мене — как разреших един спор на боговете^[3], как Хера ме ослепи и как Зевс смекчи нещастиято ми чрез гадателското изкуство.

МЕНИП

Още ли се държиш за лъжите, Тирезий? Впрочем ти постъпваш като всички прорицатели: вие имате навик да не казвате нищо свястно.

[1] „Медея“. — Б.пр. ↑

[2] Дъщеря на Ликаон е Калисто. — Б.пр. ↑

[3] Зевс и Хера спорели, дали мъжът или жената изпитва по-голяма наслада в любовта. Отнесли се до Тирезий, който отговорил, че по-голямо удоволствие изпитва жената. Но понеже същото твърдял и Зевс, Хера, разгневена, ослепила Тирезий. — Б.пр. ↑

29

АГАМЕМНОН И АЯКС

АГАМЕМНОН

Ако в пристъп на лудост ти, Аяксе, уби себе си и смяташе да избиеш и всички нас, защо обвиняваш Одисей?

Защо завчера, когато той дойде да се допита до жреца, ти нито го погледна, нито го удостои с дума като боен другар, ами надменно и с големи крачки отмина?

АЯКС

С пълно право, Агамемноне. Той сам стана причина за моята лудост, защото единствен ми оспори оръжията.

АГАМЕМНОН

А ти си искал да нямаш съперници и без усилия да победиш всички?

АЯКС

Да, поне в тоя случай. Защото доспехите се падаха на мене, след като са принадлежали на братовчед ми. Вие останалите, които сте много по-храбри, се отказахте от състезанието и ми отстъпихте, а Лаертовият син^[1], когото аз неведнъж съм спасявал при опасност да бъде съсечен от фригийците, смяташе, че е по-храбър от мене и по-достоеен да владее оръжията.

АГАМЕМНОН

Тогава, храбрецо, обвинявай Тетида, която, вместо да предаде наследствените оръжия на тебе като на сродник, ги донесе и ги сложи сред всички ни.

АЯКС

Не нея, а Одисей, който единствен ми се противопостави.

АГАМЕМНОН

Прости му, Аяксе, ако той, като човек, се е стремил към слава — нещо много приятно, заради което и всеки от нас се излагаше на опасности. Освен това той те победи, и то по преценка на троянски съдии^[2].

АЯКС

Зная аз кой ме осъди, но не бива да говоря за боговете^[3]. А пък Одисей не бих могъл да не мразя, Агамемноне, дори ако сама Атина ми заповяда това.

[1] Лаертов син е Одисей. — Б.пр. ↑

[2] Като не знаел на кого от двамата да даде оръжието, Агамемнон се обърнал към троянски пленници, като ги запитал кой им е причинил по-големи беди. Всички назовали името на Одисей, и това решило въпроса в негова полза. — Б.пр. ↑

[3] Аякс знае, че основна причина за нещастията му е богиня Атина. — Б.пр. ↑

30

МИНОС И СОСТРАТ

МИНОС

Този разбойник Сострат да се хвърли в Пирифлегетонт, светотатецът да бъде разкъсан от Химерата, тиранът, Хермесе, да бъде разпънат до Титий и орлите да му късат черния дроб, а вие, праведниците, вървете към Елисейското поле и се заселете на островите на блажените, задето приживе сте постъпвали правилно.

СОСТРАТ

Чуй ме, Миносе, може би думите ми ще ти се сторят справедливи.

МИНОС

Пак ли да слушам? Още ли не си изобличен като престъпник и убиец, Сострате?

СОСТРАТ

Изобличен съм, но помисли, справедливо ли ще бъда наказан?

МИНОС

Разбира се, щом е справедливо да понесеш заслуженото наказание.

СОСТРАТ

Все пак отговори ми на един въпрос, Миносе, той ще бъде кратък.

МИНОС

Говори, само не надълго, че вече да съдя и другите.

СОСТРАТ

Каквото съм правил приживе, по своя воля ли съм го правил, или ми е било описано от Мойрата?

МИНОС

Естествено, от Мойрата.

СОСТРАТ

Значи, и всички праведници, и ние, които изглеждаме престъпници, сме действували, служейки на нея?

МИНОС

Да, на Клото, която определя на всеки, щом се роди, какво ще прави.

СОСТРАТ

Тогава, ако някой, принуден от други и не можейки да се съпротивлява на неговото насилие, убие някого — както например прави палачът или телохранителят, тъй като първият се подчинява на съдията, а вторият на тирана, — кого ще обвиняваш за убийството?

МЕНИП

Ясно, че съдията или тирана, защото и мечът не е виновен: той служи като средство, задоволяващо гнева на първопричинителя.

СОСТРАТ

Много добре, че умножаваш примерите, Миносе. Ами ако някой по заповед на господаря си донесе злато или сребро, на кого трябва да се благодари и кой трябва да се обяви за благодетел?

МЕНИП

Онзи, който го е изпратил, Сострате. Приносителят е просто слуга.

СОСТРАТ

Виждаш ли сега колко несправедливо постъпваш, като наказваш нас, изпълнителите на това, което Клото е заповядала, и награждаваш тези, които са услужили с чуждо благо? Защото никой поне не би

могъл да каже, че е било възможно да се възразява на тези неотменими заповеди.

МИНОС

Сострате, ако се вгледаш внимателно, ще видиш, че още много други неща стават не според разума. Но чрез въпроса си ти извлече една полза: сега вече за мене ти си не само разбойник, но и софист. — Освободи го, Хермесе! Да не се наказва! — А ти гледай да не научиш и другите мъртъвци да задават подобни въпроси!

ПРОДАЖБА НА ЖИВОТИ

ЗЕВС

Ти нареди пейките и пригответи мястото за пристигащите, а ти докарай животите и ги подреди, но първо ги поукраси, да изглеждат по-представителни и да привлекат колкото се може повече народ. — Ти пък, Хермесе, обявявай и приканвай — хайде, на добър час! — купувачите да идват на тържището. Ще продаваме философски животи от всеки вид и от различни направления. Ако някой не може да плати в момента, ще плати догодина, като представи поръчител.

ХЕРМЕС

Мнозина се събират, не бива да губим време и да ги бавим.

ЗЕВС

Тогава да почнем продажбата.

ХЕРМЕС

Кого да изведем най-напред?

ЗЕВС

Този тук, дългокосия, йониеца, защото изглежда такъв един внушителен.

ХЕРМЕС

Хей ти, питагорееца, слез и дай на публиката да те разгледа!

ЗЕВС

Хайде, обявявай.

ХЕРМЕС

Най-хубавия живот продавам, най-внушителния, кой ще го купи? Кой иска да бъде повече от човек?^[1] Кой иска да узнае хармонията на

вселената^[2] и да възкръсне след смъртта си^[3]?

КУПУВАЧ

Наглед не е лош. Но какво знае най-добре?

ХЕРМЕС

Аритметика, астрономия, измамничество, геометрия, музика, шарлатанство. Пред тебе е пророк от класа.

КУПУВАЧЪТ

Може ли да го питам?

ХЕРМЕС

Питай, на добър час!

КУПУВАЧЪТ

Откъде си?

ПИТАГОР

От Самос.

КУПУВАЧЪТ

Къде си учил?

ПИТАГОР

В Египет, при тамошните мъдреци.

КУПУВАЧЪТ

Я ми кажи, ако те купя, на какво ще ме научиш?

ПИТАГОР

На нищо не ще те уча, но ще ти припомням^[4].

КУПУВАЧЪТ

Как?

ПИТАГОР

Като почистя най-първо душата ти и отмия нечистотията от нея.

КУПУВАЧЪТ

Добре, сметни, че вече съм изчистен. Какъв е начинът на припомнянето?

ПИТАГОР

Първо — дълъг покой, мълчание и цели пет години никакво приказване.

КУПУВАЧЪТ

Я върви, драги, да възпитаващ Крезовия син^[5]! Аз искам да бъда един приказлив човек, а не статуя. Все пак, след мълчанието и петгодишния срок — какво?

ПИТАГОР

Ще се упражняваш в музика и геометрия.

КУПУВАЧЪТ

Хубава работа, щом трябва да стана първо китарист, а след това — мъдрец!

ПИТАГОР

После ще се учиш да броиш.

КУПУВАЧЪТ

И сега зная да броя.

ПИТАГОР

Как броиш?

КУПУВАЧЪТ

Едно, две, три, четири...

ПИТАГОР

Виждаш ли? Това, което смяташ за четворка, то е десетка, съвършен триъгълник и нашата клетва^[6].

КУПУВАЧЪТ

Не, кълна се с най-великата клетва, в четворката, никога не съм чувал по-божествени и свети думи!

ПИТАГОР

След това, чужденецо, ще узнаеш за земята, въздуха, водата и огъня, какъв е техният кръговрат, каква е формата им и как се движат.

КУПУВАЧЪТ

Че има ли форма огънят, въздухът и водата?

ПИТАГОР

И то съвсем очевидна: без форма и фигура не могат да се движат. Освен това ще узнаеш, че богът е число, разум и хармония.

КУПУВАЧЪТ

Чудни работи говориш.

ПИТАГОР

Освен казаните неща ще узнаеш също, че ти се смяташ за един, а изглеждаш друг, и всъщност си друг^[7].

КУПУВАЧЪТ

Какво казваш? Значи, аз съм друг, а не съм аз, който сега разговарям с тебе?

ПИТАГОР

Сега си ти, но някога си се явявал в друго тяло и под друго име, а след време ще се превърнеш отново в друг.

КУПУВАЧЪТ

С други думи, ще бъда безсмъртен, преминавайки в различни форми? Но стига по това. По отношение на яденето как си?

ПИТАГОР

Не ям никаква животинска храна, а от останалите ям всичко, освен боб.

КУПУВАЧЪТ

Защо? Не обичаш ли боб?

ПИТАГОР

Не, ами той е свещен и природата му е чудна: първо, целият представлява родително начало и ако обелиш един още зелен боб, ще видиш, че по форма е подобен на мъжки детеродни части; ако го сvariш и оставиш на месечина определен брой ноци, ще получиш от него кръв. Но по-важно е, че атиняните имат закон да избират управниците си с бобови зърна.

КУПУВАЧЪТ

Хубаво и благочестиво изрече всичко. Но съблечи се, искам да те видя и гол. — О, Херакле! Бедрото му е златно! Изглежда, че е бог! Купувам го на всяка цена! Колко искаш за него?

ХЕРМЕС

Десет мини.

КУПУВАЧЪТ

Вземам го.

ЗЕВС

Запиши името на купувача и откъде е.

ХЕРМЕС

Изглежда, че е някакъв италиец, Зевсе, от жителите на Кротон, Тарепт и тамошна Гърция^[8]. Но той не е сам, а почти трийсет души го купуват общо.

ЗЕВС

Нека го отведат! Хайде да изведем друг!

ХЕРМЕС

Искаш ли онзи, мръсния, понтиец^[9]?

ЗЕВС

Разбира се!

ХЕРМЕС

Хей, ти, с торбата на гърба, с голите рамене, ела и мини в кръг покрай публиката. — Живот мъжествен продавам, живот прекрасен и благороден, живот свободен!

КУПУВАЧЪТ

Глашатаю, как каза? Продаваш свободен човек?

ХЕРМЕС

Е, да.

КУПУВАЧЪТ

А не се ли боиш да не те съди за незаконно заробване и да те призове в Ареопага?

ХЕРМЕС

Него никак не го е грижа, че го продават. Той мисли, че е абсолютно свободен.

КУПУВАЧЪТ

Ами за какво може да се използва толкова мръсен и в тъй окаяно състояние? Освен ако речем да го направим копач или водар.

ХЕРМЕС

Не само това. Ако го туриш вратар, ще ти бъде много по-верен от куче. Не току-така името му е „Куче“^[10].

КУПУВАЧЪТ

А откъде е, каква професия упражнява?

ХЕРМЕС

Него питай. Тъй е по-добре.

КУПУВАЧЪТ

Страх ме е от неговия навъсен и мрачен вид, да не би, ако го доближа, да лавне срещу ми и ме ухапе, бога ми! Не виждаш ли как е дигнал тоягата си, как е смръщил вежди и поглежда някак заплашително и злъчно?

ХЕРМЕС

Не бой се. Питомен е.

КУПУВАЧЪТ

Най-напред, любезни, откъде си?

ДИОГЕН

Отвсякъде.

КУПУВАЧЪТ

Какво?

ДИОГЕН

Пред тебе е гражданин на света.

КУПУВАЧЪТ

Чий последовател си?

ДИОГЕН

На Херакъл.

КУПУВАЧЪТ

Тогава защо не облечеш и лъвска кожа? По тоягата приличаш на него.

ДИОГЕН

Ей това ми е лъвската кожа, дрипавият ми плащ. Боря се като Херакъл против насладите, не по заповед, а доброволно, решил съм да очистя живота от тях.

КУПУВАЧЪТ

Браво за решението ти! Но какво знаеш най-добре? Какъв занаят имаш?

ДИОГЕН

Освободител съм на хората и лекар на страстите. Изобщо, искам да бъда пророк на истината и свободното слово.

КУПУВАЧЪТ

Я кажи, пророче, ако те купя, как ще ме учиш?

ДИОГЕН

Първо, като те взема, ще те съблека от изнежеността, ще те заключа с бедността и ще те наметна с дрипав плащ, после ще те карам да се трудиш и мъчиш, да спиш на земята, да пиеш само вода и да ядеш каквото ти падне, а парите, ако ги имаш, по мой съвет ще занесеш и хвърлиш в морето, няма да мислиш за брак, за деца и отечество, всичко това ще бъде за тебе празна приказка, ще напуснеш бащината си къща, ще обитаваш или гроб, или пуста кула, или бъчва. Торбата ти ще бъде пълна с вълчи боб и с книги, писани и на гърба на листа, и при това положение ще кажеш, че си по-щастлив и от великия цар^[11]. Ако те шибат и мъчат, това не ще бъде страдание за тебе.

КУПУВАЧЪТ

Как тъй, казваш, да ме шибат и да не ме боли? Че аз нямам черупка на костенурка или рак!

ДИОГЕН

Ще следваш прочутия Еврипидов стих, като леко го измениш^[12].

КУПУВАЧЪТ

Кой?

ДИОГЕН

Ще те боли сърцето, но езикът ти

ще казва „Не!“

А качествата, които особено се налага да имаш, са следните: трябва да бъдеш безсрамен и дързък и да псуваш всички наред, и царе, и граждани. Тъй всички ще те сочат с пръст и ще те смятат за храбрец. Нека гласът ти бъде варварски, говорът ти — неблагозвучен и подобен на кучи лай, лицето ти — намръщено, а вървежът ти — съответен на такова лице, и изобщо всичко у тебе да бъде зверско и свирепо. Свят, приличие, умереност да няма, без остатък изтрий от лицето си способността да почервеняваш. Търси най-многолюдните места, но гледай тъкмо там да бъдеш самичък и недостъпен, не допущай до себе си нито приятел, нито гост: такива неща са разруха за твоето царство. Пред очите на всички смело прави това, което човек дори пред себе си не би правил, от любовните връзки предпочитай най-смешните и накрай, ако сметнеш за уместно, изяж суров полип или сепия и умри. Това блаженство ти предлагаме.

КУПУВАЧЪТ

Махни се! Отвратителни, нечовешки неща говориш!

ДИОГЕН

Да, драги, но много леки и лесноизпълними за всеки. Не ще имаш нужда от обучение, от речи и глупости, не — този е за тебе краткият път към славата. И неук да си — кожар, търговец на солена риба, дърводелец, сарафин, — нищо не ще ти пречи да бъдеш предмет на удивление, стига само да те съпровожда безсрамието и дързостта и да се изучиш хубаво да псуваш.

КУПУВАЧЪТ

За тези неща не ми трябваш. Но може би някой ден ще станеш веслар или градинар, и то — ако той се съгласи да те продаде най-много за два обола.

ХЕРМЕС

Вземи го, твой е! С радост се отърваваме от него. Постоянно ни досажда, кряска, всичко живо псува и одумва.

ЗЕВС

Викай друг, онзи, киренеца^[13], с пурпурната дреха, с венеца на главата.

ХЕРМЕС

Хайде, всички насам! Нещо скъпоценно, богати купувачи търси! Сладък живот, преблажен живот! Кой желае разкош? Кой ще купи най-деликатния живот?

КУПУВАЧ

Ела и кажи какво знаеш. Ще те купя, ако си полезен.

ХЕРМЕС

Не му додявай, драги, недей го пита. Пиян е. Няма да ти отговори, езикът му, виждаш, се плете.

КУПУВАЧЪТ

Че кой свестен човек ще купи такъв развален и негоден роб? А как мирише на парфюми, как несигурно и колебливо стъпва! Но поне ти, Хермесе, кажи какви способности има и с какво се занимава.

ХЕРМЕС

Изобщо той е добър компаньон, годен пияч, знае да се весели с флейтистката в дома на влюбен и разпуснат стопанин. От друга страна, той е познавач на лакомства и много опитен готвач, с една дума, специалист е по сладострастието. Образование е получил в Атина, а е робувал на тираните на Сицилия и е бил на голяма почит у тях. Същината на учението му е: всичко презирай, всичко използвай, отвред събирай наслади!

КУПУВАЧЪТ

Ще трябва да подириш друг купувач, от богатите и паралиите. Аз не мога да купя такъв весел живот.

ХЕРМЕС

Изглежда, че той ще ни остане непродаден, Зевсе.

ЗЕВС

Дръпни го! Изкарай друг или, по-добре, тия двамата, засмения от Абдера и плачещия от Ефес^[14]. Искам да ги продадем наведнъж.

ХЕРМЕС

Слезте на средата. — Два отлични живота продавам, най-мъдрите от всички обявявам!

КУПУВАЧ

О, Зевсе, каква разлика! Единият не престава да се смее, а другият, изглежда, жалее някого, постоянно плаче! — Какво е това, драги? Защо се смееш?

ДЕМОКРИТ

Питаш? Защото и работите ви, и вие самите ми се виждате смешни.

КУПУВАЧЪТ

Как? Присмиваш се на всички нас и не смяташ за нищо нашите работи?

ДЕМОКРИТ

Така е. В тях няма нищо сериозно, всичко е празно пространство, движение на атоми и безкрайност.

КУПУВАЧЪТ

Не е тъй, ами ти си наистина празен и безкрайно прост. Ах, какво нахалство! Няма ли да спреш да се смееш?

Ами ти защо плачеш, драги? Мисля, че ще е много по-добре да поприказвам с тебе.

ХЕРАКЛИТ

Чужденецо, смятам, че човешките работи са жалки и плачевни и в тях няма нищо, което да не е смъртно. Затуй ви съжалявам и окайвам. Настоящето не смятам за нещо голямо, а това, което ще бъде по-късно, е ужасно — имам пред вид пожара и гибелта на вселената. Това е,

което оплаквам, и още — че няма нищо устойчиво, а всичко се превръща в някаква каша: едно и също нещо е удоволствие и неудоволствие, знание и незнание, голямо и малко, те се въртят нагоре-надолу и се сменят в детинската игра на века.

КУПУВАЧЪТ

Що е век?

ХЕРАКЛИТ

Дете — играе си, хвърля кокалчета, своенравничи...

КУПУВАЧЪТ

Какво са хората?

ХЕРАКЛИТ

Смъртни богове.

КУПУВАЧЪТ

Какво са боговете?

ХЕРАКЛИТ

Безсмъртни хора.

КУПУВАЧЪТ

Гатанки ли задаваш, драги, главоблъсканици ли съставяш? И ти, като Локсий, не казваш нищо ясно^[15].

ХЕРАКЛИТ

Никак не ме е грижа за вас.

КУПУВАЧЪТ

Затова и никой човек с ум в главата няма да те купи.

ХЕРАКЛИТ

А пък аз ви пращам поврага всички, и купувачи, и некупувачи!

КУПУВАЧЪТ

Болестта му не е далеч от безумие. Никого няма да купя.

ХЕРМЕС

И тия ще останат непродадени.

ЗЕВС

Обяви друг.

ХЕРМЕС

Искаш ли — онзи атинянина, устатия?

ЗЕВС

Добре.

ХЕРМЕС

Хей, ти, ела тук! — Хубав живот, разумен живот продавам! Кой ще купи най-светия живот?

КУПУВАЧЪТ

Кажи ми какво знаеш най-добре.

СОКРАТ

Любител съм на момчета и познавач на любовните въпроси.

КУПУВАЧЪТ

Е, та как ще те купя! Трябваше ми възпитател за сина ми, едно хубаво момче.

СОКРАТ

Кой би бил по-подходящ от мене да общува с едно хубаво момче? Та аз не любя тялото, аз смятам душата за прекрасна. Дори да спи под една завивка с мене, не ще чуеш да каже, че съм му сторил нещо лошо.

КУПУВАЧЪТ

Невероятни работи говориш! Любител на момчета, пък да не се занимава с нещо повече от душата, и то при възможност да лежи под

една и съща завивка!

СОКРАТ

А пък аз ти се кълна в кучето и в платана, че е така.

КУПУВАЧЪТ

Херакле, какви странни богове!

СОКРАТ

Ти какво казваш? Не смяташ ли, че кучето е бог? Не виждаш ли какъв голям бог е Анубис в Египет? Ами Сириус на небето, ами Цербер в долния свят?

КУПУВАЧЪТ

Право казваш, аз съм грешил. Но какъв е твоят начин на живеене?

СОКРАТ

Живея, като съм си измислил една държава, прилагам нова обществена уредба и за закони признавам само своите^[16].

КУПУВАЧЪТ

Бих желал да чуя едно от твоите законоположения.

СОКРАТ

Тогава слушай най-важното, което съм установил за жените: никоя жена да не бъде само на одного, а да принадлежи на всеки желаещ съжителство с нея.

КУПУВАЧЪТ

Какво говориш? Отменят ли се законите за прелюбодеянието?

СОКРАТ

Да, бога ми, и всички дребнавости, свързани с тия въпроси.

КУПУВАЧЪТ

А какво си постановил за хубавите момчета?

СОКРАТ

Целувките им ще бъдат награда за най-добрите граждани, които са извършили нещо славно и юначно.

КУПУВАЧЪТ

Охо, каква щедрост! А на философията ти каква е същината?

СОКРАТ

Идете и образците на съществуващите неща. Всичко, което виждаш — и земята, и нещата по земята, и небето, и морето, — на всичко това съществуват невидими образи, извън вселената.^[17]

КУПУВАЧЪТ

Къде съществуват?

СОКРАТ

Никъде. Ако са някъде, значи, изобщо не са.

КУПУВАЧЪТ

Не виждам образците, за които говориш.

СОКРАТ

Естествено. Окото на душата ти е сляпо. Аз пък виждам образите на всичко, и невидимия тебе, и другия мене и изобщо всичко виждам двойно.

В такъв случай трябва да те купя, защото си мъдрец с остър поглед. — Хайде да видя какво ще ми искаш за него.

ХЕРМЕС

Дай два таланта.

КУПУВАЧЪТ

Вземам го на тая цена. Но парите ще платя друг път.

ХЕРМЕС

Как ти е името?

КУПУВАЧЪТ

Дион от Сиракуза.

ХЕРМЕС

Вземи го и го води, на добър час! Сега викам тебе, епикуреца. — Кой ще купи тогова? Ученик е на онзи, смеещия се, и на пияния, които преди малко обявявахме. Едно нещо знае повече от учителите си, по-безбожен е от тях. В останалото е приятен човек и чревоугодник.

КУПУВАЧ

Каква му е цената?

ХЕРМЕС

Две мини.

КУПУВАЧЪТ

Вземай. Но... един момент, да видя какви яденета обича.

ХЕРМЕС

Яде сладки неща, медени, особено смокини.

КУПУВАЧЪТ

Нищо мъчно. Ще му купим пестил от карийски смокини.

ЗЕВС

Викай друг, онзи, остригания до кожата, мрачния, от Стоата.

ХЕРМЕС

Добре казваш. Изглежда, че голямо множество от надошлите на пазара чакат него. — Самата добродетел продавам, най-съвършения живот! Кой иска сам да знае всичко?

КУПУВАЧ

Какво значи това?

ХЕРМЕС

Че само той е мъдрец, само той е красив, само той е справедлив, храбър, цар, оратор, богаташ, законодател и всичко друго, каквото има.

КУПУВАЧЪТ

Значи, драги, само той е и готвач, и кожар, бога ми, и строител, и други подобни?

ХЕРМЕС

Изглежда.

КУПУВАЧЪТ

Ела, любезни, и кажи на мене, купувача, кой си и, първо, не се ли дразниш, че те продават и че си роб?

ХРИЗИП

Никак. Това не зависи от нас. А което не зависи от нас, то ни е безразлично.

КУПУВАЧЪТ

Не разбирам в какъв смисъл казваш това.

ХРИЗИП

Как? Не разбираш ли, че едни от тези неща са предпочитани, а други — не са предпочитани?

И сега не разбирам.

ХРИЗИП

Естествено. Не си свикнал с нашите термини, нито пък имаш възприемателно въображение, докато опитният, изучилият логическото учение знае не само това, но и що е предикат и вторичен предикат и до каква степен се различават помежду си.

КУПУВАЧЪТ

В името на мъдростта, не отказвай да ми обясниш какво е предикат и какво — вторичен предикат! Не зная как, уплаших се от звученето на тези думи.

ХРИЗИП

О, няма да откажа. Ако някой е куц и с куция си крак стъпи на камък и случайно се нарани, за него куцането е предикат, а раната, която е придобил, е вторичен предикат.

КУПУВАЧЪТ

О, какъв тънък ум! Какво друго знаеш?

ХРИЗИП

Словесни плетеници, с които обвивам събеседниците си, запушвам им устата и ги карам да мълчат, като им турям намордник. А името на тая сила е прочутият силогизъм.

КУПУВАЧЪТ

Херакле! Непобедима и могъща сила!

ХРИЗИП

Внимавай сега! Имаш ли дете?

КУПУВАЧЪТ

Защо?

ХРИЗИП

Ако, както то си играе край реката, го види и грабне крокодил, но обещае да ти го върне, ако отгатнеш какво е решил относно връщането на детето, какво ще кажеш. Какво е решил^[18]?

КУПУВАЧЪТ

Труден въпрос. Не зная какво да отговоря, за да го получа. Но, заклевам те в Зевс, отговори и ми спаси детето, докато крокодилът не го е глътнал!

ХРИЗИП

Бъди спокоен. Ще те науча и на други, още по-чудни неща.

КУПУВАЧЪТ

На какви неща?

ХРИЗИП

На „Жътварят“, на „Стопанинът“^[19] и преди всичко на „Електра“ и на „Покритият“.

КУПУВАЧЪТ

За какъв покрит и за каква Електра говориш?

ХРИЗИП

За оная, прочутата Електра, дъщерята на Агамемнон, която и знае, и не знае едно и също нещо. Когато до нея стои Орест, още непознат, тя знае, че Орест е нейният брат, но не знае, че този именно е Орест. А за покрития ще чуеш ей сега едно чудно разсъждение. Кажете ми, познаваш ли баща си?

КУПУВАЧЪТ

Да.

ХРИЗИП

Ами ако поставя до тебе покрит човек и те запитам дали го познаваш, какво ще кажеш?

КУПУВАЧЪТ

Естествено, че не го познавам.

ХРИЗИП

Но този покрит е твоят баща. Така че, щом не познаваш покрития, ясно е, че не познаваш собствения си баща.

КУПУВАЧЪТ

Съвсем не — ще го открия и ще разбера истината. Но каква е крайната цел на твоята мъдрост и какво ще правиш, когато стигнеш върха на добродетелта?

ХРИЗИП

Ще се устремя към първите блага, съобразни с природата — към богатството, здравето и други подобни. Но по-напред е необходимо много да се мъча, да изостря погледа си със ситно изписани книги, да събирам обяснения, да се натъпча със солецизми и странни думи. И, главно, не можеш да станеш мъдрец, ако не пиеш кукуряк три пъти подред^[20].

КУПУВАЧЪТ

Всичко това е благородно и ужасно мъжествено. Но да бъдеш Гнифон^[21] и лихвар — виждам, че и това е едно от твоите качества — какво трябва да кажем, присъщо ли е за човек, вече пил кукуряк и съвършен в добродетелта?

ХРИЗИП

Да. Само на мъдреца би подобавало да дава в заем, защото нему е присъща умозаключителната дейност, а пък да заемаш и пресмяташ лихвите, изглежда близко до умозаключителната дейност: както едното, тъй и другото е присъщо единствено на мъдреца, и той трябва да взема не прости лихви, като останалите, ами и лихви от тези лихви. Нима не знаеш, че едни от лихвите са първи, а други — втори, нещо като потомци на първите? Ето, виждаш какво говори силогизмът: „Ако той вземе първата лихва, ще вземе и втората; но той ще вземе първата, следователно ще вземе и втората.“

КУПУВАЧЪТ

Следователно същото трябва да кажем и за възнагражденията, които ти вземаш от младежите срещу мъдростта си: ясно е, че само мъдрецът ще вземе възнаграждение за преподаваната добродетел, нали?

ХРИЗИП

Ти разбираш. Аз вземам парите не заради себе си, а заради самия даващ. Понеже единият харчи, а другият взема, аз упражнявам себе си във вземане, а ученика си — в харчене.

КУПУВАЧЪТ

А би трябвало да бъде обратно, младежът да взема, а ти, единственият богаташ^[22], да харчиш.

ХРИЗИП

Шегуваш се, драги. Но гледай да не те застрелям с един недоказуем силогизъм.

КУПУВАЧЪТ

И какво страшно има в тая стрела?

ХРИЗИП

Безизходност, мълчание и бъркотия в мислите.
Но най-главното е, че ако пожелаеш, ще те превърна в камък.

КУПУВАЧЪТ

Как тъй в камък? Та ти, драги, не ми приличаш на Персей^[23].

ХРИЗИП

Как ли? Горещо-долу тъй: камъкът е тяло, нали?

КУПУВАЧЪТ

Да.

ХРИЗИП

А живото същество не е ли тяло?

КУПУВАЧЪТ

Да.

ХРИЗИП

А ти живо същество ли си?

КУПУВАЧЪТ

Изглежда.

ХРИЗИП

Тогава, щом си тяло, ти си камък.

КУПУВАЧЪТ

Не, не! Освободи ме, в името на Зевс, направи ме отново човек!

ХРИЗИП

Не е мъчно. Хайде, стани отново човек. Кажете ми, всяко тяло живо същество ли е?

КУПУВАЧЪТ

Не.

ХРИЗИП

Ами камъкът живо същество ли е?

КУПУВАЧЪТ

Не.

ХРИЗИП

А ти тяло ли си?

КУПУВАЧЪТ

Да.

ХРИЗИП

А като си тяло, живо същество ли си?

КУПУВАЧЪТ

Да.

ХРИЗИП

Значи, не си камък, щом си тяло.

КУПУВАЧЪТ

Добре стори, защото краката ми бяха вече изстинали и вледенени като на Ниоба. Ще те купя. — Колко ще платя за него?

ХЕРМЕС

Дванайсет мини.

КУПУВАЧЪТ

Вземай.

ХЕРМЕС

Сам ли го купуваш?

КУПУВАЧЪТ

Не, всички тия, които виждаш.

ХЕРМЕС

Много сте, все плещести, достойни за жътваря.

ЗЕВС

Не губи време. Викай друг — перипатетика^[24].

ХЕРМЕС

Тебе викам, хубавия, богатия. — Хайде, купувайте най-разсъдливия, всезнаещия!

КУПУВАЧ

Какъв е той?

ХЕРМЕС

Умерен, приличен, годен за живота и, най-важното, двоен.

КУПУВАЧЪТ

Какво значи то?

ХЕРМЕС

Отвън изглежда един, а отвътре се вижда друг. Затова, ако го купиш, не забравяй да наричаш единия екзотерически, а другия — езотерически^[25].

КУПУВАЧЪТ

А какво знае най-вече?

ХЕРМЕС

Че благата са три вида: в душата, в тялото и във външните неща^[26].

КУПУВАЧЪТ

По човешки мисли. Колко струва?

ХЕРМЕС

Двайсет мини.

КУПУВАЧЪТ

Много искаш.

ХЕРМЕС

Не, любезни. Изглежда, че и самият той има някакви пари. Затова няма да загубиш, като го купиш. Освен това от него веднага ще научиш колко живее комарът, на каква дълбочина морето се осветлява от слънцето и каква е душата на мидата.

КУПУВАЧЪТ

Боже мой, каква точност!

ХЕРМЕС

А какво ще кажеш, ако чуеш други неща, много по-фини от тези — за смето и зачеването, за образуването на зародиша в матката, за човека като смеещо се същество и за магарето като същество, което не се смее, не строи и не плува с кораби?

КУПУВАЧЪТ

Много важни и полезни знания, затова ще го купя за двайсет.

ХЕРМЕС

Добре.

ЗЕВС

Кой ни остава още?

ХЕРМЕС

Тоя, скептикът. — Я, Пирий^[27], ела, че по-скоро да те обявя. Повечето вече се разотиват и продажбата ще стане пред малцина. — Все пак, кой ще купи тогава?

КУПУВАЧ

Аз. — Но първо кажи ми какво знаеш.

ПИРИЙ

Нищо.

КУПУВАЧЪТ

Какво искаш да кажеш с това?

ПИРИЙ

Че според мене изобщо нищо не съществува.

КУПУВАЧЪТ

Значи, и ние не съществуваме?

ПИРИЙ

И това не зная.

КУПУВАЧЪТ

Нито кой си ти?

ПИРИЙ

Това още по не зная.

КУПУВАЧЪТ

Ох, каква безизходица! А за какво ти са тези везни?

ПИРИЙ

Меря на тях доводите и ги изравнявам и когато видя, че са съвсем подобни и еднакво тежки, тогава — тъкмо тогава! — не зная

кой е по-верен.

КУПУВАЧЪТ

А от другите неща какво можеш да правиш добре?

ПИРИЙ

Всичко, освен да преследвам избягал роб.

КУПУВАЧЪТ

Защо това е невъзможно за тебе?

ПИРИЙ

Защото, драги, не мога да го хвана... да го схвана^[28].

КУПУВАЧЪТ

Естествено. Виждаш ми се такъв един ленив и отпуснат. Но каква е целта на твоята наука?

ПИРИЙ

Незнанието и невъзможността да слушаш и виждаш.

КУПУВАЧЪТ

Значи, казваш, че си глух и сляп?

ПИРИЙ

И още — неспособен за съждение, неспособен за възприемане и изобщо по нищо не се отличавам от червей.

КУПУВАЧЪТ

Трябва да те купя заради това. — Колко струва този?

ХЕРМЕС

Една атическа мина.

КУПУВАЧЪТ

Вземай. — Какво ще кажеш, драги? Купих ли те?

ПИРИЙ

Не се знае.

КУПУВАЧЪТ

Напротив, знае се! Купих те и платих парите.

ПИРИЙ

Въздържам се от мнение по този въпрос, размишлявам.

КУПУВАЧЪТ

Хайде, тръгвай с мене, както подобава на мой роб.

ПИРИЙ

Кой знае дали наистина казваш това.

КУПУВАЧЪТ

Кой знае ли? Глашатаят, парите и присъстващите.

ПИРИЙ

Че присъствува ли тук някой?

КУПУВАЧЪТ

Като те хвърля в мелницата, ще ти дам да разбереш по друг начин, че съм ти господар!

ПИРИЙ

Въздърж се от мнение по този въпрос.

КУПУВАЧЪТ

Бога ми, казах вече!

ХЕРМЕС

Престани да се опъваш и върви с купувача. — А вас каним за утре. Тогава ще продаваме обикновени граждани, занаятчийски и търговски животи.

[1] Хермес загатва за божеските почести, които били отдавани на Питагор. — Б.пр. ↑

[2] Има се предвид питагорейският възглед, според който вселената представлява единство благодарение на съществуващата в нея хармония. — Б.пр. ↑

[3] Визира се теорията за превъплъщаването на душите, за така наречената метемпсихоза. — Б.пр. ↑

[4] Според Питагор ученето и придобиването на знания представлява припомняно, идея, развита от Платон в диалога „Менон“. — Б.пр. ↑

[5] Единият от двамата синове на цар Крез бил глухоням (срв. Херодот). Купувачът подигравателно забелязва, че Питагор, който проповядва петгодишно мълчание, е по-пригоден за възпитател на едни глухоням, отколкото на един нормален човек. — Б.пр. ↑

[6] Четворката е десетка, доколкото тя, събрана с предхождащите числа, дава сбор 10, т.е. $1+2+3+4=10$. Тя е и съвършен, т.е. равностранен триъгълник. Най-сетне, четворката е свещеното число, в което питагорейците се кълнели. — Б.пр. ↑

[7] Питагор има предвид загатнатата по-рано от Хермес своя теория за метемпсихозата. Смисъл: ти изглеждаш един, а всъщност си друг, тъй като според теорията за метемпсихозата всеки носи в себе си душата на другия и всъщност въплъщава една двойствена личност. — Б.пр. ↑

[8] Тамошна Гърция с така наречената Велика Гърция (Magna Graecia), т.е. Южна Италия и Сицилия. Школата на Питагор се намирала в гр. Кротон. — Б.пр. ↑

[9] Понтиец е Диоген от Синопта, град на Понто-Евксинос (Черно море). — Б.пр. ↑

[10] Куче в случая означава философ-киник; срв. „Разговори на мъртъвци“. — Б.пр. ↑

[11] Велик цар гърците назовавали персийския цар. — Б.пр. ↑

[12] Става дума за стих от Еврипидовата трагедия „Иполит“, който гласи:

Езикът се закле, но не и разумът.

По-долу следва Диогеновата пародия на тоя стих. — Б.пр. ↑

[13] Киренецът е Аристип, родом от Кирена, град в Северна Африка. — Б.пр. ↑

[14] От Абдера (в Тракия) бил Демокрит, а от Ефес (в Мала Азия) — Хераклит. — Б.пр. ↑

[15] Хераклит бил наричан „Тъмният“. — Б.пр. ↑

[16] Загатва се за „идеалната“ държава, която Сократ създава в Платоновия диалог „Държавата“. — Б.пр. ↑

[17] Има се предвид Платоновата теория за идеите. — Б.пр. ↑

[18] Тоя софизъм се върти около отговора на въпроса дали крокодилът ще върне детето: ако бащата отговори „Да“, крокодилът ще каже: „Не, няма да го върна“; ако бащата каже „Не“, крокодилът ще потвърди: „Да, няма да го върна“. — Б.пр. ↑

[19] Софизми, чиято същност не е напълно ясна. — Б.пр. ↑

[20] Вж. забел. към „Разговори на мъртвци“. — Б.пр. ↑

[21] Гнифон: име на лихвар — скъперник. — Б.пр. ↑

[22] Хризип е назван единствен богаташ иронично, срв. по-горе, където Хермес го определя като единствен в цяла редица отношения, включително и като единствен богаташ. — Б.пр. ↑

[23] Персей вкаменил чудовището, което трябвало да разкъса Андромеда, като му показал главата на мъртвата горгона Медуза. Срв. „Морски разговори“. — Б.пр. ↑

[24] Перипатетици, т.е. разхождащи се, били наречени учениците на Аристотел. — Б.пр. ↑

[25] Езотерически, т.е. вътрешен; екзотерически, т.е. външен. С тези термини били означавани философски съчинения, предназначени съответно за вътрешните нужди на школата и за външна публика. — Б.пр. ↑

[26] Чрез думите външните неща Хермес означава богатствата. Същата мисъл е изразена по-ясно в диалога „Евнухът“, където богатствата са обявени за трето благо. — Б.пр. ↑

[27] С робското име Пирий е означен философът — скептик Пирон, който учел, че истината е непостижима за човека. — Б.пр. ↑

[28] Чрез думите „Не мога да го хвана... да го схвана“ се предава двусмислие, изразено в оригинала чрез употребата на глагола, който означава и „хващам“, и „схващам“. — Б.пр. ↑

РИБАРЯТ, ИЛИ ВЪЗКРЪСНАЛИТЕ

СОКРАТ

Удряй, удряй този проклетник, не жали камъните! Удряй с буци, удряй и с чирепи! Бий с тоягите този престъпник, гледай да не се изплъзне! И ти удряй, Платоне! И ти, Хризипе! И ти! Хайде, всички в сгъстени редици, напред срещу него!

Нека помага торба на торба и сопа на сопа!^[1]

Той е общ наш враг и няма нито един сред нас, когото да не е обидил! А ти, Диогене, използвай, както други пъти, тоягата си! Не отпусчайте! Нека понесе заслуженото наказание тоя сквернословец! — Какво е това? Уморени ли сте, Епикуре, Аристипе? Не бива тъй!

Вий, мъдреци, сте мъже, не забравяйте гневната ярост!^[2]

Аристотеле, побързай, още, още! — Добре! Улови се звярът! Хванахме те, мръсноко! Ей сега ще разбереш кои сме ние, срещу кого си злословил! Но как да се разправим с него? Я да му измислим една сложна смърт, да задоволи всички ни! Заслужава да умре поотделно за всеки един от нас!

ПЪРВИ ФИЛОСОФ

Аз мисля да го набием на кол.

ВТОРИ ФИЛОСОФ

Да, но първо да го наложим с камшик!

ТРЕТИ ФИЛОСОФ

Да му извадим очите!

ЧЕТВЪРТИ ФИЛОСОФ

Но преди всичко да му отрежем езика!

СОКРАТ

Ами ти, Емпедокле, какво мислиш?

ЕМПЕДОКЪЛ

Да го хвърлим в кратера на вулкана, за да се научи да не се подиграва с порядъчните хора!

ПЛАТОН

Не, по-добре ще е, като някой нов Пентей или Орфей,

разкъсан да умре сред камънаците^[3],

та всеки да си отиде с парче от него и...

ЛУКИАН

Недейте, в името на Зевс, бога на молещите! Пощадете ме!

СОКРАТ

Решено е! Няма вече пускане! Ти виждаш и Омир какво говори:

Че за човеци и лъвове няма ни клетва, ни вярност!^[4]

ЛУКИАН

Но и аз ви се моля според Омир. Може би ще уважите стиховете и не ще пренебрегнете песента ми:

Нямам вина, пощадете ме вий, приемете достоен откуп от злато и мед — тях обичат и мъдрите люде!^[5]

ПЛАТОН

Но и нам не липсват Омировски отговори. Слушай:

Па си не туряй на ум, злосторнико, да ми побегнеш, като приказваш за злато! Най-сетне ми падна в ръцете!^[6]

ЛУКИАН

О, каква беда! Омир не свърши нищо, най-голямата ми надежда! Явно, трябва да прибегна към Еврипид, може би той ще ме спаси:

Не ме убивай, грешно е, молител съм!^[7]

ПЛАТОН

Че какво? Не е ли от Еврипид и това:

Не е греховно, ако страда грешникът.^[8]

ЛУКИАН

Значи, сега ще ме убиете само заради думи?^[9]

ПЛАТОН

Да, бога ми! Та нали самият той казва:

*На необуздани речи
и на престъпна глупост
краят е само горест.*^[10]

ЛУКИАН

Тогава, щом сте решили непременно да ме убиете и няма никакъв начин да избягам, хайде, кажете ми поне кои сте вие и какво непоправимо сте претеглили от мене, та се гневите тъй люто и смятате да ме предадете на смърт?

ПЛАТОН

Какво зло си ни сторил, питай себе си, престъпнико, и ония прекрасни свои книги, в които злословиш срещу самата философия и се подиграваш с нас, като обявяваш за продажба, също като на пазар, хора мъдреци и, най-важното, свободни! Затова се разсърдихме и се изкачихме тук за тебе, като помолихме Плутон да ни пусне за малко. Тук сме Хризип, Епикур, аз — Платон, онзи там — Аристотел, този, мълчаливият — Питагор, Диоген и всички други, с които си се подигравал в съчиненията си.

ЛУКИАН

Отдъхнах си! Няма да ме убиете, когато разберете как съм се отнасял към вас. Затова хвърлете камъните или, по-добре, запазете ги — ще ги употребите срещу онези, които заслужават.

ПЛАТОН

Дрънкаш. Ти днес трябва да умреш, и след малко

каменна дреха ще носиш за злото, което си сторил.

^[11]

ЛУКИАН

Но, благородни мъже, знайте, че ще убиете този, когото единствен от всички би трябвало да хвалите като свой близък, приятел, съмишленик и, ако не е грубо, защитник на вашите учения, щом убиете мене, дете толкова съм страдал заради вас. Затова гледайте да не постъпвате като повечето от сегашните философи, показвайки се неблагодарни, гневливи и непризнателни към един благодетел.

ПЛАТОН

Ах, какво безсрамие! На всичко отгоре и благодарност ли ти дължим за клеветите? Наистина ли смяташ, че говориш с роби? Или ще оцениш като благодеение към нас своите дръзки и безобразни речи?

ЛУКИАН

Къде и кога съм ви обиждал? Та аз винаги, непрестанно съм се възхищавал от философията, превъзнасял съм вас самите, беседвал съм със съчиненията, които сте оставили! Та и това, което говоря сега, откъде другаде съм го взел, ако не от вас? Подобно на пчела, аз събирам меда на вашите цветя и го показвам на хората. А те хвалят и познават всяко цвете — откъде, от кого и как съм го откъснал. В този цветобер те на думи се дивят на мене, а всъщност — на вас и на вашата поляна! Защото вие сте отгледали такива пъстри и разнообразни по багри цветя! Само да знае човек да ги събере, сплете и нагласи, та да не бъдат в несъзвучие помежду си! Има ли човек, който, след като е изпитал това добро от вас, би се заловил да злослови по адрес на благодетелите си, благодарение на които бива смятан за нещо? Да, освен ако не е с природата на Тамирис или Еврит, та да се състезава с музите, от които е получил песента, или да спори с Аполон, като стреля срещу него, дарителя на стрелбата!

ПЛАТОН

Това, драги, е издържано от реторическо гледище, но е съвсем противоположно на фактите и прави още по-осъдителна дързостта ти, тъй като към несправедливостта ти се прибавя и неблагодарност. Та нали от нас, както казваш сам, взе стрелите и захвана да стреляш срещу нас, като си постави едничката цел да злословиш за всички ни? Такава награда получихме от тебе, задето ти открихме нашата поляна и

не ти пречехме да късаш и да си отиваш с пълна пазва! Дори само за това ти напълно би заслужил да умреш!

ЛУКИАН

Виждате ли? Слушате, обзети от гняв, и не приемате никакъв справедлив довод! Но аз никога не съм си помислял, че гневът може да обземе Платон, Хризип, Аристотел или другите сред вас — не, струваше ми се, че вие единствени сте далече от подобно нещо. И все пак, уважаеми, вие няма да ме убиете без съд и без присъда. Та ваше правило бе и това, да не се действа с насилие или от позиция на силата, а различните въпроси да бъдат решавани със справедливост, като всеки дава и на свой ред получава обяснения. Затова изберете един съдия и ме обвинете — всички заедно, или един, когото бихте избрали за представител на всички ви, — а пък аз ще се защитавам срещу обвиненията ви. Ако излезе, че съм виновен в нещо и съдът потвърди това, ще понеса заслуженото наказание, а вие не ще допуснете никакво насилие. Но ако след като бъда разпитан, се окажа чист и невинен, съдиите ще ме освободят, а вие ще обърнете гнева си към онези, които са ви измамили и наострили срещу мене.

ПЛАТОН

Това е то „пусни коня сред полето“, та да измамиш съдиите и се измъкнеш! Казват, че си бил оратор, адвокат някакъв и изпечен в речите. Кого искаш ти за съдия? Кой според тебе трябва да стане съдия, когото не ще подкупиш с дарове — което вие често вършите — и не ще убедиш да гласува за тебе?

ЛУКИАН

Колкото за това, бъдете спокойни. Не бих искал никакъв съмнителен и несигурен съдия, който би ми продал гласа си. Гледайте, аз предлагам самата Философия за съдийка заедно с вас.

ПЛАТОН

А кой ще обвинява, щом ние съдим?

ЛУКИАН

Вие и обвинявайте, и съдете. От това също не се боя ни най-малко. Толкова съм силен с правата си кауза, та смятам, че ще се защитя предостатъчно.

ПЛАТОН

Какво да правим, Питагоре, Сократе? Изглежда, че този човек не изисква безсмислени работи, като желае да бъде съден.

СОКРАТ

Че какво друго, освен да идем в съда, да извикаме Философията и да го чуем как ще се защитава. Без присъда — това не е присъщо на нас, то е съвсем просташка работа, работа на хора гневливи, виждащи правото в юмрука. Ще дадем повод на желаещите да ни одумват, ако го пребием с камъни, без да сме го изслушали, и то след като сами казваме „много здраве“ на справедливостта. Какво бихме рекли за Анит и Мелет, моите обвинители, или за тогавашните съдии, ако той умре, без изобщо да се е защитил?

ПЛАТОН

Отлично съветваш, Сократе. Хайде да вървим при Философията, нека тя отсъди, а ние ще се задоволим с това, което тя реши.

ЛУКИАН

Браво, премъдри хора! Така е по-добре и по-законно. А камъните пазете, както ви казах: те ще ви трябват малко по-късно в съдилището.

Но къде може да се намери Философията? Аз не зная къде живее. Много дълго се лутах да ѝ търся къщата, за да побеседвам с нея. После попадах на някакви хора, навлечени в дрипави плащове и пуснали дълги бради. Те казваха, че идат от нея, и аз ги разпитвах, като смятах, че знаят. Но те бяха много по-невежи от мене и или изобщо не ми отговаряха, за да не бъдат изобличени като незнаеци, или вместо нейната врата ми показваха друга. Така до ден-днешен аз не можах да намеря къщата ѝ.

Често, било по свое предположение, било воден от някого, аз стигах до някои врати с твърдата вяра, че вече съм я намерил. Тъй съдех по множеството влизащи и излизащи, всички мрачни, прилично облечени, със замислени лица. Смесих се веднъж с тях, влязох и аз.

Видях някаква женица, не проста, макар че особено се стремеше към естественост и непринуденост. Забелязах веднага, че не е оставила неукрасена привидно небрежната си коса и че не е наметнала дрехата си без известен умисъл. Явно беше, че с всичко това се стреми към хубост и че тъкмо за красота използва привидната си небрежност. Проличаваше и малко белило и червило, а думите ѝ бяха на хетера. Когато поклонниците ѝ хвалеха красотата ѝ, тя се радваше; дадеше ли ѝ някой нещо, бързо го грабваше; близо до себе си бе турила да седнат по-богатите си почитатели, а по-бедните дори не поглеждаше. Често, когато неволно се разголваше, виждах златните ѝ огърлици, по-дебели от вериги. При вида на всичко това аз веднага се обърнах и си излязох, изпълнен с жал за онези нещастници, които тя водеше не за носа, а за брадата, и които, подобно на Иксион, прегръщаха не Хера, а един призрак.

ПЛАТОН

Тези твои думи са прави. Вратата ѝ не се хвърля на очи и не всички я знаят. Но всъщност няма никаква нужда да ходим у дома ѝ. Ще я почакаме тук, в Керамикос. Тя вече май ще дойде от Академията, за да се поразходи и из Пъстрата колонада. Да, дори вече се приближава. Виждаш ли онази, сериозната, изпълнената с достойнство, с ласкавия поглед, с бавната замислена стъпка?

ЛУКИАН

Много еднакви виждам и по държание, и по походка, и по наметка. Една измежду тях бездруго ще бъде истинската Философия.

ПЛАТОН

Прав си. Но тя ще покаже коя е, само щом заговори.

ФИЛОСОФИЯТА

Охо! Какво правите на горния свят, Платоне, Хризипе, Аристотеле и всички други, глави на моите науки? Защо отново сте оживели? Оскърби ли ви нещо в долния свят? Ядосани ми се виждате. А кой е този, когото сте хванали и водите? Навярно някой грабител на гробове, убиец, светотатец?

ПЛАТОН

Да, Философийо, кълна се в Зевс, най-престъпния от всички светотатци, който се залови да злослови за тебе, пресвещената, и за всички нас, които научихме нещо от тебе и го завещахме на потомците.

ФИЛОСОФИЯТА

И, значи, се ядосахте, че някой ви хули, и то след като знаете, че аз, която чувам такива неща от Комедията по време на Дионисиите, все пак я смятам за приятелка и нито съм я съдила, нито съм отишла да я обвинявам, ами я оставям да си играе, както ѝ прилича и както е възприето на празник? Защото зная, че от шегата не ще произлезе нищо лошо, а, напротив, което е хубаво, то като златото се очиства под ударите, още по-силно засиява и става още по-ярко. А вие, не зная как, сте станали гневливи и сърдити. И тъй, защо душите тогава?

ПЛАТОН

Издействувахме си този единствен ден и дойдохме заради него, за да понесе заслуженото наказание за делата си. До ушите ни стигнаха слухове какво е говорил пред народа против нас.

ФИЛОСОФИЯТА

И, значи, без съд и без да изслушате защитата му, ще го убиеете? А пък ясно е, че той иска да каже нещо.

ПЛАТОН

Не, на тебе прехвърляме цялата работа. Ако ти си съгласна на това, ти ще туриш край на делото.

ФИЛОСОФИЯТА

Какво ще кажеш ти?

ЛУКИАН

Същото това, госпожо Философийо. Ти и сама би могла да откриеш истината. С мъка, след много молби, издействувах делото ми да се повери на тебе.

ПЛАТОН

Сега, проклетнико, я наричаш „госпожо“? А завчера обявяваше Философията за най-презряно нещо, като излагаше за продан пред толкова публика всеки вид от нейните учения за по два обола!

ФИЛОСОФИЯТА

Внимавайте! Може би той е говорил не против Философията, а против разни шарлатани, които в наше време вършат много мръсни дела.

ПЛАТОН

Веднага ще разбереш, ако само желаяш да чуеш защитата му.

ФИЛОСОФИЯТА

Да вървим към Ареопага или, по-добре, към самия Акропол, та като от наблюдателница да гледаме всичко, което става в града. — Вие, приятелки, през това време чакайте в Пъстрата. Ще дойда при вас, след като реша делото.

ЛУКИАН

Кои са те, Философийо? Виждат ми се също много симпатични.

ФИЛОСОФИЯТА

Тази, мъжествената, е Добродетелта, онази е Мъдростта, а до нея — Справедливостта. Напред върви Дисциплината, а тази, смътната, неясната по цвят, е Истината.

ЛУКИАН

Не виждам за коя говориш.

ФИЛОСОФИЯТА

Не виждаш ли онази, неукрасената, голата, дете постоянно избягва и се изплъзва от очи?

ЛУКИАН

Сега я виждам, едвам. Но защо не вземеш и тях, та събранието да стане пълно и завършено? А Истината аз искам да призова на делото като своя защитница.

ФИЛОСОФИЯТА

Добре, последвайте ни и вие. Не е трудно да решим едно-единствено дело, и то засягащо нашите интереси.

ИСТИНАТА

Вървете вие. Аз нямам никаква нужда да слушам това, което отдавна зная.

ФИЛОСОФИЯТА

Но за нас, Истино, е необходимо да участвуваш в делото и да ни осветляваш по отделните въпроси.

ИСТИНАТА

Добре тогава, да взема ли и тези две мои помощнички, които са ми толкова близки?

ФИЛОСОФИЯТА

Разбира се, които и колкото искаш.

ИСТИНАТА

Вървете с мене, Свобода и Искреност, та да можем да спасим този беден човечец, наш почитател, който се намира в опасност без никакво законно основание. А ти, Опровержение, чакай тук.

ЛУКИАН

Не, не, господарко, нека дойде и то, то е особено важно! Ще трябва да воювам не с обикновени зверове, а с претенциозни и трудноопровержими хора, които винаги намират вратички, затова е нужно и Опровержението.

ФИЛОСОФИЯТА

Да, крайно нужно. А още по-добре ще бъде, ако вземеш и Доказателството.

ИСТИНАТА

Вървете всички, щом ви смятат за крайно нужни в делото.

ПЛАТОН

Виждаш ли? Прави приятелство с Истината срещу нас, Философийо!

ФИЛОСОФИЯТА

И вие, Платоне, Хризипе и Аристотеле, се боите да не би тя, Истината, да излъже нещо в негова полза?

ПЛАТОН

Не това, но той е страшен хитрец и подмазвач, ще вземе да я склони.

ФИЛОСОФИЯТА

Бъдете спокойни. Нищо несправедливо не ще се извърши, щом с нас е справедливостта. Хайде да се изкачваме. — Но я ми кажи, как е името ти?

ЛУКИАН

На мене ли? Волнодум Правдолюбов Изобличителев.

ФИЛОСОФИЯТА

Отечество?

ЛУКИАН

Сириец съм, Философийо, от евфратските. Но защо питаш? Аз зная някои от тези мои противници, които по род са не по-малко варвари от мене, но по възпитание и образование не са като жителите на Соли, Кипър, Вавилон и Стагира^[12]. Впрочем пред тебе човек не може да бъде подценен дори ако по език е варварин, стига само мисълта му да се окаже правилна и справедлива.

ФИЛОСОФИЯТА

Прав си. Запитах ей така... Но какъв ти е занаятът? Това поне заслужава да се знае.

ЛУКИАН

Големаномразец съм, шарлатаномразец, хитрецомразец, мразя всеки подобен вид мръсни хора. А те са твърде много, както знаеш.

ФИЛОСОФИЯТА

В името на Херакъл! Ти практикуваш голямо многообразие!

ЛУКИАН

Права си. Виждаш всъщност от колко много хора съм мразен и в каква опасност се намирам поради занаята си.

Но, от друга страна, владея много добре и обратното на това, тоест завършващото на *люб*: аз съм правдолюб, краснолюб, простолуб и всичко, което е сродно с любовта. Малцина обаче са достойни за това отношение, докато онези от противната категория и свързаните с омразата са милион. Затова рискувам вече да се отуча от едното, поради бездействие в него, и да се задълбоча много в другото.

ФИЛОСОФИЯТА

А не би трябвало! На един и същи човек е присъщо, казват, и едното, и другото. Затова не разделяй тези два занаята: те изглеждат два, но са един.

ЛУКИАН

Ти знаеш това по-добре, Философийо. Във всеки случай моята работа е да мразя лошите, да хваля и обичам добрите.

ФИЛОСОФИЯТА

Хайде, вече стигнахме, дето трябваше. Нека съдим тук някъде, в храма на Градозакрилницата^[13]. — Жрицо, нареди ни столове, а ние през туй време нека се помолим на богинята.

ЛУКИАН

Гразозакрилнице, ела ми съюзница против наглите хора, като си спомниш колко пъти на ден чуваш лъжливите им клетви! Ти едничка виждаш какво правят, нали си нагледница! Настана време да им отмъстиш. А ако видиш, че ми надделяват и че черните гласове са повече, притури своя глас и ме спаси!

ФИЛОСОФИЯТА

Така! Сега ние сядаме, готови да чуем вашите речи, а вие изберете един измежду всички ви, който по ваше мнение най-добре би го обвинил, съставете обвинението и изобличавайте. Няма възможност да говорите всички едновременно. Ти, Волнодуме, ще се защитиш след това.

ХРИЗИП

Кой би бил по-подходящ за това дело от тебе, Платоне? И дивната възвишена мисъл, и чисто атическата ти благозвучност, и убедителността, и мъдростта, и точността, и своевременното привеждане на доказателствата — всичко това го имаш в изобилие. Затова приеми застъпничеството и кажи вместо нас потребното. Сега припомни си за всичко и събери на едно място, каквото си говорил срещу Горгий, Полос, Хипий и Продик: този е по-страшен. Поръси речта с малко ирония, задавай онези фини и непрестанни въпроси и, ако смяташ за нужно, вмъкни и това, че „великият Зевс, който препуска по небето с крилата кола“ би се възмутил, ако този не бъде наказан.

ПЛАТОН

Не, не, нека изтъкнем някой по-ревностен, например, ето на, Диоген, Антистен, Кратет или тебе, Хризипе. Сега моментът не е за красота или писателска сила, а за съдебно — изобличително въоръжение. Та Волнодум е оратор!

ДИОГЕН

Добре, аз ще го обвинявам. И мисля, че не са нужни твърде дълги речи. От друга страна, аз съм подигран повече от всички други, тъй като завчера бях продаден за два обола^[14].

ПЛАТОН

Философийо, Диоген ще произнесе реч от името на всички нас. — Но, драги храбрецо, гледай при обвинението да не браниш само своите интереси, помни общите. Дори ако нещо се различаваме във възгледите, ти не изследвай това, нито говори кой е най-прав, а се възмущавай изобщо заради философията — че е подиграна и охулена в

речите на Волнодум. Остави настрана теориите, по които се различаваме, и се бори за това, което е общо за всички ни. Виждаш, тебе единствен турихме начело и сега в твоите ръце е всичко наше, тоест дали да се ползваме с уважение, или да се повярва, че сме такива, каквито ни представя той.

ДИОГЕН

Бъдете спокойни, нищо не ще пропуснем, ще говоря за всички. И ако Философията се преклони пред неговите речи (по природа тя е кротка и мека) и реши да го освободи, аз съм на мястото си, ще му покажа, че не току-тъй носим тояги.

ФИЛОСОФИЯТА

Това по никой начин! По-скоро със слово — тъй е най-добре, — отколкото с тояга. Хайде, не се бави. Клепсидрата е вече пълна с вода, и съдът гледа към тебе.

ЛУКИАН

Нека останалите, Философийо, седнат и гласуват заедно с вас, а Диоген сам да ме обвинява.

ФИЛОСОФИЯТА

Не се ли боиш, да не би да гласуват против тебе?

ЛУКИАН

Никак. Искам да победа с голямо мнозинство.

ФИЛОСОФИЯТА

Това е благородно от твоя страна. — Седнете. — Диогене, говори.

ДИОГЕН

Какви хора сме били приживе, Философийо, ти знаеш много добре и няма никаква нужда да го казвам. Не ще говоря за себе си. Но кой не знае колко добрини са допринесли за живота, ето на, Питагор, Платон, Аристотел, Хризип и другите? А как ни обиди — нас, такива хора! — този триклет Волнодум, ще кажа ей сега. Той, както казват, е

някакъв оратор, напуснал е съдилищата и доброто име, свързано с тях, и запасен срещу нас с всичката сила и зрялост, която е постигнал в красноречието, не престава да ни хули, нарича ни мошеници и лъжци, а множеството убеждава да ни се присмива и презира, като че сме нищо. Нещо повече, той вече е накарал мнозина да мразят и нас самите, и тебе, Философията, нарича твоите учения глупости и празни приказки, а най-важните неща, на които ти ни научи, разказва, за да предизвиква смях, така че на него публиката ръкопляска и го хвали, а на нас се подиграва. Такава е по природа народната маса, хората обичат подигравки и хули, и особено когато се правят на пачавра неща, смятани за най-свещени, както едно време са обичали Аристофан и Евполид, които са извеждали на сцената ей този на, Сократ, за да правят смях, и са създавали за него някакви чудовищни комедии^[15]. И все пак те са се одързостявали срещу един човек, и то на Дионисиите, когато е било позволено да се прави това, когато присмехът се е смятал за част от празника, и богът може би се е радвал на такива неща, тъй като сам е любител на смеха.

Този обаче свиква най-знатните хора и след като отдавна е замислил, приготвил и записал в една дебела книга разни сквернословия, с висок глас хули Платон, Питагор, Аристотел, онзи там Хризип, мене и изобщо всички, без да има някакъв празник и без да е засегнат нещо от нас. В това щеше да има за него някакво извинение, ако действуваше, за да се защити, а не започваше сам. И най-ужасното е, че като прави това, той, Философийо, се крие под твоето име, присламчва се към Диалога, който е наш близък, и го използва като помощник и актьор против нас, и още е убедил Менип, наш другар, да комедиантства заедно с него, та сега той единствен не е тук, не го обвинява и върши предателство спрямо общата кауза.

За всичко това той заслужава да понесе наказание. Та какво би могъл да възрази той, който е направил на пачавра най-свещените неща пред толкова свидетели? Това ще бъде полезно и за самите тях, да го видят наказан, та никой вече да не се отнася с презрение към Философията. Защото да си мълчим и да понасяме хули — това с право би се смятало не за умереност, а за подлост и глупост. Та кой би понесъл последното му дело? Извадил ни на пазара като роби, турил глашатай и ни продал, както казват, едни за много пари, други за атическа мина, мене пък — проклетникът такъв! — за два обола! А

присъстващите се смеели! Ето защо сме дошли лично, възмутени, и те молим да отмъстиш за нас, оскърбените най-позорно!

ВЪЗКРЪСНАЛИТЕ ФИЛОСОФИ

Браво, Диогене! Много добре каза каквото трябваше в защита на всички ни!

ФИЛОСОФИЯТА

Стига похвали! Нaley за обвиняемия! — Волнодуме, говори вече, твой ред е. Сега водата тече за тебе. Не се бави.

ЛУКИАН

Философийо, Диоген не ме обвини по всички точки: повечето неща, както и тези, които бяха по-тежки, той по-неизвестни съображения изостави. Аз обаче съм толкова далече от мисълта да отричам, че съм казал това, или да дойда тук с обмислена оправдателна реч, че дори ако самият той е премълчал нещо или аз по-рано не съм сварил да го кажа, сега смятам да го добавя. Така ще разбереш кои съм продавал и кои съм хулил, като съм ги наричал самохвалци и мошеници. И внимавайте само в едно нещо — дали ще кажа истината за тях. Ако пък ви се стори, че речта ми съдържа някаква хула или грубост, смятам, че с по-голямо основание бихте обвинили за това не мене, изобличителя, а тях, които постъпват така. Веднага щом видях колко много неприятности по необходимост съпровождат ораторстващите — измама, лъжа, дързост, крясък, блъсканици и хиляди други, — аз, както беше и редно, избягах от тях, устремих се към твоите хубости, Философийо, и реших колкото живот ми остава, да го преживея под твоя закрила, сякаш от буря и вихри преминал в някакво тихо пристанище.

И само след като се вгледах във вашите занятия, аз захванах да се възхищавам, както е естествено, от тебе и от всички тях, законодателите на най-добрия живот, протягащи ръка на стремящите се към него, като ги съветват на най-хубавото и най-полезното, та дано човекът не отстъпва от него и не се подхлъзва, а вперил поглед в правилата, които сте предложили, да нагласява и направлява според тях живота си, което, бога ми, малцина в наше време правят.

Като виждах, че мнозина са обзети от любов не към философията, а само към славата, свързана с нея, и твърде добре наподобяват порядъчните мъже чрез лесни, всеизвестни и достъпни за всекиго средства — имам пред вид брадата, походката, дрехата, — а чрез живота и делата си са в дисхармония с външността си, практикуват противното на вас и унищожават достойнството на професията си, аз възнегодувах. И работата ми се струваше такава, като че ли някой трагически актьор, сам нежен и женствен, играе Ахил, Тезей или дори Херакъл и нито стъпва, нито вика като герой, ами се превзема под такава голяма маска, актьор, когото нито Елена, нито Поликсена биха понесли, тъй като е прекомерно подобен тям, камо ли пък победоносният Херакъл! Не, струва ми се, той по-скоро би ударил такъв актьор с боздугана си и би го смазал — и него, че и маската му, — заедо то тъй позорно го е превърнал в жена.

Като виждах как вие страдате от тях, аз не издържах позора на тяхното комедианство — те, маймуните, се осмелиха да си турят маски на герои и взеха да подражават на магарето от Кума, което, наметнато с лъвска кожа, взело да се смята за лъв и ревяло грубо и страшно срещу простите куманци, докато един чужденец, който много пъти бил виждал и лъвовете, и магарета, го демаскирал и наложил с тояга. Но това, което ми се стори най-ужасно, Философийо, бе следното: ако хората видеха някого от тях да върши нещо престъпно, безобразно или развратно, всички до един обвиняваха самата Философия и Хризип, Платон, Питагор или друг, с чието име този грешник се назоваваше и чието учение подражаваше, и от неговия порочен живот заключаваха, че и вие, умрелите отдавна, сте безнравствени: защото сравнението с вас не се правеше, докато вие бяхте живи, не, вас ви нямаше вече, а него всички ясно виждаха да върши престъпления и безчестия, та вас съдеха задочно заедно с него и ви привличаха към подобно обвинение.

Като гледах това, аз не издържах, започнах да ги изобличавам, да ги отделям от вас. А вие, които би трябвало да ме уважавате за това, ме водите на съд! И тъй, ако видя някой посветен да изказва тайните на двете богини и играе свещените танци, и се възмутя и го изоблича, мене ли ще смятате за виновен? Но това не е право! Та и съдиите на състезанията имат обичай да подлагат на бичуване актьор, който се е заел с ролята на Атина, Посейдон или Зевс, но я играе недобре, не

според достойнството на боговете, и последните не се сърдят, задето са предали на биченосците човек, който си е сложил тяхната маска и е облякъл техните одежди — напротив, те, мисля, дори се радват на бичуването. Малка грешка е, ако някой неизкусно изиграе роб или вестител, но ако по-недостоеен начин покаже на зрителите Зевс или Херакъл, това е наистина ужасно и позорно нещо!

Но най-странно от всичко е, че повечето от тях точно изучават вашите съчинения, но като че ли ги четат и изучават единствено с цел да вършат обратното: така живеят! Всичко, което говорят, например да презираме парите и славата и да смятаме за благо само честността, да бъдем негневливи, да презираме блясъка на богатите и да разговаряме с тях като с равни, е хубаво, о богове, мъдро и истински възхитително! Но дори самото това те преподават срещу възнаграждение, дивят се на богатите и са зинали за пари, по-гневливи са от палета, по-страхливи от зайци, по-раболепни от маймуни, по-сладострастни от магарета, по-грабливи от котки и по-свадливи от петли. Те предизвикват смях, когато се блъскат заради тези блага, когато се ръгат с лакти пред вратите на богатите, когато пируват на многолюдни пирове и там изричат прекалени похвали, когато се тъпчат свръхприличното и все пак изглеждат недоволни, когато пред чашата развиват неприятни и нелепи философии и когато не издържат на чистото вино. А пък простите хора, които пият заедно с тях, естествено се смеят и плюят върху философията, че отхранва такива негодници.

Но най-позорното от всичко е, че докато всеки от тях казва, че не се нуждае от нищо, и докато е кряскал, че само мъдрецът е богат, само след миг тръгва да проси и ако не получи, се сърди — все едно, ако някой в царски одежди, с висока тиара и диадема на главата и с всички други знаци на царската власт, почне да проси милостиня от понискостоящите. Когато трябва да получат нещо, те надълго и нашироко разсъждават върху необходимостта благата да бъдат общи и за това колко безразлично е богатството: че какво е златото и среброто, то никак не се различава от крайбрежните камъчета! Но когато някой нуждаещ се от помощ стар другар или приятел дойде и им поиска малко от многото, тогава — мълчание, невъзможност, незнание, друга песен, с обратен смисъл! А многото им думи за приятелството, добродетелта им и красотата им — всичко това отлита неизвестно къде — наистина крилати думи, които всекидневно се хвърлят в празни

битки. Защото всеки от тях е приятел дотолкова, доколкото помежду им не лежи злато или сребро. Ако обаче им бъде показан само един обол, мирът е разрушен, няма никакви договори и парламентъори, книгите се унищожават, добродетелта е избягала. Нещо подобно става с кучетата: когато някой хвърли сред тях кокал, те скачат, хапят се помежду си и лаят по онова куче, което грабне кокала. Разказва се за един египетски цар, че изучил маймуни да играят военен танц и животните — а те много умело подражават на хората — бързо го научили и танцували, облечени в пурпурни дрехи и с маски на лицата. Дълго това зрелище имало успех, докато един остроумен зрител, който имал в пазвата си орехи, ги хвърлил сред тях. Като ги видели, маймуните забравили танца, станали отново това, което си били, превърнали се от танцьори на маймуни, разтрошили маските, разкъсали дрехите и започнали бой за плодовете, а съставът на войнствения танц се разложил и бил осмян от публиката.

Такова нещо правят и те, за такива като тях злословех аз и никога не ще престана да ги изобличавам и осмивам, докато за вас и за подобните вам — защото има, има някои с истинска любов към философията и с вярност към вашите закони — дано не стигна до таква безумие, че да кажа нещо ругателно или лошо! И какво бих могъл да кажа? Та какво общо има вашият живот с техния? А те, тези нахалници и врагове на боговете, смятам заслужават да ги мразя. Или вие, Питагоре, Платоне, Хризипе, Аристотеле, твърдите, че подобни хора са ви близки и че чрез живота си показват някаква близост и сродство с вас? Бога ми, вие сте, дете има една дума, Херакъл и маймуната!

Или защото носят бради, защото казват, че философствуват, и защото са навъсени — заради това трябва да приличат на вас? Бих понесъл това, ако поне бяха убедителни в играта си, но по-скоро ястребът ще наподобява славея, отколкото те — философите. Казах каквото имах, в своя защита. А ти, Истино, свидетелствуй пред тях дали то е вярно.

ФИЛОСОФИЯТА

Отдръпни се, Волнодуме, по-нататък. — Какво да правим ние? Как ви се струва речта му?

ИСТИНАТА

Аз, Философийо, докато той говореше, си пожелавах да потъна в земята. Така истинно каза всичко! Слушала съм и затова познавам всеки от авторите на тези дела, и докато той говореше, аз отнасях това към този, онова към онзи. С една реч, той показва тези хора ясно, като на картина, със съвършена прилика, и обрисова с най-голяма точност не само телата им, но и самите им души.

ДОБРОДЕТЕЛТА

И аз се изчервих, Истино.

ФИЛОСОФИЯТА

А вие какво ще кажете?

ПЛАТОН

Какво друго, освен да бъде освободен от обвинението и обявен за наш приятел и благодетел? Нам се случи това, което стана с троянците: предизвикахме против себе си този трагик, за да възпее злочестините на фригийците! Но тогава нека пее и прославя тези врагове на боговете!

ДИОГЕН

И аз, Философийо, сърдечно го поздравявам, оттеглям обвинението си и го обявявам за приятел, този благороден човек!

ФИЛОСОФИЯТА

Браво, Волнодуме! Освобождавам те от обвинението. Ти спечели всички гласове и знай, че отсега нататък си наш човек.

ЛУКИАН

Отначало аз ти се поклоних, а сега мисля да постъпя по-трагически. Така е по-внушително:

*О победо почитана, с мене бъди
през живота ми ти
и челото ми с лаври обкичвай!^[16]*

ДОБРОДЕТЕЛТА

Тогава нека вече прелеем с втори съсъд, нека призовем и онези, та да изтърпят наказанието си, задето ни хулят. Волнодум ще обвинява всеки от тях.

ЛУКИАН

Право каза, Добродетел. — Ти, момко Силогизме, я се наведи към града и извикай философите.

СИЛОГИЗМЪТ

Тихо! Слушай! Философите да дойдат при Акропол да се оправдават пред Добродетелта, Философията и Справедливостта!

ЛУКИАН

Виждаш ли? Малцина се събират, след като чува вестта. Боят се от Справедливостта. А повечето дори нямат време, заети са около богатите. Ако искаш да дойдат всички, Силогизме, викай ги ей така...

ФИЛОСОФИЯТА

Не, не, Волнодуме, ти ги викай, както смяташ за добре.

ЛУКИАН

Това не е никак трудно. — Тихо! Слушай! Които се смятат за философи и които мислят, че това име им принадлежи, да дойдат при Акропола на подялба! На всеки ще се дадат по две мини и сусамова питка. Който пък покаже дълга брада, ще получи и пестил от смокини. Никой да не носи мъдрост, справедливост или въздържание. Тези неща не трябва, ако ги няма. Всеки да донесе по пет силогизма, без тях не е позволено да бъде мъдрец!

А между всички събрани лежат два златни таланта,

да се дадат онумува, който във спора надвие.^[17]

Охо! Нагорницето е пълно с хора, захванаха да се блъскат само щом чуха за двете мини! При Пеласгикона — други, при Асклепейона — трети, а при Ареопага — още повече! Едни — при гроба на Тал, други, опрели стълби към Анакейона, пълзят нагоре, боже мой, с бръмчене, като рой пчели край лоза, за да се изразя според Омир^[18]. Но и оттук, и оттам идат големи

множества, хиляди, колкото листе и цвете на пролет се ражда!^[19]

За кратко време Акрополът се изпълни, насядаха шумно, навред са торби и бради, ласкателство и безсрамие, тояги и лакомство, силогизми и сребролюбие. А малцината, които се изкачиха при първата обява, едвам си личат, смесени с множеството на останалите, и се изгубиха сред тях поради подобие на облеклата си. Това е най-ужасното, Философийо, то е, което човек най би укорил в тебе — че не си им поставила никакъв знак или белег. Защото измамниците често са по-внушителни от истинските философи.

ФИЛОСОФИЯТА

Това ще стане след малко, нека сега ги приемем.

ПЛАТОНИЦИТЕ

Ние, платониците, трябва да получим първи!

ПИТАГОРЕЙЦИТЕ

Не, ние, питагорейците! Питагор е живял по-рано!

СТОИЦИТЕ

Глупости! По-достойни сме ние, стоиците!

ПЕРИПАТЕТИЦИТЕ

Съвсем не! Колкото за парите, първи ще бъдем ние, перипатетиците!

ЕПИКУРЕЙЦИТЕ

На нас, епикурейците, дайте питките и пестила. За парите ще почакаме, можем да ги вземем и последни.

АКАДЕМИЦИТЕ

Къде са двата таланта? Ние, академиците, ще покажем колко по ни бива в споровете!

СТОИЦИТЕ

Не — докато сме тук ние, стоиците!

ФИЛОСОФИЯТА

Стига сте се карали! Вие, киниците, не блъскайте, не бийте с тоягите! За друго нещо сте викнати. Сега аз, Философията, Добродетелта и Истината ще отсъдим кои са истинските философи, после тези, които се окаже, че живеят според нашите правила, ще бъдат отличени и ще живеят блажено. Мошениците и всички, които нямат никакво отношение към нас, ще ги погубим със зла смърт, злодейци такива, та да не претендират, тия самохвалци, за това, което е над тях! — Какво е това? Бягате? Боже мой, повечето скочиха надолу по камъните и хукнаха! Опразни се Акрополът, тук останаха само тези малцина, които не се уплашиха от съда. — Слуги, вдигнете торбата, която онзи, малкият киник, захвърли при бягството си! Я да видя какво има в нея, навярно вълчи боб, книга или хляб от черно брашно?

ЛУКИАН

Не, злато, виж, парфюм, жречески нож, огледало и зарове.

ФИЛОСОФИЯТА

Браво, юначе! Такива са пособията за твоите занятия, снабден с тях, си искал да хулиш всички и да възпитаваш другите!

ЛУКИАН

Такива са те. Но вие трябва да измислите начин всичко това да престане да бъде незабелязано, та ония, които ги срещат, да разпознават кои са добрите сред тях и кои водят лош живот. Истинно, изнамери го ти — това ще бъде от твоя полза, — та да не

възтържествува Лъжата и да не би под Невежеството лошите хора скрито от тебе да се представят за добри.

ИСТИНАТА

Ако нямате нищо против, нека възложим това на самия Волнодум, защото той се оказва честен човек, благоразположен към нас и голям твой поклонник, Философийо. Нека вземе със себе си Изобличението и се срещне с всички, които казват, че философствуват, и в когото види истински сродник на философията, нека го увенчае с маслинов венец и го покани в Пританея^[20], ако пък попадне на някой проклетник, философски актьор (каквито има много), да му смъкне плаща, до кожа да му обръсне брадата с нож, с какъвто бръснат козите, и да му тури дамга на челото или да го жигоса между веждите. Изображението на жигосаното място да бъде лисица или маймуна.

ФИЛОСОФИЯТА

Отлично, Истино! — А пък изпитът им, Волнодуме, нека бъде такъв, какъвто, казват, е за орлите спрямо слънцето. Не, разбира се, да гледат към светлината и тъй да бъдат проверявани — не, ще поставим злато, слава и наслада, и когато видиш, че някой ги пренебрегва и че видът им никак не го съблазнява, него ще увенчаеш с маслинов венец, а който е вперил поглед в златото и протяга ръка, него води към нагорещеното желязо, като първо му отрежеш брадата.

ЛУКИАН

Както си решила, тъй ще бъде, Философийо. Много скоро ще видиш повечето от тях белязани със знак лисица или маймуна, а малцина — увенчани. Ако искате, още тук ще ви домъкна някои от тях, вярвайте!

ФИЛОСОФИЯТА

Какво каза? Ще ги домъкнеш, както бягат?

ЛУКИАН

Разбира се, само ако жрицата пожелае да ми послужи за малко с онази въдица и кука, които е посветил пирейският рибар.

ЖРИЦАТА

На, вземи, вземи и тръстиката, че да имаш всичко.

ЛУКИАН

Хайде, жрицо, дай ми и няколко смокини и малко злато.

ЖРИЦАТА

Вземай.

ФИЛОСОФИЯТА

Какво смята да прави този човек?

ЖРИЦАТА

Постави на куката смокиня и злато като стръв, седна на ръба на стената и спусна въдицата към града.

ФИЛОСОФИЯТА

Какво правиш, Волнодуме? Да не би да смяташ да ловиш камъни от Пеласгикона?

ЛУКИАН

Мълчи, Философийо, и чакай лова. — А ти, Посейдоне, и ти, мила Амфитрито, прати ни много риба!

Ха, виждам един голям костур, или не — златовежда риба!

ИЗОБЛИЧЕНИЕТО

Не, акула е! Ето я, върви към въдицата с отворена уста! Помирисва златото, близо е вече! Докосна го! Хвана се! Да я изтеглим!

ЛУКИАН

И ти, Изобличение, помагай, тегли конеца! Горе е! — Я да видя, коя си ти, прекрасна рибо? А, куче^[21] е! Херакле, какви зъби! Какво е това, любезна? Хвана се, докато ближеше скалите, като се надяваше да се скриеш в дълбокото! Но сега ще те видят всички, като те окачим за хрилете! Я да извадим стръвта и куката! Куката е празна! Смокинята и златото са вече в стомаха ѝ.

ДИОГЕН

Нека ги избълва, за да примамам и други!

ЛУКИАН

Добре. Какво ще кажеш, Диогене? Знаеш ли кой е този и има ли някакво отношение към тебе?

ДИОГЕН

Никакво!

ЛУКИАН

Тогава — какво? Колко струва, каква цена трябва да му турим? Аз го оцених тези дни за два обола.

ДИОГЕН

Много са. Не се яде, грозен е, твърд е, не струва. Запрати го от скалата с глава надолу. А сега хвърли въдицата и изтегли друг. Само гледай, Волнодуме, да не би тръстиката да се прегъне и счупи.

ЛУКИАН

Бъди спокоен, Диогене. Те са празни и по-леки от сардини.

ДИОГЕН

Бога ми! Същински сардини! Но я тегли.

ЛУКИАН

Ето! Коя е тая, широката? Иде риба, като че разсечена на две, някакъв калкан, зинал към въдицата. Глътна, хвана се, изтегли го!

ДИОГЕН

Кой е?

ИЗОБЛИЧЕНИЕТО

Казва, че е платоник.

ПЛАТОН

И ти ли, проклетнико, си дошъл за златото?

ЛУКИАН

Какво ще кажеш, Платоне? Какво да го правим?

ПЛАТОН

И него от същата скала.

ДИОГЕН

Спусни за друг.

ЛУКИАН

Виждам, иде една много хубава, доколкото може да се види на дъното, пъстра на цвят, с някакви позлатени ленти на гърба. — Виждаш ли я, Изобличение? Тази е, дето се прави на Аристотел. Дойде, после заплава назад. Оглежда внимателно, пак се върна, отвори уста, хвана се, изтегли я!

АРИСТОТЕЛ

Не ме питай за нея, Волнодуме. Не я познавам.

ЛУКИАН

Тогава, Аристотеле, и нея — в скалите.

ДИОГЕН

Но я гледай, там виждам на едно място много риби, едноцветни, бодливи, с много грозен вид, по трудноуловими от морски таралежи. Мрежа ли ще трябва за тях? Да, но няма! Доста ще бъде, ако хванем дори само една от стадото. Сигурно ще дойде при въдицата най-смелата от тях.

ИЗОБЛИЧЕНИЕТО

Хвърли въдицата, ако желаеш, но първо добре подсили с желязо конца, за да не го престърже със зъби, след като глътне златото.

ЛУКИАН

Хвърлих го. — Посейдоне, дай ни бърза ловитба! — Охо, бият се за стръвта, много от тях едновременно огризват смокинята, а други са

се залепили за златото! Добре! Нанизала се е една много голяма. — Я да видя на чие име се наричаш? — Всъщност смешен съм, като карам една риба да приказва. Та нали са неми! Но ти, Изобличение, кажи кой ѝ е учител.

ИЗОБЛИЧЕНИЕТО

Ей го на, Хризип.

ЛУКИАН

Разбирам. Защото, мисля, в името му има част, която означава злато^[22]. — Тогава ти, Хризипе, кажи, в името на Атина, познаваш ли тези хора, съветвал ли си ги да вършат подобни работи?

ХРИЗИП

Бога ми, Волнодуме, ти се подиграваш с този въпрос, като предполагаш, че такива могат да имат нещо общо с нас!

ЛУКИАН

Браво, Хризипе, ти си благороден мъж! Значи и тази — с главата надолу, защото при всичко друго е и бодлива, та има опасност, който я яде, да си прободете гърлото.

ФИЛОСОФИЯТА

Стига си ловил, Волнодуме, да не би, колкото са много, някой да ти откъсне златото и куката и да избяга. После ще трябва да ги плащаш на жрицата. И тъй, ние отиваме да се разходим. Време е и за вас да си идете, отдето сте дошли, за да не нарушите определения срок. А вие двамата с Изобличението, Волнодуме, обикаляйте философите и ги увенчавайте или дамгосвайте, както ви казах.

ЛУКИАН

Това ще бъде сторено, Философийо. — Със здраве, отлични мъже! — А ние, Изобличение, да слизаме и вършим заповяданото. Къде ще трябва да идем най-напред? В Академията или в Стоата?

ИЗОБЛИЧЕНИЕТО

Нека турим начало с Ликея.

ЛУКИАН

Няма никакво значение. Но аз зная, че където и да идем, малко ще ни трябва венци, а много често — клейма.

[1] Пародия на „Илиада“. — Б.пр. ↑

[2] „Илиада“ с малка промяна. — Б.пр. ↑

[3] Стих из неизвестна трагедия. — Б.пр. ↑

[4] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[5] Срв. „Илиада“. — Б.пр. ↑

[6] Пародия на „Илиада“. — Б.пр. ↑

[7] Стих из неизвестна Еврипидова трагедия. — Б.пр. ↑

[8] „Орест“. — Б.пр. ↑

[9] Стих вероятно от Еврипид. — Б.пр. ↑

[10] Еврипид, „Вакханките“. — Б.пр. ↑

[11] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[12] Соли е родно място на Хризип, а Стагира — на Аристотел. Никой от споменатите в този диалог философи не произлиза от Кипър или Вавилон. — Б.пр. ↑

[13] Градозакрилница е прозвище на Атина. — Б.пр. ↑

[14] За тази продажба срв. диалога „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

[15] Лукиан има предвид Аристофановата комедия „Облаците“. — Б.пр. ↑

[16] Заключение думи на Еврипидовите трагедии „Финикийките“, „Орест“ и „Ифигения в Таврида“. — Б.пр. ↑

[17] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[18] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[19] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[20] За да бъде издържан на държавни разноски. — Б.пр. ↑

[21] Вж. „Разговори на мъртъвци“. — Б.пр. ↑

[22] Първа съставка на името Хризип е Хриз — от „злато“. — Б.пр. ↑

ЗЕВС ИЗОБЛИЧАВА

КИНИСК

Аз пък, Зевсе, няма да ти додявам с такива неща, да ти искам богатство, злато и царска власт, което другите тъй горещо желаят, но за тебе не е много лесно да им го дадеш: гледам, че в повечето случаи недоизслушваш молбите им. Бих искал от тебе само едно нещо, и то много просто.

ЗЕВС

Какво е то, Киниск? Не ще получиш отказ, особено щом, както казваш, се нуждаеш от нещо скромно.

КИНИСК

Отговори ми на един нетруден въпрос.

ЗЕВС

Молбата ти е наистина малка и лека. Хайде, питай каквото искаш.

КИНИСК

Ето какво, Зевсе. Без съмнение ти също си чел поемите на Омир и Хезиод. Каж ми тогава, истина ли е онова за Съдбата и за Мойрите, което разправят те, а именно, че това, което те напредат на всеки още при раждането му, е неизбежно?^[1]

ЗЕВС

То е самата истина. Няма нещо, с което Мойрите да не се разполагат, напротив — всичко, което става, въртяно от тяхното вретено, има изпреден изход още в самото си начало и иначе не може да бъде.

КИНИСК

Следователно, когато същият Омир на друго място в поемата си говори:

*Та против своята съдба да не идеш в чертога на
Хадес^[2]*

и други подобни работи, ние ще кажем, че той говори явни глупости?

ЗЕВС

Разбира се! Та нищо не става ей тъй, извън закона на Мойрите или против тяхната нишка. А каквото пеят поетите, вдъхновявани от музите, то е вярно; но когато богините ги изоставят и те сами почнат да съчиняват, тогава именно бъркат и разправят противното на казаното по преди. И заслужават прошка, че като хора, не знаят истината, след като си отиде онова, което до един момент е било налице и е пяло чрез тях.

КИНИСК

Добре, по този въпрос ще приемем това. Но кажи ми още следното: Мойрите са три, нали, Клото, Лахеза и Атропа?

ЗЕВС

Разбира се!

КИНИСК

А Съдбата и Случайността? Толкова много се бърби за тях! Кой са те и какво може всяка от тях? Равни ли са на Мойрите, или са малко над тях? Чувам от всички да казват, че нищо не е по-могъщо от Случайността и Съдбата.

ЗЕВС

Не е позволено да знаеш всичко, Киниск. Но защо питаш за Мойрите?

КИНИСК

Първо ми кажи, Зевсе, дали те заповядват и на вас, трябва ли и вие да висите на техния лепен конец?

ЗЕВС

Трябва, Киниск. Но защо се усмихваш?

КИНИСК

Спомних си ония стихове от Омир, в които си представен как говориш на събранието на боговете, дето ги заплашваш, че ще закачиш всичко за една златна верига. Там казваш, че ще я спуснеш от небето и дори всички богове, ако щат, да увиснат на нея, за да те смъкнат, няма да те смъкнат, а ти, щом поискаш, лесно

ще ги изтеглиш ведно със земята, ведно и с морето^[3].

Тогава ти ми се виждаше възхитителен със силата си, и мене ме побиваха тръпки, докато слушах тия стихове. Но сега вече виждам, че и ти самият, заедно с веригата и заплахите си, висиш, както казваш, за една тънка нишка. Струва ми се, че Клото може да се гордее с по-голямо право, тъй като дори самия тебе тя вдига и люлее на своя конец, както рибарите люлеят рибките на въдицата си.

ЗЕВС

Не разбирам каква е целта на тези твои въпроси.

КИНИСК

Следната, Зевсе (но моля те в името на Мойрите и на Съдбата да не се разсърдиш и да не се разгневиш, когато чуеш правдивите ми думи, изречени искрено): ако положението е такова, че Мойрите владеят над всичко и никой не може да промени нищо, което те веднъж са определили, защо ние, хората, принасяме жертви и устройваме хекатомби на вас и на вас се молим от вас да ни бъдат дадени благата? Не виждам какво ще спечелим от това старание, щом за нас не е възможно нито да прогоним злото чрез молитвите си, нито да получим някакво дарувано от боговете благо.

ЗЕВС

Зная отде са у тебе тези лукави въпроси, от проклетите софисти са, които твърдят, че ние не се грижим за хората! Те именно от безбожие задават подобни въпроси, като възпират и другите да принасят жертви и да се молят, защото това било напразно: ние сме нямали никаква грижа за вашите дела, нито изобщо имаме някаква власт над земните работи. Но тези приказки не ще им минат ей така!

КИНИСК

Не, Зевсе, кълна се във вретеното на Клото, не подучен от тях ти зададох тези въпроси, ами самият ни разговор не зная как тъй тръгна и стигна до извода, че жертвите са безполезни. Но ако си съгласен, ще те запитам накратко още едно нещо, а пък ти не се бой да отговориш и гледай да отговориш по-сигурно.

ЗЕВС

Питай, щом имаш време да дрънкаш такива неща.

КИНИСК

Ти казваш, всичко става по волята на Мойрите?

ЗЕВС

Да, казвам.

КИНИСК

А вие можете ли да го промените и пренапредете?

ЗЕВС

По никой начин.

КИНИСК

Искаш ли да направя заключението от това, или то е ясно и без да го кажа?

ЗЕВС

Ясно е. Но онези, които принасят жертви, ги принасят не заради някаква нужда и заради някаква облага, като да купуват благата от нас, а за да изразят почитта си към нещо по-съвършено.

КИНИСК

Това е достатъчно, щом и ти казваш, че жертвоприношенията не се извършват заради някаква полза, а само от някакво благородство на хората, които желаят да почетат нещо по-съвършено. Но ако тук се намираще някой от софистите, той щеше да те запита в какво отношение смяташ боговете за по-съвършени, когато те са другари по робство на хората и се подчиняват на същите господарки, на Мойрите. За тях ще бъде недостатъчно твърдението, че боговете са безсмъртни, за да ги смятат поради това за по-съвършени. Та вашето е много лошо! Тях поне смъртта пуска на свобода, докато вашата работа отива до безкрайност и робството ви, което суче дългият лепен конец, става вечно.

ЗЕВС

Но, Киниск, тази вечност и този безкрай за нас са блаженство, ние живеем сред всякакви блага.

КИНИСК

Не всички, Зевсе. И сред вас има разлика в тая работа, съществува голяма бъркотия. Ти си блажен — цар си и можеш да изтеглиш земята и морето като с кладенчево въже. Но Хефест е куц, той е един прост занаятчия, ковач. Прометей пък някога бе разпънат. А какво да кажа за баща ти, който и досега стои окован в Тартара^[4]? Освен това казват, че вие се влюбвате, бивате ранявани, а понякога и робувате на хората, както например твоят брат^[5] робува при Лаомедонт, а Аполон — при Адмет^[6]. Това не ми се вижда голямо блаженство. Не, едни от вас, изглежда, са доволни и щастливи, а други — напротив. Няма да кажа, че и вас, като и нас, ви крадат, че ви грабят светотатци и че от първи богаташи само за миг се превръщате в сетни бедняци. А мнозина от вас — златните и сребърните — са вече претопени, види се, така им било съдено.

ЗЕВС

Гледаш ли? Това са вече дръзки думи, Киниск! Някога ще се каеш за тях!

КИНИСК

Щади заплахите си, Зевсе, нали знаеш, че не ще изпатя нищо, което Мойрата не е решила преди тебе! Та аз виждам, че дори не всички светотатци търпят наказание, а повечето ви убягват. Мисля, не е било съдено да бъдат хванати.

ЗЕВС

Не казвах ли, че си един от онези, които в разсъжденията си премахват божествения промисъл?

КИНИСК

Много те е страх от тях, Зевсе, не разбирам защо. Всичко, каквото река, ти подозираш, че е тяхна наука. Но аз — от кого бих могъл да науча истината, ако не от самия тебе? — с удоволствие бих ти задал и следния въпрос: каква е тази ваша божествена грижа, някаква Мойра ли е или богиня, по-голяма от нея, нещо като господарка и над самите Мойри?

ЗЕВС

Аз вече ти казах, че не е позволено да знаеш всичко. А ти в началото каза, че ще запиташ едно нещо, а не преставаш да ми чоплиш. И виждам, че главното в този разговор е да докажеш, че ние не проявяваме никаква грижа за хората.

КИНИСК

Нямам такова намерение, но ти сам преди малко каза, че Мойрите извършват всичко — освен ако не се разкайваш за тия свои думи и не си вземаш обратно казаното. Тогава вие, боговете, бутвате настрана Съдбата и поставяте под въпрос нейните грижи.

ЗЕВС

Съвсем не! Мойрата чрез нас извършва всичко.

КИНИСК

Разбирам. Вие признавате, че сте нещо като слуги и помощници на Мойрите. Но и така излиза, че те са онези, които се грижат за света, а вие сте им нещо като уреди и инструменти.

ЗЕВС

Как тъй?

КИНИСК

Както, мисля, брадвата и свределът на строителя му помагат в работата, но никой не би казал, че те са майсторът; и корабът е дело не на брадвата и свредела, а на корабостроителя. По същия начин строителка на всичко е Съдбата, а вие сте брадви и свредели на Мойрите. И, както изглежда, хората би трябвало да принасят жертви на Съдбата и от нея да молят блага, а те се обръщат към вас и ви тачат с процесии и жертви. Но дори ако почитаха Съдбата, те нямаше да постъпят правилно: защото и самите Мойри, мисля, вече не могат да променят и обърнат нещо от онова, което е било решено в началото. Без съмнение Атропа не би се съгласила, ако някой рече да завърти в обратна посока вретеното и да развали работата на Клото.

ЗЕВС

Но ти, Киниск, смяташ, че хората не трябва да почитат дори Мойрите? Изглежда, решил си да разбъркаш всичко! А ние бихме били тачени заслужено ако не за друго, то поне затуй, че предсказваме и предизвестяваме решенията на Мойрите.

КИНИСК

Изобщо, Зевсе, безполезно е да знаят предварително бъдещето, щом е съвсем невъзможно да го избягнат. Може би ще кажеш: предупрежденият, че ще умре от желязно острие, би могъл да избегне смъртта, като се заключи. Но това е невъзможно: Мойрата ще го изведе, за да го прати на лов, и ще го предаде на копието. И Адраст, който хвърля копието си към глигана, не ще улучи него, а ще убие сина на Крез — като че копието се носи към момъка по непреклонната заповед на Мойрите^[7]. Ами предсказанието, дадено на Лай? Смешна работа!

*Деца не раждай пряко воля божия!
Родиш ли син, ще паднеш от ръката му!*^[8]

Тъй казва то. Мисля, излишно е предупреждението за неща, които непременно ще станат по определен начин. И наистина, след като получил предсказанието, Лай създаде син и синът му го убил. Та не виждам с какво основание изисквате възнаграждение за ясновидството.

Аз оставям настрана факта, че на повечето хора обикновено дават неясни и двусмислени отговори, без, например, да изясните дали онзи, който премине река Халис, ще унищожи своето царство или това на Кир: предсказанието има двояк смисъл^[9].

ЗЕВС

Имало е, Киникс, причина за гнева на Аполон срещу Крез — този искал да го изпита, като сварил наедно агнешко месо и костенурка^[10].

КИНИСК

Не е трябвало да се гневи, нали е бог! Но впрочем аз мисля, че и измамването на лидиеца чрез прорицанието е било предварително съдено, и това, че той не разбрал ясно бъдещето, му е било изпредено от Съдбата. Така и вашето ясновидство е нейна работа.

ЗЕВС

А на нас нищо ли не оставяш, напразно ли ще бъдем богове, богове, които не полагат никакви грижи за световните работи и които не заслужават принасяните жертви? Сякаш наистина сме свредели и брадви! Но ти, мисля, с право ме презираш, защото, както виждаш, съм уловил мълнията, а те търпя да разправяш тия дивотии против нас!

КИНИСК

Хвърли я, Зевсе, ако ми е съдено да бъда ударен от мълния! За този удар няма да обвинявам тебе, а Клото, която поражавя чрез тебе. Дори не бих казал, че причина за моето раняване е мълнията. Впрочем едно нещо бих ви запитал (тебе и Съдбата), а ти ми отговори и вместо

нея (заплахите ти ми спомниха този въпрос): как тъй оставяте на мира светотатци, разбойници и толкова много насилници, притеснители и вероломници, докато често удряте с мълния някакъв дъб, камък или мачта на кораб, който нищо не е съгрешил, а понякога — и някой добър и благочестив пътник? Защо мълчиш, Зевсе? Или и това не бива да зная?

ЗЕВС

Да, Киникс. Но ти си един многознайник, и не разбирам отде дойде, та ми струпа всички тия въпроси.

КИНИСК

Значи, не бива да ви питам — тебе, Провидението и Съдбата — как така Фокиоп, човек достоен, умря в такава бедност и оскъдица на най-необходими неща, а преди него и Аристид, докато Калий и Алкивиад, развратни хлапетии, тънеха в богатство — както и нахалникът Мидий и егинецът Хароп, един развратен човек, който умори майка си от глад? Друг въпрос: защо Сократ бе предаден на Единайсетте, а Мелет не бе предаден, защо Сарданапал, една жена, бе цар, а толкова прекрасни перси бяха набити на кол, защото не одобряваха положението? За да не ви говоря за сегашните работи, спирайки се на всяко нещо поотделно, ще река, че негодниците и користолубците блаженствуват, а достойните хора биват гонени от място на място, потискат ги бедност, болести и хиляди беди.

ЗЕВС

Но, Киникс, не знаеш ли колко наказания изтърпяват след смъртта си лошите и в какво блаженство прекарват добрите?

КИНИСК

Ти имаш пред вид ада, Титиевци, Танталовци. Дали изобщо има нещо подобно, ясно ще разбера, когато умра.

Сега за сега бих желал да преживея щастливо колкото време имам, пък като умра, нека шестнайсет ястреба късат черния ми дроб, но не тук да изпитвам жажда като Тантал, за да пия на Острова на блажените редом с героите, изтегнат на Елисейската ливада.

ЗЕВС

Какво говориш! Не вярваш ли, че има наказания, награди и съдилища, където се изследва животът на всеки един?

КИНИСК

Слушам, че някой си Минос, от Крит, съдел по такива дела. Но я ми отговори и вместо него: казват, че бил твой син.

ЗЕВС

Какво искаш да знаеш за него, Киниск?

КИНИСК

Кои наказва най-много?

ЗЕВС

Разбира се, лошите — например убийци, светотатци...

КИНИСК

А кои изпраща при героите?

ЗЕВС

Добрите, благочестивите, преживелите добродетелно.

КИНИСК

Защо, Зевсе?

ЗЕВС

Защото едните заслужават наказание, а другите — награда.

КИНИСК

Ами ако човек неволно извърши нещо лошо, смята ли той, че трябва да го наказва?

ЗЕВС

Естествено, не.

КИНИСК

Нито ако някой, без да ще, направи някое добро, ще го сметне достоен за награда?

ЗЕВС

Разбира се, не.

КИНИСК

Но тогава, Зевсе, той не трябва да награждава и наказва никого.

ЗЕВС

Как тъй никого?

КИНИСК

Защото ние, хората, не правим нищо по своя воля, а по заповед на някаква неизбежна необходимост, ако е вярно предишното ни общо заключение, че Мойрата е причина за всичко: ако някой убие, тя е убиващата, ако светотатствува — изпълнява нейна заповед. Така че ако Минос смята да съди справедливо, той ще накаже не Сизиф, а Съдбата, не Тантал, а Мойрата. Какво лошо са направили онези двамата, като са се подчинили на заповедите им?

ЗЕВС

Не заслужаваш дори да ти се отговори на такива въпроси. Ти си един нахал и софист. Оставям те и си отивам.

КИНИСК

Аз искам да те питам още нещо — къде прекарват Мойрите и как успяват да прострат грижите си върху толкова неща в най-големи подробности, и то при положение, че са само три? Струва ми се, че те живеят страдалчески и нещастен живот, щом имат толкова работа. Както изглежда, и те не са родени под много щастлива Съдба. Лично аз, ако имах възможност да избирам, не бих сменил своя живот за техния, но бих предпочел да стана още по-беден, отколкото да седя и въртя вретено, отрупано с толкова работи, от които не мога да вдигна глава. Но ако не ти е лесно да отговориш на тези въпроси, Зевсе, ще се задоволим и с онези, на които ти вече отговори. Те са достатъчни, за да

изяснят учението за Съдбата и Провидението. Останалото може би не ми е било съдено да го чуя.

[1] Омир, „Илиада“, Хезиод, Теогония. — Б.пр. ↑

[2] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[3] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[4] Зевс свалил от власт баща си Кронос и го запратил в подземното царство. — Б.пр. ↑

[5] Зевсовият брат е Посейдон. Заедно с Аполон, той, по заповед на Зевс, робувал на троянския цар Лаомедонт и построил градските стени на Троя. — Б.пр. ↑

[6] След като убил циклопите, които ковели Зевсовата мълния, или поради друго някакво провинение, Аполон, по заповед на Зевс, робувал на тесалийския цар Адмет. — Б.пр. ↑

[7] Историята на Адраст е разказана от Херодот. — Б.пр. ↑

[8] Еврипид, „Финикийките“. — Б.пр. ↑

[9] Предсказанието било дадено на лидийския цар Крез, който се готвел за война с персийския цар Кир. — Б.пр. ↑

[10] Това разказва Херодот. — Б.пр. ↑

ЗЕВС ТРАГИК

ХЕРМЕС

*Защо говориш, татко, сам на себе си
и крачиш блед и тъжен — философ ли си?!
Кажи! Вземи ме за съветник в мъката,
не пренебрегвай робското ми брътвене!*

АТИНА

*Да, татко, сине на Кронос, най-пръв между вси
властелини,
аз, Тритогения, с ясения взор, коленича пред тебе,
моля, кажи ми, не скривай, та вече да знаем каква е
грижата, дето разяжда сърцето ти, още ума ти,
що стенеш толкова тежко и що ти са бузите
бледи?*

ЗЕВС

*Не, няма страшно слово, изпитание,
трагична участ, на които божата
природа твърдо да не носи бремето!^[1]*

АТИНА

Ах, Аполоне, чуй какво встъпление!^[2]

ЗЕВС

*О вий, на тази твърд негодни питомци!
Ти стори, Прометее, толкоз пакости!*

АТИНА

Какво? Кажу на хорът на роднините.

ЗЕВС

Ах, оглушителногрохотен гръме, какво ще направиш!

ХЕРА

Смири гнева си, Зевсе, ако не можем да играем комедия, нито да декламираме поеми, и не сме погълнали целия Еврипид, та заедно да разиграваме драма. Смяташ, че ние не знаем каква е причината за твоята скръб?

ЗЕВС

Не знаеш, инак с глас се би разплакала.

ХЕРА

Зная, че изворът на това, което те мъчи, е любовта. Но аз не плача, свикнала съм, че вече толкова пъти си ме оскърбявал с такива работи. Изглежда, че отново си намерил някоя Даная, Семела или Европа и се измъчваш от любов, та сега мислиш да се превърнеш в бик, сатир... или в златен дъжд, че да протечеш през покрива към скута на любимата си. Тия признаци — въздишките, сълзите бледността отличават не някой друг, а влюбения.

ЗЕВС

Блазе ти! Ти смяташ, че работите се въртят около любовта и други подобни забави!

ХЕРА

Че ако не е това, какво друго те измъчва, щом ти си Зевс?

ЗЕВС

Положението е крайно опасно, Херо, и сега то, както има една дума, се крепи на косъм. Пита се трябва ли да бъдем все още почитани и дарувани на земята, или да бъдем напълно пренебрегнати и смятани за нищо.

ХЕРА

Да не би земята да е родила отново някакви гиганти^[3], или пък титаните са разкъсали веригите си, победили са стражата и отново вдигат оръжие срещу нас?

ЗЕВС

Не бой се, откъм ада ний сме сигурни.^[4]

ХЕРА

Тогавя каква друга опасност може да възникне? Щом не те тревожи това, не виждам защо трябваше да се явиш пред нас не като

Зевс, а като Пол и Аристодем.

ЗЕВС

Стоикът Тимокъл, Херо, и епикуреецът Дамид вчера беседваха по въпроса за провидението — не зная откъде започна разговорът им, — и то в присъствието на твърде много и тачени хора. Ето, това ме измъчва особено силно. Дамид поддържаше, че няма богове, че те изобщо не надзирават и не направляват събитията, докато Тимокъл, този прекрасен човек, се опитваше да ни защитава. После се стече голяма тълпа и разговорът не можа да продължи. Разотидоха се, като се условиха друг път да обсъдят останалите въпроси. И сега всички с нетърпение чакат да видят кой от двамата ще победи, чии доводи ще се сторят по-правдиви. Виждате ли опасността, виждате ли в какво критично положение са нашите работи, как един човек ни излага на опасност? По необходимост ще стане едно от двете: или ще ни пренебрегват, смятайки ни за прости имена, или ще ни тачат както преди, ако Тимокъл надделее с речта си.

ХЕРА

Това е наистина ужасно, Зевсе! Неслучайно във връзка с него ти задекламира трагически стихове.

ЗЕВС

А ти смяташе, че в такъв смутен миг ще седна да мисля за някаква си Даная или Антиопа! — Но какво да правим, Хермесе, Херо, Атино? Търсете и вие някакъв изход.

ХЕРМЕС

Аз казвам, че трябва да свикаме събрание и да поставим този въпрос пред цялата ни общност.

ХЕРА

И аз мисля същото, което той.

АТИНА

Аз обаче мисля противното, татко, — да не смуцаваме небето и да не показваме, че ти се тревожиш от тази работа. Нека частно

действуваме така, че Тимокъл да победи с речта си, а Дамид осмян да се оттегли от беседата.

ХЕРМЕС

Но това, Зевсе, не ще остане неизвестно за боговете, щом спорът между философите е станал на открито, а, от друга страна, ти ще се представиш като тиран, щом не съобщаваш за работи, тъй големи и общи за всички.

ЗЕВС

Добре тогава, обявявай, нека всички дойдат. Правилно говориш.

ХЕРМЕС

Хайде, идвайте на събрание, богове! Не се бавете, съберете се всички, елате, ще заседаваме по-важни въпроси!

ЗЕВС

Тъй ли постно, просто и прозаично обявяваш, Хермесе, и то когато ги свикваш по най-големите въпроси?

ХЕРМЕС

Ами ти как смяташ, Зевсе?

ЗЕВС

Как смятам? Според мене обявлението трябва да получи тежест чрез някои стихотворни размери и поетическо гръмогласие, та да побързат да се съберат.

ХЕРМЕС

Да, но тия работи, Зевсе, са за епически поети и рапсоди^[5], а аз нямам никаква поетическа дарба и само ще разваля обявлението — ще туря или повече срички, или по-малко, и тромавостта на стиховете ми ще предизвика смях сред боговете. Виждам, че дори на Аполон се смеят заради някои негови пророчества, макар че повечето от тях ги прикрива пророческата мъглявост, та слушащите нямат много време да им изследват размерите.

ЗЕВС

Тогава, Хермесе, смеси обявлението си с повече стихове от Омир, такива, с каквито той свикваше нас. Навярно си ги спомняш.

ХЕРМЕС

Не твърде ясно и лесно. Все пак ще опитам.

*Да не остане дома никой бог, ни мъжки, ни женски,
никой поток, роден от отец Океан, да не липсва,
никоя нимфа! При Зевс, на събрание, всички елате,
вие, които гостят с хекатомби тържествени, вие,
средни, последни, и вие, които, лишени от име,
покрай олтари седите и вдишвате пушека жертвен!*

ЗЕВС

Браво, Хермесе, отлично го обяви, стичат се вече! Приемай ги и ги настанявай всеки според достойнството му, според каквато е материята и направата му: на първите места — златните, после, подир тях — сребърните, после наред — онези от слонова кост, после — бронзовите и каменните, а сред тях нека получат предимство изработените от Фидий, Алкамен, Мирон, Евфранор и други подобни майстори. А тези, простите и нехудожествените, натикай в някой ъгъл, да мълчат там и само да пълнят залата.

ХЕРМЕС

Тъй ще стане, ще насядат както им прилича. Но не е зле да зная, ако някой е златен и тежи много таланти, но е изработен небрежно, съвсем просташки и несъразмерно, ще седне ли пред бронзовите на Мирон и Поликлет и пред мраморните на Фидий и Алкамен, или трябва да се даде преднина на изработката му?

ЗЕВС

Тъй би трябвало, но все пак трябва да се даде предимство на златото.

ХЕРМЕС

Разбирам: ти заповядваш да ги разполагам според богатството им, не според благородството и честта им. — Хайде, елате на първото място вие, златните!

Зевсе, изглежда, че само варварските богове ще стоят начело: виждаш елинските какви са — красиви, хубаволики, изобразени изкусно, но каменни или бронзови. Най-скъпоценните сред тях са от слонова кост, блестят с мъничко злато, само за лек оцвет и за златна отсянка, но вътре и те са дървени и крият цели стада мишки, които са си основали там държава. А тази тук Бендида, онзи там Анубис, Атис до тях, Митра и бог Лун са целите от злато, тежат и са наистина скъпоценни.

ПОСЕЙДОН

И това, Хермесе, право ли е? Този кучеглав египтянин^[6] да седи пред мене, пред един Посейдон!

ХЕРМЕС

Да. Тебе, земетръсецо, Лизип те сътвори бронзов и беден, тъй като по онова време коринтийците нямаха злато, а този е по-богат от тебе с цели рудници. Следователно ще трябва да се помириш с мисълта, че си изтласкан, и да не се сърдиш, ако някой носител на такъв голям златен нос бива предпочетен пред тебе.

АФРОДИТА

Тогава, Хермесе, постави и мене някъде на предните места, аз съм златна^[7].

ХЕРМЕС

Не — доколкото мога да видя и аз, Афродито. Ако не съм ослепял от гурели, ти, мисля, си издялана от бял пентелски камък^[8], а след това, като стана Афродита, по решение на Праксител бе предадена на книдийците.

АФРОДИТА

Но аз ще ти представя като достоверен свидетел Омир, който отгоре до долу в поемите си казва, че аз, Афродита, съм златна.

ХЕРМЕС

Но нали същият говори и за Аполон, че бил многозлатен и богат! Сега обаче ще видиш и него да седи някъде сред зевгитите^[9], след като разбойници са му грабнали венеца и са му откраднали ключовете на лирата. Та и ти бъди доволна, че заседаваш не съвсем сред тетите^[10].

КОЛОСЪТ

Ами с мене кой ще посмее да се мери? Аз съм Слънцето и съм толкова голям! Ако родосците не бяха решили да ме направят невиджано и нечувано голям, от същите средства щяха да се изработят шестнайсет златни бога. По силата на тази пропорция би трябвало да бъда смятан за най-скъп. Тук се притуря още изкуството и точността на изработката при една толкова голяма величина.

ХЕРМЕС

Какво да правим, Зевсе? Не мога да се оправя с него. Ако гледам материала му — бронзов е, но ако пресметна от колко таланта бронз е изкован, ще надхвърли петстотинте медимни^[11].

ЗЕВС

Защо трябваше да идва и този, да тика в очите на останалите дребния им ръст и да смуцава събранието? — Но я слушай, родоски благороднико, наистина ти трябва да бъдеш безусловно предпочетен пред златните, но как ще седнеш на първото място, като ще трябва да станат всички, за да заемеш целия Пникс^[12] само с едната половина на задника си? По-добре ще сториш, ако на заседанието стоиш прав, наведен към събранието.

ХЕРМЕС

Ето ти отново друг неразрешим въпрос! И двамата са бронзови, с еднакво изкусна направа, всеки е работа на Лизип и, най-важното, еднакви са по род, защото са синове на Зевс — този на, Дионис и Херакъл! Кой от двамата да седне по-напред? Виждаш, карат се.

ЗЕВС

Губим време, Хермесе, а отдавна трябваше да открием събранието. Хайде, нека сега насядат както дойде, кой където ще, а друг път ще посветим събрание на този въпрос и тогава ще зная какъв ред трябва да въведа между тях.

ХЕРМЕС

Боже мой, как шумят! Все едни и същи, всекидневни викове: „Дажбите, дажбите!“, „Де е нектарът, де е нектарът?“, „Няма амброзия, няма амброзия!“, „Де са хекатомбите, де са хекатомбите?“, „Жертвите са за всички!“

ЗЕВС

Усмири ги, Хермесе, да разберат защо са събрани и да оставят тези глупости.

ХЕРМЕС

Не всички разбират гръцки, Зевсе. А пък аз не съм полиглот, че да обявявам на език, познат и на скити, и на перси, и на тракийци, и на келти. Мисля, по-добре е да им сторя знак с ръка и тъй да ги накарам да мълчат.

ЗЕВС

Тъй направи.

ХЕРМЕС

Браво! Ето ти ги, станаха по-неми и от софисти! Време е да почнеш речта. Виждаш ли? Отдавна гледат към тебе и чакат какво ще им кажеш.

ЗЕВС

Но, Хермесе, не се срамувам да кажа на тебе, като на син, какво става с мене. Ти знаеш колко смел и красноречив съм бил винаги на събранията.

ХЕРМЕС

Зная и съм изпитвал страх, когато съм те слушал да говориш и особено когато се заканваше да вдигнеш от основи земята и небето заедно с боговете, като спуснеш известната своя златна верига^[13].

ЗЕВС

Но сега, синко, не зная дали е от големината на надвисналите нещастия или от множеството на присъстващите — виждаш, събранието е препълнено с богове, — мисълта ми е смутена, потрепервам, а езикът ми е като вързан. А най-странното от всичко е, че съм забравил встъплението, което си приготвих, та началото на речта ми към тях да бъде по възможност по-представително.

ХЕРМЕС

Всичко развали, Зевсе! Те подозрително следят мълчанието ти и чакат да чуят за някое извънредно голямо нещастие, поради което се маеш.

ЗЕВС

Какво ще кажеш, Хермесе, да им изпея ли онова прочуто Омирово встъпление?

ХЕРМЕС

Кое?

ЗЕВС

Слушайте моето слово, о вий, богове и богини!^[14]

ХЕРМЕС

Остави! Доста ни приказва тези безсмислици в началото! Ако обичаш, я махни тези досадни стихове, вземи, която щеш от речите на Демостен против Филип, поизмени я и скърпи нещо. Тъй ораторствуват днес повечето оратори.

ЗЕВС

Прав си. Една кратка тирада и една небрежност осигуряват изход в безизходни случаи.

ХЕРМЕС

Хайде, почни най-сетне.

ЗЕВС

Господа богове! Мисля, че вие бихте дали много пари, за да разберете каква е причината, поради която сте събрани. И щом е така, внимателно трябва да слушате какво ви говоря. Настоящият момент, богове, само с глас не говори, че трябва да се заловим здраво за настоящите работи, докато ние, струва ми се, твърде безгрижно се отнасяме към тях^[15]. Но искам вече — тъй като Демостен ме напуща — ясно да ви обявя какво ме развълнува, та свиках това събрание.

Както знаете, вчера, когато капитанът Мнезитей принесе жертва по случай спасението на кораба си, насмалко не загинал край нос Каферей, ние, тоест всички, които Мнезитей покани на жертвоприношението, се гощавахме в Пирея. После, подир възлиянията, вие се разотидохте кой насам, кой натам, както всеки си бе решил, а аз, тъй като още не бе много късно, се изкачих към града, за да се разходя по пладне из Керамикос, и същевременно размишлявах за скъперничеството на Мнезитей, който реши да угости шестнайсет бога, като закла само един петел, и той вече стар и хремав, а пък тамян — четири зрънца, съвсем плесенявали, та веднага угаснаха във въглищата и не ни дадоха да си смръкнем дим дори с крайчеца на носа — и то след като бе обещал цели хекатомби в мига, когато корабът вече се носеше към канарата и се намираще сред подводните скали.

Докато размишлявах така, стигам до Пъстрата галерия и гледам, насъбрало се множество хора — едни вътре в портика, много други на открито, а едни седят на столове и викат ли, викат! Аз се досетих каква е работата, разбрах, че са философи, от онези, дето вечно спорят, и реших да чуя какво говорят. И понеже случайно бях навлякъл един гъст облак, предреших се по тяхному, пуснах брада и съвсем заприличах на философ. Разблъсквам с лакти множеството и влизам, без да ме познаят кой съм. Там намирам епикуреецца Дамид, един

изпечен хитрец, и стойка Тимокъл, един прекрасен човек. Те спореха разгорещено. Тимокъл се потеше и гласът му вече бе прегракнал от викане, а Дамид язвително му се смееше и още повече го дразнеше.

Целият им спор беше за нас. Проклетият Дамид казваше, че ние нито се грижим за хората, нито следим какво става сред тях, все едно, че казваше, какво ние изобщо не съществуваме. Явно, такъв беше смисълът на речта му. И имаше някои, които го одобряваха. Другият, Тимокъл, беше на наша страна, бореше се за нас, сърдеше се и по всички начини се бъхтеше, възхваляваше нашите грижи и разказваше как в строй и в подходящ ред ръководим и разполагаме всичко. Той също имаше одобрението на някои слушатели. Но Тимокъл бе вече уморен, гласът му бе прехрипнал и множеството гледаше към Дамид. Като разбрах опасността, аз заповядах на Нощта да се спусне и тури край на спора. Така те се разделиха, като се условиха на другия ден да доведат въпроса докрай, а аз, вървейки с множеството, слушах как, докато си отиваха в къщи, хората хвалеха Дамид и вече решително вземаха неговата страна. Имаше обаче и някои, които не желаеха да предрешават относно спорещите противници и очакваха да чуят какво ще каже Тимокъл на другия ден.

Това е, заради което ви свиках. То не е малко, богове, ако размислите, че всяка чест, доход и слава за вас са хората. А ако те бъдат убедени, че ние или изобщо не съществуваме, или че, макар и да съществуваме, не се грижим за тях, от земята не ще ни идат никакви жертви, дарове и почести и напразно ще седим на небето, притиснати от глад, лишени от ония славни гощавки, сборища, игри, жертви, всенощни празненства, шествия. При толкова важни факти аз твърдя, че всички ние трябва да измислим нещо спасително, благодарение на което да надделее Тимокъл и речта му да се стори по-убедителна, а Дамид да бъде осмян от слушателите. Защото лично аз не съм съвсем сигурен, че Тимокъл ще победи сам, без да получи някаква подкрепа и от нас. — Хайде, Хермесе, обявявай според узаконената практика да вземат думата и да се изказват.

ХЕРМЕС

Слушай, мълчи, не шуми! Кой от пълнолетните богове, които имат право, желае да говори? Каква е тая работа? Никой не става, всички мълчите, смаяни от големината на съобщеното?

МОМ

Ах, дано във вода и земя се превърнете всички!^[16]

А пък аз, ако ми се позволи да говоря откровенно, бих могъл да кажа много нещо, Зевсе.

ЗЕВС

Казвай, Мом, не бой се! Ясно е, че ще бъдеш откровен в името на общия интерес.

МОМ

Тогава, богове, слушайте думи, както се казва, от сърце. Аз отдавна очаквах, че работите ще стигнат до такава безизходност и че ще се навъдят много такива софисти, които ще намират причината за дързостта си в самите нас. И, кълна се в Темида, не си струва да се сърдим нито на Епикур, нито на учениците му, нито на последователите му, ако те мислят за нас така. Та какво друго ще искаме да мислят, когато гледат такава голяма бъркотия в живота? Добрите биват пренебрегвани, загиват в бедност, болести и робство, а съвършени негодници и мръсници са на особена почит, свръхбогатейт и заповядват на хора честни; светотатците остават скрити и ненаказани, за да бъдат набивани на кол и пребивани от бой понякога съвсем невинни хора. Очевидно, като гледат това, те стигат в разсъжденията си до извода, че ние изобщо не съществуваме. Особено пък когато чуят предсказание, което гласи, че

Халис прехвърлиш ли ти, ще погубиш голяма държава,^[17]

без да изяснява дали има пред вид собствената държава или тази на неприятеля. И пак:

Ах, Саламин ще затрие чедата на толкова майки.^[18]

Та мисля, че и персите, и елините са били деца на майки! Когато пък чуят от рапсодите, че ние се влюбваме, получаваме рани, биваме оковавани, робуваме, бунтуваме се и имаме хиляди други подобни неприятности, и то след като претендираме, че сме блажени и безсмъртни, какво друго може да се очаква, освен че с право ще ни се смеят и ще ни смятат за нищо? И ние се сърдим, че някои хора, не съвсем лишени от разум, изобличават това и отхвърлят представата за нашата грижа, докато всъщност би трябвало да бъдем доволни, че някои ни принасят жертви дори след толкова наши грешки!

Кажи ми тук, Зевсе — сами сме и никакъв човек не присъствува на събранието ни, освен Херакъл, Дионис, Ганимед и Асклепий, причислени допълнително към нас, — кажи ми истина дали някога чак толкова те е било грижа за земните работи, че да разследваш кои сред хората са лоши и кои — добри. Не, не можеш да кажеш това. Защото, ако Тезей, на път от Трезен за Атина, не бе изтребил злодейците, сигурно е, че, доколкото зависи от тебе и от твоите грижи, нищо нямаше да пречи на Скирон, Питиокампт, Керкион и другите да живеят в разкош благодарение на убийствата на пътници. Ако Евристей, един грижлив човек на древността, от човеколюбие не разузнаваше положението в различните страни и не пращаше ей тоя свой слуга^[19], човек работлив и готов на труд, ти, Зевсе, малко би се загрижил за хидрата, за стимфалските птици, за тракийските коне и за пиянските дързости на кентаврите^[20].

Да, ако трябва да се каже истината, ние седим и само гледаме дали някой принася жертви и вдига дим при олтарите. Всичко останало се носи от течението както се случи. Затова сега съвсем естествено страдаме и още ще страдаме, когато малко по малко хората ще дигнат глава и ще открият, че нямат никаква полза от това, дето ни принасят жертви и устройват шествия. Скоро ще видиш как Епикуровци, Метродоровци и Дамидовци ни се присмиват, а нашите защитници, победени от тях, са турени натясно. Та ваше задължение ще бъде да спирате и лекувате тия случаи, тъй като вие доведохте работите до това положение. За Мом не с голяма опасност, ако остане

без почести: той и по-рано не е бил сред тачените, тъй като вие сте били щастливите и сами сте се гощавали с жертвите.

ЗЕВС

Нека го оставим да си дрънка, богове, той винаги е груб и язвителен. Както казва възхитителният Демостен, да се обвинява и порицава, е лесно и достъпно за всеки желаещ, но да се даде съвет как да се подобри положението — това е присъщо на истински разумния съветник^[21] което вие, останалите, сигурен съм, ще сторите, след като Мом мълчи по въпроса.

ПОСЕЙДОН

Аз, както знаете, съм подводен бог и управлявам в дълбините според силите си: доколкото ми е възможно, спасявам плаващите, съпровождам корабите, смекчавам ветровете. Все пак, понеже ме е грижа и за тукашното положение, аз казвам, че този Дамид трябва да се премахне, преди да стигне до спора, било чрез мълния, било чрез друго някакво средство, за да не би да надделее с речта си — нали ти, Зевсе, казваш, че приказвал много убедително! Същевременно ще покажем как се отнасяме към онези, които разправят подобни неща против нас.

ЗЕВС

Шегуваш ли се, Посейдоне, или съвсем си забравил, че тези неща не зависят от нас, че Мойрите изпридат всекиму съдбата — този да умре от мълния, този от меч, този от треска, този от охтика? Та ако работата беше в моя власт, смяташ ли, че тия дни щях да оставя крадците, които ми отрязаха две от къдриците, всяка тежка шест мини, да си отидат от Пиза, без да съм ги поразил с мълнията си? Ти самият щеше ли да простиш в Герест на рибаря от Ореос, който ти отмъкна тризбеца? Освен това ще изглежда, че сме засегнати и ядосани от тези работи, че се страхуваме от доводите на Дамид и поради това отстраняваме този човек, без да изчакаме да премери силите си с Тимокъл. Тъй че какво друго впечатление ще се получи, освен че побеждаваме поради невявяването на противната страна?

ПОСЕЙДОН

Аз пък мислех, че съм открил един кратък път към победата.

ЗЕВС

Остави, Посейдоне, рибешка и тъпа е тази идея да премахнеш предварително противника си и той да умре непобеден, като остави спора висящ и нерешен.

ПОСЕЙДОН

Тогава вие измислете нещо по-добро, щом смятате моето предложение за рибешко.

АПОЛОН

Ако законът позволяваше и на нас, още младите и голобрадите, да държим речи, може би щях да кажа нещо полезно за съвещанието.

МОМ

Това обсъждане е посветено на тъй важни въпроси, Аполоне, че думата се дава не според възраст, а въобще на всеки. Хубава работа, ако сега, когато се намираме в крайна опасност, вземем да приказваме глупости за правата, които ни дава законът! Ти си вече съвсем законен оратор, тъй като отдавна си напуснал ефебите^[22], пък и влизаш в списъка на дванайсетте пълновъзрастни богове и насмалко не си станал член на съвета и по времето на Кронос. Затова не се прави на момченце пред нас, ами направо казвай мнението си, без да се стесняваш, че си голобрад, още повече че имаш такъв дългобрад и власат син като Асклепий. Освен това сега особено би подобавало да покажеш мъдростта си — разбира се, ако не седиш напразно на Хеликон да философствуваш с музите.

АПОЛОН

Да, Мом, но не ти, а Зевс трябва да разрешава подобни въпроси. Ако той заповяда, аз може би ще кажа нещо не чуждо на музите и достойно за хеликонските ми занятия.

ЗЕВС

Казвай, синко! Разрешавам.

АПОЛОН

Този Тимокъл е добър и набожен човек и е изучил много подробно учението на стоиците. Затова общува с много младежи и ги учи на мъдрост, за което им взема не малко пари. Много е убедителен, когато разговаря насаме с учениците си, но пред публика съвсем не се решава да проговори, гласът му става просташки и полуварварски, та на събранията предизвиква смях: не свързва думите, ами се смуцава и пелтечи, особено когато при това свое състояние реши да изтъкне красноречието си. Той е извънредно много схватлив и остроумен, както казват най-добрите познавачи на стоическото учение, но като почне да говори и обяснява, от немощ обърква всичко и не може да обясни какво иска да каже. Сякаш задава гатанки, а пък на въпросите отговаря още по-неясно. Хората не го разбират и му се смеят. Мисля, трябва да се говори ясно и да се внимава особено в едно: слушателите да схващат.

МОМ

Ти се изказа правилно, Аполоне, като похвали говорещите ясно, макар че сам не постъпваш точно така в предсказанията си: ти се изразяваш неясно и заплетено и в повечето случаи така безопасно хвърляш отговорите си в неутралното поле, че слушателите се нуждаят от друг Питиец^[23] за тяхното тълкуване. Но какво предлагаш при това положение? Какво лечение да се предприеме на Тимокловата словесна слабост?

АПОЛОН

Ако бихме могли някак да му придадем някого от опитните оратори, та той да казва това, което Тимокъл намисли и му подсказе...

МОМ

Това са наистина думи на голобрадо момче, все още ти трябва възпитател! Да изкараме на философския диспут един защитник, който ще тълкува на публиката какво мисли Тимокъл! Дамид да говори сам, собственолично, а този да използва актьор, да му подсказва на ухо мненията си, та актьорът да ораторствува, без може би сам да разбира каквото е чул! Как може това да не предизвика смях сред тълпата? Не, трябва да измислим нещо друго!

Но ти, уважаеми (нали казваш, че си пророк, и с това си събрал огромни възнаграждения, та дори си получавал златни тухли!), защо не ни покажа тъкмо сега изкуството си, като ни предскажеш кой от двамата софисти ще победи в спора! Като пророк, ти сигурно знаеш резултата.

АПОЛОН

Как е възможно да правя това, като нямам нито триножник, нито тамян; нито пророчески извор като Касталия?

МОМ

Виждаш ли? Бягаш от изобличението, като те хванат натясно!

ЗЕВС

Все пак, синко, отговори и не давай на тоя сикофант поводи да те клевети и да се присмива над твоите предсказания, че уж зависят от триножник, вода и тамян, че уж, ако нямаш тях, се лишаваш от изкуството си.

АПОЛОН

Разбира се, по-добре би било, татко, такива неща да се правят в Делфи или в Колофон, дето, според обичая ми, се намират всичките ми нужни за това неща. Все пак, дори така, лишен от тях и с голи ръце, ще се опитам да предрека чия ще бъде победата. Извинете ме, ако говоря не съвсем в размер.

МОМ

Казвай, Аполоне, само че ясни неща, които нямат нужда от помощници и тълкуватели. Това не е агнешко месо и костенурка, които се варят заедно в Лидия!^[24] Знаеш за какво е нашето съвещание.

ЗЕВС

Какво ще кажеш, синко? Ах, какви ужасни признаци предхождат предсказанието! Цветът му се измени, очите му блуждаят, косата му щръкна, движенията му са корибантски^[25] и изобщо всичко у него е екзалтирано, страхотно, мистично!

АПОЛОН

*Слушайте бога — пророк, Аполона, какво предвещава
заради страшния спор, подхванат от люде кресливи,
въоръжени до зъби със силни, решителни речи.
Често и тук, че и там, с пронизителен крехот и
крясък
битката пълни със страх на оралото дългата
дръжка.
Ала кога улови скакалец кривоноктият ястреб,
сетния грак ще изграчат тогава дъждовните врани.
Мулето ще победи и тогава магарето, знайте,
на бързоногите свои деца ще раздава ритници.*

ЗЕВС

Какво се кикотиш така, Мом? Положението ни не е смешно!
Спри, нещастнико, ще се задавиш от смях!

МОМ

Как мога да спра, Зевсе, при така ясно и разбрано предсказание?

ЗЕВС

Тогава разтълкувай и на нас какво иска да каже.

МОМ

Съвсем очевидно е, та не ще ни трябва никакъв Темистокъл. Това пророчество казва така ясно, че той е шарлатанин, а ние, които му вярваме, — товарни магарета, да, да, и мулета, и че нямаме ум дори колкото един скакалец!

ХЕРАКЪЛ

А пък аз, татко, макар че съм пришълец, все пак смело ще кажа мнението си. Когато се съберат и почнат да разговарят, тогава, ако Тимокъл надделее, ще оставим да продължат беседата си по въпроса за

нас, но ако почне да излиза другояче, аз, ако одобрявате, ще разтърся Стоата и ще я съборя върху Дамид, та този проклетник да не се подиграва с нас!

ЗЕВС

Херакле, Херакле, туй, дето го казваш, е селяшка, съвсем беотийска работа! Да унищожим заедно с един негодник толкова народ, че на туй отгоре и Стоата заедно с Маратон, Милтиад и Кинегир! Ами щом падне всичко това, как ще ораторствуват ораторите, лишени от най-важната тема на речите си? Освен това, докато си бил жив, може би за тебе е било възможно да сториш нещо такова, но откакто си станал бог, мисля, разбрал си, че единствено Мойрите могат да вършат такива неща, а ние нямаме право.

ХЕРАКЪЛ

Значи, и тогава, когато съм убивал лъва или хидрата^[26], това са вършели Мойрите чрез мене?

ЗЕВС

Точно тъй.

ХЕРАКЪЛ

И сега, ако някой вземе да ме обижда, да ми граби храма или да ми събаря статуята, аз не мога да го смачкам, ако Мойрите не са предрешили това?

ЗЕВС

По никой начин!

ХЕРАКЪЛ

Тогава слушай, Зевсе, ще говоря откровенно. Аз, както казва комическият поет, съм селяк, и на коритото викам корито. Щом при вас е така, ще кажа много здраве на тукашните почести, дим и жертвена кръв и ще ида в ада, дето, дори ако съм само с гол лък в ръката, сенките на убитите от мене зверове ще ми имат страх.

ЗЕВС

Браво! Дето казват, свидетел от къщи! Ти избави Дамид от нуждата да каже това, след като му го подсказа. Но кой е този, дето бърза насам, бронзовият, с хубавите линии и очертания, със старинната прическа? Това е твоят брат, Хермесе, „пазарният“ Хермес, Хермагор, дето стои до Пъстрата стоа. Целият е омазан със смола, защото всеки ден ваятелите снемат копия от него. — Защо, синко, идеш тичешком при нас? Навярно носиш някаква вест от земята?

ХЕРМАГОР

Много голяма, Зевсе, крайна бързина изисква!

ЗЕВС

Хайде, казвай дали, незабелязано за нас, не е станало някакво въстание?

ХЕРМАГОР

*Във онзи миг ваятелят покриваше
със слой смола гърба ми и гърдите ми.
Снагата ми облече смешна ризница,
творба на подражателно умение,
и тя повтаря бронзовата статуя.
И в миг — тълпа и двама бледи кресльовци,
герои на софизмите — задават се
Дамид и...*

ЗЕВС

Драги Хермагоре, стига с тези ямби! Зная за кои говориш. Но кажи ми едно: започна ли схватката им?

ХЕРМАГОР

Още не, все още се замерват един друг с прашки и отдалече си разменят обиди.

ЗЕВС

Тогава, какво ни остава да правим, богове, освен да се наведем и да слушаеме? Нека Хорите вече отдръпнат мандалото, да отведат облаците и разтворят небесните порти.

Херакле! Що народ се е насъбрал да слуша! Но Тимокъл не ми се харесва, той потреперва, смутен е. Всичко ще провали той днес! Да, ясно е, че не ще може дори да се вдигне срещу Дамид. Но нека вършим това, което ни е напълно възможно, да се молим за него,

ала сред нас и на ум, да не би Дамид да ни чуе^[27].

ТИМОКЪЛ

Какво говориш, Дамиде, светотатецо? Че боговете не съществуват, че не се грижат за хората?

ДАМИД

Да. Но първо ти ми отговори какъв довод те е убедил, че съществуват.

ТИМОКЪЛ

Не аз, а ти отговори, мръсно!

ДАМИД

Не аз, а ти!

ЗЕВС

Дотук нашият се перчи много по-добре и по-гласовито. — Браво, Тимокле, заливай го с обиди! В тях ти е силата! В другото той ще ти запуши устата и ще те направи на риба!

ТИМОКЪЛ

Не, кълна се в Атина, няма да отговоря пръв!

ДАМИД

Тогава питай, Тимокле. Ти победи, като изрече тая клетва. Само — без обиди, ако обичаш!

ТИМОКЪЛ

Прав си. Сега кажи ми, проклетнико, според тебе боговете не се ли грижат за нас?

ДАМИД

Ни най-малко.

ТИМОКЪЛ

Какво? Значи, всичко наоколо е лишено от тяхната грижа?

ДАМИД

Да.

ТИМОКЪЛ

И, значи, никакъв бог не полага усилия за вселената?

ДАМИД

Да.

ТИМОКЪЛ

И всичко се носи в един безсмислен устрем?

ДАМИД

Да.

ТИМОКЪЛ

И вие, хора, слушате това, търпите го и не пребивате с камъни този разбойник?

ДАМИД

Защо насъскваш хората срещу мене, Тимокле? Кой си ти, че така се гневиш заради боговете, и то когато самите те не се гневят? Та те не ми сториха нищо лошо, макар че отдавна ме слушат, ако изобщо ме слушат!

ТИМОКЪЛ

Слушат, Дамиде, слушат и ще ти отмъстят, когато му дойде времето!

ДАМИД

А кога ще намерят време за мене, щом, както казваш, имат толкова грижи да управляват световните работи, които са безкрайни? Затова не са наказали и тебе за постоянните ти лъжливи клетви и за всичко друго, което премълчавам, за да не се принудя и аз самият да говоря обиди противно на споразумението ни. Впрочем аз не виждам какво по-добро доказателство за своята грижа биха могли да представят, освен да унищожат с лоша смърт един лош човек като тебе. Но ясно е, че те са отишли отвъд Океана, навярно „при етиопците чисти“^[28]: те имат обичай да ходят постоянно при тях, понякога и по собствена покана.

ТИМОКЪЛ

Какво мога да кажа срещу такава безсрамие, Дамиде?

ДАМИД

Това, което аз отдавна жадувам да чуя от тебе, Тимокле: как си се убедил и как си повярвал, че боговете се грижат за нас?

ТИМОКЪЛ

Първо, убеди ме редът в явленията, слънцето, което винаги върви по един и същи път, луната — също, смяната на годишните времена, израстването на растенията, раждането на животните, това, дето те са така изкусно сътворени, че могат да се хранят, да мислят, да се движат, да ходят, да строят къщи, да шият обувки и прочее. Не смяташ ли, че това са дела на божествена грижа?

ДАМИД

Тъкмо това, което дирим, ти вземаш за доказателство, Тимокле: защото още не е ясно дали всяко от тези неща се извършва благодарение на грижа. Че явленията са такива, бих потвърдил и самият аз, но от това не следва необходимостта да сметнем, че те стават благодарение на някаква грижа. Възможно е, след като са възникнали случайно, сега да се извършват еднакво, по едни и същи

закони. А ти наричаш техния ред „необходимост“! И после ще се сърдиш, че фактите не те подкрепят, първо, когато ги изреждаш и възхваляваш същината им, и, второ, когато ги смяташ за доказателство, че всяко от тях се ръководи от божествена грижа. Затова, както казва комическият поет:

дай нещо друго, че това е слабичко.

ТИМОКЪЛ

Аз не мисля, че има нужда и от друг довод. Но все пак ще кажа. Отговори ми: смяташ ли, че Омир е велик поет?

ДАМИД

Разбира се!

ТИМОКЪЛ

Е добре, той именно ме убеди, показвайки ми божествената грижа.

ДАМИД

Ти си чуден човек! Всички ще се съгласят с тебе, че Омир е добър поет, но не ще признаят нито него, нито друг някой поет за авторитетен свидетел по тези въпроси. Поетите, мисля, не ги е грижа за истината, а да очароват слушателите, и поради това те пеят в стихове, разказват митове и изобщо всичко измислят заради приятността.

Но аз с удоволствие бих чул какви места из Омир са те убедили. Може би тия, дето поетът говори за Зевс, как дъщеря му, брат му и жена му решили да го вържат и ако Тетида от милост към него не била извикала Бриарей, нашият любезен Зевс е щял да бъде заловен и окован?^[29] За да се отблагодари на Тетида, той измамва Агамемнон, като му изпраща един лъжлив сън, та да загинат много ахейци^[30]. Виждаш ли? За него не е било възможно да хвърли мълния и да изгори самия Агамемнон, за да не изглежда, че е измамник. Или особено

силно те е привлякъл към вярата разказът как Диомед, подтикван от Атина, ранил Афродита, а след това — самия Арес^[31], и как малко покъсно самите богове се втурнали и взели да се бият безразборно, и мъжки, и женски^[32], и как Атина победила Арес, отслабнал, мисля, от раната, която получил от Диомед^[33], докато

срещу Латона стоял воителят, мощният Хермес?
[34]

Или ти се е сторил убедителен разказът за Артемида, как останала недоволна и се разсърдила, задето Ойней не я поканил на пир, та пратила в земята му една огромна дива свиня с непобедима сила?^[35] С такива ли разкази те убеди Омир?

ЗЕВС

Охо! Какъв вик, богове, нададе множеството, одобрявайки Дамид! А нашият прилича на объркан. Той е уплашен, трепери, ясно е, че ще хвърли щита, и вече се озърта да види накъде да се измъкне и избяга.

ТИМОКЪЛ

Значи, и за Еврипид не смяташ, че говори нещо свястно, когато изкарва на сцената самите богове и показва как спасяват добрите герои, а лошите и безбожниците, като тебе, погубват?

ДАМИД

Но, Тимокле, най-благородни сред философите, ако трагическите поети са те убедили, постъпвайки така, по необходимост следва едно от двете: да смяташ за богове или Пол, Аристодем и Сатир, или самите маски на боговете, котурните, дългите хитони, хламидите, ръкавиците, изкуствените коремни турнюри и другите средства, с които актьорите придават внушителност на трагедията — което смятам за крайно смешно. Когато Еврипид говори от свое име, без това да му се налага от нуждите на драмата, и изразява своето мнение, чуй го как волнодумства тогава:

*Висок и необятен виждаш въздуха,
в прегръдки влажни той държи земята ни.
Та той е Зевс, и той е бог — така мисли!*^[36]

И пак:

*О, Зевсе, кон си ти? Не зная. Зная те
по име само.*^[37]

И други подобни.

ТИМОКЪЛ

Значи, всички хора и народи се лъжат, като са възприели боговете и ги чествуват?

ДАМИД

Добре, че ме подсети за възприетото от народите, Тимокле: от него най-добре ще разбере човек, че в разсъжденията за боговете няма нищо сигурно. Бърканицата е голяма, едни приемат едно, други — друго. Скитите принасят жертва на меча, траките — на Замолксис, един беглец, който дошъл при тях от Самос, фригийците — на месеца, етиопците — на деня, киленците — на Фалет, асирийците — на гълъба, персите — на огъня, египтяните — на водата. Впрочем, водата е общо божество за всички египтяни, докато специално за населението на Мемфис бог е волът, на Пелузия — лукът, на други градове — ибисът или крокодилът, на трети — песоглавецът, котката или маймуната. Освен това — и по села: за едни бог е дясното рамо, за други, които живеят насреща им, — лявото, за трети — половин глава, за четвърти — пръстена чаша или паница. Как да не са смешни тези неща, драги Тимокле?

МОМ

Не казвах ли аз, богове, че всичко това ще излезе наяве и ще бъде изследвано подробно?

ЗЕВС

Казваше, Мом, и с право ни укоряваше, и лично аз ще се опитам да поправа това, ако избегнем сегашната опасност.

ТИМОКЪЛ

Но, противнико на боговете, чие дело са според тебе оракулите и предсказанията за бъдещето, ако не на боговете и на тяхната промисъл?

ДАМИД

Замълчи за оракулите, любезни, защото ще те запитам кой от тях според тебе заслужава особено внимание? Мигар онзи, който питийският бог даде на лидиеца?^[38] Та той беше съвсем двусмислен и двуличен, каквито са някои Хермесови статуи, двойни и еднакви от двете страни, одето и да ги погледнеш! Какво, своето царство ли ще погуби Крез, като премине Халис, или Кировото? А онзи негодник от Сарди купи тоя двусмислен стих за не малко таланти.

МОМ

Богове, този човек приказва май тъкмо онова, от което аз най-много се страхувах! Къде е сега нашият прекрасен китарист? Слез и се защити срещу тези нападки!

ЗЕВС

Ти ни дозаколваш, Мом, с неуместните си укори!

ТИМОКЪЛ

Гледай какво правиш, престъпни Дамиде! Само дето не разрушаваш с речта си самите храмове на боговете и техните олтари!

ДАМИД

Аз ли? Не всички олтари, Тимокле. Че какво лошо има, ако те са пълни с тамян и благовонни? Но аз с радост бих видял съборени из основи онези от Таврида, на Артемида, при които тази девица се е радвала на такива ужасни пиршества!^[39]

ЗЕВС

Отде ни дойде това необорно зло? Този човек не пощади никакъв бог, ами злослови като от талига и

хваща един подир друг, па бие и криви, и прави!^[40]

МОМ

Да, но сред нас, Зевсе, ще намериш малцина прави. И май че той ей сега ще потегли в настъпление и ще засегне някого от главните.

ТИМОКЪЛ

А не чуваш ли гърмящия Зевс, Дамиде, богоборецо?

ДАМИД

Как да не чувам гърма, Тимокле? Но дали Зевс е този, който гърми, ти ще знаеш по-добре, тъй като си пристигнал от боговете. А пък тези, които идат от Крит, ни разправят друго: там показвали един гроб, а на него имало плоча, която обяснявала, че Зевс никога вече не ще гърми, тъй като отдавна е мъртвец.^[41]

МОМ

Аз отдавна знаех, че той ще каже това. Какво така побледня, Зевсе, и заграка със зъби от страх? Трябва да бъдем смели и да презираме подобни човечета.

ЗЕВС

Що думаш, Мом? Да ги презираме? Не виждаш ли колко много хора го слушат и вече са съгласни с казаното против нас, а Дамид е пленил слуха им и ги води със себе си?

МОМ

Но ти, Зевсе, щом пожелаеш, ще спуснеш златна верига на земята и всички тях

ще ги изтеглиш ведно със земята, ведно и с морето!

[42]

ТИМОКЪЛ

Каж ми, проклетнико, плувал ли си някога по море?

ДАМИД

И то много пъти, Тимокле.

ТИМОКЪЛ

Е добре, не ви ли е носил тогава било вятърът, който удря в платната и ги надува, било гребците, докато един е стоял на кормилото и е пазил кораба от гибел?

ДАМИД

Разбира се!

ТИМОКЪЛ

Значи, корабът не може да плува, ако не бъде управляван, а целият тоя свят според тебе се носи без кормчия, без водител?

ЗЕВС

Браво, Тимокле! Много ти е силно сравнението!

ДАМИД

Но, пребоголюбиви Тимокле, ти ще видиш, че кормчията винаги съобразява полезното, предварително се подготвя, заповядва на моряците, и в кораба няма нищо непотребно или безсмислено, нищо, което да не бъде безусловно полезно или необходимо при плуването. А тоя твой кормчия, който според тебе командува този голям кораб, и неговите моряци не дават никаква разумна или достойна заповед. Не, случва се, че предното въже е опънато към задната част на кораба, а задните — към носа; понякога котвите са от злато, а гъсокът^[43] — от олово, подводните части на кораба са изрисувани, а надводните — безобразни.

Какво ще видиш сред самите моряци? Ленивецът, несръчният и нерешителният в работата получава двойна и тройна заплата, а на способния да се гмурка, на чевръстия да се катери по реите и на годния за всяка полезна работа е заповядано само да изгребва водата. Същото е и с пътниците: някакъв негодник седи на първото място до кормчията и е предмет на внимание, друг, развратник, отцеубиец или светотатец, се радва на свръхпочит и е заел цялата палуба на кораба, а много честни хора са притиснати в един ъгъл на кораба и биват тъпкани от такива, които стоят действително по-ниско от тях. Помисли как са плували на него Сократ, Аристид и Фокион: нито хляб са имали достатъчно, нито краката си са могли да опънат върху голите дъски поради мръсотията. А сред какви блага са пътували Калий, Мидий и Сарданапал — те са тънели в разкош и са плюели върху намиращите се под тях!

Такива работи стават на твоя кораб, премъдри Тимокле. Поради това корабокрушенията са хиляди. А ако на кораба стоеше кормчия, който вижда и подрежда всичко, първо, той нямаше да бъде в неведение кои са добрите пътници и кои — лошите, и, второ, щеше да дава всекому дължимото според заслугите му: на добрите — похубавото място, горе, до себе си, на лошите — долното място, а някои щеше да направи свои сътрапезници и съветници; смелия моряк щеше да назначи за началник на предната част, за командващ бортовата страна и изобщо щеше да го постави пред другите, а мързеливия и безгрижния щеше да бие по пет пъти на ден с въже по главата. Така че, драги чудако, твоето сравнение с кораба рискува да се разбие, тъй като е случило негоден кормчия.

МОМ

Сега вече работата на Дамид напредва по течението, той се носи с издути платна към победата.

ЗЕВС

Правилно предполагаш, Мом. А Тимокъл не измисля нищо здраво, ами излива един върху друг общи, ежедневни доводи, всички леснооборими.

ТИМОКЪЛ

Добре, щом примерът с кораба не ти се вижда много здрав, чуй сега, дете има една дума, свещената котва, която по никой начин не ще разбиеш.

ЗЕВС

Какво ли ще каже?

ТИМОКЪЛ

Внимавай дали умозаклучавам логично и дали можеш да ме обориш в някаква точка. Ако съществуват жертвеници, съществуват и богове; жертвеници съществуват, следователно съществуват и богове. Какво ще кажеш на това?

ДАМИД

След като първо се насмея до насита, ще ти отговоря.

ТИМОКЪЛ

Но ти, изглежда, не смяташ да спреш да се смееш. Я ми кажи все пак, какво смешно виждаш в моите думи?

ДАМИД

То е това, че не усещаш на каква тънка нишка ти виси котвата, и то — една свещена котва! Като свърза съществуването на боговете със съществуването на олтарите, ти мислиш, че с това си направил здраво въжетото си. Затова, понеже казваш, че не можеш да кажеш нищо друго, по-свещено от това, хайде да си ходим вече.

ТИМОКЪЛ

Значи, признаваш се за победен, щем си отиваш пръв?

ДАМИД

Да, Тимокле. Ти, подобно на онези, които бягат от някакво насилие, прибягна към олтарите. Затова, кълна се в свещената котва, искам да склуча договор с тебе пред самите тези олтари, че повече няма да спорим за тези неща.

ТИМОКЪЛ

Ти ми се подиграваш, грабителю на гробове, мръсно, мерзавцо, обеснико, долна гад! Не знаем ли кой е баща ти, каква курва беше майка ти, как си удушил брат си, как развратничиш с момчета? Чревоугодник, безсрамник! Чакай, не бягай, да ти тегля едно дърво, че тогава да си вървиш! С този чиреп ще те заколя, мръсник с мръсник такъв!

ЗЕВС

Той бяга, богове, и се смее, а този тича след него и сипе псувни, не може да понесе Дамидовия присмех, и изглежда, че ще го удари по главата с чирепа. Ами ние какво да правим при това положение?

ХЕРМЕС

Струва ми се, че комическият поет е казал правилно:

Не си пострадал, щом не си признал това.^[44]

И каква толкова голяма беда, че няколко души щели да си отидат, убедени в правотата на Дамид? Много са онези, които мислят противното: повечето елини, голямото множество, народната измет и всички варвари.

ЗЕВС

Да, Хермесе, но много хубаво е онова, което казал Дарий на Зопир^[45]. Та и аз самият бих желал да имам един такъв съратник, подобен на Дамид, отколкото да разполагам с хиляди Вавилони.

[1] Пародия на началните стихове на Еврипидовата трагедия „Орест“. — Б.пр. ↑

[2] Еврипид, „Безумният Херакъл“. — Б.пр. ↑

[3] Гигантите били синове на Земята, родени от кръвта на скопения Уран, противници на боговете, с които влезли в битка и били победени. Но главна причина на стълкновението било това, че Гея родила гигантите, за да отмъстят за запратените в Тартара титани. Титаните свалили от власт Уран и възцарили Кронос. След като Зевс

свалил Кронос и се възцарил, те се обявили срещу него, но претърпели поражение. — Б.пр. ↑

[4] Пародия на стих от Еврипидовата трагедия „Финикийките“. — Б.пр. ↑

[5] Рапсодите били странстващи изпълнители на епически песни. — Б.пр. ↑

[6] Кучеглавият египтянин е бог Анубис, изобразява и като човек с кучешка глава. — Б.пр. ↑

[7] Златна е постоянен епитет на Афродита у Омир. — Б.пр. ↑

[8] Пентелски камък, т.е. мрамор, с който била прочута Пентелската планина. — Б.пр. ↑

[9] Зевгити — дребни собственици, притежаващи по впряг волове; според законодателството на Солон — третата от четирите категории атински граждани. — Б.пр. ↑

[10] Тети — малоимотни или безимотни граждани, които съставлявали последния слой на населението. — Б.пр. ↑

[11] Според законодателството на Солон стопаните с доход петстотин медимни зърнени храни, образували първата, най-имотната категория атински граждани. — Б.пр. ↑

[12] Хълм в Атина (западно от Акропола), където заседавало Народното събрание. — Б.пр. ↑

[13] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[14] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[15] Пародия на началото на „Първата олинтска реч“ на Демостен. — Б.пр. ↑

[16] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[17] Срв. „Зевс изобличаван“. — Б.пр. ↑

[18] Срв. Херодот. — Б.пр. ↑

[19] Херакъл. — Б.пр. ↑

[20] Мом споменава няколко от прочутите подвизи на Херакъл. — Б.пр. ↑

[21] Срв. Демостен, „Първа олинтска реч“. — Б.пр. ↑

[22] Ефеби — достигнали пълнолетие (т.е. 18-годишна възраст) юноши. — Б.пр. ↑

[23] Питиец — прякор на Аполон. — Б.пр. ↑

[24] Срв. „Зевс изобличаван“. — Б.пр. ↑

[25] Корибантите били жреци на Кибела, нападащи във вдъхновение, екстаз. Оттук корибантски движения са тези, в които се проявява екстатично състояние. — Б.пр. ↑

[26] Немейският лъв и лернейската хидра. — Б.пр. ↑

[27] Пародия на „Илиада“. — Б.пр. ↑

[28] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[29] Срв. „Разговори на богове“. — Б.пр. ↑

[30] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[31] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[32] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[33] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[34] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[35] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[36] Откъс из изгубена Еврипидова трагедия. — Б.пр. ↑

[37] Откъс из Еврипидовата трагедия „Мъдрата Меланипа“. — Б.пр. ↑

[38] Вж. „Зевс изобличаван“. — Б.пр. ↑

[39] Давид има предвид човешките жертвоприношения в чест на тавридската Артемида. — Б.пр. ↑

[40] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[41] Срв. „Тимон, или Човекомразецът“. — Б.пр. ↑

[42] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[43] Гъсокът е корабно украшение. — Б.пр. ↑

[44] Менандър, „Третейският съд“. — Б.пр. ↑

[45] Срв. Херодот. — Б.пр. ↑

СЪНЯТ, ИЛИ ПЕТЕЛЪТ

МИКИЛ

Ах, негодни петльо, дано сам Зевс те убие, че си такъв завистлив и гласовит! Аз бях богат, живеех в един тъй сладък сън и тънех в чудно блаженство, а ти пронизително и остро изкрещя и ме събуди, та и нощем да не мога да избягам от бедността, по-противна и от тебе! А пък ако съдя по все още дълбоката тишина и по това, че студът още не ме е вледенил, както всяка сутрин — за мене той е най-сигурният показател за приближаването на деня, — още не е полунощ, а този безсънен петел, сякаш пази прочутото златно руно, още от вечерта е закукуригал! Но чакай, не бързай да се радваш! Аз ще ти отмъстя без друго, нека само съмне, ще те смажа с тоягата! Сега да взема да те гоня в тъмното, ще ме измъчиш.

ПЕТЕЛЪТ

Микиле, господарю! Мислех, че ще ти угодя, ако, доколкото мога, изпреваря деня, та да станеш рано и свършиш по-голямата част от работата си. Ако преди изгрев-слънце изработиш една обувка, ще сможеш да си отработиш хляба. Ако пък ти е по-сладко да спиш, аз ще мълча и ще бъда по-ням дори от риба. Та гледай да не би, като си богат насъне, да гладуваш, като се събудиш.

МИКИЛ

Зевсе, чудотворецо! Херакле, бранителю от зло! Каква е тази беда? Петелът проговори по човешки!

ПЕТЕЛЪТ

Значи, на тебе ти се вижда чудно, че имам глас като вас?

МИКИЛ

Че как да не е чудно? О богове, отвърнете това зло от мене!

ПЕТЕЛЪТ

Струва ми се, че ти, Микиле, си съвсем необразован и не си чел Омировите поеми, в които и Ахилевият кон Ксант казва много здраве на цвиленето, застава сред битката и разговаря, като произнася сума стихове, а не приказва, като мене, в проза^[1]. Той дори пророчествал и предричал бъдещето, и съвсем не изглеждало, че върши нещо странно, нито слушащият призовавал, както ти, бранителя от зло, смятайки чутото за нещо злокобно. Но какво би сторил, ако ти бе заговорила главната греда на кораба „Арго“^[2], ако ти бе запредсказвал додонският дъб, ако бе видял да пълзят кожи или бе чул да мучи волско месо, полуизпечено, набодено на шишове^[3]? А аз, като помощник на Хермес, най-бъбривият и най-красноречивият от всички богове, а, от друга страна, като ваш съжител и сътрапезник, без много мъка изучих човешката реч. Ако ми обещаеш да мълчиш, аз не ще се забавя да ти кажа истинската причина за моя човешки език и откъде имам способността да говоря така.

МИКИЛ

Но не е ли сън и това, че един петел разговаря така с мене? Тогава, кажи ми, в името на Хермес, драги, на какво се дължи твоята човешка реч? А тъй като ще мълча и няма да кажа никому, от какво има да се страхуваш? Кой ще ми повярва, ако взема да разправам, че съм го чул от един петел?

ПЕТЕЛЪТ

Тогава, слушай. Зная, че говоря думи във висша степен странни, Микиле. Защото този, който сега ти се явява във вид на петел, до неотдавна е бил човек.

МИКИЛ

Слушал съм някога за вас, петлите, че уж някой си момък Алектрион, Петел, станал приятел на Арес, заедно пиели, заедно скитали и заедно ходели по любов. Когато Арес отивал да мърсува с Афродита, водел и Алектрион, и понеже особено се страхувал от Хелиос, да не би да го зърне и каже на Хефест, той оставял момъка вън, пред вратите, за да му обади, когато Хелиос изгрее. Но веднъж Алектрион заспал и, без да ще, предал поста, а Хелиос незабелязано

застанал пред Афродита и Арес, който безгрижно си почивал, уверен, че Алектрион ще му обади, ако някой дойде. Така Хефест научил от Хелиос, хванал ги, като метнал отгоре им една мрежа, която отдавна бил приготвил за тях^[4]. Като бил пуснат на свобода, Арес, разгневен на Алектрион, го превърнал в тази птица заедно с доспехите му, та и досега той носи на главата си качулка на шлема си. Затова, за да се оправдаете пред Арес — сега, когато няма никаква полза, — щом усетите, че слънцето се вдига, предварително викате, за да известите изгрева му.

ПЕТЕЛЪТ

И това разказват, Микиле, но моето стана другояче, аз съвсем отскоро се превърнах в петел.

МИКИЛ

Как? Много ми се иска да узная това.

ПЕТЕЛЪТ

Слушал ли си за Питагор, сина на Мнезарх, от Самос?

МИКИЛ

Ти имаш пред вид софиста, самохвалеца, който постановяваше да не се вкусва месо, нито да се яде боб, та гонеше от трапезата най-любимото ми ядене, и още убеждаваше хората да не разговарят в продължение на пет години.

ПЕТЕЛЪТ

Ти сигурно знаеш още, че преди да стане Питагор, той е бил Евфорб.

МИКИЛ

Казват, че този човек, петльо, бил измамник и фокусник.

ПЕТЕЛЪТ

Онзи Питагор съм аз. Затова, драги, престани да ме обиждаш, още повече че не знаеш какъв съм бил по нрав.

МИКИЛ

Това е още по-голямо чудо! Петел — философ! Все пак, кажи ми, сине на Мнезарх, как от човек стана птица и от самосец — танагрец^[5]? Това са неща неправдоподобни и не съвсем лесни за вярване, още повече, че, както ми се струва, забелязах в тебе две неща, твърде чужди на Питагор.

ПЕТЕЛЪТ

Кои са те?

МИКИЛ

Едното е, че си бърлив и креслив, а той, мисля, е съветвал да се мълчи цели пет години; другото е нещо съвсем противозаконно: като нямах какво да ти хвърля, вчера, както знаеш, дойдох в къщи и донесох бобови зърна, които ти, без да се замислиш, изкълва. Така че следва едно от двете: или си излъгал и си не Питагор, а някой друг, или, ако си Питагор, си престъпил закопа и като си погълнал боба, си извършил грях, все едно че си изял главата на баща си^[6].

ПЕТЕЛЪТ

Та ти не знаеш, Микиле, коя е причината за това и какво подобава на всеки живот. Тогава аз не ядях боб, защото философствувах, а сега бих хапнал, защото той е птица и незабранена за мене храна. Но, ако обичаш, слушай как от Питагор станах това, което съм, какви животни съм живял по-рано и какво съм получил при всяко превръщане.

МИКИЛ

Говори! На мене ще ми бъде крайно приятно да те слушам, та ако биха ми предложили да избира дали да слушам твоя разказ, или отново да видя онзи преблажен сън от преди малко, не зная кое бих избрал. Толкова близки смятам твоите думи до онези тъй сладки видения, че ценя еднакво и тебе, и скъпоценния сън.

ПЕТЕЛЪТ

Още ли мислиш какъв е бил сънят ти, още ли пазиш разни образи и преследваш с мисълта си едно празно и, както казват поетите,

безсилно блаженство?

МИКИЛ

Не, петльо, бъди сигурен, аз никога няма да забравя това видение. Тоя сън си отиде, след като остави толкова много мед в очите ми, че от него едвам разтварям клепките си, които отново се затварят. Какъвто приятен гъдел причинява перцето в ухото, такъв ми достави и видяното насън.

ПЕТЕЛЪТ

Кълна се в Херакъл, ти показваш някаква страшна любов към това съновидение, щом то, което, както казват, крилато и има за граница на своя полет съня, вече прескача пределите си и продължава да стои пред отворените ти очи, сладко и ясно. Ето защо искам да чуя какво е то, че е тъй желано за тебе.

МИКИЛ

Готов съм да ти кажа. Сладко ми е да си го спомня и да разкажа за него. А ти, Питагоре, кога ще ми разправиш за превръщанията си?

ПЕТЕЛЪТ

Когато ти, Микиле, престанеш да бълнуваш и изтриеш меда от очите си. А сега кажи пръв, за да разбере през коя врата е дошъл изпратеният ти сън — през вратата от слонова кост, или през вратата от рог.

МИКИЛ

През никоя от двете, Питагоре.

ПЕТЕЛЪТ

Но Омир говори само за тези две^[7].

МИКИЛ

Много здраве му кажи ти на този бърлив поет, дето нищо не разбира от сънища. Може сънищата — бедняци да излизат през такива врати — сънищата, каквито той е виждал, и то не съвсем ясно, тъй като е бил спял, — но моят тъй сладък сън дойде през някаква златна врата,

златен беше самият той, целият облечен в злато и с много злато натоварен.

ПЕТЕЛЪТ

Прекратявай, драги Мидасе, да нареждаш за това злато. Да, струва ми се, че по молба като неговата си видял тоя сън и цели златни рудници.

МИКИЛ

Видях много злато, Питагоре, много! Знаеш ли колко хубаво, с какъв ясен блясък! Какво казва Пиндар, когато го прославя? Припомни ми, ако знаеш, — дето казва, че водата е най-хубавото нещо, а после се удивлява на златото, и с право, от самото начало на книгата му, най-хубавата от всичките му песни.

ПЕТЕЛЪТ

Не е ли това —

*Ти си прекрасна, вода, ала златото, като че огън,
пламнал в нощния мрак, е по-гордо от всяко
богатство!^[8]*

МИКИЛ

Бога ми, точно това! Пиндар като че ли е видял моя сън, та така възхвалява златото. Но за да разбереш вече какъв беше той, чуй, премъдри петльо. Знаеш, че вчера не обядвах дома. Евкрат, богаташът, ме срещна на пазара и ми каза да се изкъпя и отида на вечеря у него.

ПЕТЕЛЪТ

Много добре зная това, защото целия ден гладувах, докато най-сетне късно вечерта ти си дойде пийнал и донесе онези пет бобчета, храна, не много разкошна за един петел, който някога е бил атлет и не без успех се е състезавал в Олимпия.

МИКИЛ

Когато след вечерята се върнах, аз ти хвърлих бобчетата и веднага легнах да спя, и тогава, както казва Омир:

в благоуханната нощ божествен сън ме споходи^[9].

Наистина божествен...

ПЕТЕЛЪТ

По-напред разкажи за приема у Евкрат, Микиле, каква беше вечерята, и всичко, което стана на пиршеството. Нищо не ти пречи да вечеряш още веднъж, възпроизвеждайки като насън снощната вечеря, и мислено да предъвчеш изяденото.

МИКИЛ

Смятах, че ще ти дотегне, ако почна да разказвам и за това. Но понеже ти самият искаш, ще ти кажа. След като по-рано през целия си живот не бях вечерял у богат човек, Питагоре, по някаква щастлива случайност срещам вчера Евкрат. Аз го поздравих и му казах, както обикновено, „господарю“, па си тръгнах, за да не го излагам, като го съпровождам в окъсания си плащ, а той: „Микиле, вика, днес празнувам рождения ден на дъщеря си и съм поканил много приятели. Понеже един от тях, казват, не бил добре и не ще може да вечеря с нас, изкъпи се и ела вместо него, ако поканеният не каже, че ще дойде, защото сега-засега се колебае.“ Като чух това, аз му се поклоних и си отидох, молейки се на всички богове да пратят или някаква треска, или плеврит, или подагра на онзи, неразположения де, за заместник и наследник, на когото бях поканен. Докато дойде времето за баня ми се стори цяла вечност, постоянно поглеждах колко е дълга сянката и кога ще трябва да се изкъпя. И когато най-сетне дойде часът, аз набързо се изтърках и отидох, докаран прилично, като обърнах плаща, че да се вижда по-чистата му страна.

Пред вратите сварвам мнозина други, че и онзи, когото трябваше да заместявам. Бяха го донесли четирима роби. Виждаше се, че е зле. Той тихо стенеше, покашлюваше, хрочеше дълбоко и отвратително, целият беше бледен и подут. Беше около шейсетгодишен. Казвах, че бил някакъв философ от тези, дето бърборят пред момчетата. Братата

му беше досущ козя и имаше крайна нужда от бръснар. А когато лекарят Архибий го запита защо е дошъл в това състояние, „Човек, казва, не бива да изменя на дълга си, особено пък един философ, дори ако хиляди болести му пречат. Евкрат ще си помисли, че го пренебрегвам“. „А, не, казах аз, напротив, ще те похвали, ако предпочетеш да умреш у дома си, вместо на пиршеството, като заедно с храчките изхраниш и душата си.“ Той високомерно се престори, че не е чул подигравката ми. След малко Евкрат идва от банята и като вижда Тесмополид (тъй се казваше философът), казва: „Учителю, добре си сторил, че си дошъл у нас, но нямаше да бъде по-зле, ако не бе дошъл: всичко, от начало до край, щеше да ти бъде изпратено в къщи.“ С тези думи той влезе, водейки под ръка Тесмополид, когото подкрепяха и робите му.

Аз вече се готвех да си вървя, когато Евкрат се обърна. Като ме видя мрачен, той след дълго колебание каза: „Ела и ти, Микиле, и вечеряй заедно с нас. Ще кажа на сина си да яде с майка си в женската част, та да има място и за тебе.“ И тъй, влязох, след като насмалко не останах като вълк с напразно зинали уста. Срам ме беше, дето излезе, че съм изгонил от пира момчето на Евкрат. Като дойде време да се настаняваме около трапезата, първо петима едри момци хванаха Тесмополид и, вярвай бога, не без мъка го туриха на мястото му, като от всички страни напъхаха под него възглавнички, за да остане в това положение и за да може да издържи по-дълго. После, понеже никой не искаше да се настани до него, хванаха мене и ме туриха там, та станахме съседи. След това, Питагоре, почнахме да вечеряме, а вечерята беше сита и разнообразна, все в златни и сребърни съдове. Имаше и златни чаши, и красиви прислужници, и музиканти, и смешльовци, и изобщо прекарахме много приятно, само едно беше лошо: дето Тесмополид без чувство за мярка ми додяваше, разказваше ми за някаква добродетел, поучаваше ме, че две отрицания дават едно утвърждение и че ако е ден, не е нощ, а по някое време взе да казва дори, че имам рога^[10]. Без да имам никаква нужда, той ми философствуваше непрекъснато в тоя смисъл, пресичаше ми удоволствието и не ме оставяше да слушам свирачите и певците. Ето, такава беше, петльо, вечерята.

ПЕТЕЛЪТ

Не много приятна, Микиле, особено щом си се паднал на тоя стар бърборко.

МИКИЛ

Слушай сега и съня. Струваше ми се, че уж Евкрат е бездетен и, не зная как, ще умира. Вика ме, написва завещание, според което наследник на всичко негово съм аз, и след малко умира. Аз, като встъпих във владение, захванах да гребя златото и среброто с лопати някакви големи, а то не пресъхваше, а обилно се стичаше. Останалото — дрехи, маси, чаши, прислужници — всичко, естествено, стана мое. Тогава започнах да се возя с впряг от бели коне, изтягах се, привличах погледите и будех завист у всички. Много хора тичаха и язدهха пред мене, а още повече ме следваха. Аз пък, облякъл Евкратовата дреха и турил шестнайсет тежки пръстена, заповядвах да се приготви бляскаво угощение, за да приема приятелите си. Те, както става насън, бяха вече дошли, вечерята вече се внасяше и захвана пиенето. При това положение аз пих от златна чаша за здравето на всеки от присъстващите, и тъкмо внасяха питките, когато ти с неуместния си крясък развали пира ни, преобърна трапезите, разпръсна богатството и го прати по вятъра. Как смяташ, без право ли ти се разсърдих? Още цели три нощи с радост бих гледал тоя сън!

ПЕТЕЛЪТ

Толкова ли обичаш златото и богатството, Микиле, само на него ли се възхищаваш, та смяташ, че си щастлив, ако имаш много злато?

МИКИЛ

Не само аз, Питагоре, мисля тъй, но и самият ти: когато си бил Евфорб, ти си впитал в къдриците си злато и сребро и тъй си отивал на бой с ахейците — дори на бой, където е по-добре да носиш желязо, отколкото злато. Но ти и тогава си искал да се сражаваш със златна диадема на косите си. И, струва ми се, Омир затова е казал, че косите ти наподобявали тези на Харитите, защото са били

стегнати в златни и сребърни брънки^[11].

Разбира се, те са изглеждали много по-красиви и желани, преплетени със злато и сияещи заедно с него. Все пак, твоят случай, златокъдри, е нормален, при положение че ти, синът на Пантой, си обичал златото. Но бащата на всички хора и богове, синът на Кронос и Рея, когато се влюбил в онази арголидска девойка^[12], като не намирал в какво по-желано да се превърне и как да подкупи стражата на Акризий — слушал си без друго, че станал на злато, протекъл през покрива и се съединил с любимата си. Така че какво ще ти разправам още, колко полза носи златото, как прави красиви, мъдри и силни тези, у които се намира, като им печели чест и слава, и от нищожни и неизвестни понякога в кратък срок ги превръща в бележити и тачени?

Ти сигурно знаеш моя съсед и другар по занаят Симон, дете неотдавна вечеря у мене, когато на Кроносовия празник сварих чорба с две парчета салам?

ПЕТЕЛЪТ

Зная го, онзи, чипия, малкия, който след вечерята задигна пръстената паница и си я отнесе под мишници единствената паница, която имахме. Видях го сам, Микиле.

МИКИЛ

Значи, той я откраднал, а пък ми се закле в толкова богове, че не е! Но ти, петльо, защо не извика и не ми обади тогава, като си видял, че ни грабят?

ПЕТЕЛЪТ

Кукуригах, единственото, което можех тогава. Е, та какво за Симон? Май искаше да кажеш нещо за него.

МИКИЛ

Той имаше един извънредно богат братовчед, Дримил на име. Докато бе жив, Дримил не даде ни обол на Симон. Как ще му даде, нали и той самият не се докосваше до парите си! Но понеже неотдавна умря, всичките му богатства по закон се падат на Симил и сега този мръсен парцаливец, който облизваше паницата си, весело препуска облечен в пурпур, притежава роби, коне, златни чаши, маси с крака от слонова кост, всички му се кланят, а нас той вече дори не поглежда.

Неотдавна го видях да се задава и викам: „Здравей, Симоне!“ А той се разсърди и вика: „Кажете на този просяк да не съкращава името ми. Казвам се не Симон, а Симонид!“ А най-важното е, че вече и жените се влюбват в него, а той се превзема и ги гледа презрително: едни благосклонно допуша до себе си, а други заплашват, че ще се обесят, задето не им обръща внимание. Виждаш на колко блага златото е причина, щом преправя грозниците и ги превръща в красавци, както прочутият поетически пояс^[13]. А чувам и поетите да казват:

О злато, най-прекрасно достояние!^[14]

И

Че златото е господар на смъртните!^[15]

Но защо се засмя, петльо?

ПЕТЕЛЪТ

Защото поради невежеството си, Микиле, и ти, подобно на мнозинството хора, се мамиш относно богатшите. Бъди сигурен, те живеят живот много по-жалък от твоя. Казвам го, защото много пъти съм бил и беден, и богат и съм опитал всякакъв живот. След малко и сам ще разбереш всичко.

МИКИЛ

Наистина, време е вече и ти да кажеш как си се променял и какво си разбрал от всеки живот.

ПЕТЕЛЪТ

Слушай, но първо нека ти кажа, че не съм виждал човек, който да живее по-щастливо от тебе.

МИКИЛ

От мене ли, петльо? Да ти се връща! Караш ме да те ругая. Но почни от Евфорб и кажи как се превърна в Питагор, а после наред, та до петела. Изглежда, много си видял и патил през разнообразните си животи.

ПЕТЕЛЪТ

Как от Аполон душата ми за пръв път долетя на земята и се облече в човешко тяло, изпълнявайки една присъда, е дълга история, пък и не е благочестиво както аз да говоря, така и ти да слушаш такива неща. След това станах Евфорб...^[16]

МИКИЛ

Ами аз, преди да стана аз, кой съм бил, чудако? Кажи ми първо дали и аз някога съм се променял като тебе.

ПЕТЕЛЪТ

Разбира се!

МИКИЛ

Добре, какво съм бил, ако можеш да ми кажеш нещо? Искам да узная това.

ПЕТЕЛЪТ

Ти ли? Индийска мравка, от тези, дето ровят злато.

МИКИЛ

И аз, нещастният, не съм се осмелил да си взема в запас, макар и няколко зрънца, като идвам от онзи живот в този? Но кажи, какво ще бъде след това? Ти навярно знаеш. Ако бъде нещо хубаво, ей сега ще стана и ще се обеса на гвоздеа, на който си кацнал.

ПЕТЕЛЪТ

Това не ще узнаеш по никакъв начин.

Та когато станах Евфорб — връщам се на въпроса, аз се бих под Троя и след като бях убит от Менелай, подир време дойдох в Питагор. Междувременно стоях бездомен, докато Мнезарх ми приготви жилище.

МИКИЛ

Как, без храна и питие, приятелю?

ПЕТЕЛЪТ

Разбира се. Само тялото има нужда от тези неща.

МИКИЛ

Тогава кажи ми първо за работите в Троя. Така ли станаха, както ги разказва Омир?

ПЕТЕЛЪТ

Откъде ще ги знае той, Микиле, който по времето на тия събития е бил камила в Бактрия? Но аз ще ти кажа само, че тогава не е станало нищо необикновено, че нито Аякс е бил толкова едър, нито самата Елена — толкова хубава, колкото я мислят. Видях я — една бяла и с дълга шия, та да се досетиш, че е дъщеря на лебед, но във всичко друго беше съвсем баба, почти връстница на Хекуба. Първо в Афидна я грабнал и обладал Тезей, който живял по времето на Херакъл, а Херакъл по-напред завладял Троя, по времето на нашите тогавашни бащи. Тези неща ми разказваше Пантой, който ми казваше, че като момче бил видял Херакъл.

МИКИЛ

Ами Ахил такъв ли беше, отличен във всичко, или и това е празна приказка?

ПЕТЕЛЪТ

С него не съм имал никаква работа, Микиле, нито бих могъл тъй точно да ти разкажа за положението при ахейците. Отде да зная, нали бях техен враг? Но неговия другар Патрокъл убих без особен труд, като го пронизах с копието си^[17].

МИКИЛ

След това пък — Менелай тебе, още по-лесно. Но това стига, разказвай сега за Питагор.

ПЕТЕЛЪТ

Изобщо, Микиле, бях един човек софист. Смятам, трябва да говоря истината. Иначе бях не без образование и не без подготовка в най-прекрасните науки. Ходих в Египет, за да се обогатя с мъдрост чрез общуване с тамошните пророци, проникнах в техните светилища и изучих книгите на Хор и Изида. После отново отплувах за Италия и тъй разположих към себе си тамошните елини, че те почнаха да ме смятат за бог.

МИКИЛ

Чух за това, а също — че те смятали за умрял и после за възкръснал, че веднъж си им бил показал златното си бедро... Но я ми кажи, отде ти дойде на ум да създаваш закон да не се яде нито месо, нито боб?

ПЕТЕЛЪТ

Не питай такива неща, Микиле.

МИКИЛ

Защо, петльо?

ПЕТЕЛЪТ

Защото ме е срам да говоря пред тебе истината по този въпрос.

МИКИЛ

О, не бива, не се стеснявай да говориш на съжител и приятел — господар вече не бих се нарекъл.

ПЕТЕЛЪТ

Нищо свястно, нищо мъдро нямаше в това, но аз виждах, че ако създавам обикновени закони, каквито създават повечето хора, не ще възбудя никакво учудване, докато колкото съм по-странен, толкова по-уважаван, смятах, ще бъда за тях. Затова реших да новаторствувам, но обявих за тайна причината на новаторствата си, та като предполагат едни едно, други — друго, всички да се слисат като от неясен оракул. Виждаш ли? Сега и ти на свой ред ми се надсмиваш.

МИКИЛ

Не толкова над тебе, колкото над кротонците, метапонтците, тарентците и другите, които безмълвни са те следвали и са целували следите, които са оставяли нозете ти.

А после, като се съблече от Питагор, в кого се облече?

ПЕТЕЛЪТ

В Аспазия, хетерата от Милет.

МИКИЛ

Я! Какво говориш? Та между другото Питагор се е превърнал и в жена? Имало е, значи, време, когато и ти, най-благородни сред петлите, си снасял яйца, а във вид на Аспазия си имал сношения с Перикъл, зачевал си от него, влачил си вълна, прел си нишки и си проявявал женския си пол като хетера?

ПЕТЕЛЪТ

Всичко това съм правил не само аз, но и Тирезий преди мене, и Елатовият син Кайней, така че всичките ти насмешки над мене са насмешки и над тях.

МИКИЛ

Е, какво? Кой живот беше по-приятен за тебе — когато беше мъж, или когато Перикъл те обработваше?

ПЕТЕЛЪТ

Гледаш ли какъв въпрос задаваш? На него и Тирезий не може да отговори^[18].

МИКИЛ

Но дори ако не кажеш, Еврипид достатъчно добре е решил този въпрос, като е казал, че би предпочел три пъти да иде на бой, отколкото веднъж да роди.^[19]

ПЕТЕЛЪТ

Все пак, ще ти напомня, Микиле, че не след много и ти ще се мъчиш да раждаш. В дългия кръг на превръщанията си ти неведнъж

ще бъдеш и жена.

МИКИЛ

Я се обеси, петльо! Ти мислиш, че всички са милетци или самосци? За тебе казват, че и като Питагор, в разцвета на своята младост, си бил Аспазия за тирана. Но в какъв мъж или жена се превърна, след като бе Аспазия?

ПЕТЕЛЪТ

В киника Кратет.

МИКИЛ

О Диоскури! Каква нееднаквост! От хетера — философ!

ПЕТЕЛЪТ

После бях цар, после бедняк, малко след туй — сатрап, после кон, гарга, жаба и хиляди други. Много време би трябвало, за да изброя всичко поотделно. Напоследък много пъти ставам петел, защото неговият живот ми се хареса. След като слугувах на мнозина други — и на царе, и на бедняци, и на богаташи, — накрай, сега, живея с тебе и всеки ден ти се смея, когато се молиш и вайкаш от бедността си и се възхищаваш на богаташите, не познавайки техните неволи. Ако познаваше грижите, които имат те, ти би се смял над себе си, задето преди си смятал, че богатството е свръхблаженство.

МИКИЛ

И тъй, Питагоре, или — как иначе искаш да ти викам, че да не се нарушава единството на разговора ни, като ти викам ту тъй, ту инак...?

ПЕТЕЛЪТ

Няма никакво значение дали ще ме наричаш Евфорб, Питагор, Аспазия или Кратет. Всичко това съм аз. Но ако ме наричаш такъв, какъвто ме виждаш сега, тоест петел, ще сториш по-добре. Така не ще покажеш незачитане към една наглед проста птица, която все пак носи в себе си толкова души.

МИКИЛ

И тъй, петльо, понеже си опитал почти всички животи и си бил всичко, би ли разказал в подробности специално за богатшите, как живеят те, и специално за бедняците, та да разбере дали говориш истината, когато ме обявяваш за по-щастлив от богатшите?

ПЕТЕЛЪТ

Добре, поразмисли върху следното, Микиле. Ти нито за войната имаш голяма грижа, ако съобщят, че неприятелите настъпват, нито се тревожиш да не би, като нападнат, да опустошат нивата ти, да изпотъпчат градината ти или да унищожат лозите ти. Не, когато чуеш тръбата, ако изобщо я чуеш, ти се оглеждаш около себе си, да разбереш накъде трябва да се обърнеш, за да се спасиш и избегнеш опасността. А богатшите не само се боят за себе си, но и се измъчват, като гледат от стените как врагът отвежда и отнася каквото са имали по полетата. Данък ли трябва да се плаща, само тях викат, на война ли трябва да се ходи, те са на най-голямата опасност като стратегзи или началници на конницата, а ти носиш върбов щит, лек си, подвижен си, ако трябва да се спасяваш, и с готов да се гощаваш на победния пир, когато стратегът — победител принася жертва.

В мирно време ти, като човек от демоса, идваш в Народното събрание и тиранстваш над богатшите, а те треперят, гушат се и те умилюват чрез раздаване на пари. Те именно се трудят, за да имаш бани, състезания, зрелища и всичко друго в изобилие, а ти, надзирател и суров проверител, също като техен господар, понякога не им даваш и дума да кажат, а ако ти хрумне, обсипва ги с градушка от камъни и отчуждаваш имотите им. Самият ти не се боиш от доносник, не се боиш от крадец — да не би да ти измъкне златото, като прехвърли оградата или подкопае стената, нямаш разправии — да пресмяташ да търсиш дългове, да се бориш с проклетите си домакин и да се разкъсваш от толкова грижи, ами като направиш една обувка и получиш седем обола възнаграждение, станеш надвечер, изкъпеш се, ако искаш, купиш си селда, хамсия или няколко главички лук и си създаваш настроение, пееш ли, пееш и философствуваш със своята прекрасна бедност.

Поради това ти си здрав, силен телом и издръжлив на студ. Трудностите те закаляват и те правят много сериозен борец против негодите, които на другите се струва непобедими. Никоя тежка болест

не те лови, ако пък някога те хване лека треска, ти ѝ послугуваш малко, па скочиш, веднага отърсиш неразположението, и тя тозчас уплашена побягва, като гледа как пиеш студена вода и пращаш поврага лекарските визитации. А на нещастния поради невъздържаността си богаташи коя беда им липсва? И подагри, и охтики, и белодробни възпаления, водянки! Това е резултат от техните разточителни пирове. Така, едни от тях, подобно на Икар, се издигат много нависоко, приближават слънцето и като не знаят, че перата им са прикрепени с восък, с голям шум главоломно падат в морето; онези обаче, които, подобно на Дедал, не ламтят за големи висини, а се държат близо до земята, та от време на време восъкът им да се охлажда от морската вода, в повечето случаи прелитат сигурно.

МИКИЛ

Това са мъдри и свестни хора.

ПЕТЕЛЪТ

Да, Микиле, а на другите ще видиш срамните корабокрушения — например случая, когато Крез, с оскубани пера, будеше смях у персите, качвайки се на кладата, или случая с Дионисий, който, след като потъна царството му, сега се мярка в Коринт като учител — след такава голяма власт — и учи децата да сричат.

МИКИЛ

Кажи ми, петльо, когато ти бе цар — защото нали казваш, че си бил и цар? — как ти се видя оня живот? Сигурно си бил преблажен, като си владеел върха на всяко благо?

ПЕТЕЛЪТ

Дори не ми напомняй, Микиле, толкова нещастен бях тогава! На всички отстрани, както каза ти, се струвах преблажен, а вътре в мене бяха хиляди мъки.

МИКИЛ

Какви са те? Ти говориш странни и не съвсем правдоподобни неща.

ПЕТЕЛЪТ

Царувах над немалка и много плодородна страна, Микиле, една измежду тези, които заслужават най-голямо възхищение и с многото си хора, и с хубавите си градове. По нея протичаха плавателни реки, тя се ползваше от море с хубави пристанища. Имах много войска и обучена конница, и немалко телохранители, и военни кораби, и пари безчет, и много златни съдове, и целия държавен апарат по трагическите представления, раздут до крайност, та когато излизах, множеството ми се кланяше и смяташе, че вижда някакъв бог, хората в надпревара тичаха да ме видят, а някои се качваха дори по покривите, смятайки за голямо щастие да разгледат подробно колата ми, багреницата ми, диадемата ми, хората пред мене, хората след мене. А аз, като знаех колко неща ме тревожат и мъчат, прощавах на хората незнанието им и жалех себе си, подобен на онези големи статуи, които бяха изработили Фидий, Мирон и Праксител: всяка откън е Посейдон или Зевс, прекрасен, направен от злато и слонова кост, с гръм, мълния или тризъбец в десницата, но ако се наведеш и погледнеш отвътре, ще видиш някакви пръти, колчета, забити гвоздеи, стволоче, клинове, смола, глина и една голяма грозота, която обитава там. Няма да говоря за множеството мишки и плъхове, които понякога се заселват вътре. Такова нещо е и царската власт.

МИКИЛ

Още не си ми казал къде са глината, клиновете и коловете на властта, нито коя е голямата нейна грозота. Да яздиш, гледан от всички, да владееш толкова народ и да ти се кланят като на бог — това прилича на примера със статуята, защото и то е нещо божествено. Ти ми кажи сега за вътрешността на статуята.

ПЕТЕЛЪТ

Какво по-напред да ти кажа, Микиле? За страховете, за опасенията, за омразата от обкръжаващите, за заговорите и, поради всичко това, за краткия, и то плитък сън, за сънищата, пълни с тревога, за обърканите мисли, за вечно лошите предчувствия, или за заетостта, за паричните въпроси, за процесите, за походите, за заповедите, за договорите, за сметките? Поради това дори насън не можеш да вкусиш

нещо приятно, а ти се налага сам да мислиш за всичко и да имаш хиляди неприятности.

Само Атрид Агамемнон...

сладък го сън не обзе, че го бореха толкова мисли^[20].

И то, докато всички ахейци са хъркали. Лидиецът^[21] се тревожи за сина си, който е глухоням, персиецът^[22] — от Клеарх, който събира наемници за Кир, този^[23] — от Дион, който шепне на ухото на някои сиракузяни, онзи^[24] — от Парменион, когото прославят, Пердикас — от Птолемея, Птолемея — от Селевк. Но и други неща те измъчват: любовникът, който ти се отдава по принуда, наложницата, която обича друг, слухът, че еди-кой си ще се отцепят, това, че двама или четирима оръженосци шушукат помежду си. А най-важното е, че трябва да подозираш особено най-близките си и винаги да чакаш да ти дойде от тях нещо ужасно. Така един умира, отровен от сина си, синът — от любовника си, а също такава смърт е грабнала навярно и последния.

МИКИЛ

Остави, това са ужасни неща, петльо! За мене е много по-сигурно да седя приведен над обувките, отколкото да пия от златна чаша наздравица, смесена с бучиниш или аконит. Опасността за мене е ножът да се подхлъзне встрани и сгрещи правия разрез, да ме пореже и ми поразкървави пръстите. А онези, както казваш, пируват на смъртоносни пирове и са обкръжени от хиляди беди. После, когато паднат, те изглеждат във висша степен подобни на трагическите актьори: мнозина от тях можеш да видиш уж като Кекроповци, Сизифовци или Телефовци, с диадеми на главата, с мечове от слонова кост в ръка, с развени коси, със златошит плащ; но ако, както често става, някой стъпи погрешно и падне сред сцената, той естествено предизвиква смях у зрителите: маската му, заедно с диадемата, става на парчета, истинската глава на актьора се покрива с кръв, краката му хубаво се разголват, та под дрехата му се виждат дрипи, а високите му обувки са крайно грозни и не според крака му. Гледаш ли, любезни петльо, как вече ме научи да правя сравнения? Да, излиза, че царската

власт е нещо такова... Ами когато стана кон, куче, риба и жаба, как понасяше техния живот?

ПЕТЕЛЪТ

Въпросът, който повдигаш, изисква много време и не е за настоящия момент. Все пак ето поне главното: няма нито един сред тия животни, който да не ми се е сторил по-лек от човешкия, тъй като се съобразява само с естествените влечения и нужди. Сред тия животни не ще видиш кон бирник, жабок доносник, гарга софист, комар готвач, петел развратник и всичко друго, с което се занимавате вие.

МИКИЛ

Може би това е вярно, петльо. Но аз не ще се посвения да ти кажа какво става с мене: още не мога да се отуча от желанието, което имам още от дете, да стана богат, а тъкмо напротив — моят сън все още стои пред очите ми и ми показва златото и аз просто се задушавам при мисълта за проклетия Симон, който живее разкошно сред толкова блага!

ПЕТЕЛЪТ

Аз ще те излекувам, Микиле. Понеже все още е нощ, стани и ела с мене. Ще те заведе у самия Симон и в къщите на другите богаташи, за да видиш какво е у тях.

МИКИЛ

Как тъй, нали вратите им са затворени? Освен ако ме накараш да пробивам стените...

ПЕТЕЛЪТ

Съвсем не. Хермес, комуто съм посветен, ми е дал един изключителен дар. Най-дългото перо от опашката ми, което е меко и се извива, ако някой го...

МИКИЛ

Ти имаш две такива.

ПЕТЕЛЪТ

Тъй, дясното... Комуто дам да го отскубне и държи колкото му кажа, той може да отвори всяка врата и да вижда всичко, без сам да бъде видим.

МИКИЛ

Не разбрах, петльо, че и ти си бил фокусник. Само дай ми това перо и след малко ще видиш всичките богатства на Симон пренесени тук. Ще се вмъкна и ще ги изнеса, а той пак ще огризва кожата, когато ги опъва със зъби.

ПЕТЕЛЪТ

Това не може да стане! Хермес ми каза, ако притежателят на перото стори нещо такова, да извикам и да го изоблича.

МИКИЛ

Невероятна работа! Хермес, който сам е крадец, отрича на другите такова нещо! Но все пак, да вървим. Ще се въздържа от златото, ако мога.

ПЕТЕЛЪТ

Първо отскубни перото, Микиле... Какво е това? И двете си отскубнал!

МИКИЛ

Така е по-сигурно, петльо, пък и тебе тая работа по-малко ще те загрози, не бива да ти куца едната част от опашката.

ПЕТЕЛЪТ

Добре. При Симон ли да идем първо или при друг някой богаташ?

МИКИЛ

Не, не, при Симон, който, като забогатя, смята, че името му трябва да има не две, а три срички. Тъй, вече сме пред вратите му. Какво да правя сега?

ПЕТЕЛЪТ

Докосни перото до ключалката.

МИКИЛ

Ето. О Херакле, вратата се отвори като с ключ!

ПЕТЕЛЪТ

Върви напред. Виждаш ли го? Не спи и брои.

МИКИЛ

Бога ми, виждам го пред една мъждива лампа със сух фитил. Не зная от какво е тъй бледен, петльо, целият е изсъхнал и се е стопил, сигурно от грижи.

ПЕТЕЛЪТ

Чуй какво говори и ще разбереш от какво е такъв.

СИМОН

Значи, ония седемдесет таланта са заровени на съвсем сигурно място под леглото и никой не ги е видял, а шестнайсетте, мисля, ги видя Созил коняря, когато ги криех под яслите. Все около конюшната се върти, иначе не е нито много грижовен, нито работлив. Изглежда, че ми е ограбено още повече. Та откъде Тибий, както казват, си е купил вчера такава голяма солена риба и е взел на жена си обици за цели пет драхми? Те ми пилеят парите, нещастен аз! Но и чашите ми не са на сигурно място, а пък са толкова много! Страх ме е да не би някой да подкопае стената и да ми ги задигне. Мнозина ми завиждат и ме дебнат, и най-вече съседът Микил.

МИКИЛ

Да, бога ми! Аз съм подобен на тебе и затуй, като си отивам, отнасям под мишница паницата.

ПЕТЕЛЪТ

Замълчи, Микиле, да не издадеш присъствието ни!

СИМОН

Най-добре е да не спиш и сам да вардиш. Ще стана и ще обходя цялата къща в кръг. — Кой е там? Виждам те, крадецо!... О Зевсе, то било колона, добре! Ще изкопая златото и отново ще го преброя, да не би завчера да съм сбъркал нещо. На, пак изтропа някой, заради мене, явно... Обсаден съм, всички ме преследват! Къде ми ножът? Ако хвана някого... Я пак да скрия златото.

ПЕТЕЛЪТ

Такива са Симоновите работи, Микиле. Хайде да идем и при някой друг, докато остава още малко от нощта.

МИКИЛ

Нещастникът, какъв живот живее! Дано враговете ми бъдат богати като него! Но искам да го ударя по бузата, преди да си отида.

СИМОН

Кой ме удари? Крадат ме! Нещастен аз!

МИКИЛ

Реви, не спи, стани жълт като златото, за което си прилепнал! А ние, ако искаш, да идем при Гнифон, лихваря. Той живее недалече оттук... И тази врата се разтвори пред нас!

ПЕТЕЛЪТ

Гледаш ли как и той не спи от грижи, пресмята лихвите с изсъхналите си пръсти? А след малко ще трябва да остави всичко това и да стане хлебарка, комар или кучешка муха!

МИКИЛ

Да, виждам един нещастник и глупак, който и сега не живее много по-добре от хлебарка или комар. Как се е стопил и той целият от сметките си!... Да идем при друг!

ПЕТЕЛЪТ

Ако искаш, при твоя Евкрат. На, виж, и тази врата е отворена. Да влезем.

МИКИЛ

Всичко това до преди малко беше мое.

ПЕТЕЛЪТ

Още ли бълнуваш за богатството? Гледаш ли, самият Евкрат, човек възрастен, лежи под роба си...

МИКИЛ

Виждам, бога ми! Дупедавство, разврат, нечовешка разюзданост! Оттатък пък жена му под готвача, и тя...

ПЕТЕЛЪТ

Е, какво? Би ли желал да бъдеш техен наследник, Микиле, и да имаш всичко Евкратово?

МИКИЛ

За нищо на света, петльо! По-добре да умра от глад! Много му здраве на златото, на пирове! За мене два обола са богатство — повече, отколкото да ме ръгат робите ми...

ПЕТЕЛЪТ

Но вече приближава ден, зазорява се. Хайде да си идем в къщи, у нас. Останалото ще видиш друг път, Микиле.

[1] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[2] Аполоний Родоски, „Аргонавтика“. — Б.пр. ↑

[3] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[4] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[5] Танагра, град в Беотия, била известна със своите петли за борба. — Б.пр. ↑

[6] Има се предвид питагорейският стих, който гласи: „Да ядеш бобови зърна е все едно да ядеш главите на своите родители“. — Б.пр. ↑

[7] „Одисея“. Истинният сън влиза пред роговата врата, а лъжливият — през вратата от слонова кост. — Б.пр. ↑

[8] „Олимпийски оди“. — Б.пр. ↑

[9] „Илиада“. — Б.пр. ↑

- [10] Срв. „Разговори на мъртъвци“. — Б.пр. ↑
- [11] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [12] Даная. — Б.пр. ↑
- [13] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [14] Стих от неизвестна Еврипидова трагедия. — Б.пр. ↑
- [15] Стих от неизвестен автор. — Б.пр. ↑
- [16] Петелът засяга учението за превъплъщението на душите (метемпеихозата). — Б.пр. ↑
- [17] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [18] Срв. „Разговори на мъртъвци“. — Б.пр. ↑
- [19] Еврипид, „Медея“. — Б.пр. ↑
- [20] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [21] Крез. Срв. „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑
- [22] Артаксеркс. — Б.пр. ↑
- [23] Дионисий Млади, тиран на Сиракуза. — Б.пр. ↑
- [24] Александър Македонски. — Б.пр. ↑

ИКАРОМЕНИП, ИЛИ НАДОБЛАЧНИЯТ ПЪТЕШЕСТВЕНИК

МЕНИП

Значи, три хиляди стадия^[1] имаше от земята до луната. Това бе първият ми преход. Оттук нагоре до слънцето — към петстотин парасанги^[2]. От него пък вече до самото небе и до Зевсовата крепост — това ще бъде един ден път за един леко екипиран орел.

ЕДИН ПРИЯТЕЛ

В името на харитите, Менипе, какво така гледаш звездите и тихо си пресмяташ? От доста време вървя подире ти и слушам как странно си мърмориш за разни слънца и луни, за някакви чудати преходи и парасанги.

МЕНИП

Не се учудвай, приятелю, ако ти се стори, че говоря за високи и небесни работи: правя си наум сметка за току-що извършеното пътешествие.

ПРИЯТЕЛЯТ

Значи, ти, драги, подобно на финикийците, си определял пътя си по звездите?

МЕНИП

Не, кълна се в Зевс! Аз правех пътешествие сред самите звезди.

ПРИЯТЕЛЯТ

Бога ми, ти разправяш някакъв дълъг сън, щом, без сам да си забелязал, си спал цели парасанги!

МЕНИП

Как, драги, ти мислиш, че ти разказвам сън, аз, който току-що съм дошъл от Зевс?

ПРИЯТЕЛЯТ

Какво каза? Менип е пред нас, дошъл от небето, паднал от Зевс?

МЕНИП

Да, днес аз дойдох от самия него, от великия Зевс, след като чух и видях чудеса. Ако пък не вярваш, радвам се безкрайно, че моето щастие стои над всяка вяра.

ПРИЯТЕЛЯТ

Че как аз, божествени, олимпийски Менипе, аз, един прост смъртен и земен човек, бих могъл да не вярвам на един надоблачен мъж и, да кажа с думите на Омир, на един жител небесен? Но я ми обади, ако обичаш, по какъв начин се изкачи горе и отде намери толкова голяма стълба? Защото по лице не приличаш твърде на онзи фригиец^[3], та да предполагаме, че като него си бил грабнат от орела за виночерпец.

МЕНИП

Ясно е, че ти отдавна ми се подиграваш, и нищо чудно, ако моите странни думи ти се струват подобни на приказка. Във всеки случай за изкачването си нямах никаква нужда нито от стълба, нито да ставам любовник на орела. Аз имах собствени крила.

ПРИЯТЕЛЯТ

С това вече надминаваш и самия Дедал, щом при всичко друго ти, незабелязано от нас, си се превърнал от човек на ястреб или гарван.

МЕНИП

Правилно, приятелю! В предположенията си ти не си далече от истината, защото и аз самият си измайсторих прочутия Дедалов механизъм на крилата.

ПРИЯТЕЛЯТ

Тогава, безстрашни човече, не се ли уплаши, да не би да паднеш някъде в морето и дадеш името си на някое Менипово море, както Икар даде своето на Икарево?

МЕНИП

Никак! Икар нагласил перата си с восък, и когато той се разтопил от слънчевата топлина, те се разлетели и Икар естествено паднал. Моите крила нямаха восък.

ПРИЯТЕЛЯТ

Какво казваш? Не зная как, но малко по малко вече почваш да ме убеждаваш в истинността на своя разказ.

МЕНИП

Горе-долу следното: хванах един голям орел и един ястреб, от силните, отрязах им крилата заедно с раменете и... Но по-добре, ако имаш време, да ти разкажа отначало цялата си идея.

ПРИЯТЕЛЯТ

С удоволствие! Твоите думи ме вдигнаха във висините и аз вече чакам със зяпнали уста да чуя края. В името на бога на приятелството, не ме оставяй увиснал за ушите някъде по височините на своя разказ!

МЕНИП

Слушай тогава. Наистина не е красива гледка да изоставиш приятеля си зяпнал, и при това, както казваш ти, увиснал за ушите.

Изследвайки житейските въпроси, аз намирах всички човешки работи смешни, ниски и непостоянни — имам пред вид богатствата, властта и могъществото, — затова ги презрях, реших, че интересът към тях е пречка за истински интересните неща, и се опитах да вдигна очи и погледна към вселената. Една голяма трудност ми създаде тогава самият този, както го наричат мъдреците, космос. Не можех да откривам нито кога е възникнал, нито кой му е творецът, нито кое е началото му, нито какъв е краят му. Но после, когато взех да го разглеждам по части, стигнах до още по-големи затруднения. Гледах звездите, разхвърляни, както падне, по небето, и жадувах да разбера какво представлява слънцето. Особено странна и съвсем необяснима ми се виждаше

природата на луната. Смятах, че многообразието на формите ѝ има някаква тайнствена причина. И не само това: бързата мълния, оглушителният гръм, дъждът, снегът, стихийният град — всичко това бе за мене неразгадаемо и неразбираемо.

При това свое състояние аз смятах, че е най-добре да изуча всички тези неща от философите: мислех, че поне те биха могли да ми кажат цялата истина. Така и сторих. Избрах най-добрите измежду тях, както можеше да се съди по строгите им образи, по бледите им лица и по дългите им бради (те веднага ми се видяха големи сладкодумци по високи въпроси и познавачи на небесните тайни), предадох в ръцете им себе си и много пари, половината от които броих веднага, а половината обещах да им дам, когато стигна върха на мъдростта, и поисках да ме изучат за приказвач по-въздушните работи и да разбере световната наредба. Но те бяха тъй далече от задачата да ме освободят от старото ми невежество, че ме понесоха и хвърлиха в още по-големи безизходици: всеки ден ми наливаха в главата някакви начала, краища, атоми, празни пространства, материи, идеи и други подобни^[4]. Но това, което ми се струваше най-тежко, бе, че не говорех нищо в съгласие едни с други, а все противоречиви и противоположни неща. Въпреки това те искаха да ме убедят, и всеки гледаше да ме спечели за собствения си възглед.

ПРИЯТЕЛЯТ

Чудна работа! Мъдреци, пък спорят помежду си за природата и не мислят еднакво за едни и същи неща!

МЕНИП

Но ти, приятелю, ще има да се смееш, ако чуеш за тяхното самохвалство и за измамнишките им речи. Те вървят по земята, в нищо не надвишават нас, които ходим по нея, погледът им не е по-остър, отколкото на другите, а някои недовиждат от старост или мързел. И все пак те казваха, че виждат границите на небето, измерваха периметъра на слънцето, ходеха из пространствата над луната и, сякаш паднали от звездите, описваха големината и вида им. Често, ако ги запитат, те не знаят дори колко стадия точно има от Мегара до Атина, но се осмеляваха да говорят колко лакътя е разстоянието между луната и слънцето, измерваха височината на въздуха, дълбочината на морето и

окръжността на земята, описваха кръгове, чертаеха триъгълници върху четириъгълници и въртяха разни кълба, уж самото небе.

После, как да не е невежество и пълно безсрамие това, че, като се изказват по така тъмни въпроси, не правят предположения, а спорят с все сила, не оставят никаква възможност на другите да ги наддумат и само дето не се кълнат, че слънцето е огнена маса^[5], че луната е населена^[6], че звездите пият вода, защото слънцето като с някакво кладенчово въже теглело влагата от морето и я разпределяло по-равно между всички тях^[7]?

Лесно е да разбереш колко голяма е противоречивостта на мненията им. Гледай, за бога, дали възгледите им са сходни, дали не са напълно противоположни. Преди всичко схващанията им за света са различни: едни мислят, че той е несъздаден и безсмъртен, други дръзват да говорят за твореца му и за начина, по който е създаден. На тях се чудех най-много, защото те приемат някакъв бог за създател на света, без да прибавят нито от де е дошъл, нито къде е стоял, когато е създавал всяко нещо^[8]. Защото преди раждането на вселената не е възможно да мислим нито за време, нито за място.

ПРИЯТЕЛЯТ

Ти говориш за големи нахалници и шарлатани, Менипе.

МЕНИП

А какво би казал, драги, ако чуеш за споровете им върху идеите и безтелесните същности^[9] или речите им за пределното и безпределното^[10]? И тук те водят сражения с младежки жар: едни поставят граница на вселената, а други мислят, че тя е безгранична. И не само това: те обявяваха, че световите са много, и осъждаха онези, които говореха за един свят^[11]. Друг пък един размирен мъж^[12] смяташе, че войната е баща на всичко.

Какво трябва да кажа за боговете? Според едни богът е някакво число^[13], а други се кълнях в кучета, гъски и платани. Едни прогонваха всички богове и предаваха на един-единствен властта над света^[14]. И аз, като слушах за такава голяма оскъдица на богове, много се натъжих. Други пък, обратно, щедро ги изкарваха мнозина, правеха избор сред тях и едно го наричаха пръв бог, а на другите отреждаха

втора или трета степен на божественост^[15]. Освен това едни смятаха, че божеството е нещо безплътно и безобразно, а други си го представяха като тяло^[16]. После, не всички бяха на мнение, че боговете се грижат за нашите работи, имаше някои, които ги освобождаваха от всяка грижа, както ние имаме обичай да освобождаваме възрастните от обществени задължения^[17]. Те ги извеждат подобни на фигурантите в комедията. Някои пък надминаваха всичко това, по принцип не вярваха в никакви богове и оставяха света да се носи без господар и без вожд^[18].

И тъй, като слушах всичко това, аз не смеех да не вярвам на тия велегласно гърмящи и прекраснобради мъже^[19]. И все пак не знаех към кое учение да се обърна, за да намеря нещо безупречно, което другите по никой начин не могат да оборят. Тъй преживях точно онова, което казва Омир: често решавах да повярвам на някого от тях,

ала друга ме мисъл държеше.^[20]

Сред всички тия трудности аз вече не се надявах да чуя на земята нещо истинно по тези въпроси и мислех, че има само един изход от цялата тази безизходица: да се сдобия с крила и да се кача на небето. За това ми даваха надежда най-вече желанието ми и баснописецът Езоп, който показва небето като достъпно за орли и бръмбари, а понякога и за камили. Да ми порастат крила, ми се виждаше съвсем невъзможно. Но ако си поставя ястребови или орлови крила — те единствени са съразмерни с големината на човешкото тяло, — може би опитът ми ще успее. Тогава улових тези птици и отрязвах на орела дясното крило, а на ястреба — лявото. После ги свързах и ги нагласих на раменете си със здрави ремъци, а на краищата им поставих дръжки за ръцете. Започнах да се опитвам, като отначало подскачах и си помагах с ръце, после, подобно на гъските, вече почнах да се вдигам ниско над земята, докосвайки я с края на пръстите си по време на летежа. Понеже работата тръгна, залових се вече по-смело за опита си. Изкачих се на Акропола, хвърлих се към скалите и се понесох към самия театър^[21].

Понеже летях безопасно надолу, започнах да мисля вече за полети високо в небето. Издигнах се от Парнет или от Химет и прелетях до Герания, после оттам — до Акрокоринт, после — над Фоля и Еримант, та чак до Тайгет. След като се упражних в смелото си дело и станах майстор високолетател^[22], захванах да мисля вече не за прости птичи полети: изкачих се на Олимп и, запасен с възможно по-лека храна, потеглих право към небето. Отначало ми се виеше свят от голямата височина, но лесно свикнах и с това. Когато вече наближих самата луна, оставил зад себе си много облаци, усетих се уморен, и особено в лявото крило, ястребовото. Слязох на луната и седнах да си почина. Загледах се оттам към земята и подобно на Омировия Зевс, наблюдавах ту страната на конелюбивите траки^[23], ту тая на мизийците, а подир малко според желанието си — Бледа, Персия и Индия. Всичко това ме изпълваше с някаква разнообразна наслада.

ПРИЯТЕЛЯТ

Разправи и за това, Менипе, та да не пропуснем нищо от твоето пътешествие. Ако и пътем си видял нещо, разкажи го, и него да научим. Аз очаквам да чуя немалко работи за изгледа на земята и за всички неща върху нея, които си видял отгоре.

МЕНИП

Правилно мислиш, приятелю. Затуй, доколкото ти е възможно, качи се на луната, тръгни мислено с мене и с мене наблюдавай цялата наредба на земята.

Отначало земята ми се стори съвсем малка наглед, искам да кажа, много по-малка от луната, така че, като се наведох, дълго се чудих де са толкова големите планини и грамадното море. И ако не бях съгледал Родоския колос^[24] и кулата на Фарос^[25], бъди сигурен, съвсем нямаше да забележа земята. Сега обаче тези високи и щръкнали постройките и Океанът, който спокойно блестеше на слънцето, ми показваха, че това, което виждам, е земята. А когато се вгледах, целият живот на хората вече захвана да се открива пред мене: ясно виждах не само народи и градове, но и отделните хора — едни плуваха, други воюваха, трети работеха земята, четвърти се съдеха; видях женичките, зверовете — с една дума, всичко, което земята кърмилница храни^[26].

ПРИЯТЕЛЯТ

Ти говориш съвсем невероятен и противоречиви работи. Нали само преди миг, Менипе, си дирел земята, която поради голямото разстояние ти се е струвала като точка и ако не е бил колосът да те оправи, може би си щял да я помислиш за нещо друго? Как тъй сега, като да си станал изведнъж някакъв Линхей, разпознаваш всичко по земята — хората, животните, та едва ли не и яйцата на комарите!

МЕНИП

Добре, че ми спомни. Не зная как пропуснах най-важното, което трябваше да ти кажа. Когато разбрах, че виждам земята, но поради голямата височина не мога да видя нещата по нея, тъй като погледът ми не можеше да ги стигне, това ме огорчи много и ме постави в голямо затруднение. Стоях умърлушен и насмалко да заплача, когато зад мене застана философът Емпедокъл, да го погледне човек — същински въглищар, целият в пепел, обгорен. Аз, като го видях — ще призная, — се поуплаших и помислих, че виждам някакъв лунен дух. А той: „Смелост, казва, Менипе,

никакъв бог не съм, защо за безсмъртен ме вземаш?

[27]

Аз съм прочутият естественик Емпедокъл. Като се хвърлях в кратера, димът ме грабна от Етна и ме издигна тук. Сега живея на луната. По-голямата част от времето си летя, храня се с роса. Дойдох да те избавя от сегашното ти затруднение. Мисля, огорчава те и те отчайва туй, дето не виждаш ясно нещата по земята.“ — „Много добре си сторил, драги Емпедокле, казах аз. Щом си отлетя отново в Елада, няма да забравя да ти направя възлияние при огнището, а при новолуние да те призовавам трикратно с уста отворена към луната.“ — „Кълна се в Епдимион^[28], каза той, не съм дошъл тук за отплата. Нажали ми се душата, като те видях тъй притеснен. Но знаеш ли какво да сториш, за да станеш далекоглед?“ — „Вярвай бога, казах аз, не зная какво ще правя, ако не махнеш по някакъв начин тая мъгла от

очите ми. Сега ми се струва, че очите ми са пълни с гурели.“ — „И все пак ти, казва, не ще имаш никаква нужда от мене. Още с идването си от земята ти, казва, носиш острия поглед.“ — „Как така? Ами че аз не зная!“ — казвам. „Не знаеш ли, казва, че на дясното си рамо си поставил орлово крило?“ — „Много добре зная, казвам аз, но какво общо има между крило и око?“ — „То е, казва, че орелът е с най-остър поглед сред всички други твари и единствен може да гледа срещу слънцето. По това се познава истинският орел — цар, че гледа в лъчите и не жуми.“ — „Тъй разправят, казвам аз, и сега съжалявам, че като тръгнах за насам, не си извадих очите, за да поставя на мястото им тези на орела. Дошъл съм незавършен и неснабден с всичко по царски, та приличам на онези, незаконородените и обезнаследените орли.“ — „Все пак, казва, от тебе зависи да имаш още сега едното си око царско. Ако желаш, вдигни се малко, без да движиш ястребовото крило, махай само другото, и според крилото ще се сдобиеш с остро дясно око. А другото — него никакво средство не може да направи да не гледа по-слабо, защото съответствува на по-неблагородна част.“ — „Стига ми, казвам аз, дори ако само дясното гледа орловски. Това няма да ми пречи. Мисля, често съм виждал как дърводелците, като замижават с едното си око, по-добре изравняват дъските.“

При тези думи аз захванах да правя това, което ми каза Емпедокъл. Той взе бавно да се отдалечава и постепенно се превърна в дим. Щом размахам дясното крило, тутакси ме обля силна светлина, и всичко, което до този миг бе скрито за мене, се яви пред погледа ми. Наведох се към земята и ясно почнах да виждам градовете, хората, всичко, което ставаше там, та и не само това, което вършеха на открито, ами и всичко, което правеха в къщи, мислейки, че никой не ги вижда. Видях как Птолемея се сношава със сестра си^[29], как синът на Лизимах крои заговор срещу баща си, как Антиох, синът на Селевк, скришно смига на своята мащеха Стратоника, как тесалиецът Александър пада убит от жена си, как Антигон блудствува с жената на сина си, как Аталовият син налива отрова на баща си. На друга страна видях как Арсак убива женицата си, а евнухът Арбак измъква меч срещу Арсак. Телохранители извличаха за крака вън от залата индиеца Спатин, ударен във веждата със златна чаша. Същото можеше да се види в либийските, скитските и тракийските дворци: блудства,

убийства, заговори, грабежи, клетвопрестъпления, страхове, предателства от най-близките...

Така си минаваха времето царете, а животът на частните лица беше още по-смешен. Гледах и тях. Епикуреецът Хермодор даваше лъжлива клетва заради хиляда драхми, стоикът Агатокул се съдеше с ученика си, задето той не му платил, ораторът Клиний отмъкваше чаша от Асклепиевия храм, киникът Херофил спеше в един вертеп... Какво да кажа за другите — които крадат, които се съдят, които лихварстват, които подават искове? С една реч, гледката бе пъстра и разнообразна.

ПРИЯТЕЛЯТ

Хубаво ще бъде и това да ми разправиш, Менипе. Изглежда, то ти е доставило необикновено удоволствие.

МЕНИП

Да ти разкажа всичко подред, приятелю, е невъзможно, защото дори само да го видя, ми струваше труд. Но по-главните неща ми се показаха такива, каквито ги описва Омир върху Ахиловия щит^[30]. Тук имаше пирове и сватби, там — процеси и събрания, на трета страна един принасяше жертва, а друг до него се виждаше да плаче. Погледнех ли към страната на гетите, виждах гетите да воюват. Обърнех ли се към скитите, виждах ги да странствуват с колите си. Преместех ли малко очите си в друга посока, виждах как египтяните обработват земята. Финикиецът търгуваше, киликиецът пиратствуваше, лаконецът въртеше бича, атинянинът се съдеше^[31].

Понеже всичко това ставаше по едно и също време, лесно можеш да си представиш на каква каша приличаше то. Все едно да изкараш много певци, или, по-добре, много хорове, и кажеш на всеки от участниците да остави грижата за съзвучността и да пее отделна песен. Всеки усърдно изпълнява своята мелодия и се мъчи да надмине съседа си по гръмогласие. Нали, за бога, си представяш какво ще излезе пеенето?

ПРИЯТЕЛЯТ

Съвсем смешно и объркано, Менипе.

МЕНИП

Такива са и всички земни певци, приятелю, и от толкова несъзвучие е съставен човешкият живот. Хората не само издават нестройни гласове, но са и нееднакви по външност, движат се противоположно, нищо не мислят еднакво, докато ръководителят ги прогони от сцената, като им каже, че вече не му са потребни. От този миг те всички са вече еднакви — мълчат, престават да пеят своята разбъркана и безредна песен. Но в този пъстър и многообразен театър всички явления бяха наистина много смешни.

Най-вече ми идеше да се смея на онези, които се караха за синори, на онези, които се гордееха, че обработват сикионското поле^[32], че владеят маратонските земи около Ойноя или че имат хиляда плетра земя в Ахарна. Докато цяла Елада, която, както ми се виждаше отгоре, беше четири пръста голяма, мисля, в сравнение с нея Атика беше една точица. И аз взех да разсъждавам с какви нищо и никакви работи се гордеят богатшите. Най-едрият земевладелец измежду тях ми се струваше, че обработва един от Епикуровите атоми. А когато погледнах към Пелопонес и видях Кинурия, спомних си за колко земица, не по-голяма от зърно египетска леща, паднаха толкова аргивци и лакедемонци в един ден^[33]. Видех ли някой да се гордее със златото си, с осемте си пръстена и с четирите си чаши, аз му се смеех с глас: та целият Пангей заедно с рудниците си беше голям колкото просено зрънце!

ПРИЯТЕЛЯТ

Щастлив си, Менипе, за тази необикновена гледка! Но кажи, за бога, как ти изглеждаха отгоре градовете и самите хора?

МЕНИП

Предполагам, че си виждал сборища от мравки: едни обикалят, други излизат, трети се връщат в града си; тази изнася сметта, онази, грабнала от нейде бобена люспа или половин житно зрънце, тича, носи го. Естествено, и между тях, в съгласие с живота на мравките, има архитекти, вождове, притани, музиканти, философи. Та ето, градовете заедно с хората извънредно много приличаха на мравуняци. Ако ти се вижда унизително да сравняваш хората с държавата на мравките, спомни си старите тесалийски приказки. Ще установиш, че мирмидонците, най-храброто племе, са станали човеци от мравки.

След като се нагледах и насмях на всичко, разтърсих крила и литнах

къмто двореца на Зевса с егидата сред боговете.^[34]

Още не бях изминал един стадий, когато луната заговори с женски глас. „На добър час, Менипе, каза тя. Направи ми една услуга пред Зевс!“ — „Казвай, рекох аз, няма да ми тежи, освен ако не трябва да нося нещо.“ — „Поръчката ми, каза тя, не е трудна — да отнесеш на Зевс една моя молба. Уморих се вече, Менипе, да слушам безкрайните дивотии на философите, които нямат никаква друга работа, освен да се занимават с мене: коя съм, колко съм голяма, по какви причини съм пресечена или сърповидна. Едни казват, че съм населена, други — че вися над морето като огледало, трети ми приписват каквото им скимне. Най-последно, казват, че светлината ми е крадена и незаконна, защото иде отгоре, от слънцето. Не се оставят от намерението да ме смразяват със слънцето, което ми е брат, и да ни настройват враждебно. Види се, не им стига, дето са казали за слънцето, че е камък и огнена маса!

А колко срамотии и мръсни работи зная, които върша нощем тия хора, дето денем ходят с навъсени и строги лица, с важен вид, та привличат погледите на гражданите! Макар и да виждам тия неща, аз мълча. Мисля, че не подобава да откривам и осветлявам нощните им развлечения и живота, който всеки води зад завесата. Не, когато виждам някого от тях да мърсува, да краде или да дръзва на друго деяние, което става нощем, тутакси дръпвам един облак и се покривам, за да не покажа на хората какви срамотии вършат стари хора с дълги бради и добродетел. А те не престават да ме разкъсват с брътвежите си и да ме обиждат по всички начини. Кълна се в Нощта, много пъти съм искала да се преместя по възможност по-далече, за да избягам от техния нахален език. Не забравяй да кажеш това на Зевс и да прибавиш, че не ми е възможно да остана на мястото си, ако не избие онези там, естествениците^[35], ако не затвори устата на диалектиците, не събори Стоата^[36], не запали Академията^[37] и не тури край на споровете в школата на перипатетиците^[38]. Така ще заживея в мир и не

ще бъда измервана всеки ден.“ — „Това ще стане“, отговорих аз и се отправих право нагоре по пътя за небето,

дето не виждах следи от труд на говеда и люде.^[39]

Подир малко и луната взе да ми се вижда малка, а земята вече почнах да губя от погледа си. Оставих слънцето надясно, литнах сред звездите и на третия ден наближих небето. Отначало ми се струваше, че, тъй както съм, веднага ще вляза вътре. Мислех, лесно ще остана незабелязан, като съм наполовина орел, знаех, че от стари времена орелът е близък на Зевс. Но после помислих, че веднага ще ме заловят, тъй като едното ми крило е ястребово. И тъй, реших, че е най-добре да не рискувам, приближих се и зачуках на вратата. Хермес чу, запита ме за името ми и бързо отиде да обади на Зевс. След малко, уплашен и цял разтреперан, бях викнат вътре. Сварвам всички насядали и дълбоко замислени: смущаваше ги малко моето странно пътешествие и очакваха след миг да надойдат всички хора, снабдени с крила по същия начин.

Зевс ми хвърли един страшен, пронизителен, титански поглед и каза:

„Кой си, човече, къде е градът ти и кой е родът ти?“^[40]

Щом чух това, аз едва не умрях от страх. Все пак удържах се на нозе, зинал и втрещен от гръмовния му глас. След време, когато се съвзех, заразправях всичко подробно, като захванах от началото: как съм пожелал да изуча небесните явления, как съм отишъл при философите, как съм ги чул да приказват противоречиви неща, как съм се уморил да ме дърпат на всички страни с речите си, после наред за плана си, за крилата и за всичко останало, та чак до небето. Към всичко това притурих и заръката на луната. Тогава Зевс се усмихна, посмекчи суровия си вид и рече: „Какво да кажем за От и Ефиалт, щом дори Менип се осмели да се качи на небето?... Но сега те каним на

гости, а утре ще се занимаем с въпросите, за които си дошъл, и ще те изпратим.“ С тези думи той стана и тръгна към небесната слушалня. Време беше да се заеме с хорските молитви.

По пътя той ме питаше за живота на земята: как върви житото в Елада, удари ли ни силно ланшната зима, иска ли зеленчукът повече дъжд. После взе да ме пита дали е останал някой от потомците на Фидий, защо атиняните от толкова години са изоставили Зевсовите празници, мислят ли да довършат олимпийския му храм^[41], хванати ли са онези, които бяха ограбили храма му в Додона. След като отговорих на тези въпроси, той ми рече: „Каж ми, Менипе, какво мислят хората за мене?“ — „Какво друго, рекох, господи, ако не най-благочестивото — че си цар на всички богове?“ — „Шегуваш се, рече той. И да не ми кажеш, аз добре познавам тяхното непостоянство. Беше някога време, когато за тях аз бях и пророк, и лекар, и изобщо всичко бях аз:

*Зевс бе изпълнил всичките друми,
всичките сборища людски.^[42]*

Тогава Додона и Пиза бяха бляскави и всеобщо тачени, а от дима на жертвите аз очи не можех да отворя. Но откак Аполон установи прорицалището си в Делфи, а Асклепий — болницата си в Пергам, и откак бе построен храмът на Бендида в Тракия, на Анубис в Египет и на Артемида в Ефес, там всички тичат, правят сборове, принасят хекатомби. А мене, като престарял, мислят, че доста са ме почели, ако веднъж на цели пет години ми принесат жертва в Олимпия. На, затова ще видиш моите олтари по-студени и от законите на Платон^[43], и от силогизмите на Хризип.“

Като разговаряхме така, стигнахме на мястото, където той трябваше да седне, за да изслуша молитвите. Там имаше прозорчета едно до друго, прилични на кладенчови отвори, с похлупаци. До всяко имаше златен трон. Зевс седна до първото прозорче, отмахна похлупака и се зае с молитвите. Молеха се от всички страни на земята за най-разнообразни работи. Наведох се и аз и заслушах молитвите. Те бяха такива: „Зевсе, нека стана цар!“, „Зевсе, дано ми се роди лук и чесън!“, „Богове, по-скоро да умре баща ми!“ Друг казваше: „Дано

наследя жена си!“, „Дано не усетят, че кроя засада на брата си!“, „Дано спечеля делото!“, „Дано бъда увенчан на Олимпийските игри!“ От моряците един се молеше да духа горнякът, друг — долнякът; земеделецът искаше дъжд, тепавичарят — слънце. След като изслушваше и разглеждаше внимателно всяка молитва, Зевс не обещавахе да изпълни всичко —

даде бащата едното, но другото строго отказа.^[44]

Справедливите молитви той приемаше през отворчето горе и ги слагаше отдясно, а престъпните, непостигнали нищо, духваше и пращаше отново долу, та да не бъдат близо до небето. Само при една молитва го видях затруднен: двама души му се молеха за съвсем противоположни неща, а обещаваха еднакви жертви, и той не знаеше кого от двамата да послуша. Случи му се точно онова, академическото^[45]: не можеше нищо да отсъди, спря се, като Пирон, и взе да мисли.

След като достатъчно се занима с молитвите, той премина на следващия трон, при второто прозорче, наведе се и се зае с клетвите и техните автори. Занима се с тях, порази епикуреца Хермодор и се премести на следващия трон, за да чуе знаменията, предсказанията и птицегаданията. Оттам отиде при прозорчето за жертвите, през което влизаше жертвеният дим и съобщавахе на Зевс името на всеки жертвоприносител. Като се освободи от това, той заповяда на ветровете и на годишните времена какво трябва да правят. „Днес при скитите да вали, при либийците да гърми, при елините да снежи! Ти, Горняко, духни в Лидия, а ти, Долняко, стой мирно! Западнякът да развълнува Адриатическото море! Да се пръснат около хиляда крини град над Кападокия!“

Когато току-речи всичко бе турено в ред, ние тръгнахме за пиршеството. Беше вече време за вечеря. Хермес ме взе и ме тури при Пан, Корибант, Атис и Сабазий, при тези чуждестранни и съмнителни богове. Хляб поднасяше Деметра, Дионис — вино, Херакъл — месо, Афродита — мирти, а Посейдон — хамсийки. Освен това скришно си вкусах от амброзията и от нектара. Добричкият Ганимед, видеше ли,

че Зевс се е загледал нанякъде, от човеколюбие ми сипваше по чашка-две нектар. А боговете — както казва някъде Омир, след като, мисля, сам, като мене, е видял тамошните неща, — нито хляб ядат, нито вино искрометно^[46] пият, ами си поднасят амброзия и се опиват с нектар. Но най-голяма наслада изпитват да се хранят с жертвен дим, който се издига заедно с миризмата на месото, а също — с кръвта на свещените животни, която жертвоприносителите разливат край олтара. На пира Аполон свири на китара, Силен игра кордакс^[47]. Музите, на нозе, ни пяха места из Хезиодовата „Теогония“ и първата ода от Пиндаровите химни. А когато се наядохме, всички, кой както си беше, легнахме да си починем — доста бяхме пийнали.

*Спяха вси богове и героите колесничари,
спяха през цялата нощ, само мен сладък сън
неспоходи.*^[48]

Размишлявах по много и различни въпроси и особено как на такава възраст на Аполон не е покарала брада и как става нощ на небето, щом слънцето е винаги там и пирува заедно с другите. Най-после заспах за малко.

Сутринта, като стана, Зевс заповяда да се свика събрание. Когато се събраха всички, той започна: „Причината да ви свикам е гостът, който дойде вчера. Отдавна исках да се посъветвам с вас относно философите, но сега, подбуден особено от луната и от нейните оплаквания, реших да не отлагам повече обсъждането на този въпрос. Има един род хора, изплавал неотдавна на повърхността на живота, този род е ленив, свадлив, суетен, избухлив, възлаком, възглупав, надменен, пълен с нахалство и, за да се изразя с думите на Омир, е

непотребен товар на земята.^[49]

Тия хора са се разделили на школи и са измислили разни словесни лабиринти. Едни се наричат стоици, други — академици, трети — епикурейци, четвърти — перипатетици, и други, още по-

смешни. После си турят важното име добродетел, навъсят вежди, пуснат бради и тръгнат да обикалят, като прикриват с лъжливия си вид своите позорни нрави. Извънредно много приличат на онези трагически актьори, на които махнеш ли маската и златошитата дреха, остава едно смешно човече, наето да играе срещу седем драхми.

Макар че са такива, те презират всички други хора, а за боговете разправят чудати работи. Събират момчета, които лесно се лъжат, изтежко им възпяват изтърканата добродетел и ги учат на словесни бърканици. Пред учениците си винаги възхваляват въздържанието и мъдростта, но кой би могъл да каже как ядат, как мърсуват, как ближат калта по оболите, когато останат насаме със себе си? Но най-лошото е, че, макар и да не принасят нито обществена, нито частна полза, а са непотребни и излишни, макар че не са

нито юначни в сражение, нито в събрание мъдри^[50]

все пак те обвиняват другите, като измислят срещу тях язвителни речи и съчиняват клевети; те корят и хулят близките си и смятат, че първенство ще получи онзи от тях, който е най-гръмогласен, най-безсрамен и най-дързък в ругатните.

Но запиташ ли този, който се напъва да крещи и обвинява другите: «Ами ти какво правиш и какво, за бога, даваш на живота?», ако иска да ти каже истината и правото, ще ти отговори: «Да плувам, да ора, да воювам, да се занимавам с някакъв занаят — ми се вижда излишно. Затова кряскам, ходя мръсен, мия се със студена вода, бос обикалям зиме и, подобно на Мом, клеветя другите за делата им. Ако някой богаташ устройва разкошни пирове или има любовница, залавям се да разследвам това и негодувам; ако пък някой приятел или другар лежи болен и се нуждае от помощ и грижи, не ща да зная.» Такава е тази порода, о богове!

Но онези от тях, които се наричат епикурейци, са особено дръзки и без мяра ни нападат. Те казват, че боговете нито имат грижа за човешките работи, нито изобщо гледат какво се върши. Ето защо време е да размислите, защото, ако веднъж успеят да убедят света в това, ще има да гладувате. Кой ще ви принася вече жертва, като не очаква да получи нищо? Всички чухте обвиненията на луната от вчерашния

разказ на госта ни. Като е така, решавайте това, което ще бъде и за хората най-полезно, и за нас най-сигурно.“

След тия Зевсови думи събранието зашумя и изведнъж всички завикаха: „Гръмни ги! Изгори ги! Тресни ги! В пропастта! В Тартара, като гигантите^[51]!“

Зевс отново наложи мълчание.

„Ще бъде, както искате — каза той. — Всички ще бъдат поразени заедно с диалектиката си, само че, поне засега, не може да бъде наказан никой. Тези четири месеца, както знаете, са празнични и аз вече обявих примирие. Но през новата година, рано напролет, тия злодейци зле ще погинат от моята мълния страшна.“

Рече Кронион това, па кимна с тъмните вежди.^[52]

„А за Менип — продължи той — решавам следното: да му се свалят крилата, за да не дойде отново, и Хермес още днес да го отнесе на земята.“

С тия думи той разпусна събранието, а киленският бог ме хвана за ухото и вчера привечер ме спусна при Керамикос.

Ти чу всичко, приятелю, всичко, което видях на небето. Сега отивам да занеса тия радостни вести на ония философи, които се разхождат в Пъстрата колонада.

[1] Стадий — мярка за дължина, прибл. 185 м. — Б.пр. ↑

[2] Парасанг — мярка за дължина, прибл. 5,5 км. — Б.пр. ↑

[3] Фригиецът е Ганимед. — Б.пр. ↑

[4] Начала — в смисъл на елементи; краища — в смисъл на крайни цели. За атоми, празно пространство и материя говорят атомистите (Левкип, Демокрит, Епикур), а за идеи — Платон. — Б.пр. ↑

[5] Възгледът, че Слънцето е огнена маса, принадлежи на Анаксагор и Демокрит. — Б.пр. ↑

[6] Възгледът, че Луната е населена, се изповядвал от питагорейците и от Анаксагор. — Б.пр. ↑

[7] Възгледът, според който Слънцето изтегля влагата от морето и я разпределя между звездите, е на Хераклит. — Б.пр. ↑

[8] За бог създател на света говори Платон в диалога „Тимей“. — Б.пр. ↑

[9] Визира се учението на Платон за идеите. — Б.пр. ↑

[10] Термините пределно и безпределно загатват за философията на Левкип и Демокрит. — Б.пр. ↑

[11] Възгледът, че световите са много, принадлежи на атомистите; възгледът, че съществува един-единствен свят — на Питагор, Платон, Аристотел и др. — Б.пр. ↑

[12] Хераклит. — Б.пр. ↑

[13] Възгледът, че богът е число, принадлежи на питагорейците. — Б.пр. ↑

[14] За един бог говори Ксенофан. — Б.пр. ↑

[15] За подобна йерархия сред боговете говорят Платон, стоиците, неоплатониците, неопитагорейците. — Б.пр. ↑

[16] За безплътен и безобразен бог говори Ксенофан, а за материален, съставен от атоми — Епикур. — Б.пр. ↑

[17] Възгледът, че боговете се грижат за световните работи, принадлежи на стоиците; противният възглед се поддържа от епикурейците. — Б.пр. ↑

[18] Възгледът, според който светът се носи без господар и вожд, принадлежи на откритите атеисти Диагор и Теодор. — Б.пр. ↑

[19] Чрез думите „велегласно гърмящи и прекраснобради“ Лукиан пародира Омир. — Б.пр. ↑

[20] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[21] Става дума за театъра на Дионис, който се намира на югоизток от Акропола. — Б.пр. ↑

[22] Виж „Илиада“. — Б.пр. ↑

[23] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[24] Родоският колос представлявал 33-метрова статуя на бога на Слънцето, издигната пред пристанището на Родос. Едно от седемте чудеса на древността. — Б.пр. ↑

[25] Кулата на о. Фарос, близо до Александрия, с прочут фар, била смятана за друго чудо на древния свят. — Б.пр. ↑

[26] Виж „Илиада“. — Б.пр. ↑

[27] «Одисея». — Б.пр. ↑

[28] Тази клетва има връзка с два факта: че Ендимион е любимец на Луната и че Емпедокъл се намира на Луната. — Б.пр. ↑

[29] Птолемей Филадельф, цар на Египет, се оженил за сестра си Арсиноя. — Б.пр. ↑

[30] Виж „Илиада“. — Б.пр. ↑

[31] Страстта на атиняните към съдебните дела била пословична. На нея Аристофан посвещава комедията си „Осите“. — Б.пр. ↑

[32] Сикионското поле било прочуто с маслиновите си гори. — Б.пр. ↑

[33] За битката на аргивците и лакедемонците. — Б.пр. ↑

[34] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[35] Като например Анаксагор. — Б.пр. ↑

[36] Стоата, т.е. школата на стоиците. — Б.пр. ↑

[37] Академията, т.е. школата на Платон. — Б.пр. ↑

[38] Виж „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

[39] Виж „Одисея“. — Б.пр. ↑

[40] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[41] Зевсовият храм бил започнат при Пизистрат (VI в. пр.н.е.) и бил завършен от император Адриан (II в. н.е.). — Б.пр. ↑

[42] Арат, «Небесни явления». — Б.пр. ↑

[43] Лукиан има предвид съчинението на Платон, озаглавено „Законите“. — Б.пр. ↑

[44] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[45] Академията, т.е. школата на Платон. — Б.пр. ↑

[46] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[47] Танц с неприлични телодвижения. — Б.пр. ↑

[48] „Илиада“. — Б.пр. ↑

[49] «Илиада». — Б.пр. ↑

[50] «Илиада». — Б.пр. ↑

[51] Виж „Зевс трагик“. — Б.пр. ↑

[52] „Илиада“. — Б.пр. ↑

СЪБРАНИЕТО НА БОГОВЕТЕ

ЗЕВС

Богове, престанете вече да мърморите, да се събирате по ъглите и шушнете на ухо, възмущавайки се, че мнозина участвуват в нашия пир незаслужено. Понеже е свикано събрание заради тях, нека всеки открито изложи мнението си и обвинява. Ти, Хермесе, направи законната обява за това.

ХЕРМЕС

Тихо! Слушай! Кой от възрастните и пълноправни богове иска думата? Обсъжда се въпросът за метеките и чужденците.

МОМ

Аз, Мом, Зевсе, ако ми позволиш да се изкажа.

ЗЕВС

Обявата вече позволява това, тъй че няма нужда от моето разрешение.

МОМ

Тогава ще кажа, че някои сред нас се държат ужасно: не им стига, че сами от хора са станали богове, но смятат, че ако не изравнят с нас придружниците и слугите си, не са сторили нищо велико и юнашко. Но моля те, Зевсе, позволи ми да говоря свободно, иначе не бих могъл: всички знаят, че съм свободен по език и че не бих премълчал нередните факти. Аз изобличавам всекиго и изказвам мнението си открито, без да се боя от някого, без да крия мисълта си поради някакъв свян. Затова повечето ме смятат за досадник, за доносник по природа и ме наричат публичен обвинител. Но понеже е позволено и обявено, а и ти, Зевсе, даваш възможност да се изкажем, ще кажа, без да премълча нищо.

Да, мнозина, казвам аз, недоволни, че самите те участвуват в събранието ни и пируват наравно с нас, и то, макар че са наполовина смъртни, изкачиха на небето дори слугите и приятелите си, тайно ги вписаха в списъците и сега те делят наравно с нас дажбите, участвуват в жертвоприношенията, без дори да ни плащат данъка на метеките.

ЗЕВС

Не говори със загатвания, Мом, изказвай се ясно и точно, като посочваш и имена. Ти изтърси речта си сред всички ни, така че можем да подразбираме мнозина и да свързваме с думите ти ту едно, ту друго лице. Щом си откровен, няма какво да се маеш, говори!

МОМ

Много добре, че дори ме насърчаваш да бъда откровен, Зевсе. С това ти постъпваш наистина по царски и великодушно. Затова ще спомена и имена. На, този благородник Дионис, който е получовек и по майка не е елин, а внук от дъщеря на някакъв сирийско — финикийски търговец Кадъм: няма да говоря как се проявява, след като бе удостоен с безсмъртие, не ще засягам нито митрата му, нито пианството му, нито походката му (всички, мисля, виждате какъв е изнежен и женствен по природа, полубезумен, още от ранно утро дъхти на вино). Но той създаде сред нас цяла фратрия, довел е хора си и е обявил за богове Пан, Силен и сатирите, повечето груби селяци и козари, хора буйни и със странна външност. Първият от тях има рога, от кръста надолу прилича на козел, пуснал е дълга брада и малко се отличава от пръч, вторият е плешив старец, с вирнат нос, най-често язди на магаре, лидиец е, а сатирите са с остри уши, плешиви са и те, имат рога, каквито покарват на току-що родените козлета, някакви фригийци са; всички имат опашки. Виждате ли какви богове ни създава този благородник?

Чудим ли се после, че хората ни презират, като гледат такива смешни и странни богове? Няма да говоря за това, че доведе тук и две жени: едната е любовницата му Ариадна, чийто венец той дори причисли към хора на звездите, а другата е дъщерята на селянина Икарий^[1]. И което е най-смешно, богове, дори кучето на Еригона — и него доведе, за да не тъгувало момичето, ако не притежава на небето

познатото си кученце, което тъй обичало! Не смятате ли, че това е нахалство, хулиганство и подигравка? Но слушайте и за други...

ЗЕВС

Мом, ни дума за Асклепий или за Херакъл! Вече виждам накъде клони речта ти. Защото те, единият от тях лекува, вдига болните и е

от мнозина други по-ценен^[2],

а Херакъл, който е мой син, откупи безсмъртието си с немалко подвизи. Та тях не обвинявай.

МОМ

Заради тебе, Зевсе, ще мълча, макар че мога да кажа много неща. Но ако не друго, поне туй ще река: още носят следите на огъня. А ако би било позволено да се ползвам от откровена реч и по адрес на самия тебе, много неща бих могъл да кажа.

ЗЕВС

Разбира се, и по мой адрес е напълно позволено. И мене ли ще преследваш за чуждестранен произход?

МОМ

На Крит може да се чуе не само това, там приказват за тебе и други работи и показват гроба ти. Аз обаче не вярвам нито на тях, нито на егионските ахейци^[3], които казват, че си бил незаконороден.

Но това, за което смятам, че трябва да бъдеш изобличен най-вече, него ще кажа. Защото тъкмо ти, Зевсе, постави началото на подобни беззакония и стана причина да се окопели събранието ни, като влизаше в сношения със смъртни жени и слизаше при тях ту в един, ту в друг образ, та ние се страхувахме да не би някой да те улови и принесе в жертва, когато си бик, да не би някой златар да те преработи, докато си злато, и вместо Зевс да се превърнеш в гердан, гривна или обица^[4]. Ти напълни небето с тези полубогове — не бих могъл да ги нарека иначе. И работата става особено смешна, когато някой

изведнъж чуе, че Херакъл е произведен бог, а Евристей, който му заповядваше, е умрял, че храмът на Херакъл, един роб, и гробът на Евристей, неговия господар, са един до друг.

Същото е и в Тива: Дионис е бог, а неговите роднини Пентей Актеон и Леарх са най-злочести на света.

А откакто ти, Зевсе, отвори вратите за такива личности и се обърна към смъртните жени, всички взеха да ти подражават, и не само мъжките богове, но което е най-позорно, и богините. Та кой не знае Анхиз, Титон, Ендимион, Ясион и другите? Но смятам да изоставя това: дълго ще излезе обвинението ми.

ЗЕВС

Ни дума за Ганимед, Мом! Ще се разгневя, ако огорчиш това момче, като го обидиш по произход!

МОМ

Значи, да мълча и за орела, който също пребивава на небето, седи на царския ти скиптер и само дете не мъти на главата ти? Изглежда, че и той е бог. Или заради Ганимед и него да оставя настрана?

Но Атис, Зевсе, Корибант и Сабазий — откъде се включиха и те сред нас? Ами онзи мидиец Митра, оня, с персийската дреха и тиарата, дете и гръцки не знае, та дори ако някой вдигне тост в негова чест, той не го разбира? Ето защо скити и гети, като виждат това, пращат ни много здраве, па си обявяват за безсмъртни и избират за богове, които си пожелаят, по същия начин, по който Замолксис, един роб, незабелязано бе вмъкнат в нашия списък.

Но всичко това, богове, е умерено. — Ами ти, кучеглави, увит в платно египтянино^[5], кой си ти, драги, и на какво основание искаш да бъдеш бог? Та ти лаеш! Ами какво иска този пъстър бик от Мемфис^[6], та получава поклони, предсказва и има пророци? Срамувам се да кажа за ибисите, маймуните, козлите и за други много по-смешни неща, натикали се по неизвестен начин от Египет в небето! Как понасяте вие, богове, като гледате, че те биват почитани наравно с вас и дори повече от вас? Ами ти, Зевсе, как търпиш да ти растат овнешки рога?^[7]

ЗЕВС

Това, което казваш за египтяните, е наистина срамно. Но все пак, Мом, повечето от тях са символи, и този, който е непосветен в тайнствата им, не бива твърде да им се присмива.

МОМ

О, много ни са нужни тайнства, Зевсе, та да разберем, че боговете са богове, а песоглавците — песоглавци!

ЗЕВС

Остави, казвам ти, въпроса за египтяните. Друг път ще обсъдим и него на спокойствие. Говори за другите.

МОМ

Трофоний, Зевсе, и, което особено ме задушава, Амфилох, който е син на един престъпен човек и майкоубиец, пророчествува, юнакът, в Киликия, като в повечето случаи лъже и баламосва заради два обола^[8]. Ето защо ти, Аполоне, вече нямаш предишната слава. Та всеки камък и всеки олтар вече гадателства, стига да се полее с масло, да се окичи с венци и да разполага с един мошеник, каквито има много. Статуята на атлета Полидамант в Олимпия и тази на Теаген в Тасос вече лекуват болните от треска, на Хектор принасят жертви в Илион, а на Протезилай — на отсрещния бряг, в Херсонес. Откакто станахме толкова много, клетвопрестъпничеството и светотатството се разшириха още повече, и изобщо нас ни презират — и добре правят.

Това се отнася за незаконородените и лъжливо вписани в списъка ни. Но аз вече чувам и много нови имена на богове, каквито нито при нас има, нито изобщо могат да съществуват, и много им се смея, Зевсе. Та къде е тая прословута Добродетел, къде е Природата, Съдбата, Случайността? Необосновани, празни имена, измислени от глупци — философи! И все пак, макар и набързо нагласени, те са толкова убедителни за простаците, че никой не иска дори да ни принася жертви, тъй като очевидно знае, че и хиляда хекатомби да принесе, съдбата ще изпълни орисаното и това, което от самото начало е изпредено на всеки. С удоволствие бих те запитал, Зевсе, виждал ли си нейде добродетел, природа или съдба? Защото зная, че и ти непрестанно слушаш за тях в споровете на философите — освен ако си глух и не ги дочуваш, като викат. Макар че мога да кажа още много

неща, ще приключи речта си: виждам, че мнозина са недоволни от думите ми и подсвиркват, особено онези, които откровеността на моята реч засегна.

Накрай, ако желаеш, Зевсе, ще прочета едно постановление по тези въпроси, написано е вече.

ЗЕВС

Прочети го. Не всички твои обвинения са неоснователни. Трябва да се тури край на повечето от тези факти, за да не се умножат още повече.

МОМ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ:

На добър час! На редовно събрание от 7 т.м. с председател Зевс, подпредседател Посейдон, преброител Аполон, секретар Мом, син на Нощта, Сънят направи следното предложение:

Понеже много чужденци, не само елини, но и варвари, абсолютно недостойни да участвуват в нашето общество, вписани, неизвестно как, незаконно в списъка и минаващи за богове, са напълнили небето, та пирът е пълен с шумна тълпа, с някаква разноезична човешка сбирщина, и амброзията и нектарът станаха дефицитни, та една чаша вече струва цяла мина поради големия брой пиесици, а те, като са изблъскали безогледно древните и истински богове, претендират, противно на всички норми на дедите ни, за първото място и желаят да бъдат тачени на земята повече от другите.

Съветът и народът решиха: да се свика събрание на Олимп около зимното слънцестоене, да се изберат седем измежду пълноправните богове — трима от древния съвет от времето на Кронос и четирима измежду дванайсетте, включително и Зевс; тия съдии да заседават, след като положат законната клетва в името на Стикс, Хермес да

обяви и събере всички, които претендират да участвуват в събранието, а последните да се явят със свидетели, положили клетва, и с доказателства за произхода си. След това да минават един по един, а съдиите, след като ги разгледат, ще ги обявяват за богове или ще ги изпращат долу, в гробовете и гробниците на прадедите им. Ако някой от тези, които съдиите са отхвърлили и изключили, бъде заловен да се изкачва на небето, ще бъде хвърлен в Тартара.

Всеки да работи своята работа: нито Атина да лекува, нито Асклепий да дава предсказания, нито Аполон самичък да върши толкова работи, а да си избере едно нещо — да бъде или пророк, или музикант, или лекар.

На философите да се направи предупреждение да не създават празни имена и да не дрънкат за неща, които не знаят.

На онези, които неправилно са удостоени с храмове и жертвоприношения, статуите да бъдат свалени, като на тяхно място бъдат поставени тези на Зевс, Хера, Аполон или някой от другите, а на първите градът да насипе гробна могила и на нея постави вместо олтар — паметник. Ако някой престъпи тази обява и откаже да се яви пред съдиите, да бъде осъден задочно.

Това е нашето постановление.

ЗЕВС

Съвсем справедливо, Мом! Който е съгласен, да вдигне ръка. Или, по-добре, да се приеме ей така... Зная, че повечето няма да вдигнат ръка. Хайде сега, вървете си. А когато Хермес извести, елате, като всеки носи ясни данни и безспорни доказателства, име на баща и майка, кога и как е станал бог, фила и фратрия. Който не представи това, съдиите не ще вземат под внимание, че имал голям храм на земята или че хората го смятали за бог.

[1] Дъщеря на Икарий е Еригона. — Б.пр. ↑

- [2] „Илиада“. — Б.пр. ↑
- [3] Жителите на гр. Егнон в областта Ахая. — Б.пр. ↑
- [4] Виж „Прометей, или Кавказ“. — Б.пр. ↑
- [5] Анубис. — Б.пр. ↑
- [6] Свещеният за египтяните бик Апис. — Б.пр. ↑
- [7] Зевс-Амон бил изобразяван като човек с овнешки рога на главата. — Б.пр. ↑
- [8] На Амфилох и Трофоний Лукиан посвещава един малък диалог. — Б.пр. ↑

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Агамемнон — цар на Микена, върховен главнокомандуващ на ахейците в троянската война.

Аедона — дъщеря на Пандарей от Милет, превърната от боговете в славей.

Андоней — вж. Плутон.

Академия — градина на атическия герой Академ. Там се помещавала философската школа на Платон, назована същото име.

Акризий — митически цар на Аргос, баща на Даная.

Акрокоринт — крепостната част на гр. Коринт.

Акропол — изобщо, крепостна част на град; много често — укрепената част на гр. Атина.

Актеон — внук на таванския герой Кадъм, ловец, превърнат от Артемида в елен и разкъсан от собствените си кучета.

Александър (I), наречен Велики или Македонски, цар на Македония (336–323 г. пр.н.е.), син на Филип II.

Александър (2) — цар на тесалийския град Фера.

Алкамен (V в. пр.н.е.) от Атина — скулптор, ученик на Фидий.

Алкестида — тесалийска царица, съпруга на цар Адмет, която се съгласила да умре вместо своя съпруг.

Алкмена — съпруга на тиванския цар Амфитрион, родила героя Херакъл от Зевс.

Амикла — град в Лакомия (Южна Гърция).

Аминт — цар на Македония, баща на Филип II.

Амфитрион — тивански цар, съпруг на Алкмена.

Амфитрита — съпруга на бог Посейдон, владетелка на моретата.

Анакейон — храм на Диоскурите (Кастор и Полидевк).

Анаксагор (ок. 500–428 г. пр.н.е.), от Клазомена, философ от йонийската школа.

Антигон — пълководец на Александър Македонски, баща на Деметрий Полиоркет.

Антилох — син на героя Нестор, загинал в сражение, защитавайки баща си.

Антиопа — дъщеря на речния бог Азоп, с която Зевс, превърнат в сатир, встъпил в любовни връзки.

Антиох I — цар на Сирия, син на Селевк.

Антистен (V-IV в. пр.н.е.), от Атина, философ, основател на школата на киниците (циниците).

Анубис — египетско божество, изобразявано с кучешка глава.

Анхиз — троянец, от когото Афродита родила героя Еней.

Аорнска крепост — крепостен град в Индия, превзет от Александър Македонски.

Аполон — син на Зевс и Лета (Латона), бог на светлината, музиката и поезията.

Арбела — град в Асирия, дето през 331 г. пр.н.е. Александър Македонски нанесъл тежко поражение на персите.

Арго — корабът на участниците в похода за златното руно (оттам; аргонавти).

Аргос (1) — главен град на Аргонида (в Южна Гърция).

Аргос (2) — стоок страж на превърнатата в юница Йо; убит от Хермес.

Арес — син на Зевс и Хера, бог на войната.

Арион (VII в. пр.н.е.), от Метимна на о. Лесбос, лирически поет.

Аристид (ок. 540–467 г. пр.н.е.) — атинянин, политически деец, назован Справедливият.

Аристодем — трагически актьор.

Аристофан (ок. 444–380 г. пр.н.е.) — велик комически поет, представител на т.нар. „стара“ атическа комедия.

Аркадия — планинска област в централен Пелопонес (Южна Гърция).

Артемид — дъщеря на Зевс и Лето (Латена), богиня на лова, покровителка на дивите животни.

Асклепийон — светилище на Асклепий.

Асклепий — бог на лекарското изкуство; лекувал болни и дори възкресявал мъртъвци.

Аспазия, от Милет, втора жена на Перикъл.

Атал — име на няколко пергамски царе.

Атина — дъщеря на Зевс, богиня на мъдростта, занаятите, победата; покровителка на гр. Атина („Градозакрилница“).

Атис — красив момък, жрец и любимец на фригийската богиня Кибела.

Атлас — титан, който, според представите на древните гърци, крепял върху раменете си небесния свод.

Атропа — една от трите Мойри.

Афидва — атически дем (община).

Афродита — богиня на любовта и красотата, съпруга на бога — ковач Хефест.

Ахарна — атически дем (община).

Ахил — син на Пелей и Тетида, цар на мирмидонците (тесалийско племе), най-юначният участник в Троянската война.

Аякс — цар на Саламин, син на Теламон, участник в Троянската война. Претендент за оръжията на мъртвия Ахил, които обаче били присъдени не нему, а на Одисей. Умопомрачен от този неуспех, се самоубил.

Бактра — столица на персийската провинция Бактрия.

Бендида — тракийска богиня, отъждествявана с гръцката Артемида.

Беотия — област в Средна Гърция с главен град Тива.

Борей — бог на северния вятър.

Бриарей — сторък великан, участник в борбата на боговете срещу титаните.

Гадейра — град на южния бряг на Испания (дн. Кадикс).

Ганимед — красиво момче, отвлечено от Зевс на Олимп; виночерпец на боговете.

Гаргар — връх на планината Ида (в малоазийската област Троада).

Гела — град на югозападния бряг на Сицилия.

Герания — планина в Мегарида, на Коринтския провлак.

Горгий (V-IV в. пр.н.е.), от Леонтини в Сицилия, оратор.

Граник — река в Мала Азия, където през 334 г. пр.н.е. Александър Македонски нанесъл първото голямо поражение на персите.

Данаиди — петдесет дъщери на египетския цар Данай. Четиридесет и девет от тях убили своите съпрузи, поради което след

смъртта си били наказани да наливат вода в пробита бъчва.

Данай — син на Бел, брат на Египт, баща на данайдите.

Даная — дъщеря на аргоския цар Акризий, майка на героя Персей, когото родила от Зевс. Последният проникнал в нейната медна кула, превърнат в златен дъжд.

Дарий III Кодоман — последен персийски цар, разбит от Александър Македонски.

Дафна — нимфа, превърната в лаврово дърво, за да се спаси от любовните преследвания на Аполон.

Девкалион — син на Прометей, възродител на човешкия род след световния потоп.

Дедал — митически атински строител, създател на критския лабиринт. Заедно със сина си Икар избягал от остров Крит, като излетял на собствено изобретени крила. При този полет Икар загинал.

Делфи — град в Средна Гърция, в подножието на планината Парнас, с прочуто прорицалище на Аполон.

Деметра — дъщеря на Кронос и Рея, майка на Персефона, богиня на земеделието.

Демостен (384–322 г. пр.н.е.) от атическият дем Пеания — оратор и политик, водач на антимакедонската партия в Атина.

Диасии — атински празник в чест на Зевс Милосърдният.

Дидима — селище близо до гр. Милет (в Мала Азия) с храм и прорицалище на Аполон.

Диоген от Синопа на Евксинския понт (Черно море) — философ-циник.

Диомед — ахейски герой, участник в Троянската война.

Дионис — син на Зевс и Семела, бог на виното и веселието.

Дионисий Млади — тиранин на Сиракуза (367–343 г. пр.н.е.); свален от власт, станал учител в Коринт.

Диоскури — Кастор и Полидевк, синове на Зевс и Леда. Понеже единият бил смъртен, а другият — безсмъртен, те си поделили безсмъртието.

Додона — град в Епир (Северна Гърция) с храм и прорицалище на Зевс.

Еак — съдия в подземното царство (заедно с Минос и Радамант).

Евполид — комически поет, представител на „старата“ атическа комедия.

Евридика — съпруга на тракийския певец Орфей. След смъртта ѝ последният получил разрешение да я изведе на горния свят, но само, при условие че няма да я погледне, докато не стигнат под слънцето. Орфей не издържал, погледнал Евридика, и тя се върнала сред мъртвите.

Еврипид (480–406 г. пр.н.е.) — велик трагически поет на древна Атина.

Евристей — цар на Микена, по чиято заповед Херакъл извършил прочутите дванайсет подвига.

Езон — полулегендарен гръцки баснописец.

Елевзин — град в Атика, северозападно от Атина, със светилище на Деметра и Персефона.

Елевтера — град на границата между Беотия и Атика.

Елена („Хубавата Елена“) — дъщеря на Зевс и Леда, съпруга на спартанския цар Менелай, отвлечена от троянския царски син Парис, което предизвикало десетгодишната Троянска война.

Елисейско поле, *Елисейска ливада* — част от подземното царство, дето обитавали душите на праведниците.

Емпедокъл (V в. пр.н.е.) — гръцки философ. Според преданието загинал, като се хвърлил в кратера на вулкана Етна.

Ендимион — любимец на Селена.

Енилей — речен бог.

Епикур (342–270 г. пр.н.е.) от Самос — философ — материалист, последовател на Демокрит.

Епименид — критски мъдрец. Според легендата прекарал петдесет години от живота си в непрекъснат сън.

Ерехтей — легендарен атински цар.

Еригона — дъщеря на Икарий; когато последният бил убит от свои другари, Еригона, с помощта на своето куче, намерила трупа му.

Еридан — река в Италия, дн. По.

Еримант — планина в Аркадия, известна със свирепия глиган, убит от Херакъл.

Еринии — адски богини, възмездителки за пролята роднинска кръв.

Ерос — син на Афродита, бог на любовта.

Ета — планина в Тесалия (Северна Гърция), където, според преданието, Херакъл бил изгорен на клада.

Етна — вулканична планина в Сицилия.

Ехо — нимфа, влюбена в момъка Наркис (Нарцис) и изчезнала от любов по него, та останал само гласът ѝ.

Ефес — голям йонийски град в Мала Азия.

Ефиалт — великан, който, заедно с брат си От, се борил против олимпийските богове, но бил убит от Аполон и Атина.

Замолксис — по произход гет, роб на Питагор; по-късно, освободен, започнал да разпространява питагорейското учение.

Зевксид (V в. пр.н.е.) — прочут гръцки художник.

Зевс — син на Кронос и Рея, върховен бог у древните гърци.

Зефир — бог на западния вятър.

Зопир — знатен персиец, който помогнал на Дарий Хистасп да завладее Вавилон.

Иберия — страна на Пиренейския полуостров, дн. Испания.

Ида — планинска верига в Северозападна Мала Азия.

Идомей — цар на Крит, участник в Троянската война.

Изида — египетска богиня на земеделието.

Икар — син на митическия строител Делял.

Иксион — цар на Тесалия. Заради любовта си към Хера бил прикован в подземното царство към вечно въртящо се колело.

Илион — гр. Троя.

Илития — богиня покровителка на родилките.

Инах — аргоски цар, бог на едноименна река.

Ино — дъщеря на Кадъм, мятаха на Фрикс и Хела.

Йо — дъщеря на Инах, в която се влюбил Зевс.

Ис — град в Киликия (в Мала Азия), където през 333 г. пр.н.е. Александър Македонски победил персийския цар Дарий III Кодомая.

Истъм — Коринтският провлак, съединяващ Средна с Южна Гърция.

Ификъл — син на Амфитрион, брат на Херакъл.

Йолай — син на Ификъл, роднина и съратник на Херакъл.

Йония — западна част на Мала Азия, северно от Кария и южно от Еолида.

Калий — име на няколко представители на знатен атински род.

Калистен от Олинт — историк; придружавал Александър Македонски в неговите походи.

Кападокия — област в източната част на Мала Азия.

Капуа — град в Кампания (Италия).

Кария — област в Югозападна Мала Азия.

Касталия — извор на планината Парнас, посветен на Аполон и музите.

Кастор — елин от двамата Диоскури.

Кекроп — първият нар на Атина.

Керамикос — гробище в древна Атина.

Керкион — разбойник, убит от Тезей.

Килена — планинска верига в Аркадия (Пелопонес), родно място на Хермес.

Кинегир — герой от Гръцко-персийските войни, паднал в сражението при Маратон (490 г. пр.н.е.).

Кинурия — област в Аркадия (Пелопонес).

Кир Млади — син на Дарий II и Парисатида, загинал през 401 г. пр.н.е. в сражение против брата си Артаксеркс.

Кир Стари (559–529 г. пр.н.е.) — основател на персийската държава.

Кира — град във Фокида (Средна Гърция).

Китерон — планина между Беотия и Атика.

Кларос — град в Мала Азия със светилище на Аполон.

Клеон — политически деец на древна Атина, вожд на радикалната демокрация; според комическите поети — безсъвестен демагог.

Климена — майка на Фаетон.

Клиний — баща на атинския политически и военен деец Алкивиад.

Клит — пълноводен на Александър Македонски, негов спасител в битката при Граник.

Клото — най-старата от трите богини на съдбата, Мойрите; Клото, т.е. „Предачката“, преде нишката на човешкия живот.

Кодър — легендарен атически цар.

Колофон — един от дванайсетте най-големи йонийски града в Мала Азия.

Корибант — обожествен жрец на Кибела; вж Корибанти.

Корибанти — жреци на фригийската богиня Кибела.

Коринт — град, заемащ по-голямата част от Коринтския провлак и част от Пелопонес.

Кранион — публично място в Коринт.

Кратет (IV в. пр.н.е.) от Тива — философ — циник, ученик на Диоген.

Крез — последен цар на Лидия (560–546 г. пр.н.е.), прочут с приказните си богатства.

Кронос — титан, син на Уран и Гея; свалил от власт баща си, но и сам бил свален от сина си Зевс.

Ксант (1) — Друго название на р. Скамандър в Трояда.

Ксант (2) — име на Ахилев кон-пророк.

Ксеркс — персийски цар, организатор на третия поход на персите срещу Елада; разбит в морското сражение при Саламин (480 г. пр.н.е.).

Лаерт — цар на остров Итака, баща на Одисей.

Лай — цар на Тива, баща на Едип.

Лакедемон — област в Южна Гърция, иначе: Спарта.

Лампсак — град в Мала Азия, на Хелеспонта.

Лахеза — една от Мойрите.

Леарх — син на Атамант от Ино, убит от баща си в пристъп на безумие.

Лебадия — град в Беотия.

Леда — съпруга на Тиндарей, майка на Кастор и Полидевк (вж. Диоскури), на Елена и Клитемнестра.

Лемнос — вулканичен остров в Егейско море, смятан за местопребиваване на бог Хефест.

Лета — „Река на забравата“ в подземното царство. Мъртвите пиели от нея, за да забравят земния си живот.

Лета (*Латона*) — съпруга на Зевс (преди Хера), майка на Аполон и Артемида.

Либия — Северна Африка, западно от Египет.

Ливан — планина във Финикия.

Лидия — държава в Мала Азия с главен град Сарди.

Лизимах — пълководец на Александър Македонски.

Лизип (IV в. пр.н.е.) от Сикион — скулптор.

Ликей — обществено място в източната част на Атина.

Линкей — един от аргонавтите, прочут с острото си зрение.

Ликорей — връх на планината Парнас.

Локсий — прозвище на Аполон.

Мавзол — цар на Халикарнас (377–353 г. пр.н.е.), комуто била издигната величествена гробница — Мавзолей.

Маратон — селище на източното крайбрежие на Атика, известно с морската битка между гърци и перси през 490 г. пр.н.е.

Марсий — фригийски силен, който дръзнал да се състезава с Аполон в музикално изкуство. Аполон го победил и за наказание го одрал.

Мая — дъщеря на Атлас, майка на Хермес.

Мегара — град на Коринтския провлак.

Медуза — чудовище, една от трите сестри горгони.

Мелеагър — син на калидонския цар Ойней; убил свирепия калидонски глиган.

Мелет — един от тримата Сократови обвинители пред съда.

Менелай — син на Атрей, брат на Агамемнон, съпруг на Елена.

Менип (III в. пр.н.е.) от Гадара — философ-циник, автор на сатири, недостигнали до нас.

Метимна — град на остров Лесбос.

Мидас — митически цар на Фригия, надарен със способност да превръща в злато всичко, до което се докосне.

Мидий — богат атинянин.

Милет — голям крайбрежен град в Кария (Мала Азия).

Милтиад — победител в сражението срещу персите при Маратон (490 г. пр.н.е.).

Минос — митически цар на Крит, син на Зевс и Европа, един от адските съдии (заедно с Еак и Радамант).

Мирон (V в. пр.н.е.) от Беотия — велик скулптор.

Митра — бог на слънцето у древните перси.

Мойри — три богини на човешката съдба: Клото („Предачката“), Лахеза („Богинята на жизнения жребий“) и Атропа („Неотвратимата“).

Мом — бог на критиката и насмешката.

Нарцис — син на речния бог Кефей; влюбен в себе си, той пренебрегнал любовта на нимфата Ехо и бил превърнат в цвете.

Немея — град в Арголида (Южна Гърция) с храм на Зевс.

Нестор — цар на Пилос, участник в Троянската война, прочут като сладкодумен оратор и мъдър съветник.

Нефела — първата жена на Атамант, майка на Фрикс и Хела.

Низа — планина, където Дионис прекарал детството си.

Ниоба — тиванска царица, дъщеря на Тантал, майка на дванайсет деца. Горда с тях, тя се държала непочтително към Лето, която имала само Аполон и Артемида. Последните отмъстили за майка си, като избили децата на Ниоба. Самата Ниоба се превърнала в каменна статуя.

Нирей — най-красивият сред ахейците, които участвали в Троянската война.

Нот — бог на южния вятър.

Одисей — цар на Итака, един от ахейските вождове, които участвали в Троянската война.

Озирис — върховен бог на египтяните.

Ойней — цар на Калидон, баща на Мелеагър.

Ойноя — град в Атика, на границата ѝ с Беотия.

Олимп — планински масив в Северна Гърция, където според гръцката митология живеели боговете.

Олимпиада — македонска царица, съпруга на Филип II, майка на Александър Македонски.

Олимпия — местност в Елида (Южна Гърция), където били устройвани прочути игри.

Омир (IX в. пр.н.е.) — велик епически поет на древна Гърция, автор на поемите „Илиада“ и „Одисея“.

Орфей — митически певец от Тракия, съпруг на Евридика, заради която слязъл в подземното царство. Разкъсан от вакханките.

От — великан, брат на Ефиалт.

Паламед — син на евбейския цар Навплий, пребит с камъни под стените на Троя.

Пан — бог на горите, пасищата и стадата, изобретател на овчарската цафара.

Пангей — планина в Македония.

Парис — син на Приам. Отвлякъл спартанската царица Елена („Хубавата Елена“) и така причинил десетгодишната Троянска война.

Парнет — планина в Атика.

Патрокъл — герой от Троянската война, Ахилев приятел, убит от Хектор.

Партения — платина в Аркадия.

Пеласгикон — пространство откъм западната страна на атинския Акропол.

Пелей — цар на мирмидонците, баща на Ахил.

Пелопиди — потомци на Пелоп. Последният бил син на Тантал и баща на Атрей и Тиест.

Пелопонес, т.е. „Остров на Пелоп“ — най-южната част на Балканския полуостров.

Пенелопа — дъщеря на Икарий, съпруга на Одисей.

Пентей — син на Ехион и Агава, цар на Тива, разкъсан от вакханките, задето се противопоставил на Дионисовия култ.

Пеон — бог-лечител, отъждествяван с Аполон.

Пергам — град в малоазийска Мизия.

Пердикас — пълководец на Александър Македонски.

Периандър — тиран на Коринт (625–585 г. пр.н.е.).

Перикъл (V в. пр.н.е.) — атински държавен деец.

Персей — син на Зевс и Даная, убил чудовището Медуза.

Персефона — дъщеря на Зевс и Деметра, царица на подземното царство.

Пиза — град в Елида (Южна Гърция).

Пиндар (522–442 г. пр.н.е.), от Тива, прочут поет-лирик.

Пиритой — син на Зевс от жената на Иксион.

Пирифлегетонт — „Пламтящата река“ в подземното царство.

Пирон (IV в. пр.н.е.) от Елида — основател на скептичката философска школа.

Питагор (VI в. пр.н.е.) от Самос — основател на философска школа в гр. Кротон (Южна Италия).

Питак (VII-VI в. пр.н.е.) от Митилена — политически деец, един от седемте мъдреци на древността.

Питиокампт — разбойник, убит от Тезей.

Питис — нимфа.

Платон (427–347 г. пр.н.е.) от Атина — основател на Академията.

Плутон — син на Кронос и Рея, брат на Зевс, бог на подземното царство; също: Андоней.

Плутос — бог на богатството.

Пникс — хълм в Атина, дето заседавало Народното събрание.

Пол — трагически актьор.

Полидевк — брат на Кастор, вж Диоскури.

Поликлет (V в. пр.н.е.) от Сикион — скулптор и строител.

Поликсена — дъщеря на Приам и Хекуба, принесена в жертва над гроба на Ахил.

Пор — индийски цар.

Посейдон — син на Кронос и Рея, брат на Зевс, бог на морските води.

Потос — син на Афродита, бог на любовната страст.

Праксител (IV в. пр.н.е.) — гръцки скулптор.

Приам — последен цар на Троя, баща на Хектор и Парис.

Приап — син на Афродита и Дионис, бог на мъжкото плодородие, изобразяван с голям фалос.

Прометей — титан, син на Япет и Климена (или Темида); откраднал огъня от боговете и го подарил на смъртните.

Протезилай — вожд на тесалийците, първият ахеец, който паднал убит под стените на Троя.

Протей — морско божество, което притежавало способността да се превъплъщава.

Прузий — цар на Витиния (в Мала Азия).

Птолемея — наречен Филадельф, цар на Египет (от 285 до 247 г.).

Рея — дъщеря на Уран и Гея, майка на Зевс, Посейдон и Плутон.

Родос — остров край югозападния бряг на Мала Азия.

Сабазий — тракийско-фригийски бог, отъждествяван с Дионис.

Салмоней — син на бог Еол. Одързостил се да наподобява мълнията и гръмотевицата, поради което Зевс го поразил и заградил в Тартара.

Сарданапал — цар на Асирия.

Сатир — трагически актьор.

Селевк — пълководец на Александър Македонски, основател на Сирийската монархия и пръв неин цар (312–281 г. пр.н.е.).

Селена — богиня на Луната, сестра на Хелиос.

Семела — дъщеря на Кадъм, майка на бог Дионис.

Сидон — град във Финикия.

Сизиф — цар на Коринт, осъден в подземното царство да тласка по нагорнище грамаден камък, който винаги се изплъзвал от ръцете му и политал надолу по склона.

Сикион — град в североизточен Пелопонес.

Скирон — разбойник, убит от Тезей.

Синопа — град в Пафлагония, разположен на Евксинския понт (Черно море), родно място на философа Диоген.

Сириус — съзвездие, назовано „Голямото куче“.

Сократ (469–399 г. пр.н.е.), от Атина, философ, учител на Платон.

Солон (VII-VI в. пр.н.е.) — атински държавник и поет, един от седемте мъдреци на древността.

Спарта — главен град на областта Лакония (в Южна Гърция).

Стикс — „Ужасната река“ в подземното царство.

Стоа — като нарицателно име: галерия с колони, портик; като собствено име: Стоа Пойкиле, т.е. „Пъстрата галерия“ в Атина, където Зенон, основателят на стоицизма, водил своите преподавания.

Стратоника — дъщеря на Дометрий Полиоркет, съпруга на Селевк, а впоследствие — на Антиох.

Сципион — Публий Корнелий Сципион Африкански Стари (ок. 235–183 г. пр.н.е.) — римски пълководец, участник във Втората пуническа война, победител на Ханибал.

Таврика (*Таврида*) — страна на таврите, дн. Кримски полуостров.

Тайгет — планина в Пелопонес.

Талес (VII-VI в. пр.н.е.) от Милет — философ от йонийската школа, един от седемте мъдреци на древността.

Тамирис — тракийски певец, който дръзнал да се мери с музите по-певчески дар; за наказание бил ослепен.

Танаис — река в Скития, дн. Дон.

Тантал — фригийски цар, в подземното царство осъден на вечен глад, заедно разгласил божествени тайни.

Тартар — пространство под ада, където Зевс запратил титаните.

Тегея — град в Аркадия (Южна Гърция).

Тезей — митически цар на Атина, победител на разбойници, унищожител на чудовища.

Телеф — син на Херакъл, цар на Мизия.

Темида — дъщеря на Уран и Гея, богиня на справедливостта и правосъдието.

Темистокъл (VI-V в. пр.н.е.) — атински военен и държавен деец.

Тенар — нос на южния край на Пелопонес (дн. Матапан).

Терсит — ахейски войник, участник в Троянската война, прочут грозник.

Тетида — морска богиня, майка на Ахил.

Тива — главен град на областта Беотия (в Средна Гърция), прочутата „седмовратна“ Тива.

Тир — морски град във Финикия.

Тирезий — тивански прорицател.

Тиро — дъщеря на Салмоней.

Титий — гигант, запрятен от Аполон и Артемида в подземното царство.

Титон — фригийски цар, съпруг на Зората, която му измолила от боговете вечен живот, но не и вечна младост.

Тритогения — епитет на Атина Палада.

Тритон — морско божество, син на бог Посейдон.

Троада — област в Северозападна Мала Азия с главен град Троя.

Троя — главен град на областта Троада (в Мала Азия).

Фаетон — син на Хелиос и Климена. Поради неумение да управлява слънчевите коне предизвикал световен пожар.

Фаон — любимец на богиня Афродита.

Фарос — остров близо до Александрия с прочут маяк от времето на Птолемей Филадельф (царувал от 285 до 247 г.).

Федър — приятел на Сократ.

Фидий (490–432 г. пр.н.е.) — прочут гръцки скулптор.

Филака — град в Тесалия.

Филип II, цар на Македония (359–336 г. пр.н.е.) — баща на Александър Македонски.

Финей — тракийски нар, осъден от боговете на вечен глад; крилатите харпии омърсявали храната му или я изтръгвали из ръцете му.

Фокион (IV в. пр.н.е.) — атински политически и военен деец, поддръжник на промакедонска линия.

Фолоя — планинска област в Пелопонес.

Фригия (или Голяма Фригия) — област във вътрешна Мала Азия.

Фрикс — син на цар Атамант и Нефела, брат на Хела. За да се спасят от мащехата си, двете дена побягнаха на златорунен овен. При това бягство Хела загинала, падайки в протока, наречен на нейно име „Хелеспонт“.

Фтиотида — област в Тесалия (Северна Гърция).

Халикарнас — град в малоазийската област Кария.

Ханибал (249 или 247–183 г. пр.н.е.) — син на Хамилкар, картагенски пълководец.

Харита — богиня на прелестта, съпруга на бога-ковач Хефест.

Харити — божества на красотата и радостта, лат. Грации (Gratiae).

Хармид — вуйчо на философа Платон.

Харон — лодкар в подземното царство, който превозвал душите на мъртвите.

Хеба — богиня на младостта, дъщеря на Зевс и Хера, съпруга на Херакъл след обожествяването му.

Хезиод (IX в. пр.н.е.) — епически поет от Беотия, автор на поемите „Дела и дни“ и „Теогония“.

Хеката — първоначално — богиня от подземното царство, по-късно — богиня на Луната.

Хектор — син на Приам и Хекуба, защитник на Троя, убит от Ахил.

Хекуба — троянска царица, съпруга на Приам, майка на Хектор и Парис.

Хела — сестра на Фрикс.

Хелеспонт — протокът, който свързва Пропонтида (Мраморно море) с Егейско море; дн. Дарданели.

Хеликон — планина в Беотия (Средна Гърция), посветена на Аполон и музите.

Хера — дъщеря на Кронос и Рея, сестра и съпруга на Зевс.

Херакъл (Херкулес) — син на Зевс и Алкмена, герой, извършил дванайсет прочути подвига.

Хермафродит — син на Хермес и Афродита, двуполово същество.

Хермес — бог-вестител на олимпийските богове; същевременно — бог от подземното царство, водител на душите на мъртвите.

Хефест — бог на ковашкото изкуство.

Хефестион — любимец на Александър Македонски.

Хименей — бог на брака.

Химера — чудовище с глава на лъв, тяло на коза и опашка на змия.

Химерос — бог на любовното желание.

Химет — планина в Атика.

Хиос — остров край йонийския бряг на Мала Азия.

Хипербол — атински политически деец от времето на Пелопонеската война.

Хирон — кентавър, учител на Ахил.

Хор — египетски бог, син на Озирис и Изиди.

Хори — богини на годишните времена и времето.

Хризип (280–207 г. пр.н.е.) — философ, представител на стоицизма.

Цербер — чудовищно куче, което пазело вратата на подземното царство.

Язон — предводител на аргонавтите в похода им за златното руно.

Ясион — любимец на богиня Деметра.

Япет — титан, баща на Прометей.

ЗА ПРЕВОДА И ИЗДАНИЕТО

Книгата, която читателят държи в ръцете си, съдържа дванайсет диалога на Лукиан. Изборът се основава на съображения относно идейната и художествената значителност на произведенията.

Предлаганият превод има за основа гръцкия текст от изданието *Luciani Samosatensis Opera ex recensione Guilielmi Dindorfii, Graece et Latine cum indicibus, Editio altera emendatior, Parisiis MDCCCLXXXIV*. В отделни случаи са допускани отклонения от това издание, за да се възприемат четения, предлагани от други. Редът на диалозите в нашето издание следва този на току-що посоченото парижко издание.

Някои преводачи смятат за нужно да съпровождат известни места из Лукиановия текст със собствени ремарки. В настоящото издание тази практика не намира приложение. Когато една реплика се състои от части, отправяни последователно към различни участници в диалога, думите, които се отнасят към едно лице, се отделят от думите, които се отнасят към друго, чрез тире.

Преводачът сметна за целесъобразно да не пояснява собствените имена в Бележките, тъй като подобно нещо би утежило последните и би затруднило четенето. Това се налага още от факта, че едно и също име, което се нуждае от пояснения, се среща не само в едно съчинение. По тази причина пояснения към собствените имена се дават в един Именен показалец. В този Показалец не са включени имената на измислените герои. Не са дадени също така имената на действителни личности, които Лукиановият текст достатъчно изяснява. Що се отнася до поясненията в Именния показалец, те са по възможност кратки и свързани със съдържанието на творбите, в които се намират.

Издание:

Лукиан
Диалози

Издателство „Народна култура“

Редактор: Радко Радков

Художник: Олга Йончева

Художествен редактор: Васил Йончев

Технически редактор: Олга Стоянова

Коректори: Лиляна Малякова, Величка Герова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.